

ALMA MATER
EUROPAEA
ECM

Študijski program
SOCIALNA GERONTOLOGIJA

DOKTORSKA DISERTACIJA

Barbara Grintal

ALMA MATER EUROPAEA
Evropski center, Maribor

Doktorska disertacija
študijskega programa tretje bolonjske stopnje

SOCIALNA GERONTOLOGIJA

**VPLIV KOMUNICIRANJA Z UPORABO IT NA
SOCIALNI KONVOJ STAREJŠIH LJUDI**

Mentor: red. prof. dr. Milan Ambrož

Kandidatka: Barbara Grintal

Maribor, 2016

ZAHVALA

Svojemu mentorju red. prof. dr. Milanu Ambrožu se zahvaljujem za izkazano strokovno podporo in neprecenljive nasvete. Zahvala velja tudi red. prof. ddr. Mariji Ovsenik za navdih za socialno gerontologijo. Hvala Petru in Niku za spodbudne besede in skupna razglabljanja ter Patriciji za čustveno oporo. Prav posebna zahvala pa gre možu Sebastjanu, hčerki Maji in sinovoma Luku in Roku za potrpežljivost, razumevanje in podporo v času študija in nastajanja disertacije.

POVZETEK

V informacijski dobi se z informacijsko tehnologijo srečujemo na vseh področjih družbenega delovanja. IT postaja pomembno orodje komuniciranja tudi med starejšimi ljudmi. Namen disertacije je bil ugotoviti, kateri faktorji v modelu učenja za uporabo IT pri dopolnjevanju socialnega konvoja starejših ljudi spodbujajo njihovo namero za učenje in uporabo IT pri ohranjanju njihove socialne vključenosti. V raziskavo smo vključili ljudi, starejše od 55 let, ki imajo vsaj šest mesecev izkušenj z učenjem in uporabo IT. Teoretični konstrukt disertacije smo oblikovali iz Teorije načrtovanega vedenja (Ajzen, 1991), Teorije pričakovanj (Vroom, 1964) in Teorije socialnega konvoja (Kahn in Antonucci, 1980). Na osnovi konstrukta smo oblikovali model komuniciranja starejših ljudi s pomočjo IT pri dopolnjevanju njihovega socialnega konvoja. Model smo preizkusili z uporabo metod kvantitativne analize. Rezultati empirične analize modela komuniciranja s pomočjo IT kažejo, da je motiv za učenje uporabe IT najmočnejši faktor, ki krepi namero za učenje in uporabo IT. Starejše ljudi motivira možnost, da lahko z uporabo IT komunicirajo z drugimi ljudmi in dopolnjujejo svoj socialni konvoj. Drugi najmočnejši faktor, ki vpliva na namero za učenje in uporabo IT, je podpora članov socialnega konvoja starejšega človeka. Visoka pričakovanja članov družine, sorodnikov, prijateljev in znancev, to je članov socialnega konvoja starejšega človeka, krepijo namero starejših ljudi za učenje in uporabo IT. Na proces učenja in uporabe IT pomembno vpliva tudi zaznava samonadzora starejših ljudi v tem procesu. Starejši ljudje krepijo svojo namero za učenje in uporabo IT, če so prepričani, da bodo lahko premostili vse ovire v tem procesu, in če so prepričani, da so pripravljeni vložiti napor, ki je potreben, da se naučijo uporabe IT. Rezultati raziskave kažejo, da na krepitev namere za učenje in uporabo IT vpliva tudi prepričanje starejših ljudi, da bodo z uporabo IT ohranili vključenost v družbeno okolje in svojo neodvisnost. Starejši moški pri tem izražajo močnejšo namero za učenje in uporabo IT kot ženske, starejše ženske pa izražajo močnejšo namero zgolj za uporabo IT. Starejše ljudi njihova zaznava nadzora nad uporabo IT in prepričanje, da imajo na razpolago dovolj sredstev in priložnosti za uporabo IT spodbuja k uporabi IT, ki omogoča dopolnjevanje njihovega socialnega konvoja. Disertacija prispeva nova spoznanja k Teoriji načrtovanega vedenja (Ajzen, 1991), tako da v načrtovanje vedenja vključuje moč pričakovanj pomembnih drugih ljudi v procesu krepitev namere starejših ljudi, da se vključijo v učenje komuniciranja s pomočjo IT. Poleg tega disertacija v Teorijo načrtovanega vedenja (Ajzen, 1991) vnaša napor kot pomemben faktor samonadzora nad učenjem IT. Starejši ljudje namreč krepijo namero za učenje IT, če menijo, da imajo dovolj energije za to učenje, in če menijo, da bo vložen napor vzpostavil pogoje za komuniciranje z ljudmi s pomočjo IT. Tretji prispevek k Teoriji načrtovanega vedenja (Ajzen, 1991) je v spoznanju, da starejši ljudje krepijo svojo namero v skladu s privlačnostjo cilja učenja, to je z možnostjo, da komunicirajo s pomočjo IT pri ohranjanju svoje socialne vključenosti. Spoznanje o tem, da je privlačnost komuniciranja s pomočjo IT pomemben motivacijski faktor, prispeva k poglobljenemu razumevanju vloge komuniciranja s pomočjo IT v procesu dopolnjevanja socialnega konvoja starejših ljudi in k ohranjanju njihove socialne vključenosti.

Ključne besede: starejši ljudje, informacijska tehnologija, komunikacija, vedenjska namera, socialni konvoj, motivi, družbene norme, samonadzor, pričakovanja.

SUMMARY

In the information age, information technology is involved in all areas of societal engagement, and is becoming an important communication tool used also by older people. The aim of my PhD thesis is to identify those IT learning factors that, while expanding social convoy, stimulate older people's IT learning intentions and maintain their social inclusion. The research study included people over 55 years of age, with at least six months of user experience in information technology. A theoretical construct of thesis was drawn from Theory of Planned Behavior (Ajzen, 1991), Expectancy Theory (Vroom, 1964) and Social Convoy Theory (Kahn and Antonucci, 1980). Based on theoretical construct, the IT communication model was prepared and further tested using quantitative methods of data analysis. The results of the empirical analysis of IT communication show that motivation for learning is the strongest factor which increases the intention to use IT. The possibility of using IT as means of communication with other people, as well as means of expanding their social convoy, is another factor that motivates older people. The second strongest factor affecting the intention to use IT is the way in which members of social convoy support older people. High expectancy of family members, relatives, friends and acquaintances, i.e. social convoy members, reinforces older people's intention to use IT and learn computer skills. Another important element of the IT communication learning process is perceived behavioural control. Older people build up their intention to use IT if they are convinced that they will overcome all the obstacles and if they consider themselves capable of the effort required to learn how to use IT. The research results show that older people have a stronger intention to use IT if they believe that this will help them to maintain their social inclusion and independence. Older men express a stronger intention to use and learn IT skills than women, and older women have a stronger intention than men. Older people are more encouraged to use IT, which makes it possible to expand their social convoy, if they have perceived control over IT usage and if they believe that there are sufficient means and opportunities to use IT. The thesis contributes new knowledge to Theory of Planned Behavior (Ajzen, 1991) as it includes into planned behaviour the power of expectancy of other important people within the process of strengthening older people's IT communication-learning intentions. Furthermore, it introduces the effort to Theory of Planned Behavior (Ajzen, 1991) as an important element of self-control over IT learning. Older people strengthen their intention to learn IT skills if they believe that they have enough energy to learn these skills, and if they think that the efforts they have made will create conditions for communication by means of IT. The third contribution to Theory of Planned Behavior (Ajzen, 1991) lies in recognizing the fact that older people reinforce their intention in accordance with the attractiveness of learning goals, i.e. with the possibility to communicate by means of IT, thus maintaining their social inclusion. Furthermore, the attractiveness of IT communication, as an important motivating factor, contributes to in-depth understanding of the role of IT communication within the process of expanding social convoy of older people, and helps maintain their social inclusion.

Key words: older people, information technology, communication, behavioural intention, social convoy, motivation, social norms, perceived behavioural control, expectancy.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	1
1.1	Predstavitev teme, problema in predmeta raziskovanja	1
1.2	Namen in cilji doktorske disertacije	2
1.3	Opredelitev temeljnih raziskovalnih vprašanj in hipotez	3
1.4	Opredelitev metod raziskovanja	4
1.5	Opredelitev omejitev raziskovanja.....	5
2	TEORIJA NAČRTOVANEGA VEDENJA	5
2.1	Vedenjska, normativna in kontrolna prepričanja.....	6
2.2	Udejanjanje določenega vedenja	7
2.3	Kritike Teorije načrtovanega vedenja	11
2.4	Raziskave, ki temeljijo na Teoriji načrtovanega vedenja	12
2.5	Vedenjska namera	14
2.5.1	Sprememba vedenjske namere.....	15
2.5.2	Namera za učenje in uporabo IT.....	16
2.6	Vpliv motivov na vedenje.....	19
2.6.1	Sprememba motivov za vedenje.....	20
2.6.2	Motivi starejših ljudi za učenje in uporabo IT	21
2.6.3	Ovire za učenje in uporabo IT pri starejših ljudeh	24
2.7	Subjektivne norme.....	26
2.7.1	Značilnosti subjektivnih norm.....	27
2.7.2	Značilnosti družbenih norm.....	27
2.7.3	Vrste družbenih norm	28
2.7.4	Vpliv subjektivnih norm na vedenjsko namero.....	28
2.7.5	Subjektivne norme starejših ljudi za učenje in uporabo IT	30
2.8	Zaznava samonadzora nad vedenjem	31
2.8.1	Razlika med zaznavo samonadzora in osebno učinkovitostjo	32
2.8.2	Vpliv zaznave samonadzora na vedenjsko namero in vedenje	33
2.8.3	Zaznava samonadzora starejših ljudi nad učenjem in uporabo IT	34
3	TEORIJA PRIČAKOVANJ	35
3.1	Zaznava verjetnosti za doseganje cilja – pričakovanja človeka.....	37
3.2	Povezanost napora in zmogljivosti – instrumentalnost.....	38
3.3	Pričakovana nagrada za doseženi cilj – valenca.....	39
3.4	Pomanjkljivost Teorije pričakovanj	39
3.5	Teorija pričakovanj in učenje in uporaba IT	40
4	SOCIALNI KONVOJ	41
4.1	Teorija socialnega konvoja.....	41

4.1.1	Socialni konvoj kot konstrukt	42
4.1.2	Struktura socialnega konvoja.....	42
4.1.3	Struktura socialnega konvoja starejših ljudi	43
4.1.4	Odnosi v socialnem konvoju starejših ljudi	43
4.2	Učenje in uporaba IT in socialni konvoj starejših ljudi	44
4.3	Pomen družbenih odnosov v socialnem konvoju	47
4.3.1	Družbeni odnosi v socialnem konvoju starejšega človeka	47
4.3.2	Spreminjanje družbenih odnosov v socialnem konvoju	48
4.4	Trije krogi socialnega konvoja	49
4.5	Spreminjanje strukture socialnega konvoja	51
4.6	Podpora članov socialnega konvoja	52
4.6.1	Podpora članov v socialnem konvoju starejšega človeka	52
4.7	Trdne vezi s člani socialnega konvoja	56
4.7.1	Značilnosti trdnih vezi	56
4.7.2	Spreminjanje trdnih vezi v socialnem konvoju	56
4.7.3	Pomanjkljivosti trdnih vezi.....	57
4.7.4	Vpliv starostne strukture na kakovost trdnih vezi	58
4.7.5	Vpliv spolne strukture na kakovost trdnih vezi	58
4.7.6	Komuniciranje s pomočjo IT preko trdnih vezi	59
4.8	Šibke vezi s člani socialnega konvoja	59
4.8.1	Pomen šibkih vezi	61
4.8.2	Vpliv starostne strukture na kakovost šibkih vezi.....	62
4.8.3	Komuniciranje s pomočjo IT preko šibkih vezi	62
5	TEORETIČNI KONSTRUKT	63
6	RAZISKOVALNI DEL	65
6.1	Namen in cilji raziskovanja	65
6.2	Raziskovalna vprašanja in hipoteze	65
6.3	Raziskovalna metodologija.....	67
6.3.1	Metode in tehnike zbiranja podatkov	67
6.3.2	Opis instrumenta.....	68
6.3.3	Vzorec	69
7	REZULTATI RAZISKAVE.....	74
7.1	Rezultati opisne statistike.....	74
7.2	Faktorska analiza empiričnega modela	79
7.3	Preizkus notranje skladnosti faktorjev	91
7.4	Regresijska analiza hipotez teoretičnega konstrukta	93
7.4.1	Regresijski model za preizkus hipotez H1, H2 in H3	95

7.4.2	Probit regresijski model za preizkus hipoteze H4	105
7.4.3	Probit regresijski model za preizkus hipoteze H5	111
8	RAZPRAVA	117
8.1	Motivacija za učenje IT.....	117
8.2	Subjektivne norme.....	118
8.3	Samonadzor.....	119
8.4	Vedenjska namera in dopolnjevanje socialnega konvoja	120
8.5	Konceptualni model učenja in uporabe IT za dopolnjevanje socialnega konvoja starejših ljudi.....	121
8.6	Prispevek znanosti	123
9	ZAKLJUČEK	125
	LITERATURA	129
	PRILOGE	154
	Priloga A: Anketni vprašalnik.....	1
	Priloga B: Anti-image korelacijska matrika.....	1
	Priloga C: Korelacijska matrika.....	2

SEZNAM TABEL

Tabela 1: Raziskave s Teorijo načrtovanega vedenja	13
Tabela 2: Struktura vzorca	69
Tabela 3: Spol anketirancev	70
Tabela 4: Starost anketirancev	70
Tabela 5: Družinski status anketirancev	70
Tabela 6: Sobivanje anketirancev v gospodinjstvu	71
Tabela 7: Število otrok anketirancev	71
Tabela 8: Izobrazba anketirancev	71
Tabela 9: Mesto bivanja anketirancev	72
Tabela 10: Zdravstveno stanje anketirancev	72
Tabela 11: Višina dohodka anketirancev	73
Tabela 12: Mesto, kjer so se anketiranci udeležili tečaja računalništva.....	73
Tabela 13: Status aktivnosti anketirancev	74
Tabela 14: Opisna statistika spremenljivk za faktor »Pripravljenost za učenje in uporabo IT«	74
Tabela 15: Opisna statistika spremenljivk za faktor »Subjektivne norme za učenje in uporabo IT«	76
Tabela 16: Opisna statistika spremenljivk za faktor »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT«.....	77
Tabela 17: Opisna statistika spremenljivk za faktor »Namera za učenje in uporabo IT«	78
Tabela 18: Opisna statistika spremenljivk za faktor »Odsotnost socialnega konvoja«.....	79
Tabela 19: Komunalitete spremenljivk, vključene v analizo.....	81
Tabela 20: KMO in Bartlettov test sferičnosti.....	82
Tabela 21: Nerotirana faktorska matrika	84
Tabela 22: Rotirana faktorska matrika.....	86
Tabela 23: Lastne vrednosti faktorjev rotirane matrike.....	88
Tabela 24: Cronbach's alfa preizkus notranje povezanosti	91
Tabela 25: Empirični model za odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT«	96
Tabela 26: Opisna statistika za odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT«	97
Tabela 27: Napovedna moč regresijskega modela za odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT«	98
Tabela 28: Ocena parametrov regresijskega modela.....	100
Tabela 29: Scheffejev preizkus za aritmetične sredine	102
Tabela 30: Preizkus ko-linearnosti neodvisnih spremenljivk v modelu	102
Tabela 31: Univariatni test korelacij med neodvisnimi in odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT«	103
Tabela 32: Probit regresijski model za odvisno spremenljivko »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«	105
Tabela 33: Opisna statistika za odvisno spremenljivko »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«	106
Tabela 34: Opisna statistika za neodvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT« in odvisno spremenljivko »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«	106
Tabela 35: Preizkus empiričnega modela z Wald statistiko za odvisno spremenljivko »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«	107

Tabela 36: Preizkus verjetnosti z Likelihood ratio preizkus Tip 1 za odvisno spremenljivko »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«	107
Tabela 37: Preizkus verjetnosti z Likelihood ratio preizkus Tip 3 za odvisno spremenljivko »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«	108
Tabela 38: Ocena parametrov regresijskega modela za odvisno spremenljivko »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«	108
Tabela 39: Probit regresijski model za odvisno spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«	111
Tabela 40: Opisna statistika za odvisno spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«	112
Tabela 41: Preizkus empiričnega modela z Wald statistiko za odvisno spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«	113
Tabela 42: Preizkus verjetnosti z Likelihood ratio testom Tip 1 za odvisno spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«	113
Tabela 43: Preizkus verjetnosti z Likelihood ratio testom Tip 3 za odvisno spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«	114
Tabela 44: Hosmer-Lemeshow preizkus za spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«	114
Tabela 45: Ocena parametrov regresijskega modela za odvisno spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«	115

SEZNAM SLIK

Slika 1: Teorija načrtovanega vedenja	9
Slika 2: Teorija pričakovanj.....	36
Slika 3: Model socialnega konvoja	50
Slika 4: Šibke vezi v socialnem konvoju	60
Slika 5: Teoretični konstrukt	63
Slika 6: Empirični model	66
Slika 7: »Scree« diagram	83
Slika 8: Empirični model raziskovanja	94
Slika 9: Pareto diagram za t-vrednosti koeficientov, $df=354$	99
Slika 10: Kovarianca aritmetičnih sredin med »Spol« in odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT«	101
Slika 11: ROC krivulja za odvisno spremenljivko »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«	110
Slika 12: ROC krivulja za odvisno spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«	116
Slika 13: Konceptualni model učenja in uporabe IT za dopolnjevanje socialnega konvoja starejših ljudi	122

1 UVOD

1.1 Predstavitev teme, problema in predmeta raziskovanja

Živimo v informacijski dobi, kjer razpolagamo z veliko količino podatkov in informacij. Sum, Mathews, Purghasem in Huges (2008, 202) navajajo, da hitre spremembe v družbi in razvoj komunikacijskih poti s pomočjo informacijske tehnologije (v nadaljevanju IT) ustvarjata potrebo po informacijskih in tehnoloških znanjih na vseh področjih družbenega delovanja. Z IT se srečujemo povsod, ne samo na delovnem mestu in v poslovnem svetu. Zhang in Martinovic (2008, 150) ugotavljata, da je svet danes vse bolj povezan s tehnologijo in da človek v tem svetu potrebuje ustrezno znanje za odgovorno uporabo IT.

Internet predstavlja pomemben element IT, ki je temeljito spremenil način komuniciranja med ljudmi in postaja najbolj uporabna komunikacijska tehnologija za pridobivanje informacij na individualni, skupinski in družbeni ravni. Internet kot povezano omrežje računalniških omrežij omogoča milijonom uporabnikov dostop do informacij, ki jih potrebujejo. Chen, Lee in Kirk (2012, 125) ugotavljajo, da internet danes uporablja 30 odstotkov celotne svetovne populacije, najhitrejšo rast uporabe interneta pa zaznavamo ravno pri starejši populaciji. Currie, Philip in Roberts (2015, 162) pri tem poudarjajo, da bodo starejši ljudje uporabniki tehnologije predvsem na področju skrbi za zdravje in komunikacije z drugimi ljudmi.

Staranje prebivalstva zahteva odgovore, povezane s starejšimi ljudmi glede sprejemanja in uporabe IT. IT je pomemben dejavnik socialne vključenosti starejših ljudi, saj jim omogoča, da širijo socialni konvoj, se aktivno vključijo v družbeno dogajanje, živijo bolj samostojno in si povečajo občutek neodvisnosti. Glede tega Bhattacharjee in Premkumar (2004, 230) poudarjata pomen nenehnega prilagajanja osebnih prepričanj in prepričanj drugih ljudi glede učenja in uporabe IT.

IT postaja sestavni del vsakdanjega življenja starejših ljudi in je pomembno orodje vključevanja v družbo, zato je pomembno, da se vzpostavi takšna politika usposabljanja starejših ljudi za uporabo IT, ki omogoča in spodbuja dolgoročno uporabo IT.

Učenje IT zahteva od starejših ljudi spremembo njihovega vedenja in razmišljanja. Starejši ljudje se soočajo z zadrego ali vstopiti v izobraževalni proces pridobivanja novega znanja, saj pogosto dvomijo v svoje zmožnosti in sposobnosti. Da se starejši ljudje odločijo za učenje in uporabo IT, so potrebne spremembe v njihovem individualnem razmišljanju in vedenju.

Raziskovalni problem, ki ga bomo obravnavali, je, kaj motivira starejše ljudi, da izrazijo vedenjsko namero za učenje in kasnejšo uporabo IT in da to namero udejanjijo. Uporaba IT bo starejšim ljudem predstavljala nov način komuniciranja z okoljem in zato bomo obravnavali tudi, kako uporaba IT vpliva na dopolnjevanje njihovega socialnega konvoja. Raziskali bomo pripravljenost starejših ljudi za učenje in uporabo IT, vpliv subjektivnih norm, ki motivirajo starejše ljudi za učenje

in uporabo IT in ki jih določajo družbena pravila, kakor tudi vpliv zaznave samonadzora starejših ljudi na učenje in uporabo IT. Ugotavljali bomo vpliv dejavnikov na motiviranje starejših ljudi za učenje in uporabo IT, s tem pa na komuniciranje s socialnim omrežjem na internetu in načrtno dopolnjevanje socialnega konvoja starejših ljudi.

1.2 Namen in cilji doktorske disertacije

Namen disertacije je raziskati, kateri dejavniki vplivajo na namero za uporabo novega načina komuniciranja z IT, ki omogoča dopolnjevanje socialnega konvoja starejših ljudi. Ugotoviti želimo, kako starejši ljudje z uporabo IT izboljšujejo kakovost komuniciranja z okoljem in kako le-to vpliva na možnosti za dopolnitev njihovega socialnega konvoja.

Z raziskavo želimo prispevati k razumevanju teh dejavnikov in drugih okoliščin, ki prispevajo k odločitvi starejših ljudi za učenje in uporabo IT. Pri tem bomo izhajali iz Teorije načrtovanega vedenja (Ajzen, 1985; Ajzen, 1991), Teorije pričakovanj (Vroom, 1964) in Teorije socialnega konvoja (Kahn in Antonucci, 1980).

Skladno s problemom, z namenom raziskave in raziskovalnimi vprašanji smo si zastavili naslednje splošne cilje:

- na podlagi proučevanja ustrezne literature in virov bomo razvili teoretični konstrukt načrtovanega vedenja starejših ljudi za učenje in uporabo IT v procesu komuniciranja za dopolnjevanje njihovega socialnega konvoja,
- na podlagi teoretičnega konstrukta bomo oblikovali empirični model, s katerim bomo s pomočjo kvantitativnih metod raziskali razmerje med vplivom pripravljenosti za učenje in uporabo IT, vplivom subjektivnih norm za učenje in uporabo IT in vplivom samonadzora nad učenjem in uporabo IT na dopolnjevanje socialnega konvoja starejših ljudi,
- z uporabo kvantitativnih raziskovalnih metod bomo raziskali vpliv posameznih faktorjev na namero starejših ljudi za komuniciranje s pomočjo IT,
- s pomočjo statistične analize bomo ugotovili vpliv napovedovalcev namere za učenje in uporabo IT v procesu komuniciranja za dopolnjevanje socialnega konvoja starejših ljudi,
- na podlagi teoretičnega konstrukta in empiričnega modela bomo oblikovali lasten konceptualni model učenja in uporabe IT za dopolnjevanje socialnega konvoja starejših ljudi.

V skladu z namenom raziskave smo si zastavili naslednje specifične cilje:

- ugotoviti želimo pripravljenost starejših ljudi za učenje uporabe IT in krepitev njihovih sposobnosti in kakovost komuniciranja z drugimi ljudmi,
- ugotoviti želimo, kako subjektivne norme vplivajo na namero starejših ljudi, da se vključijo v učenje in uporabo IT,
- ugotoviti želimo, kako starejši ljudje zaznavajo svoje sposobnosti za učenje in uporabo IT in kako to vpliva na njihovo odločitev, da se vključijo v učenje in uporabo IT,

- ugotoviti želimo, kako namera starejših ljudi za učenje in uporabo IT vpliva na njihovo komuniciranje z okoljem in na dopolnjevanje njihovega socialnega konvoja.

1.3 Opredelitev temeljnih raziskovalnih vprašanj in hipotez

V skladu s problemom želimo odgovoriti na naslednja raziskovalna vprašanja:

- *Ali so starejši ljudje pripravljeni uporabljati nov način komuniciranja s pomočjo IT?*
- *Kako pri starejših ljudeh vplivajo subjektivne norme na uporabo novega načina komuniciranja s pomočjo IT?*
- *Kako pri starejših ljudeh zaznava samonadzora vpliva na uporabo novega načina komuniciranja s pomočjo IT?*
- *Kako starejši ljudje z uporabo IT izboljšujejo kakovost komunikacije z okoljem?*
- *Kako namera komuniciranja s pomočjo IT vpliva na oblikovanje načrta starejše osebe in na aktivnosti pri dopolnjevanju njenega socialnega konvoja?*

Teoretični konstrukt izhaja iz Teorije načrtovanega vedenja (Ajzen, 1985; Ajzen, 1991), ki predpostavlja, da na namero za komuniciranje s pomočjo IT vplivajo: pripravljenost starejših ljudi za učenje in uporabo IT, subjektivne norme in zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT. Od motivacije starejših ljudi je odvisno, ali se ti pričnejo učiti in uporabljati IT ali pa se za to ne odločijo. Pri subjektivnih normah ima spodbuda drugih ljudi pomemben vpliv, da se starejši odločijo za učenje IT, predvsem spodbude njihovih družinskih članov in prijateljev. Močnejša zaznava samonadzora za uporabo IT povečuje verjetnost, da se bodo starejši ljudje odločili za učenje in uporabo IT. Starejši ljudje, ki zaznavajo namero za učenje in uporabo IT, se dejansko tudi odločijo za učenje in uporabo IT. S tem izboljšujejo kakovost komuniciranja z okoljem, tako dopolnjujejo svoj socialni konvoj in ostanejo socialno vključeni. V teoretičnem konstrukt izhajamo tudi iz Teorije pričakovanj (Vroom, 1964), ki pojasnjuje, kaj starejše ljudi motivira, da se odločijo za učenje in uporabo IT. Nadalje smo v teoretičnem konstrukt izhajali iz predpostavke Teorije socialnega konvoja (Kahn in Antonucci, 1980), da socialno mrežo starejšega človeka tvorijo odnosi z drugimi ljudmi, ki so v določenem času in določenih okoliščinah zanje pomembni.

V zvezi s teoretičnim konstruktom smo postavili pet hipotez.

H1: Pripravljenost starejše osebe za učenje in uporabo IT krepi njeno namero, da se vključi v učenje in uporabo IT in dopolnjuje svoj socialni konvoj.

H2: Normativna prepričanja starejše osebe, ki se izražajo kot učinek pritiska skupinskih norm na potrebo po učenju in uporabi IT, da se odloči za učenje in uporabo IT, krepijo njeno namero za učenje in uporabo IT.

H3: Če starejša oseba zaznava dovolj visoko stopnjo samonadzora nad učenjem in uporabo IT, je prepričana, da lahko premosti vse ovire v okviru razpoložljivih

sredstev, kar krepi njeno namero za učenje in uporabo IT in za udejanjanje vedenja, ki bo omogočilo dopolnjevanje njenega socialnega konvoja.

H4: Če starejši ljudje dovolj močno zaznavajo jasno izraženo namero za komuniciranje s pomočjo IT, obstaja velika verjetnost, da bodo udejanjili vedenje in komunicirali s pomočjo IT, kar jim bo omogočilo dopolnjevanje socialnega konvoja.

H5: Zaznava starejše osebe, da ima nadzor nad komuniciranjem s pomočjo uporabe IT in da verjame, da ima na razpolago dovolj sredstev in priložnosti za komuniciranje pri dopolnjevanju lastnega socialnega konvoja, spodbuja njeno vedenje, ki omogoča dopolnjevanje socialnega konvoja.

1.4 Opredelitev metod raziskovanja

Vpliv uporabe IT na dopolnjevanje socialnega konvoja starejših ljudi smo raziskali s pomočjo kvantitativnih metod raziskovanja. Za potrebe raziskave smo oblikovali lasten merski instrument v obliki anketnega vprašalnika.

Uporabili smo neverjetnostno vzorčenje, kjer smo v raziskavo vključili tiste starejše ljudi, ki imajo izkušnje z uporabo računalnika in interneta vsaj šest mesecev, so obiskovali tečaj računalništva in so starejši od 55 let.

Anketne vprašalnice smo poslali univerzam za tretje življenjsko obdobje, izvajalcem programa Računalniška pismenost za odrasle in domovom za starejše, v katerih se izvajajo računalniški tečaji.

Zbrane podatke iz raziskave smo analizirali s pomočjo statističnih programov SPSS in Statistica. Izvedli smo opisno in inferenčno analizo, faktorsko analizo – metodo glavnih komponent in regresijsko analizo – GLM model.

Pri faktorski analizi smo povezanost spremenljivk preverili s korelacijsko matriko, kjer smo v faktorsko analizo vključili le tiste spremenljivke, kjer je vrednost faktorske uteži večja od 0,4. Izvedli smo postopek rotacije faktorjev, kjer smo s pravokotno rotacijo faktorske matrike dobili nove vrednosti faktorskih uteži in faktorjev, ki so bili primernejši za pojasnjevanje.

Za določitev najpomembnejših faktorjev smo uporabili Kaiserjev kriterij, po katerem zadržimo tiste faktorje, ki imajo lastne vrednosti večje od 1 in tolikšno število faktorjev, ki pojasnijo 60 ali več odstotkov skupne variance. Pri določitvi števila faktorjev smo upoštevali tudi »Scree« diagram.

Smiselnost uporabe faktorske analize smo preverili s pomočjo Bartlettovega testa sferičnosti in Kaiser-Mayer-Olkinovega testa. Pri spremenljivkah smo notranjo povezanost faktorjev preverili s Cronbach's alfa preizkusom.

Splošni linearni model (GLM) smo uporabili, ker imamo v raziskovalnem modelu dve odvisni spremenljivki in ker je ena od odvisnih spremenljivk kategorična. Empirični model smo analizirali tako, da smo s korelacijskim koeficientom R merili moč povezave med neodvisnimi spremenljivkami in odvisnima spremenljivkama. Z

determinacijskim koeficientom R^2 smo merili, kako dobro se podatki prilegajo statističnemu modelu in kolikšni delež variance v odvisni spremenljivki pojasnijo vse neodvisne spremenljivke. Statistično značilnost spremenljivk smo preverjali na ravni 5 odstotnega tveganja ($P < 0,05$). Presojanje pomembnosti posamezne neodvisne spremenljivke na odvisno spremenljivko smo merili z β koeficientom.

1.5 Opredelitev omejitev raziskovanja

V raziskavi smo se omejili na raziskovanje vpliva komuniciranja s pomočjo IT na dopolnjevanje socialnega konvoja starejših ljudi. Glavna omejitev raziskave je v tem, da smo uporabili Ajznov model proučevanja treh faktorjev, ki vplivajo na namero za učenje in uporabo IT. Proučevali smo pripravljenost starejših ljudi za učenje in uporabo IT, njihova normativna prepričanja o potrebi po učenju in uporabi IT in njihovo stopnjo samonadzora nad učenjem in uporabo IT. Tako ostaja odprta možnost za raziskavo drugih latentnih faktorjev, ki vplivajo na namero za učenje in uporabo IT, kar omogoča dopolnjevanje socialnega konvoja starejših ljudi.

2 TEORIJA NAČRTOVANEGA VEDENJA

Večje število raziskav uporabe informacijske in komunikacijske tehnologije se usmerja na področje pripravljenosti za učenje nove tehnologije¹. Na tem področju so raziskovalci razvili večje število teorij, kot so Social cognitive theory (Bandura, 1986), Technology Acceptance Model (Davis, 1986; Davis, 1989), Theory of reasoned action (Fishbein in Ajzen, 1975), Theory of planned behavior (Ajzen, 1985; Ajzen 1991), Unified Theory of Acceptance and Use of Technology (Venkatesh, Morris, Davis in Davis, 2003) in Model of Adoption of Technology in Households (Venkatesh in Brown, 2001; Brown in Venkatesh, 2005).

V disertaciji smo uporabili model teorije načrtovanega vedenja za proučevanje učenja in uporabe IT pri starejših ljudeh in ugotavljanje, kako posamezni dejavniki vplivajo na njihovo namero, da se za učenje in uporabo IT tudi dejansko odločijo. Teorijo načrtovanega vedenja (ang. Theory of Planned Behavior) je Ajzen (1985) nadgradil iz Teorije racionalnega vedenja (ang. Theory of Reasoned Action), ki sta jo predstavila Fishbein in Ajzen (1975). Teorija racionalnega vedenja je socialno-psihološki model, s katerim proučujemo človeško vedenje in preverjamo procese odločanja na makro ravni odločanja (Ajzen, 1985, 12).

Ajzen (1985, 12) je dejavnikoma pripravljenost človeka in subjektivne norme dodal še tretji dejavnik – zaznavo nadzora nad vedenjem. Ajzen je izhajal iz ugotovitev Bandure (1977) o zaznavi osebne učinkovitosti² in je zaznavo nadzora nad vedenjem opredelil kot subjektivno stopnjo nadzora nad izvajanjem vedenja samega (Ajzen, 2002, 668).

¹ Currie, Philip in Roberts (2015, 162) med tehnologijo zajemajo naprave, ki jih človek uporablja pri vsakodnevem komuniciranju z drugimi ljudmi, kot so mobilni telefon, računalnik in televizija, in različne aplikacije na teh napravah, kot so e-pošta, internet, Skype in spletna socialna omrežja.

² Zaznana osebna učinkovitost se kaže kot prepričanje posameznika v lastno zmožnost izvajanja določenega vedenja. Ta prepričanja so pomembna za uspešno izvajanje določenega vedenja (Bandura, 1997, 2).

Teorija načrtovanega vedenja predpostavlja, da je vedenje³ človeka odvisno od pomembnih informacij ali prepričanj o vedenju. Glede na ta prepričanja človek izrazi namero za določeno vedenje (Ajzen, 1991, 189). Namero človeka za določeno vedenje napovedujejo pripravljenost človeka za vedenje, subjektivne norme in zaznava samonadzora nad vedenjem, vendar dejansko udejanjanje vedenja lahko preprečijo različni dejavniki⁴ (Ajzen, 1985, 29-30). Spremembe pripravljenosti človeka, subjektivnih norm in zaznave samonadzora nad vedenjem povzročijo spremembe v vedenjski nameri, spremembe v vedenjski nameri pa vodijo v spremembo vedenja (Fishbein in Ajzen, 1975, 512).

Teorija načrtovanega vedenja predpostavlja, da človek pozitivno vrednoti pričakovano vedenje, če meni, da ljudje, ki so mu pomembni, želijo, da se vede v skladu z njihovimi pričakovanji, saj bo okrepil svojo namero za pričakovano vedenje (Sheppard, Hartwick in Warshaw, 1988, 327). Ko človek s ponavljajočim vedenjem udejanji svojo vedenjsko namero, njegovo vedenje postane samodejno.

2.1 Vedenjska, normativna in kontrolna prepričanja

Da človek lahko udejanji določeno vedenje, mora zaznati pravo priložnost v pravem trenutku in imeti čas za načrtno uresničitev te priložnosti. Na človekove zaznave vplivajo tudi njegova prepričanja, ki krepijo namero za udejanjanje določenega vedenja. Prepričanja so lahko vedenjska, normativna in kontrolna.

Kombinacija pripravljenosti za vedenje, subjektivnih norm in dojemanja zaznave nadzora nad vedenjem se izrazi v vedenjski nameri (Ajzen, 2006, 1). Zelo različna vedenjska, normativna in kontrolna prepričanja ljudi različno vplivajo na njihovo vedenjsko namero za udejanjanje vedenja. Prav tako se prepričanja ljudi o določenem vedenju pri različni populaciji razlikujejo, zato mora raziskovalec pri populaciji pridobiti informacije o normativnih prepričanjih, učinkovitosti in kontrolnih prepričanjih, ki se navezujejo na proučevano vedenje (Montaño in Kasprzyk, 2008, 80).

Vedenjska prepričanja, ki vplivajo na stališče človeka, so prepričanja človeka, ki izhajajo iz verjetnosti, da ima človekovo vedenje posledice. Preden izrazi vedenjsko namero, človek vrednoti možne rezultate vedenja (Ajzen, 2005, 123). Nastanek potrebe po določenem vedenju je povezan z vrednostjo pričakovanega rezultata tega vedenja in se izrazi kot vedenjsko prepričanje (Fishbein in Ajzen, 1975). Večje kot je pričakovanje človeka, da se bo določeno vedenje izrazilo v pričakovanem rezultatu⁵, močnejše je pozitivno stališče do določenega vedenja.

³ Vedenje je fenomen odnosov, ki jih opazovalec zaznava med človekom in okoljem. Vedenje je lahko nagonsko ali naučeno (Maturana in Varela, 1998, str. 142-133).

⁴ Ajzen (2005, 41) glede dejavnikov, ki lahko preprečijo udejanjanje vedenja, izpostavlja predvsem človekove predispozicije in značilnost situacije.

⁵ Fishbein (1968) je z modelom pričakovane vrednosti predpostavil, da je vedenje odvisno od pričakovanj in privlačnosti cilja. Če se mora človek odločati med dvema vedenjema, se odloči za vedenje, ki ima zanj večjo vrednost in v večji meri izpolnjuje njegova pričakovanja.

Normativna prepričanja so temelji subjektivnih norm. Ljudje, ki v življenju človeka igrajo pomembno vlogo⁶, ustvarjajo v procesu udejanjenja njegovega vedenja normativna prepričanja, temelječa na njihovih pričakovanih glede določenega vedenja, ki ga sprejemajo ali zavračajo (Ajzen, 2005, 124). Prepričanja drugih ljudi, ki v človekovem življenju igrajo pomembno vlogo, krepijo njegovo potrebo po udejanjanju določenega vedenja. Normativna prepričanja skupaj z vedenjskimi prepričanji krepijo namero za določeno vedenje (Fishbein in Ajzen, 1975). Človek, ki je prepričan, da ga njemu pomembni drugi ljudje spodbujajo k določenemu vedenju, ustvari normativna prepričanja, ki vplivajo na dejansko udejanjanje njegovega vedenja.

Človek s kontrolnim prepričanjem zaznava svojo sposobnost za udejanjanje določenega vedenja (Ajzen, 2005, 125). Kontrolna prepričanja zagotavljajo podlago za dojetje nadzora nad vedenjem in prispevajo h krepitvi vedenjske namere. Kontrolna prepričanja zavirajo ali krepijo zaznavo samonadzora človeka nad svojim vedenjem (Ajzen, 1991, 189) in so odvisna od prisotnosti ali odsotnosti dejavnikov, ki vplivajo na udejanjanje vedenja. Ta prepričanja človek ustvari na podlagi preteklih izkušenj, informacij, z opazovanjem vedenj drugih ljudi in na podlagi drugih dejavnikov, ki vplivajo na zaznavanje težavnosti določenega vedenja. Na razvoj in krepitev kontrolnih prepričanj vplivajo notranji in zunanji dejavniki. Med notranje dejavnike sodijo individualne razlike med ljudmi, informacije o pričakovanem vedenju, sposobnosti in spretnosti, moč volje človeka, njegova čustva in pritisk drugih ljudi nanj. Zunanja dejavnika, ki vplivata na oblikovanje kontrolnih prepričanj, pa sta čas, ki je na razpolago za uresničitev priložnosti, in odvisnost od drugih ljudi pri izkoriščanju priložnosti (Ajzen, 1985, 28). Če človek ne zaupa v svoje sposobnosti, to lahko izniči še tako privlačen rezultat njegovega vedenja.

Moč pripravljenosti človeka za določeno vedenje, trdnost subjektivnih norm, ki jih oblikujejo njemu pomembni ljudje, in pozitivna zavest o nadzoru nad svojim vedenjem pri človeku krepijo namero za določeno vedenje.

2.2 Udejanjanje določenega vedenja

Pri udejanjanju vedenja je potrebno upoštevati različne situacije in razloge, ki so človeka pripeljale v določeno situacijo. Lastnosti človeka, njegova pripravljenost in različnost situacij vplivajo na udejanjanje določenega vedenja. Človek z določenimi lastnostmi bo v določenih situacijah neko vedenje udejanjil, v drugih pa tega ne bo storil. Razlog za to so situacijske spremenljivke⁷. Po drugi strani pa situacijske spremenljivke v kombinaciji z lastnostmi človeka vplivajo na stališča človeka (Ajzen, 2005, 41).

Po Ajznu in Albarracinu (2007, 5) pripravljenost za določeno vedenje, vpliv subjektivnih norm na to vedenje in pozitivna zaznava samonadzora nad vedenjem krepijo namero človeka, da se odloči za določeno vedenje. Če človek zaznava

⁶ Ajzen (2005, 124) med ljudi, ki v življenju določenega človeka igrajo pomembno vlogo, uvršča starše, vrstnike, prijatelje in sodelavce.

⁷ Ajzen (2005, 42-43) med situacijske spremenljivke umešča omejitve situacije, raven samozavedanja in zahtevane kompetence človeka.

močan vpliv nad svojim vedenjem, obstaja večja verjetnost, da bo to vedenje tudi udejanjil. Moč pričakovanj drugih ljudi v zvezi s ciljem, ki ga želi človek doseči, prispeva k verjetnosti, da bo človek izkoristil določeno priložnost. Tudi zaznava samonadzora nad vedenjem je povezana z drugimi ljudmi. Če človek ne zaznava nadzora nad svojim vedenjem, ker ga pri tem ovirajo drugi ljudje ali pa je odvisen od njihove podpore v tem procesu, bo verjetnost, da bo izkoristil določeno priložnost manjša. Ajzen (1985, 28-29) ugotavlja, da pomanjkanje razpoložljivega časa za uresničevanje priložnosti in odvisnost od drugih ljudi slabijo motivacijo človeka za določeno vedenje. Zaradi slabše motivacije se namera za določeno vedenje lahko spremeni, oslabi ali pa se prestavi v prihodnost.

Ajzen (1985, 25-27) poudarja pomen individualnih razlik⁸ med ljudmi pri zaznavi samonadzora človeka nad njegovim vedenjem. Pomembno vlogo pri tem ima tudi resničnost prepričanj o tem, ali se bo določeno vedenje udejanjilo v pričakovanem izidu ali cilju. Ko se človek odloči za določeno vedenje in ga tudi načrtuje, bo uspešen le, če zaznava nadzor nad svojim vedenjem. Na vedenje vplivajo različne informacije, sposobnosti in moč volje človeka. Človek, ki se odloči za udejanjanje določenega vedenja, potrebuje določene informacije in mora imeti določene sposobnosti za to vedenje. Nekatera vedenja človek tudi težje nadzira, še posebej takrat, ko je pod močnim vplivom čustev ali v stresnem stanju.

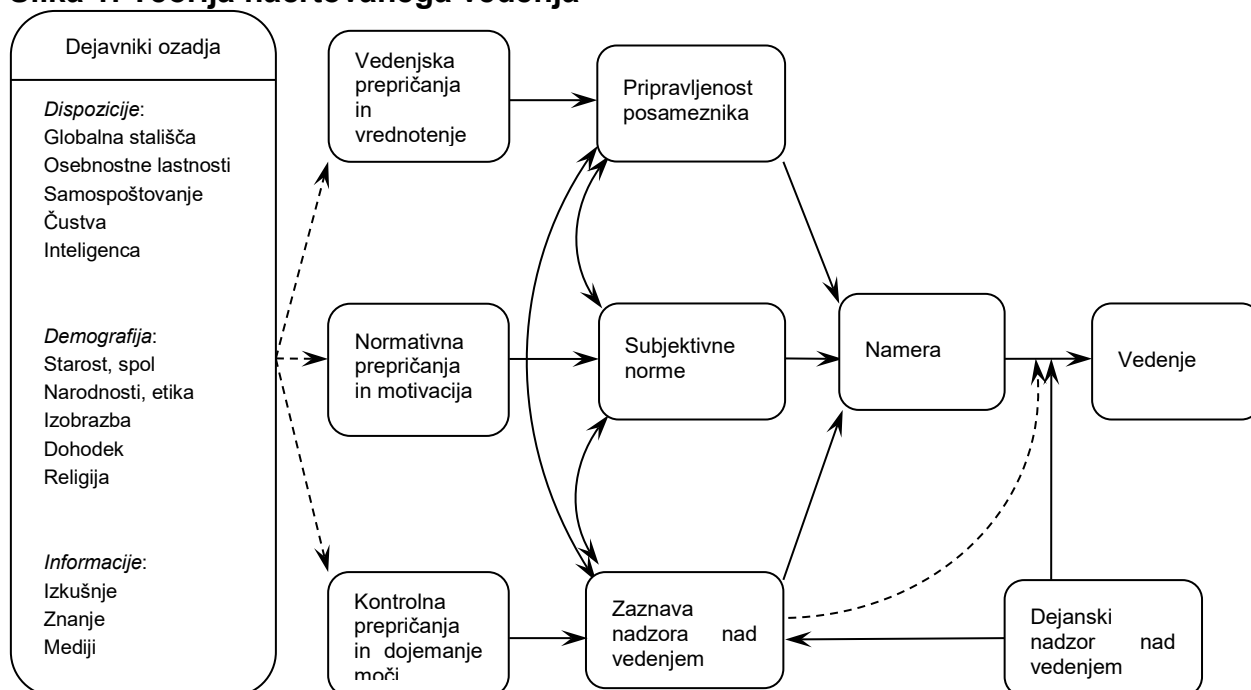
Določeno vedenje se razvije v vedenjsko namero v določenem času. Na to vplivajo različni dejavniki. Te dejavnike izpostavlja Teorija načrtovanega vedenja (Ajzen, 1985). Teorija načrtovanega vedenja (Ajzen, 1985) predpostavlja, da človek pred udejanjanjem določenega vedenja ustvari namero za to vedenje.

Napovedna moč vedenja človeka izhaja iz določenih predpostavk. Prvi dve predpostavki sta jasno določen cilj in dejavnosti za doseganje tega cilja in predstavljata izhodišče za določeno vedenje. Tretja predpostavka izhaja iz okoliščin, v katerih želi človek udejanjiti svoje vedenje (Ajzen, 1985; Ajzen 1991). Napovedno moč vedenja človeka določajo tudi osebne spremenljivke iz Teorije načrtovanega vedenja (Ajzen, 1985), kot so starost, spol, izobrazba in dohodek. K napovedni moči človekovega vedenja prispevajo tudi izkušnje z IT, bivanjsko okolje, enostavnost uporabe IT in uporabnost IT. Te spremenljivke običajno vključimo v analizo motivacije za učenje IT. K napovedni moči vedenja človeka prispeva tudi čas, v katerem se določeno vedenje udejanji.

V našem teoretičnem konstrukt bomo izhajali iz dveh časovnih faz razvoja določenega vedenja. V prvi fazi bomo proučevali ustvarjanje namere za učenje komuniciranja s pomočjo IT, medtem ko bomo v drugi fazi proučevali vpliv vedenjske namere na dopolnjevanje socialnega konvoja starejših ljudi.

⁸ Med individualnimi razlikami Ajzen (2005, 2) še posebej izpostavlja osebne lastnosti in stališča človeka.

Slika 1: Teorija načrtovanega vedenja

Vir: Ajzen, 1991, 182; Ajzen in Albarracin, 2007, 6.

Po Teoriji načrtovanega vedenja (Ajzen, 1985, 12) (Slika 1) vedenjsko namero določajo trije dejavniki: pripravljenost človeka za določeno vedenje, vpliv subjektivnih norm in zaznava nadzora nad vedenjem. Kombinacija teh treh dejavnikov izhaja iz predpostavke o tem, kaj krepi vedenjsko namero za določeno vedenje.

Pripravljenost človeka za določeno vedenje je njegovo stališče do oblikovanja vedenjske namere. Človek do vedenjske namere razvije pozitivna ali negativna stališča (Ajzen 1985, 12).

Drugi dejavnik, subjektivne norme, izhaja iz predpostavke, da na krepitev vedenjske namere človeka vplivajo norme in pravila družbenega okolja, ki se kažejo v obliki pričakovanj drugih ljudi, ki v človekovem življenju igrajo pomembno vlogo (Ajzen 1985, 12).

Tretji dejavnik, ki izhaja iz moči zaznave nadzora nad vedenjem, temelji na predpostavki, da namero za določeno vedenje krepi ali zavira zaznava samonadzora, ki ga ima človek v procesu ustvarjanja vedenjske namere. Človek uresniči vedenjsko namero, če zaznava nadzor nad svojim vedenjem. Če človek ni prepričan, da dejansko nadzira svoje vedenje, obstaja majhna verjetnost, da bo udeležil vedenjsko namero za določeno vedenje in za doseganje določenega cilja. Človek uresniči vedenjsko namero, če zaznava, da ima takšen nadzor nad svojim vedenjem, ki mu omogoča razvoj določene vedenjske namere (Ajzen 1985, 12; Ajzen, 1991, 206). Človek torej uresniči svojo vedenjsko namero, če ima pozitivno stališče o določenem vedenju, če drugi pomembni ljudje takšno vedenje od njega pričakujejo in če je prepričan, da ima nadzor nad tem vedenjem.

Pripravljenost človeka, da udeležil določeno vedenje, se oblikuje glede na vedenjska, normativna in kontrolna prepričanja (Ajzen in Fishbein, 2005, 195). Ko

človek oblikuje splet prepričanj⁹ o določenem vedenju, se sproži kognitivni proces, ki spodbudi pripravljenost za določeno vedenje, vpliv subjektivnih norm in zavest o zaznavi moči nadzora nad vedenjem. Prepričanja nato spodbudijo oblikovanje vedenjske namere in udejanjanje vedenja¹⁰ (Ajzen, 2005, 126). Vedenjska prepričanja starejšega človeka sprožijo vedenje, ki ima določene posledice. Normativna prepričanja starejšega človeka temeljijo na pričakovanih, ki jih izražajo ljudje, ki imajo v njegovem življenju pomembno vlogo. Kontrolna prepričanja starejšega človeka pa temeljijo na zaznavanju sposobnosti človeka, da nadzira lastno vedenje. Poleg tega Ajzen in Albarracin (2007, 8) ugotavljata, da nekatera prepričanja človeka ostajajo enaka, nekatera pa človek pozabi in jih oblikuje na novo.

Človek lahko zaznava ovire pri udejanjanju določenega vedenja, zato je pomembno, da ve, kakšen nadzor ima nad svojim vedenjem (Ajzen, 2002, 667). Nadzor človeka nad njegovim vedenjem napoveduje njegovo vedenje in ustvarjanje vedenjske namere (Ajzen in Albarracin, 2007, 5). Pri tem velja posebej poudariti, da zaznava nadzora človeka nad njegovim vedenjem ne predstavlja dejanskega nadzora nad vedenjem. Kljub temu zaznavo lahko uporabimo za napovedovanje določenega vedenja (Ajzen in Fishbein, 2005, 194).

Pomembna je ugotovitev, da dejanski vpliv samonadzora nad vedenjem človek ugotavlja v procesu udejanjanja določenega vedenja (Ajzen, 2006, 1). Udejanjanje vedenja človeka je odvisno od zaznave nadzora nad njegovim vedenjem in od vedenjske namere (Ajzen, 1991, 182). Močnejša kot je vedenjska namera človeka in močnejši kot je samonadzor človeka nad vedenjem, večja je verjetnost za udejanjanje določenega vedenja (Ajzen, 1985, 35-36). Na določeno vedenje ima vedenjska namera večji vpliv kot zaznava samonadzora človeka ali obratno (Ajzen, 1991, 185).

Ajzen in Fishbein (2005, 197) izpostavljata tudi latentne dejavnike¹¹, ki z vedenjskimi, normativnimi in s kontrolnimi prepričanji posredno¹² vplivajo na pripravljenost za določeno vedenje, na subjektivne norme in na zaznavo nadzora nad vedenjem. Latentni dejavniki, ki imajo prevladujoč vpliv, so stališča, osebnostne lastnosti, čustva, inteligentnost, starost, spol, narodnost, socialno-ekonomski status, izobrazba, verska pripadnost, pretekle izkušnje, znanje človeka in vpliv medijev. Montaño in Kasprzyk (2008, 81) ugotavljata, da je vpliv latentnih dejavnikov samo posreden in da je potrebno ugotoviti, ali ima kateri od teh dejavnikov neposreden vpliv na določeno vedenje. Kot primer navajata premoženjsko stanje človeka, ki ima lahko na njegovo določeno vedenje pomemben vpliv. Ljudje z boljšim premoženjskim stanjem imajo pogosto pozitivnejša prepričanja o pričakovanih rezultatih določenega vedenja, kar krepi njihovo namero za vedenje in vpliva na dejansko udejanjanje določene vedenjske namere. Po Hackbarthu, Groverju in Yiju (2003, 227-229) tudi znanje in izkušnje z

⁹ Ajzen (2005, 126) ugotavlja, da za prepričanja ni potrebno, da so vedno natančna, točna in racionalna.

¹⁰ Pri čemer človek o vedenjski nameri in vedenju ne razmišlja vedno zavestno, ampak se to pogosto dogaja avtomatično (Ajzen, 2005, 126).

¹¹ Latentne dejavnike Ajzen (1991, 182) poimenuje dejavniki ozadja.

¹² Ajzen in Albarracin (2007, 15-18) ugotavljata, da latentni dejavniki lahko tudi neposredno vplivajo na pripravljenost, subjektivne norme in zaznavo samonadzora.

določenim vedenjem pri uporabi IT spremenijo prepričanja človeka in drugače vplivajo na učinkovito uporabo IT, kot prepričanja človeka, ki takih izkušenj nima.

Pripravljenost človeka, subjektivne norme in zaznava samonadzora nad vedenjem napovedujejo vedenjsko namero. Napovedna moč razmerja med vedenjsko namero in motivi človeka, normativnimi prepričanji pomembnih drugih ljudi in zaznavo samonadzora človeka nad svojim vedenjem še vedno niha in ne daje zanesljivih rezultatov (Ajzen, 1991, str. 206).

Ajzen in Albarracin (2007, 6-7) poudarjata, da je človekovo vedenje pogosto odziv na informacije iz okolja ali odziv na prepričanje, ki ga ima človek o določenem vedenju. Človek prepričanja razvije iz različnih virov: iz osebnih izkušenj, iz formalnega izobraževanja, iz radia, časopisov, televizije, interneta in drugih medijev, iz interakcij z družino in s prijatelji. Ne glede na to, kako človek pridobi neko prepričanje, le-to vpliva na njegovo pripravljenost, na subjektivne norme in na zaznavo samonadzora nad vedenjem. Vsi trije dejavniki pa vplivajo na vedenjsko namero in na udejanjanje vedenja.

Poleg teh treh dejavnikov lahko vplivajo na vedenjsko namero človeka tudi drugi dejavniki. Montaño in Kasprzyk (2008, 78) namreč ugotavljata, da mora imeti človek poleg močno izražene namere za določeno vedenje tudi znanje in spretnosti, ki ga takšno vedenje predpostavlja. Ustrezna podpora družbenega okolja in človekove navade tudi pomembno vplivajo na udejanjanje vedenja. Fishbein (2007, 291) poveže človekovo izkušnjo¹³ z določenim vedenjem in ugotavlja, da se ta interakcija izraža v človekovemu čustvenemu odzivu na določeno vedenje. Če ima človek z določenim vedenjem negativno izkušnjo, obstaja majhna verjetnost, da bo vedenje udejanjil. Pri človeku, ki ima močno pozitivno čustveno izkušnjo z določenim vedenjem, pa obstaja velika verjetnost za udejanjanje vedenja.

Glede drugih vplivnih dejavnikov Ajzen (2012, 446) ugotavlja, da naj bi bilo človekovo vedenje v skladu s prejetimi informacijami, z njegovimi duševnimi in s psihološkimi zmožnostmi, z družbeno podporo, s čustvi, ki so podlaga določenega vedenja in v skladu z ovirami, ki jih zaznava pri udejanjanju določenega vedenja. Vpliv pozitivnih stališč, subjektivnih norm, zaznave samonadzora in drugih dejavnikov se dinamično spreminja, kar spreminja tudi moč vedenjske namere za določeno vedenje (Ajzen in Albarracin, 2007, 18).

2.3 Kritike Teorije načrtovanega vedenja

Pri proučevanju Teorije načrtovanega vedenja so nekateri avtorji odkrili določene pomanjkljivosti teorije. Bilic (2005, 253) pravi, da čeprav Teorija načrtovanega vedenja (Ajzen, 1985) učinkovito pojasnjuje določena vedenja, ima pri pojasnjevanju vedenja na področju zdravja ljudi konceptualno pomanjkljivost. Teorija bi morala natančneje opisati pretekle čustvene in motivacijske vplive, ki omejujejo prehod vedenjske namere v udejanjanje vedenja. Tudi Conner, Godin, Sheeran in Germain (2013, 264) trdijo, da na določeno vedenje vplivajo

¹³ Maturana in Varela (1998, 141) na podlagi opazovanja vedenja poudarjata, da človeka vsaka izkušnja oblikuje na novo, čeprav te spremembe niso vedno povsem vidne.

pričakovanja človeka in njegove subjektivne norme, vendar Teorija načrtovanega vedenja (Ajzen, 1985) ne predvideva vpliva čustev nad pričakovanimi izidi ali cilji, ki so pri določenih vedenjih lahko pomemben vplivni dejavnik. Negativne čustvene reakcije slabijo tako vedenjsko namero kot udejanjanje vedenja.

Taylor in Tood (1995, 159-170) menita, da je potrebno dejavnike Teorije načrtovanega vedenja (Ajzen, 1985) podrobneje pojasniti, še posebej opredelitev pomena prepričanj o privlačnosti cilja, to je o koristih uporabe IT.

Sheeran, Gollwitzer in Bargh (2013, 468) izražajo dvom v Teorijo načrtovanega vedenja (Ajzen, 1985) in menijo, da ni učinkovita teorija za napovedovanje in spreminjanje določenega vedenja, saj ne upošteva vplivov na vedenje, ki se jih človek ne zaveda. McEachan, Conner, Taylor in Lawton (2011, 97) kritizirajo Teorijo načrtovanega vedenja (Ajzen, 1985), da ne pojasnjuje učinkov preteklega vedenja na bodoče vedenje. Teorija se osredotoča le na napovedne dejavnike vedenja, potrebno pa bi bilo raziskati pomen kognitivnih, čustvenih in motivacijskih procesov za izboljšanje vedenja. Podobno ugotavljajo Sniehotta, Pesseau in Araújo-Soares (2014, 1), ki izpostavljajo določene pomanjkljivosti Teorije načrtovanega vedenja (Ajzen, 1985), predvsem v longitudinalnih raziskavah, ko v vzorcu ni populacije univerzitetnih študentov. Pripravljenost, subjektivne norme, zaznava samonadzora nad vedenjem in vedenjska namera sicer napovedujejo vedenje. Treba pa bi bilo izboljšati razumevanje in spreminjanje vedenja v daljšem časovnem obdobju, kar je mogoče storiti samo z razvojem širše teoretične osnove. Teorija ima večjo napovedno moč vedenja v populaciji mlajših, zdravih in premožnih ljudi.

Na kritiko Sniehotte, Pesseaua in Araújo-Soaresa se je Ajzen (2014, 1-2) odzval z odgovorom, da sta že Ajzen in Fishbein (2005, 218) ugotovila, da vedenje lahko povzroči pozitivne ali negativne posledice, kar izzove ugodne ali neugodne odzive drugih ljudi, na katere to vedenje vpliva. Ta odziv drugih ljudi lahko spremeni vedenjsko, normativno ali kontrolno prepričanje človeka, kar pa vpliva na njegovo prihodnjo vedenjsko namero in vedenje.

2.4 Raziskave, ki temeljijo na Teoriji načrtovanega vedenja

Teorijo načrtovanega vedenja (Ajzen, 1985) so raziskovalci preizkusili na različnih področjih. Armitage in Conner (2001) sta proučevala učinkovitost teorije na 185 raziskavah, McEachan, Conner, Taylor in Lawton (2013) pa na 206 raziskavah, kar kaže na široko uporabnost teorije. V Tabeli 1 predstavljamo le nekatera področja, na katerih so raziskovalci proučevali vedenje s pomočjo Teorije načrtovanega vedenja.

Tabela 1: Raziskave s Teorijo načrtovanega vedenja

Področje	Avtor
Udeležba na volitvah	Loecke in drugi (1984) Watters (1989) Díaz (2002)
Dieta, prehranjevalne navade	Schifter in Ajzen (1985) Nettemeyer, Burton in Johnston (1991) Lautenschlager in Smith (2007) Mullan, Wong in Kothe (2013)
Izobraževanje	Ajzen in Madden (1986) Arnold in drugi (2006) MacFarlane in Woolfson (2013)
Varanje	Beck in Ajzen (1991)
Uživanje alkohola	Schlegel in drugi (1992) Kuther (2002) Huchting, Lac in LaBrie (2008) Elliott in Ainsworth (2012)
Igranje video igrice	Doll in Ajzen (1992)
Iskanje zaposlitve	van Ryn in Vinokur (1992) Song, Wanberg, Niu in Xie (2006) Huang in Chuang (2007)
Investiranje	East (1993)
Sprejemanje informacijske tehnologije	Lynne, Casey, Hodges in Rahmani (1995) Baker in White (2010)
Nakupovanje	De Cannière, De Pelsmacker in Geuens (2009) Ang (2012) Kim, Njite in Hancer (2013)
Spletno nakupovanje	George (2004) Hansen, Jensen in Solgaard (2004) Cheung, Chan in Limayem (2005) Pavlou in Fygensen (2006) Cheng in Huang (2013)
Fizična aktivnost	Rhodes, Courneya in Jones (2004) Blanchard in drugi (2008) de Bruijn (2011) Plotnikoff, Lubans, Trinh in Craig (2012) Gulley in Boggs (2014)
Promet	Forward (2009)
Potovanje in prosti čas	Ajzen in Driver (1992) Han, Hsu in Sheu (2010) Chen in Tung (2014)
Varovanje okolja	Tonglet, Phillips in Read (2004) Fielding, McDonald in Louis (2008) Mahmud in Osman (2010) Chan in Bishop (2013)
Zdravje	Hu in Lanese (1998) Herbert, Urmie, Newland in Farris (2006) Bledsoe (2006) Guo in drugi (2007)

	Colémont in Van den Broucke (2008) Vissman in drugi (2011) McEachan, Conner, Taylor in Lawton (2011) Conner, Godin, Sheeran in Germain (2013) Fleming in drugi (2014)
Inovativnost in podjetništvo	Herrero Crespo in del Bosque (2008) Carr in Sequeira (2007)
Spolnost	Cha in drugi (2007) Wetta, Jacobson in Dong (2013)

Vir: Lasten.

2.5 Vedenjska namera

Vedenjska namera napoveduje vedenje, ki je usmerjeno v doseganje določenega cilja. Namera človeka za določeno vedenje zajema motivacijske dejavnike, ki vplivajo na vedenje. To so dejavniki, ki kažejo, kako močno si človek želi udejanjiti določeno vedenje in kakšen napor zanj predstavlja, če se za vedenje odloči.

Ajzen (1991, 181) ugotavlja, da vedenjska namera predstavlja željo človeka, da udejanji določeno vedenje in daje predstavo o tem, kakšen napor mora človek vložiti, da to vedenje dejansko udejanji. Moč vedenjske namere kaže na verjetnost, da bo človek določeno vedenje tudi udejanjil (Ajzen, 1985, 18). Da se človek za neko vedenje zavestno odloči, mora imeti nadzor nad svojim vedenjem.

Močnejša kot je vedenjska namera, večja je verjetnost, da se človek odloči za določeno vedenje (Ajzen, 1991, 181). Čeprav človek izraža trdno vedenjsko namero, ni nujno, da bo to vedenje udejanjil. Na spremembo njegove vedenjske namere in na udejanjenje vedenja vplivajo različni motivacijski dejavniki.

Vedenjska namera je pravzaprav pričakovani cilj zavestnega procesa, ki zahteva čas, premislek in pri katerem se človek osredotoča na posledice (Loewenstein, Weber, Hsee in Welch, 2001, 280). Vedenjska namera je stopnja, do katere človek zavestno oblikuje načrt za udejanjanje določenega vedenja (Warshaw in Davis, 1985, 214). Fishbein in Ajzen (1975, 382) ugotavljata, da je za razumevanje določenega vedenja treba več kot samo poznavanje vedenjske namere človeka.

Teorija racionalnega vedenja (Fishbein in Ajzen, 1975) temelji na predpostavki, da se človek vede razumno, upošteva vedenje v okolju in se zaveda posledic svojih dejanj. Teorija izhaja iz podmene, da je človekovo vedenje določeno z vedenjsko namero. Vedenjska namera človeka se lahko skozi čas spreminja. Daljše kot je časovno obdobje, večja je verjetnost, da bo človek zaradi nepredvidenih dogodkov spremenil svojo vedenjsko namero. Iz tega sledi, da je natančnost napovedi inverzna funkcija časovnega obdobja med merjenjem vedenjske namere in opazovanim vedenjem. V tej teoriji je vedenjska namera človeka odvisna od dveh dejavnikov¹⁴, to je od pripravljenosti človeka in subjektivnih norm. Človek ima lahko pozitivno ali negativno stališče do določenega vedenja. Vedenjska namera je odvisna tudi od človekovega dožemanja družbenih pritiskov glede določenega

¹⁴ Ajzen (1985) v Teoriji načrtovanega vedenja dodaja še tretji vplivni dejavnik vedenjske namere človeka – zaznavo samonadzora nad vedenjem.

vedenja. Človek izraža namero za določeno vedenje, če ta pritisk okolja dojema kot nekaj pozitivnega in ko pomembnim drugim ljudem verjame, da je takšno vedenje zanj pomembno in koristno (Ajzen, 1985, 12).

Namera človeka za določeno vedenje zajema motivacijske dejavnike, ki vplivajo na vedenje. To so dejavniki, ki kažejo, kako močno si človek želi udejanjiti določeno vedenje in kakšen napor zanj predstavlja, če se za vedenje odloči. Močnejša kot je vedenjska namera, večja je verjetnost, da se človek odloči za določeno vedenje (Ajzen, 1991, 181). Čeprav človek izraža trdno vedenjsko namero, ni nujno, da bo to vedenje udejanjil. Na spremembo njegove vedenjske namere in na udejanjanje vedenja vplivajo različni motivacijski dejavniki.

2.5.1 Sprememba vedenjske namere

Če je določeno vedenje bolj zapleteno, je vedenjsko namero težje določiti (McEachan in drugi, 2011, 30). Kljub temu, da pripravljenost človeka in subjektivne norme napovedujejo udejanjanje določenega vedenja, lahko vedenjsko namero in vedenje preprečijo različni dejavniki (Ajzen, 1985, 29-30), kot so čas, nove informacije, zaupanje v vedenje in individualne razlike (Ajzen, 1985, 18).

Vedenjska namera se skozi čas spreminja. Bolj kot je neko vedenje časovno oddaljeno, bolj je privlačno. In obratno, bolj kot se bliža čas udejanjanja vedenja, manj privlačno je. Vedenjska namera sčasoma slabi (Ajzen, 1985, 19). Podaljševanje časa, v katerem človek ustvarja vedenjsko namero, spreminja vpliv različnih dejavnikov, ki so to namero sooblikovali in krepili verjetnost, da bo človek svojo vedenjsko namero spremenil (Ajzen in Fishbein, 2005, 188). Če človek določi prostor in čas, ko razmišlja o določenem vedenju, obstaja večja verjetnost, da bo svojo vedenjsko namero tudi udejanjil (Orbell in Sheeran, 2000, 780).

Na spremembo vedenjske namere človeka lahko vplivajo nove informacije, ki povzročijo spremembo njegovih vedenjskih, normativnih in kontrolnih prepričanj (Ajzen, 2005, 137). Nove informacije lahko spremenijo človekovo stališče do določenega vedenja. Ko vedenjska namera temelji na večjem zaupanju človeka do določenega vedenja, imajo nove informacije manjši vpliv na spremembo vedenjske namere. Bolj je človek nezaupljiv do določenega vedenja, večji vpliv imajo nove informacije na spremembo vedenjske namere in s tem na udejanjanje določenega vedenja (Ajzen, 1985, 19-21). Glede spremembe vedenjske namere Ajzen (2005, 137-139) dodaja še, da je težko določiti najučinkovitejše dejavnike sprememb napovednikov vedenja, ki so glavni motivi za udejanjanje določenega vedenja. Če človek načrtuje udejanjanje vedenja, obstaja večja verjetnost, da bo to vedenje tudi dejansko izvedel.

Z izborom ustrezne strategije za spremembo vedenjske namere lahko človek načrtno spremeni svojo vedenjsko namero. Strategije za spremembo vedenjske namere so lahko aktivne ali pasivne. Aktivne strategije zahtevajo aktivno sodelovanje človeka, pasivne pa temeljijo na predstavitvi pozitivnega vpliva določenega vedenja (Ajzen in Albarracin, 2007, 12-14). Po Gollwitzerju (1999, 501) se vedenjska namera udejanji v vedenju, če človek uporabi ustrezno strategijo. Človek, ki jasno izraža svojo namero za določeno vedenje, se verjetno tudi odloči, da vedenjsko namero udejanji. Sheeran, Webb in Gollwitzer (2005, 96)

glede strategije za spremembo vedenjske namere človeka ugotavljajo, da vedenjska namera vodi v udejanjanje vedenja le, če človek vedenje načrtuje in kaže jasno namero, da ga bo udejanjil.

Ljudje z večjo stopnjo samonadzora ne spreminjajo svoje vedenjske namere tako pogosto kot ljudje z nižjo stopnjo samonadzora (Ajzen, 1985, 22). Tudi Webb in Sheeran (2006, 260-262) ugotavljata, da srednja do velika sprememba vedenjske namere povzroča majhno do srednje veliko spremembo vedenja, kar pomeni, da ima vedenjska namera pomemben vpliv na vedenje. Sprememba vedenjske namere ima večji vpliv na vedenje pri ljudeh z višjo zaznavo samonadzora nad vedenjem.

Montaño in Kasprzyk (2008, 78) ugotavljata, da obstaja velika verjetnost, da bo človek določeno vedenje udejanjil, če ima trdno vedenjsko namero in sposobnosti za udejanjanje te vedenjske namere. Pomembno je tudi, da lahko premosti vse ovire v procesu udejanjanja vedenjske namere. Pomemben vpliv na udejanjanje vedenja imajo tudi človekove navade.

Čeprav človek izraža trdno vedenjsko namero za določeno vedenje, ni nujno, da bo to vedenje tudi udejanjil. V določenih primerih pa človek vedenje udejanji, čeprav prej ni izrazil vedenjske namere. Ajzen in Fishbein (2005, 189) ugotavljata, da tudi ko obstaja trdna vedenjska namera za določeno vedenje, določeni ljudje kljub temu svojega vedenja ne udejanjijo. To se pogosto dogaja pri ljudeh, ki se vedejo na določen način, čeprav niso prepričani, da je takšno vedenje potrebno. Sheeran (2002, 12) trdi nasprotno, da lahko človek, ki nima vedenjske namere, kljub temu določeno vedenje udejanji.

2.5.2 Namera za učenje in uporabo IT

Na namero za učenje in uporabo IT imajo dejavniki pripravljenost človeka, subjektivne norme in zaznava samonadzora nad učenjem in uporabo IT različen vpliv. Nekateri ljudje večji pomen pripisujejo pripravljenosti, drugi vplivom drugih ljudi, tretji pa zaznavi samonadzora nad vedenjem, odvisno od starosti, spola in izobrazbe.

Park in Yang (2012, 1298) sta raziskovala vpliv dejavnikov na človekovo namero za uporabo interneta. Ugotavljata, da subjektivne norme in zaznava samonadzora vplivajo na vedenjsko namero za uporabo interneta. Pripravljenost človeka za uporabo interneta v modelu nima statističnega vpliva na vedenjsko namero. Podobno ugotavljajo Picazo-Vela in drugi (2010, 685), da subjektivne norme in zaznava samonadzora vplivajo na vedenjsko namero tudi za kupovanje preko spletne strani. Tudi Lu, Zhou in Wang (2009, 29) ugotavljajo, da imajo tako subjektivne norme kot človekova zaznava samonadzora nad vedenjem pomemben vpliv na vedenjsko namero, ta pa določa verjetnost, da bo človek dejansko uporabljal internet.

Vpliv subjektivnih norm in zaznave samonadzora nad vedenjem Bhattacharjee (2000, 411) ugotavlja nekoliko drugače. Pri e-poslovanju imajo pomemben vpliv subjektivne norme človeka, medtem ko ima človekova zaznava samonadzora majhen vpliv na uporabo e-poslovanja. Pomemben vpliv na uporabo interneta

imajo tudi omejitve iz okolja. Smarkola (2008, 1196) namreč ugotavlja, da četudi ljudje zaznavajo visoko zaupanje v uporabo interneta in so motivirani za to vedenje, izpostavljajo pomembnost omejitev, ki izhajajo iz okolja. Človek bo uporabljal internet, če ima ustrezno opremo in podporno okolje.

Venkatesh, Brown, Maruping in Bala (2008, 487-495) poudarjajo, da na namero za uporabo IT vplivajo človekova pričakovanja glede uporabe IT. Pričakovanja človeka glede uporabe IT so odvisna od trajanja, pogostosti in intenzivnosti uporabe IT¹⁵. Lu, Liu, Yu in Wang (2008, 61-62) ugotavljajo, da na vedenjsko namero za uporabo IT vplivajo človekova prepričanja o podpornem okolju, učinkovitosti in enostavnosti uporabe IT, človekova inovativnost in zaupanje v IT.

Starejši ljudje v primerjavi z mlajšo generacijo težje sprejemajo nove tehnologije. Obstajajo pa tudi določene razlike med spoloma. Lu, Yu in Liu (2006, 10-12) glede tega ugotavljajo, da imajo ljudje, ne glede na spol ali starost visoko motivacijo za uporabo IT. Spol in starost sta pomembna dejavnika sprejemanja IT predvsem pri ljudeh, ki živijo v mestu. Mlajši ljudje izražajo močnejšo namero za uporabo IT kot starejši ljudje. Starejši ljudje želijo uporabljati novo IT, a imajo občutek, da jo težje obvladujejo. Predvsem jim je pomembno, da je uporaba IT enostavna.

Tudi Morris in Venkatesh (2000, 392-395) poudarjata, da se uporaba IT razlikuje v odvisnosti od starosti populacije. Mlajši ljudje izražajo bolj pozitivna stališča glede uporabe IT kot starejši ljudje, pri starejših ljudeh pa sta bila močnejše izražena dejavnika subjektivne norme in zaznava samonadzora nad uporabo IT. Pripravljenost za uporabo IT je pri mlajših ljudeh pomembnejša¹⁶. Starejši ljudje so svoje izobraževanje zaključili že pred razvojem IT, zato je učenje nove tehnologije zanje težavnejše. Vendar pa tako pri mlajših kot pri starejših ljudeh vplivajo na uporabo IT pripravljenost, subjektivne norme in zaznava samonadzora nad vedenjem. Mlajši ljudje imajo več izkušenj z IT, se samostojno odločajo glede uporabe IT in jim mnenje drugih ljudi o uporabi IT ni tako pomembno. Starejšim ljudem se zdi uporaba IT veliko zahtevnejša kot mlajšim ljudem, zato sta jim pomembna podporno okolje in način učenja IT. Starejši ljudje izražajo nižjo stopnjo zaupanja v svoje sposobnosti za uporabo IT kot mlajši ljudje, prav tako jim je mnenje drugih ljudi o uporabi IT zelo pomembno.

Bo (2003, 300-301) meni, da so izkušnje starejših z IT različne glede na starost. Mlajši ljudje so izkušnje z IT pridobili že med izobraževanjem in na delovnem mestu, zato bolje poznajo uporabo interneta kot starejši ljudje. Starejši ljudje se tudi počasneje učijo uporabe IT. Na uporabo IT pri starejših ljudeh vplivata tudi kulturno in družbeno okolje. Poleg tega previsok strošek uporabe interneta starejše ljudi odvrne od uporabe IT.

Lynott in McCandless (2000, 5) ugotavljata, da vpliv starosti na pripravljenost človeka za uporabo IT ni osrednjega pomena. Pomembnejše so izkušnje z

¹⁵ Trajanje pomeni čas, ki ga človek porabi za uporabo IT, pogostost opredeljuje številčnost uporabe IT, intenzivnost pa določa način uporabe IT (Venkatesh, Brown, Maruping in Bala, 2008, 487-495).

¹⁶ Kot navajata Morris in Venkatesh (2000, 392-395), se mlajši ljudje prej srečajo s tehnologijo kot starejši ljudje, nekateri že v osnovni šoli.

uporabo IT. Tudi McMurtrey, Downey, James in Zeltmann (2011, 26-27) ugotavljajo, da so starejšim ljudem izkušnje z IT pomembne pri uporabi interneta.

Po Morrisu, Venkateshu in Ackermanu (2005, 71-78) obstajajo razlike med starejšimi in mlajšimi ljudmi pri uporabi IT. Pri starejših ljudeh so na uporabo IT vplivala njihova pripravljenost glede uporabe IT, subjektivne norme in njihova zaznava samonadzora nad uporabo IT, kar jih razlikuje od mlajših ljudi. Vpliv subjektivnih norm postane pri starejših ljudeh nepomemben, če IT uporabljajo daljše obdobje. Glede na dohodek, stopnjo izobrazbe in poklic avtorji ne ugotavljajo statistično značilnih razlik, ki bi vplivali na pripravljenost človeka za uporabo IT ().

Moški in ženske različno zaznavajo dejavnike, ki vplivajo na namero za uporabo IT in udeležanje tega vedenja. Morris, Venkatesh in Ackerman (2005, 69) namreč ugotavljajo, da pri starejših moških na namero za uporabo IT močno vplivajo njihova pripravljenost za uporabo IT, nekoliko manj pa subjektivne norme in zaznava samonadzora nad uporabo IT. Pri starejših ženskah je vpliv vseh treh dejavnikov na namero za uporabo IT bolj uravnotežen.

Čeprav Mayer in Schmidt (2004, 393) trdita, da obstaja majhna razlika med spoloma glede namere za uporabo IT, Gefen in Straub (1997, 395-396) ugotavljata, da ženske v primerjavi z moškimi zaznavajo močnejši pritisk drugih ljudi in IT pripisujejo večji pomen kot moški.

Dong in Zhang (2011, 384) pa trdita nekoliko drugače. Trdita, da ženske pripisujejo večji pomen IT kot moški, da pa moški zaznavajo močnejši pritisk drugih ljudi, naj pričnejo uporabljati IT.

Razlike med spoloma v dojemanju tehnologije so izrazitejše pri starejših ljudeh. Stereotip, da je tehnologija domena moških, ne drži več. Moški so sicer bolj prepričani v svoje sposobnosti za obvladovanje tehničnih spretnosti in so drznejši pri preizkušanju novih tehnologij. Tudi ženske so zelo motivirane za sprejem nove tehnologije in za uporabo IT (Morris, Venkatesh in Ackerman, 2005, 69). Spola se razlikujeta tudi glede varovanja zasebnosti pri uporabi IT. Ženske so na varno uporabo IT pozornejše kot moški. Vse kaže, da starejše ženske manj zaupajo v svoje tehnične sposobnosti. Mlajši moški so pri uporabi IT inovativnejši, medtem ko starejši moški bolj cenijo podporno okolje IT (Lu, Yu in Liu, 2006, 10-12).

Tudi Venkatesh in Morris (2000, 129) ugotavljata, da se moški in ženske pri uporabi IT razlikujejo med seboj. Pri moških subjektivne norme ne vplivajo na uporabo IT. Ženske pred uporabo IT izpostavljajo vpliv subjektivnih norm, po nekajmesečni uporabi IT pa vpliv subjektivnih norm ni več značilen. Vpliv subjektivnih norm s pridobivanjem izkušenj slabi. Moški močneje zaznavajo koristnost uporabe IT, medtem ko je ženskam pomembnejša enostavnost uporabe. Singh (2001, 395) ugotavlja, da je za ženske IT aktivno orodje in ne zabava ali tehnologija, ki jo je treba obvladati. Ženske zaznavajo večje nelagodje glede uporabe IT kot moški.

Po Whitu Bakerju, Al-Gahtanihu in Huboni (2007, 363-369) spol in kultura vplivata na subjektivne norme in tudi na namero za uporabo IT.

Različno izobraženi ljudje imajo različen odnos do IT, zato človek z višjo stopnjo izobrazbe uporablja IT drugače kot človek z nižjo stopnjo izobrazbe. White Baker, Al-Gahtani in Hubona (2007, 363-369) pri manj izobraženih ljudeh ugotavljajo negativen učinek izobrazbe na zaznavo nadzora nad uporabo IT. Bolj izobražen človek prej sprejme novo IT. To potrjujeta tudi Niehaves in Plattfaut (2010, 283) z ugotovitvama, da višje izobraženi starejši ljudje močnejše zaznavajo vplive subjektivnih norm in da izražajo močnejšo namero za uporabo interneta.

2.6 Vpliv motivov na vedenje

Raziskave kažejo, da se motivi^{17,18} človeka nenehno spreminjajo. Motivi, ki človeka usmerjajo k udejanjenju vedenja, skupaj z njegovimi stališči vplivajo na pripravljenost človeka, ki je pomemben dejavnik vedenjske namere.

Godin in Kok (1996, 87) trdita, da je pripravljenost človeka za določeno vedenje v Teoriji načrtovanega vedenja najpomembnejši dejavnik, ki spodbuja vedenjsko namero človeka. Motivacija človeka za ustvarjanje vedenjske namere za določeno vedenje je odvisna od vsebine tega vedenja (Ajzen in Fishbein, 2005, 209). Kot menita Montaño in Kasprzyk (2008, 71), človekovo prepričanje, da ima neko vedenje pozitivne izide zanj, vpliva na njegovo pozitivno pripravljenost za to vedenje. Velja tudi, da prepričanje o negativnih izidih človeka odvrača od določenega vedenja.

Tudi Ajzen in Albarracin (2007, 14-15) ugotavljata, da lahko v interakciji s človekom vplivamo na njegove motive, ki nato vplivajo na njegovo vedenje. Človek vrednoti in primerja prednosti in slabosti odločitve za določeno vedenje. Če ima človek pozitivno mnenje o izidih določenega vedenja, bo njegovo vedenje verjetno skladno s tem mnenjem (Cheng, Lam in Hsu, 2006; Han, Hsu in Sheu, 2010).

Človek, ki ima pozitiven odnos do določenega okolja, je pozoren predvsem na pozitivne lastnosti tega okolja, medtem ko človek, ki ima negativen odnos do okolja, usmerja pozornost na negativne lastnosti tega okolja (Ajzen in Fishbein, 2005, 185). Te zaznave okolja vplivajo na pripravljenost človeka, da se vede v skladu s pozitivno ali negativno oceno okolja.

Človek opazuje in vrednoti okolje na svoj način v skladu z njegovo osebnostjo, v skladu z informacijami, ki jih ima o okolju in na podlagi njegovih preteklih izkušenj. Allport (1935, 806-810) pripravljenost človeka za določeno vedenje opredeli kot stanje duševne in nevrološke pripravljenosti, s katerim se človek odziva na okolje, ga razlaga in deluje v skladu z njim. Po Fishbeinu in Ajznu (1975, 6-10) so motivacijska podlaga za delovanje človeka njegova naučena stališča, ki sprožajo odziv na okolje. Način odziva je odvisen od njegovih preteklih izkušenj. Poleg tega Ajzen (2005, 22) poudarja, da je pripravljenost človeka za določeno vedenje

¹⁷ Motiv je vzgon, ki človeka usmerja k vedenju (Musek in Pečjak, 1993, 26).

¹⁸ Eagly in Chaiken (1998, 269) motive označita kot sposobnost človeka, da opazuje, razlaga in vrednoti okolje, v katerem se nahaja.

odvisna tako od njegovih stališč do vedenja kot od njegovih osebnostnih lastnosti¹⁹.

Glede pripravljenosti človeka za določeno vedenje Bagozzi (1992, 198) ugotavlja, da se pripravljenost najprej spremeni v željo po nečem, ki se nato razvije v vedenjsko namero. Želja po vedenju ustvari vedenjsko namero, ki se lahko udejanji kot vedenje.

Stališča človeka izražajo njegovo naklonjenost do določenega vedenja in se oblikujejo na podlagi njegovega prepričanja o tem, ali je to vedenje smiselno. Človek ustvari stališče o nekem vedenju tako, da ga povezuje z okoliščinami. Človek se v interakciji z okoljem odloča o vedenju v skladu s ciljem, ki ga želi doseči (Fishbein in Ajzen, 1975, 51). Včasih pa človek stališče do vedenja ustvari spontano, ko oblikuje pozitivno prepričanje na podlagi že predhodno oblikovanih zaželenih rezultatov, ki jih določeno vedenje prinaša. V tem primeru ne govorimo o racionalnem vedenju, temveč o spontanem vedenju (Ajzen in Albarracin, 2007, 17).

Da bi razumeli vpliv pripravljenosti človeka za določeno vedenje, je potrebno razlikovati med dvema vrstama stališč. Prva vrsta stališč so splošna stališča do fizičnih predmetov, skupin, institucij, politike, dogodkov ali drugih splošnih ciljev. Druga vrsta stališč so stališča do vedenja v povezavi s predmetom ali ciljem. Splošna stališča imajo lahko močan vpliv na vedenje, vendar to velja le pod določenimi pogoji in za določeno vrsto ljudi. Splošna stališča bolje napovedujejo neko vedenje, ko je človek pod časovnim pritiskom. Neposredna izkušnja človeka z določenim vedenjem izboljšuje napoved splošnih stališč (Ajzen in Fishbein, 2005, 174-179).

Stališče človeka do določenega vedenja²⁰ je odvisno od moči stališča in subjektivnega vrednotenja izidov, ki jih takšno vedenje prinaša (Ajzen, 1991, 191). Pripravljenost človeka, da se vede na določen način, je povezano z njegovo oceno tega vedenja. Armitage in Conner (2001, 474) ugotavljata, da prepričanju sledi vedenje, ki se udejanji v določenem izidu vedenja.

2.6.1 Sprememba motivov za vedenje

Ker se človek spreminja, ker se spreminjajo njegove lastnosti in ker se spreminja njegova okolica, se spreminjajo tudi motivi, ki človeka usmerjajo k nekemu vedenju.

Maturana in Varela (1987, 718) poudarjata, da pripravljenost človeka za vedenje ni statična kategorija, ampak se dinamično spreminja v skladu s spremembami v človeku in v okolju. Tudi Armitage in Conner (2001, 474) ugotavljata, da je motivacija človeka za določeno vedenje odvisna od časovne komponente.

¹⁹ Osebnostne lastnosti človeka vplivajo na njegovo vrednotenje okolja (Ajzen, 2005, 2).

²⁰ Ajzen (2005, 30) stališče človeka zapiše v obliki formule: $A \propto \sum b_i e_i$; kjer so A stališča, \propto pomeni proporcionalno, \sum pomeni vsota, b_i pomeni moč stališča, e_i pa pomeni subjektivno vrednotenje izidov vedenja.

Stališča so dinamična, saj jih človek lahko spremeni, ker se na primer spremeni njegova motivacijska usmerjenost ali ker se spremenijo družbene okoliščine. Stališča so med seboj povezana, zato sprememba enega stališča vpliva na spremembo drugih stališč (Eagly in Chaiken, 1995, 413-419). Nekatera stališča človeka so trdnejša od drugih, odpornejša na spremembe in kažejo na višjo stopnjo stabilnosti. Na trdnost človekovih stališč vplivajo doslednost pri izvajanju določenega vedenja, motiv za določeno vedenje in neposredne izkušnje človeka z določenim vedenjem. Stališče človeka se lahko spremeni tudi pod vplivom novih informacij. Človek na podlagi nove informacije ponovno presoja o določenem vedenju (Krosnick in Smith, 1994, 283-289).

Pomerantz, Chaiken in Tordesillas (1995, 415-416) ugotavljajo, da na trdnost stališč človeka pomembno vplivajo njegova samopodoba, njegov vrednostni sistem in njegova sposobnost interakcije z okoljem. Scattoni Spira (2002, 180) pa trdi, da na trdnost stališč človeka vpliva tudi človekova zavzetost za določeno stališče.

Glede sprememb stališč človeka Bizer, Larsen in Petty (2011, 59) ugotavljajo, da so negativna stališča človeka odpornejša na spremembe kot pozitivna stališča. Pri tem Bhattacharjee in Premkumar (2004, 240) menita, da človek močneje odreagira na negativna stališča, ki imajo tudi večji vpliv na vedenjsko namero. Po Wilsonu, Lindseyu in Schoolerju (2000, 121) na stališča do določenega vedenja vpliva sprememba motiva.

2.6.2 Motivi starejših ljudi za učenje in uporabo IT

Motivi starejših ljudi, da se želijo učiti uporabljati novo tehnologijo, med drugim tudi IT, so eden od dejavnikov, ki vplivajo na to, da se starejši ljudje dejansko odločijo za učenje nove tehnologije. Obstaja velika verjetnost, da bodo starejši ljudje, ki so motivirani za učenje in uporabo IT, to tudi dejansko storili. Starejši ljudje so pripravljeni za učenje in uporabo IT takrat, ko v tem vedenju zaznajo neko korist. Za učenje in uporabo IT, se odločijo zaradi osebnostnega razvoja, pripadnosti skupini, dostopa do storitev in informacij, komuniciranja z drugimi ljudmi, boljše kakovosti življenja in socialne vključenosti.

Pozitivna pripravljenost za učenje IT in pretekle izkušnje z IT pomembno vplivajo na namero starejših ljudi za učenje IT (Zhang in Martinovic, 2008, 152). Bhattacharjee in Premkumar (2004, 229) poudarjata, da so vedenjska prepričanja človeka ključna za njegovo odločitev za učenje in uporabo IT. Pri tem so pomembne predvsem njegove neposredne izkušnje z IT. Gatzke (2007, 24) ugotavlja, da je pri starejših ljudeh z manj izkušnjami z učenjem IT manjša verjetnost, da se ponovno vključijo v proces učenja. Učenje IT zaznavajo kot proces, v katerega ni smiselno vlagati napora, saj menijo, da je korist, ki jo učenje prinaša, prenizka.

Leen (2013, 15-16) ugotavlja, da se starejši ljudje za proces učenja IT odločijo zaradi osebnostnega razvoja, pripadnosti določeni skupini ljudi, zaradi primerjave z drugimi ljudmi in zaradi koristi, ki jo pridobijo s procesom učenja. Po Kollandu in Ahmadiju (2010, 4) visoka raven zadovoljstva z življenjem pozitivno vpliva na motivacijo za učenje. Ugotavljata tudi, da so starejše ženske bolj motivirane za

učenje IT, ker močnejše zaznavajo pozitiven vpliv učenja na osebno rast in pripadnost določeni skupini.

Starejši ljudje so za učenje IT motivirani, ko pričakujejo, da bodo v procesu učenja pridobili na samozavesti in postali bolj socialno vključeni. Motivira jih tudi to, da je učenje IT prilagojeno njihovim kognitivnim sposobnostim in da so njihovi učitelji usposobljeni za učenje starejših ljudi (Leen, 2013, 135-136). Pri čemer Chien, Wu in Hsu (2014, 198) ugotavljajo, da tudi normativna prepričanja drugih ljudi in njihova pričakovanja glede uporabe IT vplivajo na udeležanje vedenjske namere za učenje in uporabo IT.

V družbi znanja je pomembno, da starejši ljudje uporabljajo IT in tako ustvarijo možnosti za dostop do storitev²¹. To še posebej velja za invalide in gibalno ovirani starejši ljudje (Ala-Mutka, Melanowski, Punie in Caberra, 2008, 27-28).

Starejši ljudje kot pomemben motiv za učenje in uporabo IT zaznavajo možnost komuniciranja s pomočjo IT, ki jim predstavlja priložnost za ohranjanje stikov s pomembnimi drugimi ljudmi, za čustveno zadovoljitev ter ohranjanje kognitivnih sposobnosti. Kot ugotavljajo Wagner, Hassanein in Head (2010, 873), sta pomembnejša razloga za uporabo IT pri starejših ljudeh komuniciranje z drugimi ljudmi in njihova družbena podpora. Starejši ljudje se s pomočjo IT pogosteje pogovarjajo z družinskimi člani. IT jim predstavlja priložnost za redne stike z družino in s prijatelji. Še pogosteje komunicirajo s svojimi vnuki. Glede komuniciranja s pomočjo IT McKenna in Bargh (2000, 57) ugotavljata, da IT zagotavlja večjo anonimnost in zgoščuje čas in prostor v procesu komuniciranja. Ito in drugi (2008, 35-37) pa ugotavljajo, da so družine lahko bolje povezane tudi zaradi IT, ker mladi ljudje delijo svoje informacijsko znanje s starejšimi ljudmi v družini ali pa z njimi igrajo računalniške igre. Gatto in Tak (2008, 808) menita, da komuniciranje s pomočjo IT starejše ljudi zadovoljuje tudi čustveno in ohranja njihove kognitivne sposobnosti. Raziskovalci, kot so Gilleard, Hyde in Higgs (2007, 282), pa kot prednost uporabe IT izpostavljajo, da starejši ljudje s pomočjo IT krepijo svoje vezi z družinskimi člani in s prijatelji.

Starejši ljudje se odločijo za učenje uporabe IT, če menijo, da je to zanje uporabno in enostavno. Menijo, da je učenje uporabe IT enostavno takrat, ko so zadovoljni s sistemom izobraževanja, ki je zanesljiv, dostopen in prilagodljiv. Glede uporabnosti IT McMurtrey, Downey, James in Zeltmann (2011, 27-28) v zvezi z motivacijo ugotavljajo, da je uporabnost IT osrednji motiv za starejše ljudi, ko se odločajo za učenje uporabe IT. Wixom in Todd (2005, 96-98) ugotavljata, da starejši ljudje uporabnost IT povezujejo z enostavnostjo pri učenju IT²². Podobno raziskavo sta izvedla Pan in Jordan-Marsh (2010, 1111) na Kitajskem. Ugotovila sta, da je dožemanje uporabnosti IT osrednji dejavnik, ki motivira starejše ljudi, da se odločijo za učenje uporabe IT. Poleg tega Adams, Stubbs in Woods (2005, 3) izpostavljajo, da je odnos starejših ljudi do IT pozitiven, saj so mnenja, da je IT uporaben, učinkovit medij in enostaven medij za uporabo.

²¹ Dostop do storitev med drugim omogočajo ustrezna računalniška oprema, neomejen dostop do interneta, hitrost in zanesljivost internetne povezave (Vyas in Choudrie, 2013, 9).

²² Starejšim ljudem je pomembno, da imajo zagotovljeno pomoč pri uporabi IT in da jim je zagotovljena varna uporaba IT (Gustafson in drugi, 2015, 192).

Starejši ljudje morajo imeti občutek koristnosti, kar jih motivira za učenje IT (Campbell in Wabby, 2002, 5-6). Tudi Vyas in Choudrie (2013, 9) ugotavljata, da so starejši ljudje motivirani za učenje in uporabo IT, če obstajajo ustrezne okoliščine, kot so neomejen dostop do interneta, hitrost in zanesljivost internetne povezave. Pomemben jim je tudi občutek zasebnosti pri uporabi IT (Choudrie in Vyas, 2014, 293). Po Bessièreju, Kieslerju, Krautu in Bonevi (2008, 21-23) je učinek uporabe IT na starejšega človeka odvisen od tega, kako le-ta uporablja IT in kakšne so njegove osebne lastnosti. Starejši ljudje z nizko samopodobo lažje premagujejo ovire, tako da komunicirajo z drugimi ljudmi prek spletnih socialnih omrežij (Ellison, Steinfield in Lampe, 2007, 1163).

Hackbarth, Grover in Yi (2003, 227) trdijo, da so izkušnje s tehnologijo²³ pomemben dejavnik, ki človeka motivira za učenje in uporabo IT. Wilkowska in Zefle (2009, 97) ugotavljata, da se starejši ljudje, ki že imajo izkušnje s tehnologijo, želijo naučiti uporabljati IT. Czaja in drugi (2006, 349) ugotavljajo, da je učinkovito učenje IT zelo zapleteno in odvisno od različnih dejavnikov, kot so vedenje in izobrazba človeka, njegovih kognitivnih sposobnosti, izkušenj s tehnologijo in njegovega psihičnega stanja. Po Nevesu, Amaru in Fonseci (2013, 6) je uporaba IT odvisna od motivacije človeka za uporabo IT, njegove izobrazbe²⁴ in zakonskega stana²⁵.

Contarello in Sarrica (2007, 1016) ugotavljata, da uporaba IT izboljšuje kakovost življenja, saj so uporabniki IT bolj vključeni v družbeno dogajanje. Poleg tega bolj zaupajo ljudem in imajo močnejši občutek varnosti. Tudi Blažunova (2013, 109) ugotavlja, da starejši ljudje z uporabo IT postanejo enakovredni člani družbe. Več raziskovalcev (Contarello in Sarrica, 2007; Blažun, 2013; Shah, Kwak in Holbert, 2001; Boase in Wellman, 2006; Slegers, van Boxtel in Jolles, 2008; Blaschke, Freddolino in Mullen, 2009) trdi, da ima uporaba IT pozitiven vpliv na kakovost življenja starejših ljudi in na njihovo socialno vključenost.

Za starejše ljudi je pomembno tudi, kako se učijo uporabe IT. Na motiv za učenje IT pri starejših ljudeh med drugim vplivata metoda učenja in podpora družine in prijateljev (Blažun, 2013, 110). Učinkovita metoda učenja je učenje na napakah, saj je ta oblika za starejše ljudi zabavnejša, pridobijo tudi na samozavesti in samospoštovanju (Boot in drugi, 2013, 7). Hill, Betts in Gardner (2015, 415) pa kot najučinkovitejšo metodo učenja IT pri starejših ljudeh izpostavljajo individualno učenje. Po Campbellu in Wabbyu (2002, 5-6) se starejši ljudje učijo s ponavljanjem. Pomembno je, da se učijo v varnem vzdušju, kjer se napake ne kaznujejo. Tako se izognejo tesnobi in bolj zaupajo v svoje sposobnosti.

Chaffin in Harlow (2005, 312-313) poudarjata, da na učenje IT pri starejših ljudeh vplivajo tudi čas učenja, postopnost učenja in zadovoljstvo z uporabo IT. Po Nascimentu Ordenezu, Yassudi in Cachioniju (2011, 216) starejše ljudi pri učenju

²³ Tudi Koo (2009, 466) ugotavlja, da so izkušnje s tehnologijo pomemben motiv za namero učenja in uporabe IT. Te izkušnje vplivajo tudi na zaznavo samonadzora nad uporabo IT. Starejši človek z izkušnjami s tehnologijo verjame v svoje sposobnosti nadzora uporabe IT.

²⁴ Višje izobražen starejši človek izraža močnejšo namero za uporabo IT (Neves, Amaro in Fonseca, 2013, 6).

²⁵ Poročen starejši človek izraža močnejšo namero za uporabo IT (Neves, Amaro in Fonseca, 2013, 6).

IT motivirajo osredotočenost na učenje, pozornost pri učenju, spominske sposobnosti, sposobnost jezikovnega izražanja in uporaba jezikovnih pojmovnih struktur.

Starejši ljudje v internetu zaznavajo potencial na področju pridobivanja informacij. Bessi re, Kiesler, Kraut in Boneva (2008, 21-23) poudarjajo, da uporaba IT starejšim ljudem ponuja povezanost z drugimi ljudmi in je enkratni vir informacij. Omogoča tudi zabavo in komuniciranje s prijatelji in člani družine, kar starejšim ljudem omogoča socialno vključenost. Uporabniki IT tehnologijo nekoliko manj uporabljajo za spoznavanje novih ljudi (le 2,5 odstotka). Po Niehavesu in Plattfautu (2013, 14) starejšim ljudem učenje in uporaba IT predstavlja zabavo, pomembna pa jim je tudi enostavnost uporabe.

Poleg tega IT predstavlja potencial na področju posredovanja informacij za zdrav življenjski slog med starejšimi ljudmi. Campbell in Wabby (2002, 6) ugotavljata, da IT za starejše ljudi predstavlja pomemben vir informacij o zdravju. Z IT bolje razumejo svojo bolezen, preverijo diagnozo, raziščejo možnosti zdravljenja in se seznanijo z novimi zdravili. Tako postanejo bolj obveščeni potrošniki zdravstvenih storitev in proizvodov. Aalbers, Baars in Olde Rikkert (2011, 487) menijo, da lahko starejši ljudje s pomočjo IT poiščejo informacije o zdravljenju življenjskem slogu, povezane s telesno aktivnostjo in z ustrezno prehrano. Tudi Currie, Philip in Roberts (2015, 164) s svojo raziskavo potrjujejo, da število starejših ljudi med uporabniki IT narašča in da bodo starejši ljudje v prihodnosti še pogostejši uporabniki IT na področju skrbi za zdravje in nege.

Uporaba IT med starejšimi ljudmi močno narašča in ta starostna skupina postaja pomembna skupina spletnih kupcev. Starejši ljudje so pri nakupovanju na spletu gospodarnejši. Moti pa jih visoka stopnja tveganja, ki jo ustvarja takšno nakupovanje²⁶ (Lian in Yen, 2014, 133). Kot ugotavlja Braun (2013, 673), starejši ljudje cenijo uporabnost spletnih omre ij^{27, 28}. Glede uporabe spletnih socialnih omrežij Vyas in Choudrie (2013, 8) ugotavljata, da 33 odstotkov starejših ljudi uporablja spletna socialna omrežja. Tudi Cotten, Anderson in McCulloch (2013, 40) poudarjajo, da je kar tretjina starejših ljudi, ki uporablja internet, tudi aktivna na spletnih socialnih omrežjih.

2.6.3 Ovire za učenje in uporabo IT pri starejših ljudeh

Starejši ljudje zaznavajo določene ovire pri učenju in uporabi IT, kot so strah pred novo tehnologijo, pomanjkanje samozavesti, njihova starost in zaznava upada kognitivnih sposobnosti, zdravstveno stanje, družbeni stereotipi²⁹ o učenju v starosti in neustreznost IT opreme. Manj ovir kot starejši človek zaznava,

²⁶ Visoka stopnja tveganja spletnega nakupovanja je povezana z zlorabo gesel, kraje identitete in podobno, zato je pomembno zaznavanje zaupanja in varne rabe IT (Contarello in Sarrica, 2007, 1016).

²⁷ Choi in DiNitto (2013, 97) ugotavljata, da v ZDA 85 odstotkov starejših ljudi uporablja elektronsko pošto, 51 odstotkov pa jih uporablja spletno bančništvo.

²⁸ McMurtrey, Downey, Zeltmann in McGaughey (2011, 25) ugotavljajo, da v ZDA 30 odstotkov starejših ljudi uporablja internet vsak dan. 57 odstotkov starejših ljudi uporablja internet vsaj enkrat tedensko. Samo 43 odstotkov starejših ljudi ne uporablja elektronske pošte.

²⁹ Stereotipi predstavljajo sodbe na splošno. Predstavljajo posploševanje delno to nih, vendar nepreverjenih in površnih sodb o človeku, skupini ali skupnosti (Ule, 2004, 159).

močnejša je njegova vedenjska namera za učenje in uporabo IT in večja je verjetnost, da to vedenje udejanji.

Merkes (2011, 2) trdi, da starejšim ljudem primanjkuje samozavesti, ne zaupajo vase in v svoje sposobnosti. Študija Wilkowske in Zieflejeve (2009, 97) opozarja na ovire pri učenju nove tehnologije. Samozavest in predhodne izkušnje starejših ljudi s tehnologijo imajo pri tem pomembno vlogo. Starejši ljudje, ki že imajo izkušnje s tehnologijo, delujejo samozavestno in se želijo naučiti uporabljati IT. Ko premagajo strah pred učenjem novega in ko premostijo začetne ovire, so starejši ljudje bolj motivirani za uporabo IT (Richardson, Zorn in Weaver, 2002, 22).

Vendar lahko starejši ljudje čutijo do učenja in uporabe IT tudi odpor in se IT bojijo. Menijo, da IT ni uporabna tehnologija in da ne bodo imeli od nje nobene koristi. Pogosto menijo, da so za učenje nove tehnologije že prestari. Določeno omejitev jim predstavlja zdravstveno stanje. Pogosto tudi ne zmorejo stroškov za vzdrževanje opreme in uporabo IT.

Wagner, Hassanein in Head (2010, 873) ugotavljajo, da se negativen odnos do učenja in uporabe IT s starostjo krepi. Tudi raziskava Reisdorfa, Axelssona in Söderholma (2012, 17) kaže, da s starostjo motivi za učenje IT slabijo. Starejše ljudi poleg starosti ovira tudi strah pred novo tehnologijo (Turner, Turner in Van de Walle, 2007, 293). Tudi Merkes (2011, 2) ugotavlja, da imajo starejši ljudje strah pred novo tehnologijo in da menijo, da so zanje ovire za učenje in uporabo IT nepremostljive. Sum, Mathews, Pughasem in Huges (2008, 215-216) povezujejo pripravljenost starejših ljudi za učenje IT s strahom pred novo tehnologijo, ki povzroča odpor do učenja IT. Neves in Amaro (2012) opozarjata na vpliv stereotipov na pripravljenost za učenje IT pri starejših ljudeh. Pomemben vpliv ima splošno prepričanje, da so starejši ljudje prestari za učenje novih tehnologij, vključno z IT. Pomembno vlogo na odnos starejših ljudi do učenja in uporabe IT ima tudi zaznava upada njihovih kognitivnih sposobnosti. Raziskava Reisdorfa, Axelssona in Söderholma (2012, 17) razkriva, da starejši ljudje ne uporabljajo IT, ker imajo do nje odpor in ker jih ne zanima.

Med ovirami za uporabo IT pri starejših ljudeh lahko posebej izpostavimo nedostopnost do interneta in pomanjkanje znanja za uporabo IT (Neves, Amaro in Fonseca, 2013). Glede tega Morris, Goodman in Brading (2007, 43) ugotavljajo, da se starejši ljudje izogibajo IT, ker niso seznanjeni z njeno uporabnostjo. Ovira jih tudi dejstvo, da je uporaba IT lahko nevarna, saj jih potiska v osamljenost³⁰ (Millward, 2003). Starejši ljudje kot ovire za uporabo IT izpostavljajo še fizične in duševne omejitve, nezaupanje v IT, negotovost in odvisnost od IT (Gatto in Tak, 2008, 800).

Pri starejših ljudeh je njihovo zdravstveno stanje pomemben dejavnik negativne motivacije za učenje IT. Po Azarju (2002, 28) na pripravljenost starejših ljudi za učenje IT pomembno vpliva njihovo zdravstveno stanje. Starejši ljudje pogosto poudarjajo, da so slabosti uporabe IT v tem, da so manj fizično aktivni, če uporabljajo IT, in to slabo vpliva na njihovo zdravje. Choi in DiNitto (2013, 97) pa ugotavljata tudi, da slabo zdravstveno stanje starejših ljudi negativno vpliva na

³⁰ Osamljenost je subjektivni občutek človeka, da je sam in da ne bo deležen pomoči, ko jo potrebuje (Pečjk, 2007, 61).

uporabo IT, da pa lahko gibalno ovirani starejši ljudje ravno s pomočjo IT opravijo določene aktivnosti, ki jih sicer ne bi mogli. Raziskava Yanga, Sata, Yamawakija in Miyata (2013, 263) ugotavlja, da za starejše ljudi obstajajo določeni dejavniki tveganja uporabe IT, kot so depresija, negativna samopodoba³¹ in negativen odnos do drugih.

Oviro za pripravljenost za učenje in uporabo IT predstavlja tudi finančno stanje starejših ljudi. Za vzdrževanje računalniške opreme porabijo veliko finančnih sredstev, tako starejši ljudje z višjimi dohodki pogosteje uporabljajo IT. Rezultati Millwardove (2003, 7) raziskave na tem področju namreč kažejo, da ljudje na podeželju in ljudje z nižjimi dohodki manj pogosto uporabljajo IT. Tudi Choi in DiNitto (2013, 97) menita, da je za starejše ljudi strošek uporabe IT pomembna postavka pri uporabi IT.

Rezultati nekaterih raziskav kažejo (Young, 1998; Sum, Mathews, Purghasem in Huges, 2008), da je ovira pri uporabi IT lahko tudi njen negativen vpliv na socialno vključenost starejših ljudi in na njihovo kakovost življenja. Glede tega Sum, Mathews, Purghasem in Huges (2008, 215) namreč ugotavljajo, da uporaba IT slabi socialne vezi z družino in s člani družbene skupnosti³².

Določeno oviro za učenje IT predstavljajo posodobitve opreme na področju IT. Starejši ljudje se spremembam težje prilagajajo (Min-Ho, Seongcheol in Euehun, 2009, 619), menijo pa tudi, da se tehnološki razvoj odvija prehitro (Lobet-Maris in Galand, 2004, 99). Oviro za učinkovito uporabo IT predstavlja zastarela tehnološka oprema, ki jo starejši ljudje pogosto podedujejo od svojih otrok in vnukov (Merkes, 2011, 2), in tehnološka oprema, ki ni prilagojena starejšim ljudem. McMurtrey, Downey, Zeltmann in McGaughey (2011, 22-23) namreč ugotavljajo, da proizvajalci tehnološke opreme ne upoštevajo omejenih zmogljivosti starejših ljudi in jim ne prilagajajo računalniške opreme. Starejši ljudje slabše vidijo majhne črke na ekranu in tudi miška ni prilagojena njihovim potrebam. Vendar sama starost ljudi ni ovira za uporabo računalnika.

Posebno oviro za uporabo IT predstavlja dejstvo, da starejši ljudje niso dovolj seznanjeni s koristmi, ki jih uporaba IT prinaša (McMurtrey, Downey, Zeltmann in McGaughey, 2011, 22-23). Starejši človek, ki nima nobenih izkušenj z uporabo kakršnekoli tehnologije, tudi učenje in uporabo IT zaznava kot nepremostljivo oviro (Czaja in drugi, 2006, 349).

2.7 Subjektivne norme

Subjektivne norme so pomemben dejavnik vedenjske namere človeka in pomenijo pričakovanja drugih ljudi o vedenju določenega človeka. Subjektivne norme določajo normativna prepričanja, ki so prepričanja pomembnih drugih ljudi o

³¹ Raziskovalci (Milward, 2003; Merkes, 2011, 2; Neves in Amaro, 2012) so ugotavljali probleme glede uporabe interneta. Ugotavljajo, da uporabniki interneta lahko slabše zaznavajo samonadzor nad uporabo interneta, kar vpliva na njihovo nižjo samopodobo. Lahko se poslabšajo tudi odnosi starejših ljudi z družino.

³² Nasprotno Loges in Jung (2001, 559) uporabi IT ne pripisujeta posebnega pomena. Starejši ljudje, ki ne uporabljajo IT, niso nič bolj socialno izključeni, kot tisti, ki jo uporabljajo.

določenem vedenju človeka. Jasno izražena pričakovanja drugih ljudi motivirajo človeka, da krepi namero za določeno vedenje. Če so človekove predstave o vedenju skladne s predstavami drugih ljudi o tem vedenju, potem je to zanj motiv za določeno vedenje.

2.7.1 Značilnosti subjektivnih norm

Fishbein in Ajzen (1975, 302) subjektivne norme opredeljujeta kot človekovo zaznavanje pričakovanj pomembnih drugih ljudi³³. Te zaznave izhajajo iz subjektivnih norm glede določenega vedenja. Subjektivne norme določajo pričakovanja drugega človeka ali skupine, ki človeka motivirajo, da ta njihova pričakovanja izpolni. Subjektivne norme so človekova predstava o tem, kakšna so splošna načela vedenja v določenem družbenem okolju (Armitage in Conner, 2001, 474). Po Trafimowu (2000, 101) so subjektivne norme človekovo mnenje o tem, kaj zanj pomembni drugi ljudje pričakujejo od njega.

Montaño in Kasprzyk (2008, 71) menita, da ima človek, ki ga vpliv pričakovanj pomembnih drugih ljudi motivira za določeno vedenje, pozitivno usmerjeno subjektivno normo. Han, Hsu in Sheu (2010, 327) trdijo, da na vedenjsko namero človeka lahko pomembno vpliva tudi en sam človek. Pri tem velja poudariti, da imajo na usmerjenost subjektivne norme človeka večji vpliv predvsem strokovnjaki (Ajzen in Albarracin, 2007, 15).

Subjektivne norme delujejo v razmerju³⁴ do moči normativnega prepričanja pomembnih drugih ljudi in motivacije človeka za določeno vedenje (Ajzen, 1991, 195). Močnejša kot so normativna prepričanja in motivacija človeka za določeno vedenje, močnejša je njegova subjektivna norma, kar povečuje njegovo namero za določeno vedenje (Ajzen, 2005, 130). Ajzen (2012, 444) tudi ugotavlja, da moč normativnih prepričanj neposredno vpliva na subjektivne norme človeka. Te imajo napovedno moč, kot jo imajo motivi človeka za določeno vedenje.

2.7.2 Značilnosti družbenih norm

Družbene norme so družbeni konstrukt³⁵, ki ga ustvarjajo sporočila pomembnih drugih ljudi, kako naj se človek vede v določenih okoliščinah. Družbene norme človeku narekujejo vedenje, ki ga skupina sprejema. Družbene norme sooblikujejo in soustvarjajo subjektivne norme in vplivajo tako na delovanje skupine kot na delovanje posameznika.

Po Triandisu (1971, 210) je človekovo vedenje odvisno od družbenih norm, ki jih človek prevaja kot sporočila pomembnih drugih ljudi glede njegovega vedenja v

³³ Pomembni drugi ljudje so človekovi ožji družinski člani, tesni prijatelji, sovrstniki in sodelavci (Ajzen, 2005, 124).

³⁴ Ajzen (2005, 124-125) subjektivne norme zapiše v obliki formule: $SN \propto \sum n_i m_i$; kjer so SN subjektivne norme, \propto pomeni proporcionalno, \sum pomeni vsota, n_i predstavljajo normativna prepričanja, m_i pa predstavlja motivacijo človeka za določeno vedenje. Subjektivne norme človeka lahko pridobimo z neposrednim spraševanjem o njegovem zaznavanju, ali pomembni drugi ljudje odobravajo ali neodobravajo določeno vedenje človeka.

³⁵ Družbeni konstrukt predstavlja realnost, v kateri živimo. Naša vedenja izhajajo iz situacij in simbolnih pomenov. Družba je konstrukcija realnosti, ki si jo ljudje delimo med seboj. Ta pristop se v sociologiji imenuje simbolno-interakcionistični pristop ali interakcionizem (Počkar, Andolšek, Popit in Barle Lakota, 2009, 20).

določenih okoliščinah. Družbeno sprejemljivo vedenje običajno določa skupina, v kateri človek deluje. Ta določa njegovo vlogo in njegov položaj. Cialdini (2007, 263-264) družbene norme ali načela označi kot zaznavo o vedenju človeka, ki ga sprejema družbeno okolje.

Družbene norme sooblikujejo in soustvarjajo subjektivne norme človeka. Družbene norme so načela, ki usmerjajo delovanje družbene skupine in usmerjajo delovanje njenih članov. Skupina s pomočjo družbenih norm presoja delovanje človeka in soustvarja njegovo samopodobo (Cialdini in Trost, 1998, 152). Rogers (2003, 24) pa družbeni vpliv označi kot norme ali pravila, ki jih oblikujejo voditelji nekega družbenega okolja, v katerem sodelujejo med seboj povezani socialni akterji, ki jih združuje skupni cilj.

Eckhardt (2009, 3) družbene norme označi kot konstrukt družbenega sistema, ki deluje kot koncept medsebojnega pritiska in socialne primerjave. Berkowitz (2005, 193) je nekoliko drugačnega mnenja, saj po njegovem družbene norme izhajajo iz spleta predpostavk glede dojemanja človeka o pričakovanih drugih ljudi v družbeni skupini.

2.7.3 Vrste družbenih norm

Družbene norme so lahko medosebne, zunanje, predpisane, opisne in pravne. Na vedenje človeka imajo večji vpliv medosebne in opisne norme.

Bhattacharjee (2000, 411) vpliv družbenih norm razdeli na medosebni in zunanji vpliv. Medosebni vpliv je vpliv prijateljev, družinskih članov in izkušenih ljudi. Zunanji vpliv je vpliv množičnih medijev, sporočil in izvedenskih mnenj.

Cialdini, Reno in Kallgren (1990, 1015) delijo družbene norme na predpisane in opisne. Predpisane norme so norme pomembnih drugih ljudi o tem, kaj je pozitivno in kaj je negativno vedenje. Iz teh vrednotenj nastanejo opisne norme kot načela o tem, kakšno naj bi bilo vedenje pomembnih drugih ljudi v skupini. Park in Smith (2007, 165) zaznavata opisne norme kot splet družbenih in osebnih norm. Opisne norme na osebni ravni so prepričanja človeka o običajnih načelih vedenja v družbi. Opisne norme na družbeni ravni so prepričanja človeka o splošnem vedenju v družbi. Tako lahko normativno vedenje opazujemo na osebni in na družbeni ravni. Normativno vedenje označuje dojemanje človeka o tem, kaj pomembni drugi ljudje od njega pričakujejo. Askew in drugi (2014, 511) pripisujejo večji vpliv na človeka opisnim normam.

Cialdini (2003, 105) poleg osebnih in opisnih norm razlikuje še pravne norme. Po njegovem so osebne norme identiteta človeka ali moralna norma, opisne norme pa določajo splošno vedenje ljudi. Pravne norme pa določajo, kaj ljudje vrednotijo pozitivno in kaj zanikajo.

2.7.4 Vpliv subjektivnih norm na vedenjsko namero

Vpliv subjektivnih norm na človekovo namero za določeno vedenje je različen. Pri nekaterih vedenjih imajo subjektivne norme večji vpliv na vedenjsko namero, pri drugih manj, pri določenih vedenjih pa nimajo vpliva. Poleg tega je vpliv

subjektivnih norm na vedenjsko namero odvisen tudi od izkušenj, osebnostnih lastnosti človeka, okoliščin, okolja in od starosti človeka.

Fishbein in Ajzen (1975), Ajzen (1985; Ajzen, 1991) in Ang, Ramayan in Vun (2013) poudarjajo, da subjektivne norme pomembnih drugih ljudi vplivajo na vedenje človeka in na motivacijo za določeno vedenje. Po Pavlou in Fygensonu (2006, 115) subjektivne norme pomembno vplivajo na namero za določeno vedenje.

Sheppard, Hartwick in Warshaw (1988, 338) ter Godin in Kok (1996, 92) nasprotno menijo, da subjektivna norma šibko napoveduje namero za določeno vedenje. Podobno ugotavljata tudi Trafimow in Finlay (1996, 820), saj menita, da subjektivna norma sicer pomembno, a šibko vpliva na krepitev namere za določeno vedenje. Razlog za to vidita v dejstvu, da je lažje pojasniti vedenjska kot normativna prepričanja človeka. Armitage in Conner (2001, 478) pripisujeta šibek vpliv subjektivnih norm na vedenjsko namero, predvsem zaradi neustrezne metodologije merjenja subjektivnih norm v raziskavah. Tudi raziskovalci Mathieson (1991), Hsieh, Rai in Keil (2008) ter Ha, Yoon in Choi (2007) se ne strinjajo z vplivom subjektivnih norm na vedenjsko namero. Rezultati njihovih raziskav kažejo, da subjektivne norme šibko vplivajo na krepitev vedenjske namere.

Huda, Rini, Mardoni in Putra (2012, 278) v svoji raziskavi ugotavljajo, da subjektivne norme nimajo vpliva na vedenjsko namero. Sparks, Shepherd, Wieringa in Zimmermanns (1995, 249) trdijo, da je subjektivna norma neustrezen dejavnik v Teoriji načrtovanega vedenja. Terry, Hogg in White (2000, 88) razlog za šibek vpliv subjektivnih norm na vedenjsko namero pripisujejo temu, da družbeni vpliv redko deluje neposredno na človeka in ga je zato težko ugotavljati. Anderson, Cornacchione in Maloney (2014, 35) pa ugotavljajo, da ima lahko človek, kljub šibkemu vplivu subjektivnih norm, pozitivno stališče do določenega vedenja.

Subjektivne norme različno vplivajo na ljudi. Vpliv je odvisen od izkušenj človeka in njegovih osebnostnih lastnosti. Fekadu in Kraft (2002, 33), Hwang in Lee (2013, 33), Kikwilu in drugi (2009, 101-102) ugotavljajo, da bolj izkušeni ljudje obvladujejo pritisk subjektivnih norm. Ljudje, ki so na splošno manj izkušeni, bolj pogosto podležejo pritisku in vplivu subjektivnih norm. Ajzen (2012, 443) ugotavlja, da če ima samozavesten človek pozitivno stališče o določenem vedenju, je vpliv subjektivnih norm nanj neznamen. Bansal in Taylor (2002, 407) opozarjata na negativno povezanost pripravljenosti človeka za določeno vedenje in subjektivnih norm. Če ima človek močno izraženo subjektivno normo, ima njegova pripravljenost za določeno vedenje le zanemarljiv vpliv na namero za določeno vedenje ali pa tega vpliva sploh ni.

Vpliv subjektivnih norm je različen v različnih okoljih in različnih okoliščinah. Eckhardt (2009, 8) ugotavlja, da človek zaznava vpliv pomembnih drugih ljudi v družbenem okolju drugače, kot zaznava vpliv pomembnih drugih ljudi v delovnem okolju. V delovnem okolju subjektivne norme vplivajo na vedenjsko namero človeka za določeno vedenje. Poleg tega ugotavlja, da je vpliv subjektivnih norm v nestrukturiranem okolju zelo neizrazit. Močnejši vpliv družbenih norm na vedenje človeka zaznamo v negotovih okoliščinah, ko je ogroženo preživetje ali način delovanja skupine (Cialdini in Trust, 2008, 162).

Vpliv subjektivne norme na namero za določeno vedenje se povečuje s starostjo udeležencev v raziskavi. Po Leeju (2009, 57) to še posebej velja za starostno skupino ljudi, starejših od šestdeset let. Podobno trdi Eckhardt (2009, 2), ki ugotavlja, da subjektivne norme oziroma družbeni vpliv pomembno vplivata na vedenjsko namero starejšega človeka. To še posebej velja za namero za učenje in uporabo IT.

2.7.5 Subjektivne norme starejših ljudi za učenje in uporabo IT

Starejšim ljudem je pomembno, da jih pri učenju in uporabi IT podpirajo družina, prijatelji in širše družbeno okolje. Zaradi podpore pomembnih drugih ljudi učenje in uporabo IT vrednotijo pozitivno. V močnem kulturnem okolju subjektivne norme pozitivno vplivajo na učenje in uporabo IT.

Morrison in Barnett (2010, 24) ugotavljata, kako pomembno je, da imajo starejši ljudje, poleg informacij o uporabnosti IT, ustrezno podporo za učenje in uporabo IT. Venkatesh in Brown (2001, 89) predpostavljata, da subjektivne norme, ki vplivajo na namero starejših ljudi za učenje IT, zajemajo vpliv prijateljev, družine, sodelavcev in sekundarnih virov, kot sta televizija in časopis. Za starejše ljudi je pomembno, da jih družina in prijatelji podpirajo pri njihovi odločitvi za učenje IT. Mnenje drugih ljudi, kot so člani družine in prijatelji, pomembno pozitivno vpliva na pripravljenost starejših ljudi za učenje nove IT in za njeno uporabo. Kot sta Niehaves in Plattfaut (2013, 9) dokazala v svoji raziskavi. Ito in drugi (2008, 19-20) menijo, da otroci in mladostniki predstavljajo pomemben vir podpore starejšim ljudem pri učenju IT, saj so v mnogih družinah ravno otroci dobri poznavalci uporabe IT. Družina in prijatelji neuporabnike IT motivirajo, da uporabljajo IT in jim zagotavljajo podporo pri premagovanju težav (Reisdorf, Axelsson in Söderholm, 2012, 20). Starejši ljudje pogosto delujejo na podlagi mnenj članov družine in prijateljev (Vyas in Choudrie, 2013, 9). Gatto in Tak (2008, 808) namreč ugotavljata, da starejši ljudje pričnejo uporabljati IT prav zaradi spodbude družinskih članov. Tudi Boot in drugi (2013, 7) v svoji raziskavi ugotavljajo, da je starejšim ljudem pri učenju in uporabi IT zelo pomembna podpora njihovih družinskih članov in prijateljev, pri katerih dobijo določene informacije o uporabi IT. Tudi Ng (2008, 9-11) poudarja pomen motivacije starejših ljudi za učenje IT. Starejši ljudje kažejo močnejši motiv za učenje, če imajo podporo pomembnih drugih ljudi, predvsem podporo družine in prijateljev.

White Baker, Al-Gahtani in Hubona (2007, 369) ugotavljajo močan vpliv subjektivnih norm na vedenjsko namero starejših ljudi za učenje in uporabo IT v državah z močnim kulturnim okoljem in s strogo versko pripadnostjo. V takšni kulturi se starejši ljudje bolj vedejo v skladu z družbeno normo in s pričakovanji pomembnih drugih ljudi.

Choudrie in Vyas (2014, 293) ugotavljata, da starejši ljudje uporabljajo IT, če imajo podporo svoje družine in prijateljev, neomejen dostop do interneta in da zaznavajo zadostno mero zasebnosti pri uporabi IT.

Tudi socialni konvoj starejšega človeka ima pomembno vlogo pri uporabi IT, saj neuporabnike IT motivira uporabljati IT in jim zagotavlja podporo pri premagovanju težav z IT (Reisdorf, Axelsson in Söderholm, 2012, 20).

Tudi Boot in drugi (2013, 7) ugotavljajo, da je starejšim ljudem pri učenju in uporabi IT zelo pomembna podpora njihovih družinskih članov in prijateljev, pri katerih dobijo določene informacije o uporabi IT. Starejše ljudi za učenje in uporabo IT motivirajo njihove aktivnosti v prostem času. Pomoč pri učenju in uporabi IT starejši ljudje iščejo pri svojih družinskih članih, prijateljih in institucijah, ki učijo uporabo IT. Tudi Ng (2008, 9-11) poudarja pomen motivacije starejših ljudi za učenje IT. Starejši ljudje kažejo močnejši motiv za učenje, če imajo podporo pomembnih drugih ljudi. To velja predvsem za podporo družine in prijateljev.

2.8 Zaznava samonadzora nad vedenjem

Na vedenjsko namero človeka pomembno vpliva, kako človek zaznava samonadzor nad svojim vedenjem, in s tem posredno tudi na njegovo vedenje. Če človek ugotavlja, da ima nadzor nad svojim vedenjem, to v njem sproži željo po določenem vedenju.

Zaznavo samonadzora nad vedenjem je v Teorijo načrtovanega vedenja dodal Ajzen (1985) kot tretji dejavnik, ki vpliva na človekovo vedenje. Zaznava samonadzora nad vedenjem je pomembna spremenljivka predvsem v socialno-kognitivnih modelih raziskovanja. Zaznava samonadzora nad vedenjem določa dejansko kontrolo človeka nad vedenjem in prispeva k napovedovanju njegovega vedenja (Ajzen, 2006, 1).

Nekatera vedenja se namreč težko udejanjijo, zato je poleg vedenjske namere koristno upoštevati človekovo zaznavo nadzora nad vedenjem (Ajzen, 2006, 1). Bolj kot se človek zaveda priložnosti, ki mu jih določeno vedenje prinaša, in manj je ovir, ki jih zaznava, tem močnejša je njegova zaznava samonadzora nad določenim vedenjem (Ajzen, 2005, 125). Ajzen (1985 in 1991) in Han, Hsu in Sheu (2010, 325) ugotavljajo, da ima zaznava človeka, da lahko nadzira svoje vedenje, pomemben vpliv na njegovo prepričanje o tem, ali bo njegovo vedenje uspešno. Prepričanja so pričakovanja človeka o lastni sposobnosti, da uresniči določeno vedenje. Montaño in Kasprzyk (2008, 71) trdita, da človekova zaznava samonadzora nad vedenjem lahko pospeši ali zavira določeno vedenje. Človek s šibkejšo zaznavo samonadzora zaznava večje ovire pri udejanjenju vedenja (Ajzen in Albarracin, 2007, 3).

Človekovo zaznavo samonadzora nad vedenjem krepijo ali zavirajo človekova kontrolna prepričanja. Po Ajznu (1991, 186) je človeku z močnim kontrolnim prepričanjem vedenjska namera edini napovedovalec vedenja. Ajzen (2005, 125) nadalje ugotavlja, da je zaznava samonadzora nad vedenjem³⁶ odvisna tudi od moči dejavnikov, ki krepijo ali zavirajo udejanjanje vedenja (Ajzen, 2005, 125).

³⁶ Ajzen (2005, 125) zaznavo samonadzora nad vedenjem zapiše v obliki formule: $PBC \propto \sum c_i p_i$; kjer PBC pomeni zaznava samonadzora nad vedenjem, \propto pomeni proporcionalno, \sum pomeni vsota, c_i predstavljajo kontrolna prepričanja, p_i pa predstavljajo dejavniki, ki krepijo ali zavirajo udejanjenje vedenja. Človeka lahko o zaznavi samonadzora vprašamo z neposrednim vprašanjem, kot npr. ali je prepričan o svojih sposobnostih za udejanjenje določenega vedenja.

Zaznavo samonadzora nad vedenjem človeka določajo kontrolna prepričanja o vedenju. Kontrolna prepričanja oblikujejo zaznavanje človeka, da ima sposobnosti in priložnosti za udejanjanje določenega vedenja. Ajzen (1991, 196) ugotavlja, da imajo pomemben vpliv izkušnje človeka z določenim vedenjem, informacije o vedenju, izkušnje znancev in prijateljev s tem vedenjem in drugi dejavniki, ki povečujejo ali zmanjšujejo zaznavo samonadzora. Manj kot je ovir in zadržkov glede določenega vedenja, močnejša je človekova zaznava samonadzora nad vedenjem.

Preteklo vedenje človeka lahko krepi vedenjsko namero in vedenje (Ajzen in Driver, 1992, 209). Vendar je to mogoče le takrat, ko se vedenjska namera in vedenje v nekem časovnem obdobju ne spreminjata in ko se vedenje ponavlja (Bamberg, Ajzen in Schmidt, 2003, 175).

Glede pomembnosti zaznave samonadzora Han, Hsu in Sheu (2010, 327) ugotavljajo, da četudi je človek močno motiviran za določeno vedenje in ima podporo pomembnih drugih ljudi, to ne bo krepilo njegove namere za vedenje, če nad svojim vedenjem nima nadzora in če nima na razpolago dovolj potrebnih virov. Ajzen in Fishbein (2005, 1993) trdita, da človek, ki verjame, da ima spretnosti in druga potrebna sredstva za določeno vedenje, zaznava samonadzor nad vedenjem.

Ajzen (2002, 667-674) navaja, da visoka raven samonadzora nad vedenjem krepi prizadevanja in vztrajnost človeka za določeno vedenje. Zaznava samonadzora nad vedenjem vpliva na vedenje posredno in neposredno: posredno z vplivom na vedenjsko namero in neposredno, ko ima človek dejanski nadzor nad okoliščinami.

2.8.1 Razlika med zaznavo samonadzora in osebno učinkovitostjo

Zaznava samonadzora nad vedenjem se razlikuje od zaznave osebne učinkovitosti. Montaño in Kasprzyk (2007, 79-80) namreč ugotavljata, da je potrebno pri vedenjski nameri upoštevati tako zaznavo samonadzora nad vedenjem kot osebno učinkovitost človeka. Zaznava samonadzora se kaže v človekovi uspešnosti pri nadzoru njegovega vedenja. Osebna učinkovitost pa se kaže v zaupanju človeka v svoje sposobnosti in zmožnosti pri premagovanju različnih ovir na poti do cilja. Bolj kot je človek prepričan, da lahko udejanji določeno vedenje, močnejša je zaznava njegove osebne učinkovitosti. Po Banduri (1991, 257) je osebna učinkovitost prepričanje človeka o njegovi sposobnosti za izvajanje nadzora nad lastnim vedenjem in nad dogodki, ki vplivajo na človekovo življenje.

Zaznavo sposobnosti človeka za določeno vedenje tvori zaznava samonadzora nad vedenjem in zaznava osebne učinkovitosti. Osebna učinkovitost temelji na prepričanju človeka, da se lahko vede v skladu s svojimi pričakovanji in pričakovanji pomembnih drugih ljudi. Pri tem sta pomembni prepričanja človeka, da ima nadzor nad vedenjem in da je odločitev za določeno vedenje odvisno od njega samega (Ajzen, 2002, 668-673).

Po Banduri (1994, 81) sta zaznava samonadzora nad vedenjem in osebna učinkovitost različna koncepta. Zaznava samonadzora nad vedenjem temelji na

dejavnih notranjega nadzora človeka. Osebna učinkovitost pa predstavlja prepričanje človeka o njegovih sposobnostih za izvajanje nadzora nad lastnim vedenjem. Prepričanja človeka o osebni učinkovitosti vplivajo na njegove življenjske odločitve, motivacijo, vedenje in na sposobnost reševanja problemov. Nasprotno pa meni Ajzen (2012, 438), da sta zaznava samonadzora nad vedenjem in osebna učinkovitost podobna koncepta, ki vplivata na človekovo vedenjsko namero in na udejanjanje vedenja.

Dzewaltowski, Noble in Shaw (1990, 388) ugotavljajo, da ima osebna učinkovitost neposreden vpliv na vedenje človeka, zaznava samonadzora nad vedenjem pa ne. Terry in O'Leary (1995, 199) trdita nasprotno, da ima osebna učinkovitost močan vpliv zgolj na vedenjsko namero, ne pa tudi na vedenje samo.

Armitage in Conner (2001, 488) ugotavljata, da osebna učinkovitost in zaznava samonadzora nad vedenjem pojasnjujeta vedenjsko namero in vedenje. Osebna učinkovitost ima močnejši vpliv na krepitev vedenjske namere, kot ga ima zaznava samonadzora. Na samo vedenje pa imata močan vpliv tako osebna učinkovitost kot zaznava samonadzora.

2.8.2 Vpliv zaznave samonadzora na vedenjsko namero in vedenje

Če starejši človek zaznava nadzor nad vedenjem, to krepi njegovo vedenjsko namero in udejanjanje vedenja. Ko starejši človek zaznava vire in sposobnosti za neko vedenje, ko v tem vedenju zaznava priložnost zase in zaznava malo ovir, obstaja velika verjetnost, da to vedenje udejanji. Ajzen (2012, 446-447) namreč ugotavlja, da moč zaznave samonadzora nad vedenjem vpliva na vedenjsko namero človeka. Ko je človekova zaznava samonadzora nad vedenjem močna, ima človek močno izraženo vedenjsko namero. Zato obstaja realna možnost, da bo vedenjsko namero uresničil in vedenje udejanjil. Nadalje Ajzen (2005, 140) ugotavlja, da je zaznava samonadzora nad vedenjem motivacijski dejavnik vedenjske namere. Če človek zaznava premalo priložnosti in preveč ovir za določeno vedenje, to zmanjšuje njegovo pripravljenost za udejanjanje določenega vedenja.

Razmerje med zaznavo samonadzora nad vedenjem in vedenjsko namero je odvisno od vrste vedenja in okoliščin. Zaznava samonadzora nad vedenjem ima večji vpliv na udejanjanje vedenja v primeru, ko je človekovo kontrolno prepričanje manj izrazito (Ajzen, 1991, 185). Armitage in Conner (2001, 472-473) ugotavljata, da ko vedenjska namera slabo napoveduje določeno vedenje, lahko človekov samonadzor nad vedenjem obide vedenjsko namero in neposredno napove vedenje. Človek, ki nima jasno izražene vedenjske namere za določeno vedenje, je pripravljen vložiti dodaten napor, da vedenje udejanji.

Tako kot se lahko spremenijo stališče človeka in njegove subjektivne norme, se lahko spremeni tudi človekova zaznava nadzora nad vedenjem in s tem njegovo vedenje (Ajzen in Albarracin, 2007, 14).

Na človekovo vedenjsko namero in vedenje vplivajo prek človekove zaznave samonadzora nad vedenjem več dejavnikov. Cheng in Huang (2013, 186)

izpostavljata tri dejavnike: sposobnost, vir in priložnost³⁷. Ko človek zazna, da ima vpliv na vse tri dejavnike, bo to dojel kot stanje samonadzora in s tem okrepil vedenjsko namero za določeno vedenje.

Glede vpliva zaznave samonadzora na vedenje Armitage in Conner (2001, 471-472) ugotavljata, da ko človek zaznava visoko raven samonadzora nad vedenjem, to neposredno vpliva na izvedbo tega vedenja. Zaznava samonadzora nad vedenjem temelji na zaznavi ovir za udejanjanje določenega vedenja. Vendar pa ima pri človeku, ki izraža pozitivno pripravljenost za določeno vedenje in ima pozitivno usmerjeno subjektivno normo, njegova zaznava samonadzora nad vedenjem manjši vpliv na vedenjsko namero.

2.8.3 Zaznava samonadzora starejših ljudi nad učenjem in uporabo IT

K odločitvi starejših ljudi, da se vključijo v učenje in uporabo IT, prispevajo določene okoliščine in dejavniki. K tej odločitvi pomembno prispevajo zaznave starejših ljudi, da so sposobni premagati ovire, se učiti in uporabljati IT. Starejši ljudje različno zaznavajo samonadzor nad učenjem in uporabo IT. Boot in drugi (2013, 7-8) v zvezi s tem ugotavljajo, da je za udejanjanje učenja in uporabe IT pomembno, kako starejši ljudje zaznavajo svojo usposobljenost. Na podlagi tega starejši ljudje opredelijo potrebo po dodatnem usposabljanju za uporabo IT. Meyer in drugi (1998, 2) ugotavljajo, da so starejši ljudje manj samozavestni in ne zaupajo svojim kognitivnim sposobnostim za učenje in uporabo IT.

Kontrolna prepričanja človeka glede nadzora nad uporabo IT se osredotočajo na komponente, kot so čas, podporno okolje in tehnološka oprema³⁸ (Chien, Wu in Yin-Shao, 2014, 198), zato je pri starejših ljudeh pomembno, da razpolagajo z ustrežno IT opremo in da zaznavajo svoje sposobnosti za učenje in uporabo IT.

Če starejši človek v učenju IT zaznava priložnost za uresničitev svojih osebnih ciljev, izraža močnejšo namero za učenje in uporabo IT (Zhang in Martinovic, 2008, 153). Czaja in drugi (2006, 349) poudarjajo, da ljudje s šibkejšo zaznavo osebne učinkovitosti, manj pogosto uporabljajo IT. Starejši ljudje si z uporabo IT okrepijo zaupanje v svoje sposobnosti in postanejo samozavestnejši. Kot ugotavljata Choi in DiNitto (2013, 97), so starejši ljudje, ki uporabljajo IT, boljšega zdravja in imajo višjo stopnjo samozaupanja kot starejši ljudje, ki IT ne uporabljajo. Gustafson in drugi (2015, 194) ugotavljajo, da starejši ljudje z uporabo IT krepijo avtonomnost, kar pozitivno vpliva na njihovo zaznavo samonadzora nad uporabo IT. Poleg tega Yang in drugi (2013, 263) ugotavljajo, da imajo uporabniki IT občutek večje kontrole nad svojim vedenjem.

Po Slegersu, Boxtelu in Jollesu (2008, 182-183) uporaba IT vpliva na kakovost življenja starejših ljudi, na njihovo dobro počutje in na razvoj njihove socialne mreže. Njihova raziskava kaže, da obstaja pozitivna povezava med pogostostjo

³⁷ Ko človek zaznava sposobnost za izvajanje določenega vedenja, to dojame kot zaznavo samonadzora. Če človek razpolaga z določenimi viri, to povečuje njegovo zaznavo samonadzora. Pomembno je tudi, da človek v določenem vedenju zaznava priložnost za doseg določenega cilja (Cheng in Huang, 2013, 186).

³⁸ Človek potrebuje za učenje IT ustrezen čas, pomembne druge ljudi, ki jih pri učenju podpirajo in ustrežno računalniško opremo (Chien, Wu in Yin-Shao, 2014, 198).

uporabe IT in človekovo zaznavo nadzora nad svojim življenjem. Avtorji to povezujejo z novim znanjem, ki so ga udeleženci pridobili pri učenju uporabe IT.

Richardson, Zorn in Weaver (2002, 22) ugotavljajo, da je za starejše ljudi učenje in uporaba IT pomembna čustvena izkušnja. Ko starejši ljudje premostijo značilne začetne ovire uporabe IT, postanejo navdušeni uporabniki IT. McMurtrey, Downey, James in Zeltmann (2011, 26) ugotavljajo, da večina starejših ljudi ni zadovoljna s preteklimi izkušnjami z IT, po nekaj mesečni uporabi IT, pa so starejši ljudje zmerno zadovoljni s svojim znanjem uporabe IT.

Niehaves in Plattfaut (2013, 13) kot pomemben dejavnik namere učenja in uporabe IT izpostavljata zaupanje starejših ljudi v svoje sposobnosti. Starejši ljudje se odločijo za učenje in uporabo IT, če spoznajo uporabnost IT in verjamejo, da bodo z uporabo IT postali uspešnejši. White Baker, Al-Gahtani in Hubona (2007, 369) dodajajo, da ima človek z visoko stopnjo osebne učinkovitosti glede uporabe IT boljše vire, znanje in možnosti za uporabo IT.

Taneja, Vitrano in Gengo (2014, 159) poudarjajo, da je za starejše ljudi pri uporabi IT oziroma spletnih socialnih omrežij zelo pomemben nadzor nad njihovo zasebnostjo. Če starejši ljudje komuniciranje v spletnih socialnih omrežjih zaznavajo kot grožnjo vdora v njihovo zasebnost in če zaznavajo nizko stopnjo varnosti uporabe, potem spletnih socialnih omrežij ne uporabljajo. Čeprav predstavljajo spletna socialna omrežja hiter in enostaven način povezovanja in komuniciranja s prijatelji in z družino, vendarle obstaja možnost neželenega širjenja zasebnih informacij. To lahko predstavlja oviro za uporabo IT oziroma spletnih socialnih omrežij, saj starejši ljudje ne zaznavajo nadzora nad svojo zasebnostjo.

Boulton-Lewis in drugi (2007, 261) v zvezi z učenjem IT med starejšimi ljudmi izpostavljajo, da jih učenje novih tehnologij zanima, saj z uporabo IT lahko uresničujejo svoje cilje, postanejo samozavestnejši in bolj izobraženi. Starejši ljudje so zaradi uporabe IT zadovoljnejši, saj imajo občutek, da so nekaj dosegli, povečata se njihova samozavest in samospoštovanje (Gatto in Tak, 2008, 808-809).

3 TEORIJA PRIČAKOVANJ

Teorija pričakovanj³⁹ (ang. expectancy theory) je ena izmed motivacijskih teorij, ki motivacijo najbolj kompleksno razlaga. Čeprav so nekateri kritični do te teorije, raziskave⁴⁰ večinoma podpirajo njena teoretična izhodišča. Teorijo pričakovanj je razvil Vroom (1964) in sodi med procesne teorije motivacij⁴¹. Teorija razlaga, zakaj človek določeno vedenje udejanji, določeno vedenje pa zavrača. Človek udejanji

³⁹ Teorija pričakovanj je poznana tudi pod imenom VIE teorija, ki so začetne črke glavnih treh dejavnikov motivacije: valence, instrumentalnosti in pričakovanj (Landy in Conte, 2010, 373).

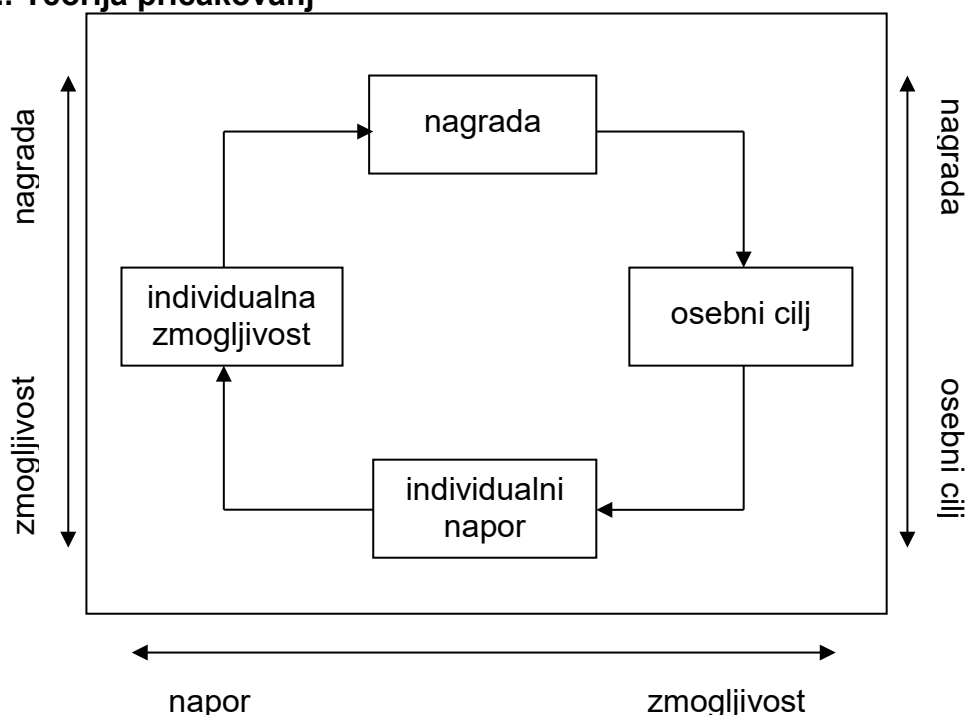
⁴⁰ Teorija pričakovanj se pogosto uporablja v raziskavah in velja kot preverjena teorija na mnogih področjih (Howard, 1989, 201).

⁴¹ S procesnimi teorijami motivacij ugotavljamo kako človeka motivirati za določeno vedenje (Daft, 2010, 514).

tisto vedenje, za katerega ima spretnosti in znanje ter podporo okolja (Redmond, 2012,1-2).

Teorija pričakovanj izhaja iz podmene, da podlago za motiv za ciljno delovanje človeka ustvarjajo njegova pričakovanja glede cilja, zaznava zmogljivosti, potrebnega navora za doseg cilja in privlačnost nagrade za doseženi cilj (Robbins, 1996, 230). Če človek zaznava priložnost, da bo z določenim vedenjem dosegel zastavljeni cilj in če takšno vedenje zaznava kot privlačno⁴², obstaja velika verjetnost, da to vedenje udejanji (Vroom, 1995, 35). Praktično to pomeni, da bo človekovo motivacijo za doseganje določenega cilja spodbudilo prepričanje, da bo za določeno delovanje prejel določeno nagrado. Privlačnost te nagrade še dodatno krepi njegovo motivacijo, da doseže cilj.

Slika 2: Teorija pričakovanj

Vir: Vroom, 1964, prirejeno po Robbins, 1996, 230.

Teorija pričakovanj temelji na treh predpostavkah (Robbins, 1996, 230):

- razmerje med naporom in zmogljivostjo,
- razmerje med zmogljivostjo in nagrado,
- razmerje med nagrado in doseganjem osebnega cilja človeka.

Vroom (1964, 103) je v Teoriji pričakovanj oblikoval naslednjo enačbo motivacije:

motivacija = zaznava verjetnosti za doseganje določenega cilja (pričakovanja) × povezanost navora in zmogljivosti (instrumentalnost) × pričakovana nagrada za doseženi cilj (valenca).

⁴² Človek določeno vedenje udejanji, če ga zaznava kot dovolj privlačnega in če pričakuje, da mu to vedenje omogoča doseganje določenega cilja (Vroom in Deci, 1992, 15).

Človek je motiviran za vedenje, če zaznava verjetnost za udejanjanje vedenja, če zaznava zmogljivosti za udejanjanje vedenja in če ga udejanjanje vedenja zadosti privlači. Redmond (2012, 4) ugotavlja, da morajo biti izpolnjeni vsi trije pogoji motivacije: pričakovanja, instrumentalnost in valenca. Pri tem velja, da višja kot je vrednost posameznega pogoja, večja je motivacija človeka.

Teorija pričakovanj pojasnjuje, kaj človeka motivira za doseganje določenega cilja. Teorija temelji na pričakovanem naporu, ki ga človek vложи v doseganje cilja, na pričakovani nagradi in doseženem osebnem cilju, na zaznavi človekove zmogljivosti in s tem njegovega vpliva na doseganje nekega cilja. Človek se odloči za doseganje določenega cilja, če ima glede cilja visoka pričakovanja, se zaveda svojih zmogljivosti in če visoko vrednoti nagrado, ki jo pričakuje za doseženi cilj (Vroom, 1964, 17) in ga ta nagrada privlači.

Človek vrednoti vedenje, preden se zanj odloči. Pomembni so mu dosegljivost cilja, njegove zmožnosti za doseganje cilja in privlačnost nagrade za doseženi cilj (Landy in Conte, 2010, 373). Poleg tega so pomembni tudi osebni cilji človeka⁴³, ki jih človek želi doseči (Parijat in Bagga, 2014, 2). Po Williamsu (2009, 589) človek izbere tisto vedenje za doseganje določenega cilja, ki je najbolj skladno z njegovimi pričakovanji glede cilja. Izbere ga tudi v skladu s privlačnostjo cilja (Lunenburg, 2012, 1). Če človek v doseganje določenega cilja vложи določen napor, obstaja večja verjetnost, da bo ta cilj tudi dosegel (Eccles, 2005, 105). Glede tega Redmond (2012, 3) ugotavlja, da mora človek zaznati povezanost med uspehom in pričakovanim ciljem, saj bo le tako dovolj motiviran, da doseže cilj.

Količino napora, ki ga je človek pripravljen vložiti v doseganje določenega cilja, je odvisna od zaznave njegove zmogljivosti. Željo po doseganju določenega cilja krepi privlačnost nagrade za doseženi cilj (Vroom, 1964, 17). Željo krepi tudi zaznava človeka o tem, kolikšen je njegov vpliv na doseganje določenega cilja (Vroom, 1964, 17). Če je človekova želja po doseganju cilja dovolj močna, se mu zdi vredno vložiti napor v doseganje cilja (Redmond, 2012, 1).

3.1 Zaznava verjetnosti za doseganje cilja – pričakovanja človeka

Zaznavo verjetnosti za doseganje cilja Vroom (1964, 15) opredeli kot pričakovanja človeka, ki se izražajo kot mnenje o lastnih sposobnostih⁴⁴ za doseganje določenega cilja. Človek zaznava verjetnost za doseganje cilja kot trenutno prepričanje, da ga bo določeno vedenje pripeljalo do nekega cilja (Seongsin, 2007, 788). Po mnenju Armstronga (2003, 221) človek vedenje udejanji zavestno, ko ga takšno vedenje motivira. Človek je motiviran za udejanjanje tistega vedenja, ki ga pripelje do pričakovanega cilja. Če človek dvomi v svoje sposobnosti, je verjetnost, da bo dosegel določeni cilj, nizka (Lunenburg, 2012, 2).

⁴³ Osebni cilj človeka predstavlja tisto, kar je za človeka pomembno in ga identificira kot želeni rezultat. Človek svoje osebne cilje izpolni z nagrado, ki je posledica doseganja določenega cilja (Parijat in Bagga, 2014, 2).

⁴⁴ Redmond (2012, 3) pri zaznavanju sposobnosti človeka poudarja, da če je človek prepričan v svoje sposobnosti, ima višja pričakovanja glede doseganja določenega cilja in to povezuje s samoučinkovitostjo.

Razpon pričakovanja je lahko med vrednostma nič in ena. Vrednost nič pomeni, da človek ne verjame, da bo s svojim vedenjem dosegel določeni cilj. Vrednost ena pa pomeni, da je človek popolnoma prepričan v to, da ga določeno vedenje vodi k doseganju določenega cilja (Seongsin, 2007, 789).

Pri človeku s pozitivnimi pričakovanji je verjetnost za doseganje cilja višja (Hodgetts, 1991, 148). Tudi Lunenburg (2012, 2) ugotavlja, da želja po doseganju cilja motivira človeka, če ima glede cilja visoka pričakovanja. Človek ima pozitivna pričakovanja glede cilja, če ga nagrada za doseženi cilj privlači (Vroom, 1964, 15). Visoka pričakovanja človeka so odvisna od njegovega prepričanja, da bo napor, ki ga bo vložil v doseganje cilja, povečal verjetnost, da bo cilj tudi dosegel (Lunenburg, 2012, 2). Prav tako ima človek visoka pričakovanja glede doseganja cilja, če zaznava potrebno podporo drugih ljudi (Redmond, 2012, 1).

Williams (2009, 589) trdi, da se človek odloči za tisto vedenje, ki maksimira njegova pričakovanja. Da je človek visoko motiviran za udeležanje določenega vedenja, mora v rezultatih vedenja zaznavati privlačno nagrado (Landy in Conte, 2010, 374). Če človek meni, da privlačnost nagrade upravičuje napor, ki ga mora vložiti v spremembo vedenja, človeka takšno vedenje motivira (Armstrong, 2003, 221). Človek je prepričan, da večji napor prinaša tudi višjo nagrado⁴⁵ za doseženi cilj (Redmond, 2012, 1). Starejši človek bo za učenje in uporabo IT motiviran, če pričakuje, da bo imel od tega vedenja določeno korist. Pri tem je pomembno, da se zaveda, katero vedenje želi udeležiti in katero vedenje od njega pričakujejo pomembni drugi ljudje.

3.2 Povezanost napora in zmogljivosti – instrumentalnost

Instrumentalnost izraža človekovo zaznavanje zmogljivosti za doseganje določenega cilja in napora, ki ga mora človek vložiti za doseganje cilja (Landy in Conte, 2010, 373). Človek je motiviran za doseganje zastavljenega cilja, če meni, da je cilj sposoben doseči (Vroom, 1964, 17). Nadalje človek, ki zaznava svojo zmogljivost oziroma sposobnost za doseganje zastavljenega cilja, pričakuje za to določeno nagrado (Landy in Conte, 2010, 373).

Zaznavanje zmogljivosti za doseganje določenega cilja oziroma instrumentalnost je lahko pozitivna, negativna ali enaka nič. Pozitivna instrumentalnost je v primeru, ko se človek zaveda, da bo z vloženim naporom dosegel pričakovani cilj. Negativna instrumentalnost pomeni, da se človek zaveda, da brez vloženega napora cilja ne bo dosegel. V primeru, če človek ne zaznava povezanosti vloženega napora in doseganja cilja, je instrumentalnost enaka nič (Pinder, 1984, 169). Človek je motiviran, če zaznava bodisi pozitivno bodisi negativno instrumentalnost. V primeru, da ne zaznava povezanosti med vloženim naporom in doseganjem cilja, ni motiviran za doseganje cilja oziroma udeležanje določenega vedenja (Hollyforde in Whiddett, 2002, 78).

Želja po doseganju cilja motivira človeka, če je prepričan, da je sposoben ta cilj doseči (Landy in Conte, 2010, 373). Če človek v doseganje cilja vложи napor, pričakuje, da bo ta cilj tudi dosegel. Pri tem pa je pomembno, da verjame v svoje

⁴⁵ Redmond (2012, 1) to pojasnjuje s človekovim prepričanjem, da če dela težje, bo boljši.

zmogljivosti in da visoko vrednoti nagrado za doseženi cilj (Redmond, 2012, 1). Če ugotavlja, da je zmožen vložiti določen napor v doseganje cilja in v doseganje cilja vložiti določen napor, obstaja velika verjetnost, da bo ta cilj tudi dosegel (Lunenborg, 2012, 2). Večji napor kot človek vložiti v doseganje cilja, večje je njegovo zaznavanje privlačnosti cilja (Daft, 2010, 514).

Človeku je potrebno predstaviti, da bo za udeleževanje določenega vedenja moral vložiti določen napor, a za to lahko pričakuje določeno nagrado (Landy in Conte, 2010, 374). Če starejši človek zaznava v učenju in uporabi IT zadosti privlačno nagrado, bo bolj motiviran za to vedenje in mu vloženi napor pri učenju in uporabi IT ne bo predstavljal velike ovire.

3.3 Pričakovana nagrada za doseženi cilj – valenca

Redmond (2012, 4) poudarja, da je pričakovana nagrada ključni element motivacije človeka. Hollyforde in Whiddett (2002, 78) ugotavljata, da so človekova pričakovanja glede nagrade odvisna od njegovega zaznavanja sposobnosti za doseganje cilja.

Želja po doseganju cilja motivira človeka, če ga nagrada za ta cilj dovolj privlači (Lunenborg, 2012, 2). Nagrada za doseženi cilj je lahko privlačna ali nepriljubljena. Če človeka nagrada za določen cilj ne privlači, človek nima motiva, da bi cilj dosegel, nima pozitivnih pričakovanj glede cilja in ne zaznava svoje zmogljivosti doseganje cilja (Vroom, 1964, 15).

Eccles (2005, 105-106) ugotavlja, da je privlačnost nagrade za doseženi cilj, poleg pričakovanj človeka za doseganje določenega cilja, povezana z njegovimi psihološkimi lastnostmi. Temelji na njegovih izkušnjah in na samo-organiziranosti v procesu doseganja cilja. Redmond (2012, 2) dodaja, da človek vrednoti pričakovano nagrado glede na svoj vrednotni sistem. Daft (2010, 514) glede tega ugotavlja, da človek pričakuje višjo nagrado, če vložiti v doseganje cilja večji napor. Če torej želimo povečati motiv, je potrebno zvišati privlačnost nagrade in poudariti razmerje med vložnim trudom in nagrado za doseganje cilja (Hodgetts in Hegar, 2007, 63).

3.4 Pomanjkljivost Teorije pričakovanj

Teorija pričakovanj zanemara vlogo sposobnosti v procesu doseganja določenega cilja. Povezavo med sposobnostjo in motivi opredeljuje zmogljivost človeka, ki je izhodišče za doseganje določenega cilja. K sposobnostim in motivom je potrebno dodati še priložnost. Tudi če je človek sposoben in motiviran za doseganje določenega cilja, mora namreč imeti priložnost, da cilj tudi doseže (Robbins, 1996, 233). Priložnost za doseganje določenega cilja določajo ovire, ki omejujejo zmogljivost človeka (Blumberg in Pringle, 1982, 563). Poleg tega ovire vplivajo tudi na zaznavo samonadzora in vpliva na doseganje določenega cilja. Ovire slabijo vedenjsko namero človeka, da uresniči določeni cilj.

Kritiko Teorije pričakovanj je med drugimi podal tudi Howard (1989, 201). Ugotovil je, da teorija premalo natančno⁴⁶ pojasnjuje odnos med pričakovanji človeka in drugima spremenljivkama, kot sta zaznava zmogljivosti in pričakovana nagrada za doseženi cilj.

Landy in Conte (2010, 374) Teorijo pričakovanj ocenjujeta kot dobro zaradi ovrednotenja človeka kot racionalnega bitja. Vendar ugotavljata, da je ta predpostavka o racionalnosti nekoliko pretirana, saj se človek ne vede vedno racionalno. Pri preprostih vedenjih človek ne vrednoti pričakovanj, zmogljivosti, niti pričakovane nagrade. Teorija tudi ne upošteva drugih pomembnih dejavnikov, kot so čustva in osebne lastnosti, ki po mnenju avtorjev pomembno vplivajo na človekov proces odločanja za udeležanje vedenja.

Podobno ugotavljata tudi Erez in Isen (2002, 1064), da Teorija pričakovanj v procesu odločanja za udeležanje vedenja zanemari človekova čustva. Človek ima v pozitivnem čustvenem stanju višja pričakovanja glede udeležanja vedenja in zaznava večjo zmogljivost za udeležanje določenega vedenja.

Redmond (2012, 8) kot pomanjkljivost Teorije pričakovanj izpostavlja neupoštevanje razlik med ljudmi, ki jih je težko izmeriti. Ugotavlja tudi, da teorija bolje vrednoti pričakovane nagrade v kratkoročnem časovnem obdobju kot na dolgi rok. Poleg tega se teorija ne more vedno uporabiti za ugotavljanje motivov človeka, predvsem ne pri vedenjih, ki jih človek izvaja zavestno.

Parijat in Bagga (2014, 5) ugotavljata, da je uporabnost Teorije pričakovanj v praksi nekoliko dvomljiva. Teorija namreč izhaja iz predpostavk, da motivacijo človeka tvorijo možnosti, sredstva in priložnosti, ki jih ima človek na razpolago. V realnem življenju pa se pogosto dogaja, da človek nima na razpolago vseh potrebnih virov, ki vplivajo na njegovo motivacijo.

3.5 Teorija pričakovanj in učenje in uporaba IT

Starejše ljudi je potrebno za učenje in uporabo IT motivirati. Pri tem je pomembno, da je učenje IT prilagojeno njihovim sposobnostim in da bodo z vloženim naporom sledili učenju IT. Poleg tega morajo starejši ljudje v učenju IT, in kasnejši uporabi IT, zaznavati dovolj privlačno nagrado za vložen napor. Verjeti morajo, da bodo z učenjem in uporabo IT zadovoljili svoja pričakovanja. Motivacija starejših ljudi za učenje in uporabo IT je še posebej pomembna takrat, ko človek z učenjem IT nima nobenih izkušenj, na katerih bi gradil svoja pričakovanja (Howard, 1989, 205-206).

Starejši ljudje potrebujejo motivacijo za učenje IT tekom celotnega učnega procesa, ne le pred začetkom učenja. Zato morajo učitelji upoštevati njihove želje, potrebe pa tudi zmožnosti in sposobnosti za učenje. Starejši ljudje morajo zaznati,

⁴⁶ Avtor pri tem ugotavlja, da je to predvsem problem uporabljene metodologije in modela raziskovanja (Howard, 1989, 201).

da je tudi učitelj motiviran⁴⁷ za to, da se naučijo IT in da si želi njihovega uspeha (Djoub, 2013, 90-91).

Če povzamemo, izhaja Teorija pričakovanj (Vroom, 1964) iz motivov, vpliva in privlačnosti nagrade za doseženi cilj. Če se človek zaveda svojih zmogljivosti in sposobnosti za doseganje pričakovanega cilja ter privlačnosti pričakovane nagrade za doseženi cilj, je motiviran, da cilj tudi doseže. Teorija pričakovanj je koncept, ki pojasnjuje zvezo med naporom in zmogljivostjo, med zmogljivostjo in nagrado ter med nagrado in zadovoljstvom z doseženim ciljem. Teorija pričakovanj je kontingenčni model, ki predpostavlja, da ni splošnega pravila, s katerim bi lahko razložili motive vsakega posameznika. Tudi če vemo, katerih potreb človek ni zadovoljil, to še ne pomeni, da ta človek zaznava svojo zmogljivost za zadovoljitev teh potreb.

4 SOCIALNI KONVOJ

4.1 Teorija socialnega konvoja

Antonucci, Ajrouch in Birditt (2014, 3) ugotavljajo, da je proces staranja vseživljenjski proces, ki ga model socialnega konvoja pojasnjuje z gerontološkega vidika. Model pojasnjuje odnose človeka iz različnih disciplinarnih vidikov.

V življenju človeka se njegovi odnosi do drugih ljudi precej spreminjajo. V določenih trenutkih so človeku nekateri ljudje pomembnejši od drugih. Zakaj se to zgodi, si lahko razlagamo s pomočjo Teorije socialnega konvoja⁴⁸ (Meyerhoff, 2012, 3). Teorija socialnega konvoja ima svoje korenine v delu antropologa Platha (1980, 138), ki trdi, da je življenje človeka potrebno razumeti kot kariero različnih odnosov s pomembnimi drugimi ljudmi, ki vplivajo na oblikovanje človekovega življenja s svojo identiteto in s svojimi življenjskimi izkušnjami. Socialni konvoj je dinamičen in človeku zagotavlja podporo predvsem na njegovih življenjskih razpotjih.

Socialni konvoj človeka ne vključuje vseh ljudi, ki jih človek pozna, ampak je omejen le na ljudi, ki so za človeka pomembni z vidika družbene podpore. Človek namreč s člani socialnega konvoja izmenjuje⁴⁹ različne oblike podpore (Kahn in Antonucci, 1980, 269). Socialni konvoj opišemo kot skupnost ljudi, s katerimi ima človek določen odnos. Opredeljuje tudi vrsto odnosa, ki ga ima človek s člani konvoja. Le-ta je odvisna od spola, starosti, pogostosti stikov in geografske oddaljenosti (Antonucci, Ajrouch in Birditt, 2014, 3).

⁴⁷ Pri tem je pomembno učiteljevo zavedanje lastnih kompetenc učenja in razumevanje potreb starejših ljudi. Po Djoubu (2013, 91) mora učitelj starejše ljudi poslušati in jim zagotoviti vso potrebno podporo.

⁴⁸ Levitt (2005, 38) navaja, da se beseda konvoj uporablja zato, ker ponazarja spremembe, ki potekajo tekom časa in se dogajajo v človekovem življenjskem toku.

⁴⁹ Človek prejema in daje materialno podporo in čustveno oporo članom socialnega konvoja (Levitt, 1991, 186).

4.1.1 Socialni konvoj kot konstrukt

Socialni konvoj je večplastni konstrukt. V osnovni obliki kaže strukturo, vrsto in kakovost odnosov. Poleg gostote odnosov, ki jih ima človek s člani konvoja, je pomembna kakovost odnosov med človekom in člani socialnega konvoja. Za človeka je pomembno, da ima določeno pogostost odnosov s člani socialnega konvoja, da lahko razvije kakovostne medsebojne odnose (Antonucci, Ajrouch in Birditt, 2014, 3).

Antonucci, Birditt in Ajrouch (2011, 161) navajajo, da je model socialnega konvoja zapleten družbeni konstrukt, ki vključuje področje družbenih odnosov človeka, zdravja, dobrega počutja in kakovosti življenja.

Glede konstrukta socialnega konvoja Antonucci, Ajrouch in Birditt (2014, 3) ugotavljajo, da človek gradi svoj odnos s člani socialnega konvoja na podlagi izkušenj. Človek odnos s člani svojega socialnega konvoja zaznava različno.

4.1.2 Struktura socialnega konvoja

Socialni konvoj natančno ponazarja različne vidike družbenih odnosov, kot so socialno omrežje, družbena podpora in zadovoljstvo s podporo. Socialni konvoj kaže strukturo odnosov, kot so število ljudi, starost, spol, narodnost in odnos med vsakim članom konvoja (Antonucci, Birditt in Ajrouch, 2011, 163). Socialni konvoj strukturira neprekinjenost in odnos človeka do članov konvoja (Levitt, 1991, 184-186).

Struktura socialnega konvoja je odvisna od različnih dejavnikov. Antonucci, Ajrouch in Birditt (2006, 194-196) navajajo, da strukturo socialnega konvoja določajo velikost⁵⁰, zgradba⁵¹ in gostota⁵². Struktura in kakovost podpore članov socialnega konvoja se razlikuje glede na starost, spol, narodnost in izobrazbo. Antonucci, Birditt in Akiyama (2009, 248) dodajajo še obliko, ki je odvisna od strukture populacije⁵³ in okoliščin⁵⁴. Struktura socialnega konvoja tako vsebuje število članov, velikost konvoja, starost in spol članov konvoja, trajanje poznanstva, geografsko oddaljenost in pogostost stikov.

Antonucci, Ajrouch in Birditt (2014, 84) menijo, da se odnosi v socialnem konvoju spreminjajo glede na bližino odnosov, kakovost odnosov⁵⁵, funkcijo odnosov⁵⁶ in

⁵⁰ Velikost socialnega konvoja določa število članov konvoja (Antonucci, Ajrouch in Birditt, 2006, 194).

⁵¹ Zgradbo konvoja določa odstotek družinskih članov in prijateljev v socialnem konvoju (Antonucci, Ajrouch in Birditt, 2006, 194).

⁵² Gostoto socialnega konvoja določa število članov v socialnem konvoju, ki se med seboj poznajo (Antonucci, Ajrouch in Birditt, 2006, 194). Fingerman (2004, 189-190) ugotavlja, da je gostota socialnega konvoja človeka odvisna od geografske lokacije, migracij v tem okolju, narodnosti, socialnih razredov in spola.

⁵³ Strukturo populacije določajo starost, spol, narodnost in osebne lastnosti (Antonucci, Birditt in Akiyama, 2009, 248).

⁵⁴ Okoliščine, ki vplivajo na strukturo socialnega konvoja določajo družbena vloga, pričakovanja, norme in zahteve (Antonucci, Birditt in Akiyama, 2009, 248).

⁵⁵ Odnosi v socialnem konvoju so lahko pozitivni ali negativni (Antonucci, Ajrouch in Birditt, 2014, 84).

strukturo odnosov⁵⁷. Struktura, funkcija in kvaliteta socialnega konvoja so odvisne od spola, starosti človeka in okoliščin. Antonucci, Ajrouch in Birditt (2006, 195-202) poudarjajo, da so pri proučevanju socialnega konvoja pomembni tudi geografska oddaljenost, pogostost stikov in kakovost odnosov. Kakovost odnosov se meri s tem, kako človek zaznava podporo članov konvoja: ali ga člani podpirajo, mu pomagajo in ga spodbujajo.

4.1.3 Struktura socialnega konvoja starejših ljudi

Ajrouch, Blandon in Antonucci (2005, 316) ugotavljajo, da imajo starejši ljudje v svojem socialnem konvoju več starejših članov. Antonucci, Ajrouch in Birditt (2006, 195-202) ugotavljajo, da imajo starejši ljudje manjši socialni konvoj kot mlajši ljudje. Starejše ženske v tretjem življenjskem obdobju običajno povečajo svoj socialni konvoj. Starejše ženske so tudi bolj osredotočene na vzdrževanje in razvoj svojega socialnega konvoja kot starejši moški (Levenson, Carstensen in Gottman, 1993, 311-312). Cornwell (2011, 786-791) pa glede strukture socialnega konvoja ugotavlja, da imajo starejše ženske večji socialni konvoj in da so bolj motivirane za sklepanje novih poznanstev kot moški. To ženskam omogoča, da so bolj neodvisne.

Kubzansky, Berkman in Glass (1998, 578) ugotavljajo, da imajo starejši ljudje z nižjo stopnjo izobrazbe več povezav v socialnem konvoju kot starejši ljudje z višjo stopnjo izobrazbe. Ajrouch, Blandon in Antonucci (2005, 315-316) trdijo nasprotno, in sicer, da imajo bolj izobraženi starejši ljudje obsežnejši socialni konvoj, vendar ne izpostavljajo, da bi bili starejši ljudje v tesnejših stikih z ženskami ali moškimi člani socialnega konvoja. Tudi Antonucci, Ajrouch in Birditt (2006, 202) ugotavljajo, da imajo manj izobraženi ljudje manjši socialni konvoj. Starejši ljudje z višjo stopnjo izobrazbe imajo v svojem socialnem konvoju več družinskih članov in manj prijateljev ter več članov, ki živijo blizu in s katerimi imajo pogostejše stike. Fiori, Antonucci in Cortina (2006, 25) pa trdijo, da imajo višje izobraženi starejši ljudje, poleg večjega socialnega konvoja, tudi bolj raznoliko strukturo socialnega konvoja.

4.1.4 Odnosi v socialnem konvoju starejših ljudi

Socialni konvoj predstavlja starejšemu človeku vir različne podpore, zato so odnosi v socialnem konvoju pomembni. Santos in Levitt (2007, 827) v zvezi s socialnim konvojem poudarjata pomembnost medgeneracijskih odnosov, ki pomagajo pri prehajanju človeka med življenjskimi obdobji.

Starejši ljudje so razdvojeni, če se njihova pričakovanja in norme razhajajo s pričakovanji in z normami članov njihovega socialnega konvoja. Tudi če so njihovi odnosi s člani socialnega konvoja trdni, so odnosi lahko ustrezni ali neustrezni (Antonucci, Birditt in Ajrouch, 2011, 166). Starejši ljudje v primerjavi z drugimi starostnimi skupinami, razvijajo bolj čustveno stabilne odnose v socialnem konvoju, ker imajo več izkušenj (Fingerman, Hay in Birditt, 2004, 798-802).

⁵⁶ Funkcijo odnosov v socialnem konvoju določajo vpliv, afirmacija in pomoč (Antonucci, Ajrouch in Birditt, 2014, 84).

⁵⁷ Strukturo odnosov v socialnem konvoju določajo velikost, struktura, pogostost stikov in geografska oddaljenost (Antonucci, Ajrouch in Birditt, 2014, 84).

Antonucci in Jackson (1987, 291) ugotavljata, da socialni konvoj starejšega človeka pozitivno vpliva na kakovost njegovega življenja. Tudi Cohen (2004, 682) ter Holt-Lunstad, Smith in Layton (2010) ugotavljajo, da pozitiven čustveni odnos članov socialnega konvoja pozitivno vpliva na človekovo zdravje in dobro počutje. Starejši ljudje, ki imajo dobre odnose s člani socialnega konvoja, umirajo kasneje, ker so dejavniki tveganja manjši.

Vendar Kahn in Antonucci (1980, 274) ugotavljata, da ima socialni konvoj poleg pozitivnih tudi negativne vplive na starejšega človeka. Liang, Krause in Bennett, (2001, 522) ugotavljajo, da lahko prejemanje podpore od članov socialnega konvoja izzove tudi negativna čustva starejšega človeka, na primer, da se čuti nesposobnega. Prav tako pozitivni odnosi v socialnem konvoju niso vedno spodbudni, saj lahko krepijo odvisnost starejših ljudi od članov socialnega konvoja (Antonucci, Ajrouch in Birditt, 2014, 6).

Tudi Antonucci, Birditt in Akiyama (2009, 252-253) izpostavljajo negativen vpliv socialnega konvoja. Ugotavljajo namreč, da če se starejši človek v socialnem konvoju vede nesprejemljivo, se socialni konvoj odzove negativno. Poleg tega Antonucci, Akiyama in Lansford (1998, 379) ter Haines in Hurlbert (1992, 254) ugotavljajo, da obsežnejši socialni konvoj krepi občutek tesnobe pri starejšem človeku, saj ga številčni odnosi v socialnem konvoju bremenijo.

Starejši ljudje lažje rešujejo probleme in se soočajo z življenjskimi izzivi, ko jih člani konvoja motivirajo in prepričajo, da so tega sposobni in da imajo nadzor nad svojim vedenjem. Starejši ljudje se s tem prepričanjem članov poistovetijo in razvijejo nadzor nad lastno sposobnostjo, da dosežejo številne cilje in izzive v življenju. In obratno, ko člani socialnega konvoja prepričajo starejše ljudi, da niso sposobni za doseg ciljev in izzivov, se starejši ljudje počutijo nesposobne in ničvredne in ne zaznavajo nadzora nad svojim vedenjem (Antonucci in Akiyama, 2002, 4).

4.2 Učenje in uporaba IT in socialni konvoj starejših ljudi

Socialna izključenost in osamljenost sta težavi starejših ljudeh, ki ju lažje obvladujejo z uporabo IT. IT je lahko orodje, s katerim starejši ljudje obnavljajo stare ali razvijejo nove stike s skupnostjo in postanejo družbeno aktivnejši. Glede socialne vključenosti Boase in Wellman (2006, 711-715) ugotavljata, da IT omogoča starejšim ljudem novo kakovostno izkušnjo pri komuniciranju s člani socialnega konvoja, kar povečuje njihovo socialno vključenost. Morrison in Barnett (2010, 24-26) ugotavljata, da IT ni rešitev za zmanjšanje občutka osamljenosti starejših ljudi, vendar pa prispeva k večji socialni vključenosti starejših ljudi. Starejši človek s pomočjo IT ohranja povezanost s člani socialnega konvoja, spoznava nove ljudi, ki lahko postanejo člani njegovega socialnega konvoja in ostaja socialno vključen.

S pomočjo uporabe IT starejši ljudje ohranjajo povezanost z drugimi člani socialnega konvoja, kar lahko pozitivno vpliva na njihovo socialno vključenost (Shah, Kwak in Holbert, 2001, 151). Na socialno vključenost pozitivno vpliva tudi to, da imajo starejši ljudje, ki preživijo več časa na internetu, več stikov z drugimi

ljudmi Boase in Wellman (2006, 722). Gustafson in drugi (2015, 194) pa ugotavljajo, da starejši ljudje z uporabo IT pridobijo potrebne kompetence⁵⁸ za izmenjavo socialne podpore s člani svojega socialnega konvoja.

Rezultati raziskave Cottena, Andersona in McCullougha (2013, 48-49) potrjujejo pozitivno družbeno vlogo uporabe IT. Avtorji jo povezujejo z zmanjševanjem osamljenosti starejših ljudi. Uporaba IT krepi socialne stike starejših ljudi. Motivira jih za komuniciranje z družinskimi člani in s prijatelji ter prispeva k višji kakovosti njihovega življenja. Starejši človek namreč s pomočjo IT lažje dostopa do članov svojega socialnega konvoja in ostaja z njimi v stiku. Boase in Wellman (2006, 711-715) menita, da človek lahko s pomočjo IT komunicira s člani socialnega konvoja, ki so geografsko oddaljeni. Ellison, Steinfield in Lampe (2007, 1143-1146) ugotavljajo, da človek uporablja IT za povezavo s prijatelji, z nekdanjimi prijatelji in znanci ter za ustvarjanje novih vezi. Starejši človek lahko s pomočjo spletnega socialnega omrežja obnavlja svoje socialne stike z drugimi ljudmi. Človek je zaradi uporabe IT bolj vključen v skupnost, od članov socialnega konvoja pa lahko pridobi tudi več podpore. Tudi Quinn (2012, 175-176) meni, da starejši ljudje lahko preko spletnih socialnih omrežij obudijo tiste povezave, ki jih je nekoč že imel z drugimi ljudmi. Choi in DiNitto (2013, 97) ugotavljata, da so starejši ljudje z večjim socialnim konvojem bolj motivirani za učenje in uporabo IT. Pri tem pa od članov svojega socialnega konvoja pričakujejo podporo.

Deters in Mehl (2013, 583-584) ugotavljata, da starejši ljudje z uporabo IT postanejo aktivnejši. Starejši uporabniki IT imajo občutek večje povezanosti s prijatelji. Z njimi delijo tudi intimnejše občutke, kar jim daje čustveno oporo⁵⁹.

Po Bootu in drugih (2013, 6) uporaba IT predstavlja za starejše ljudi priložnost, da so vključeni v skupnost in da imajo dostop do pomembnih informacij, do zabavnih vsebin in iger ter do novih socialnih stikov. Choi in DiNitto (2013, 97) menita, da je IT še posebno koristno orodje za tiste starejše ljudi, ki imajo zdravstvene težave in se počutijo družbeno izolirani, saj nimajo družinskih članov in prijateljev, ki bi jim nudili potrebno podporo. S pomočjo IT lahko opravijo določene aktivnosti, povezane z njihovim zdravstvenim stanjem, kot so iskanje informacij o bolezni, naročanje na zdravniške preglede in informiranje o ponudnikih zdravstvenih storitev.

Shklovski, Kiesler in Kraut (2006, 256-257) ugotavljajo, da obstaja pozitivna povezanost med uporabniki IT in stiki s tesnimi prijatelji, prijateljstvo se krepi, povečuje se tudi število medsebojnih obiskov. Hampton in Wellman (2003, 277) menita, da je IT potencial tudi za izboljšanje sosedskih odnosov. Starejši človek s pomočjo elektronske pošte pogosteje komunicira s sosedi. S takšnim načinom komuniciranja se povezave s sosedi krepijo. Podobno ugotavljata Boase in

⁵⁸ Kompetence predstavljajo sposobnosti in zmožnosti človeka za doseganje cilja. Vključujejo samoregulacijo, samoiniciativnost, sposobnost prilagajanja in sposobnost vzpostavljanje odnosov z okoljem (Weinert, 2001, 46).

⁵⁹ Čustvena opora je vrsta socialne opore, ki je usmerjena v zadovoljevanje čustvenih potreb človeka v stresnih in kriznih življenjskih situacijah z namenom varovanja in izboljšanja njegovega psihološkega počutja. To so vedenja, ki izražajo skrb, sočutje, razumevanje in konkretno pomoč pri reševanju osebnih stisk in soočanju s kriznimi situacijami. Primeri čustvene opore so poslušanje, dajanje nasvetov, razumevanje situacije, vživljanje v vlogo drugega, ustvarjanje bližine, izražanje topline, zaupnosti, spoštovanja, fizične naklonjenosti in tolažbe (Šadl in Hlebec, 2007, 226-227).

Wellman (2006, 719-724), da starejši človek s pomočjo IT krepi socialne stike s sosedi. Poleg tega vidita prednost uporabe elektronske pošte tudi v tem, da zahteva manj napora pri komuniciranju in za vzdrževanje stikov, kot je to potrebno pri osebni stiku. Za komuniciranje preko elektronske pošte starejši ljudje porabijo tudi manj časa.

Starejši človek s pomočjo IT komunicira z ljudmi, ki jih pozna. Vendar Boase in Wellman (2006, 718) trdita, da lahko starejši človek s pomočjo IT poleg krepitve odnosov z obstoječimi člani socialnega konvoja ustvarja tudi nove stike. Starejši človek se s pomočjo IT lahko poveže z ljudmi, ki jih v realnem življenju še ni nikoli srečal. Starejši ljudje so motivirani za komuniciranje s pomočjo IT tudi zato, ker se s pomočjo navežejo stike s sovrstniki. Tudi Gilleard, Hyde in Higgs (2007, 282) ugotavljajo, da je IT za starejše ljudi priložnost, da širijo socialni konvoj.

Uporaba IT ponuja vrsto možnosti za osebni razvoj starejših ljudi in širitev njihovega socialnega konvoja. Swindell (2000, 38-40) meni, da uporaba IT pozitivno vpliva na osebni razvoj in na komuniciranje z drugimi ljudmi. Tudi Antonucci in Akiyama (1987, 524) ugotavljata, da se človek lahko razvija tudi v starosti in da lahko vključuje v svoj socialni konvoj nove člane, ki mu zagotavljajo potrebno podporo.

Z uporabo IT se starejši ljudje bolj vključujejo v družbeno dogajanje in dopolnjujejo svoj socialni konvoj (Cotten, Anderson in McCullough, 2013, 48-49). Steinfield, Ellison in Lampe (2008, 444) in Burke, Kraut in Marlow (2011, 578-579) menijo, da je spletno socialno omrežje orodje učinkovito orodje za dopolnjevanje človekovega socialnega konvoja⁶⁰, saj omogoča ustvarjanje novih povezav. Katz in Rice (2002, 1966-174) menita, da človek, ki uporablja IT, pogosteje obišče člane družine in prijatelje kot človek, ki IT ne uporablja. Ugotavljata tudi, da 14 odstotkov internetnih uporabnikov na internetu pridobi novega prijatelja. Tudi McKenna, Green in Gleason (2002, 28-30) menijo, da je spletni forum lahko pomembno orodje za spoznavanje novih prijateljev, še posebno takrat, ko imajo starejši ljudje fizične ovire. Kot ugotavljajo Ellison, Steinfield in Lampe (2007, 1164), spletna socialna omrežja krepijo odnose starejšega človeka z drugimi ljudmi.

Nekatere raziskave kažejo, da starejši ljudje v uporabi IT ne prepoznajo priložnosti za komuniciranje z drugimi ljudmi in za krepitev socialne vključenosti. Ellison, Steinfield in Lampe (2007, 1163) ter Vyas in Choudrie (2013, 2) ugotavljajo, da starejši ljudje spletna socialna omrežja redko uporabljajo. Quinn (2012, 82) meni, da starejši ljudje slabo uporabljajo spletna socialna omrežja in zato tudi ne spodbujajo drugih članov svojega socialnega konvoja, da bi jih uporabljali. McMurtrey, Downey, Zeltmann in McGaughey (2011, 27-28) ugotavljajo, da le 10 odstotkov⁶¹ starejših od 67 let uporablja spletna socialna omrežja. Razlog za tako nizko rabo spletnega socialnega omrežja lahko iščemo v stereotipnem pogledu starejših ljudi na ta omrežja in v nezaupanju do teh omrežij. Starejši ljudje spletnih

⁶⁰ Ellison, Steinfield in Lampe (2007, 1163) trdijo, da starejši ljudje lahko na spletnem socialnem omrežju prepoznajo določene značilnosti in interese drugih uporabnikov spletnega socialnega omrežja.

⁶¹ Od tega jih le šest odstotkov uporablja spletno socialno omrežje vsaj enkrat na teden (McMurtrey, Downey, Zeltmann in McGaughey, 2011, 27-28).

socialnih omrežij ne uporabljajo pogosto zaradi pomanjkanja spodbude v družbenem okolju, predvsem pri članih njihovega socialnega konvoja.

Shah, Kwak in Holbert (2001, 154-155) ugotavljajo, da uporaba IT lahko negativno vpliva na človekovo socialno vključenost. Človek zaradi interneta krči svoje socialne stike z ožjimi družinskimi člani, s prijatelji in z drugimi ljudi, s katerimi ga povezujejo trdne vezi. Internet ne more nadomestiti neposredne interakcije z ljudmi. Podobno ugotavljata Nie in Hillygus (2002, 1), saj trdita, da uporaba interneta krepi nedružabno vedenje pri uporabniku IT storitev⁶². Po Logesu in Jungu (2001, 558-559) uporaba IT tudi ne prispeva h kakovosti odnosov s člani socialnega konvoja. Izhajata iz ugotovitve, da starejšim ljudem IT ne predstavlja pomembnega orodja za vzdrževanje obstoječih in iskanje novih stikov.

4.3 Pomen družbenih odnosov v socialnem konvoju

Socialni konvoj temelji na družbenih odnosih, ki so bistveni za blaginjo človeka. Družbeni odnosi lahko pozitivno ali negativno vplivajo na človekovo kakovost življenja. Za kakovostno življenje človeka je pomembna družbena podpora s strani članov človekovega socialnega konvoja, saj od članov pričakuje materialno podporo in čustveno oporo.

4.3.1 Družbeni odnosi v socialnem konvoju starejšega človeka

Proučevanje družbenih odnosov je pomembno za razumevanje procesa staranja (Antonucci, Ajrouch in Birditt, 2014, 82). Vsaka sprememba v človekovem življenju prinese potrebo po socialnem konvoju, katerega člani bodo zadovoljili človekovo potrebo po podpori (Levitt, 2005, 38). Model socialnega konvoja predstavlja okvir, znotraj katerega se proučujejo družbeni odnosi. V idealnih pogojih socialni konvoj starejšemu človeku nudi zaščito in varno okolje. Člani socialnega konvoja starejšemu človeku pomagajo pri njegovem osebostnem razvoju in uspešnem soočanju z življenjskimi izzivi (Antonucci in Akiyama, 2002, 4). Antonucci, Birditt in Akiyama (2009, 248) ugotavljajo tudi, da model socialnega konvoja predvideva, da vsi ljudje potrebujejo odnose z drugimi ljudmi.

Socialni konvoj temelji na družbenih odnosih, ki pomembno vplivajo na človekovo kakovost življenja in so mu pomembni v različnih življenjskih situacijah. Glede tega Antonucci in Akiyama (2002, 2-4) ugotavljata, da so odnosi pomembni za kakovost življenja vsakega človeka. Antonucci, Ajrouch in Birditt (2006, 194-196) trdijo, da se vsi družbeni odnosi človeka v njegovem življenjskem toku oblikujejo skozi njegov socialni konvoj. Družbeni odnosi so starejšemu človeku podpora v kriznih okoliščinah in takrat, ko se sooča z novimi izzivi. Carstensen (1995, 151) trdi, da so družbeni odnosi bistvenega pomena za blaginjo starejšega človeka. Antonucci, Birditt in Akiyama (2009, 248) pa ugotavljajo, da starejši človek preko socialnega konvoja ustvarja družbene odnose z drugimi člani, ki mu v normalnih okoliščinah zagotavljajo varnost, njegov razvoj in raziskovanje novega.

⁶² Nasprotno ugotavljata Boase in Wellman (2006, 716), da uporabniki IT ne namenjajo manj svojega časa članom družine, kot tisti, ki IT ne uporabljajo.

Starejšemu človeku pri obvladovanju mnogih težav, s katerimi se sreča v svojem življenju, pomagajo pomembni drugi ljudje, ki so ali niso člani njegovega socialnega konvoja. Za družbene odnose so pomembni človekov socialni konvoj, družbena podpora in človekovo zaznavanje in zadovoljstvo s prejeto podporo (Antonucci in Akiyama, 2002, 2-4).

Odnosi z drugimi ljudmi so pomemben dejavnik zdravja, dobrega počutja in imajo dolgoročne učinke v življenjskem obdobju starejšega človeka. Ljudje, ki so bolj socialno vključeni, živijo dlje (Antonucci, Ajrouch in Birditt, 2014, 82). Podobnega mnenja so tudi Antonucci, Ajrouch in Birditt (2006, 193), ki ugotavljajo, da so družbeni odnosi pomembni za vzdrževanje zdravja in dobrega počutja starejših ljudi. Tudi Baker, Cahalin, Gerst in Burr (2005, 431) ter Nezelek, Richardson, Green in Schatten-Jones (2002, 57) ugotavljajo, da obsežnejši socialni konvoj in aktivno delovanje članov konvoja vplivata na boljše počutje in zdravje starejših ljudi.

Kahn in Antonucci (1980, 267-268) izpostavljata družbeno podporo članov socialnega konvoja in vpliv te podpore na samopodobo starejšega človeka. Člani socialnega konvoja starejšega človeka spoštujejo, občudujejo, mu nudijo ljubezen, podpirajo njegova stališča in vedenje. Poleg tega ga materialno podpirajo in seznanjajo z novostmi in informacijami, ki jih potrebuje v vsakdanjem življenju. Tudi Antonucci, Birditt in Akiyama (2009, 257) so mnenja, da imajo starejši ljudje raznolike odnose s člani socialnega konvoja in ti odnosi vplivajo na njihovo osebno učinkovitost.

4.3.2 Spreminjanje družbenih odnosov v socialnem konvoju

Zaradi daljšanja življenjske dobe in boljšega zdravstvenega stanja so ljudje v tretjem življenjskem obdobju funkcionalni dlje časa. Temu primerno se spreminjajo tudi družbeni odnosi. Armstrong Mair (2007, 3) namreč ugotavlja, da se bo zaradi demografskih sprememb in staranja prebivalstva spremenil družbeni vpliv na dobro počutje. Starejši ljudje se bodo morali v prihodnosti vse bolj zanašati na podporo članov njihovega socialnega konvoja. Tudi Antonucci, Birditt in Akiyama (2009, 248) predpostavljajo, da se potreba ljudi po družbeni podpori⁶³ spreminja.

Človekove osebne lastnosti in vplivi okolja različno vplivajo na odnose v socialnem konvoju človeka. Antonucci, Birditt in Ajrouch (2011, 173) namreč ugotavljajo, da osebne in okoljske značilnosti članov konvoja vplivajo na odnose med člani socialnega konvoja neposredno, posredno in vzajemno. Družbeni odnosi imajo neposreden vpliv na dobro počutje in zdravje človeka in tudi na njegovo osebno učinkovitost.

Prav tako na socialni konvoj pomembno vplivajo družbeno-zgodovinski dogodki in kulturne norme. V politično nestabilnih okoljih starejši ljudje čutijo potrebo po medsebojnem sodelovanju in čustveni opori, ki vpliva na razvoj njihovega socialnega konvoja (Phillips, Ajrouch in Hillcoat-Nalletamby, 2010, 58-61). Frahm (2009, ii) na primer ugotavlja, da so dobri odnosi, ki jih ima starejši človek s svojo družino, ključnega pomena za kakovost njegovega življenja. Fingerman in Hay (2002, 430-432) ugotavljata, da sta družbeni polji mlajših in starejših ljudi različni,

⁶³ Potrebo starejših ljudi po družbeni podpori določajo njihove osebne lastnosti in trenutne okoliščine (Antonucci, Birditt in Akiyama, 2009, 248).

si pa delita nekaj skupnih točk. Starejši ljudje imajo drugačen pogled na družbene odnose kot mlajši ljudje in dajejo večji pomen trdnim vezem, to je vezem s člani prvega kroga socialnega konvoja. Starejši ljudje ustvarijo drugačno strukturo socialnega konvoja kot mlajši ljudje.

4.4 Trije krogi socialnega konvoja

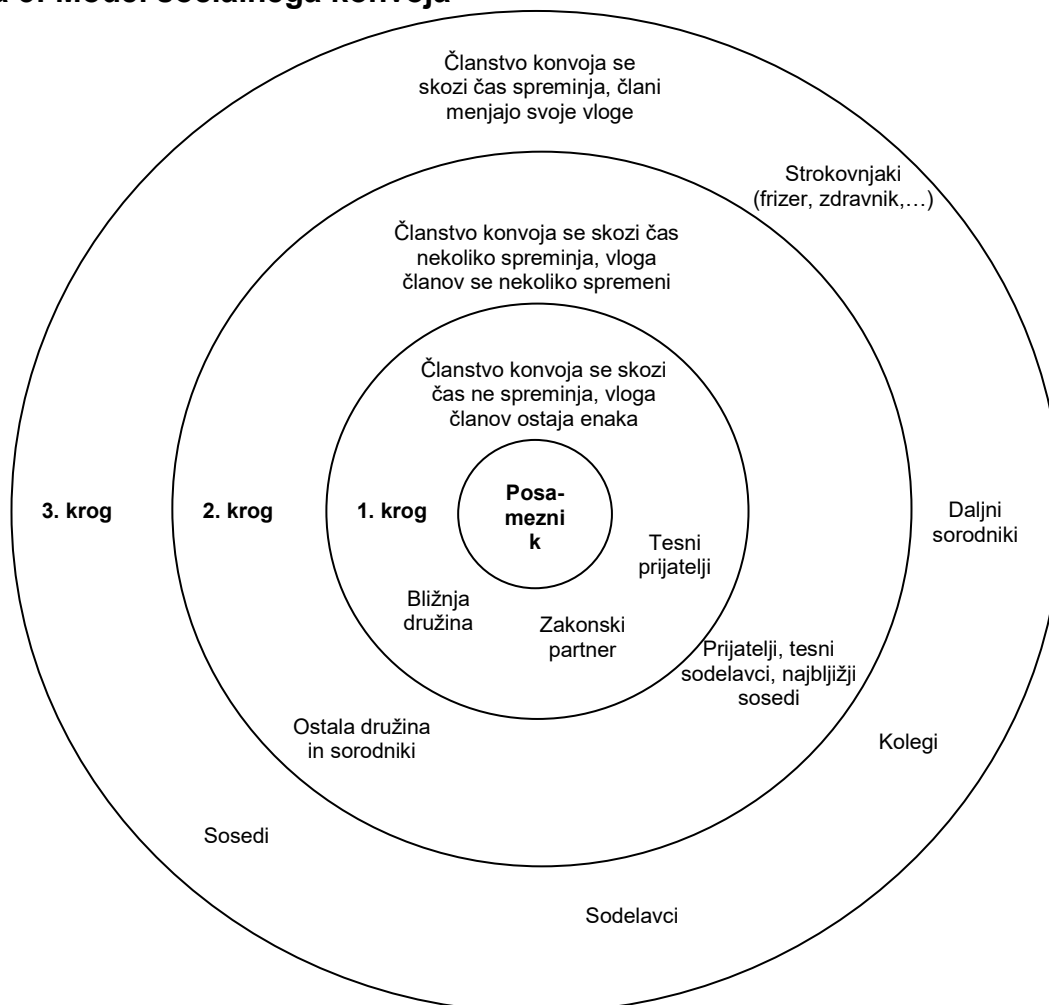
Kahn in Antonucci (1980, 273) predpostavljata, da človekov socialni konvoj sestavljajo trije krogi. V njih so člani omrežja, ki so povezani z določenim človekom in mu nudijo družbeno podporo in čustveno oporo. V prvi krog konvoja sodijo člani, ki ga s človekom povezujejo stabilne in trdne vezi⁶⁴, to so partner, ožja družina in tesni prijatelji. V drugem krogu socialnega konvoja so drugi sorodniki, prijatelji na delovnem mestu in sosedje. V tem krogu se članstvo dinamično spreminja, ker člani vstopajo v socialni konvoj in izstopajo iz njega v skladu z vlogami, ki jih v konvoju prevzemajo. V tretjem krogu socialnega konvoja je članstvo zelo dinamično in je pogosto naključno. Vanj sodijo oddaljeni družinski člani, naključni znanci in drugi naključni sopotniki, ki samo začasno vstopajo v socialni konvoj.

Tudi Levitt (2005, 39) opredeljuje človekov socialni konvoj s tremi krogi, a jih poimenuje nekoliko drugače: notranji, srednji in zunanji krog socialnega konvoja. Meni, da človeku člani notranjega kroga socialnega konvoja zagotavljajo visoko raven neposredne podpore, člani srednjega in zunanjega kroga pa vsaj neko obliko podpore.

Antonucci, Ajrouch in Birditt (2006, 198) določajo, da je v sredini socialnega konvoja človek (Slika 3). V prvem krogu so člani, ki so človeku blizu, so pomembni in brez katerih si človek težko predstavlja svoje življenje. V drugem krogu so člani, s katerimi si človek ni tako blizu, a so zanj še vedno pomembni. V tretjem krogu so člani, ki so človeku dovolj blizu in so zanj dovolj pomembni, da jih vključi v svoj socialni konvoj. Velikost socialnega konvoja predstavlja skupno število članov, to je število članov iz prvega, drugega in tretjega kroga socialnega konvoja.

⁶⁴ Mejia in Hooker (2014, 378-382) menita, da je družina osnovni socialni konvoj starejšega človeka.

Slika 3: Model socialnega konvoja

Vir: Kahn in Antonucci, 1980, v Sugarman, 2001, 197.

Tudi Levitt, 1991 (187-192) opredeljuje, da je število članov prvega kroga socialnega konvoja starejšega človeka omejeno in da vanj sodijo ožji družinski člani⁶⁵ in eden ali dva dobra prijatelja. V prvem krogu socialnega konvoja se odnosi spreminjajo in so odvisni od normativnih sprememb, povezanih s procesom staranja.

Akiyama in Antonucci (1987, 746-748) menita, da se socialni konvoj starejših ljudi razlikuje od socialnega konvoja mladih ljudi. Starejši ljudje imajo v svojem socialnem konvoju starejše člane, mlajši ljudje pa mlajše. Pri starejših ljudeh ni prevladujočih razlik glede številčnosti članov mreže. Starejši ljudje imajo več članov konvoja v primerjavi z mlajšimi ljudmi. Tudi Smith in drugi (2015, 91) ugotavljajo, da imajo starejši ljudje drugačno strukturo članov v socialnem konvoju kot mlajši ljudje. Fung, Stoeber, Yeung in Lang (2008, 156) trdijo, da imajo starejši ljudje v primerjavi z mlajšimi ljudmi manj članov v tretjem krogu socialnega konvoja, vendar enako število članov v prvem krogu socialnega konvoja.

⁶⁵ Starši so običajno v prvem krogu socialnega konvoja in v prvem delu človekovega življenja neposredno vplivajo na povezave s člani konvoja (Levitt, 1991, 190).

Fingerman in Hay (2002, 424-428) pa poudarjata, da imajo starejši ljudje veliko povezav z mlajšimi generacijami⁶⁶, s sosedi in člani cerkve. Starejšim ljudem so pomembne predvsem trdne povezave z ožjo družino, zakonskimi partnerji, s starši in prijatelji.

4.5 Spreminjanje strukture socialnega konvoja

Sestava socialnega konvoja in vezi članov socialnega konvoja s človekom se skozi čas spreminjajo (Meyerhoff, 2012, 12-13). Spremembe v socialnem konvoju človeka so posledica človekovih osebnostnih lastnosti, različnih okoliščin in izkušenj človeka. Glede izkušenj človeka Antonucci, Birditt in Ajrouch (2011, 162) ugotavljajo, da so le-te pomemben razlog za spreminjanje strukture socialnega konvoja.

Struktura socialnega konvoja človeka se spreminja zaradi normativnih sprememb, ki so odvisne od procesa staranja (Levitt, 1991, 192). Socialni konvoj je dinamičen, saj se človek skozi življenjsko obdobje razvija, socialni konvoj pa se spreminja z njim. Človek vključuje nove člane v svoj socialni konvoj, v kolikor je zanj to potrebno in pomembno. Spremembe v socialnem konvoju se odvijajo zaradi osebnostnih lastnosti človeka in glede na okoliščine. Osebnostne značilnosti⁶⁷ zajemajo človekove kognitivne sposobnosti, okoliščine pa so odvisne od norm in zahtev pomembnih drugih ljudi (Fuller-Iglesias, Smith in Antonucci, 2009, 3). Tudi Antonucci, Birditt, Sherman in Trinh (2011, 1084) ugotavljajo, da se struktura socialnega konvoja starejših ljudi spreminja glede na osebnostne značilnosti človeka in glede na trenutne okoliščine, v kateri se človek znajde.

Smith in drugi (2015, 91) pri starejših ljudeh ugotavljajo, da število članov v vseh treh krogih socialnega konvoja upada. Pri starejših ljudeh se tretji krog socialnega konvoja zaradi upokojitve in slabšega zdravstvenega stanja zmanjša (Levenson, Carstensen in Gottman, 1993, 311-312). S spreminjanjem strukture socialnega konvoja lahko starejši človek omili negativne posledice upada članov socialnega konvoja. Meija (2014, 101-102) namreč ugotavlja, da starejši človek s spreminjanjem strukture svojega socialnega konvoja obnavlja družbeno podporo. Starejši človek lahko s kvalitetnimi odnosi ublaži negativne posledice manjšega števila članov socialnega konvoja (Antonucci in drugi, 2002, 767).

Antonucci in Akiyama (1987, 523) ugotavljata, da se starejšim ljudem prvi krog socialnega konvoja dinamično spreminja in zmanjšuje zaradi različnih razlogov. Mednje sodijo smrt članov konvoja, zdravstveno stanje, odsotnost motiva za socialno mreženje in drugi razlogi. Medtem ko člani prvega kroga socialnega konvoja ostajajo več ali manj isti, avtorja ugotavljata, da se članstvo v drugem in tretjem krogu socialnega konvoja spreminja s časom. Tudi Frahm (2009, 8) meni, da so odnosi s člani v drugem krogu socialnega konvoja še vedno nekoliko nestabilni. Ti člani se menjajo v različnih življenjskih okoliščinah, v katerih se človek znajde. Odnosi s člani prvega kroga socialnega konvoja so stabilni, vendar

⁶⁶ Predvsem s svojimi otroci in vnuki (Fingerman in Hay, 2002, 426).

⁶⁷ Osebnostne značilnosti izražajo človekovo socialnost, čustveno stabilnost, kulturno razvitost, njegovo vest in pozitivno usmerjenost (Ajzen, 2005, 19).

se tudi članstvo v tem krogu lahko časovno spremeni. Spremeni se lahko tudi, če se spremenijo okoliščine.

Ugotovitvam iz raziskav o spreminjanju strukture socialnega konvoja lahko pritrdimo. Menimo, da se sestava in vezi članov socialnega konvoja starejšega človeka dinamično spreminjajo in zmanjšujejo zaradi različnih razlogov. Socialni konvoj starejšega človeka se lahko ob njegovi upokojitvi ali smrti partnerja bistveno spremeni, saj iz konvoja izpadejo pomembni člani. Zato mora starejši človek te izgubljene člane socialnega konvoja nekako nadomestiti z novimi člani.

4.6 Podpora članov socialnega konvoja

Socialni konvoj človeku predstavlja vir in izmenjavo materialne podpore in čustvene opore, kar je bistvenega pomena za človekovo blaginjo.

Človek prejema podporo od članov svojega socialnega konvoja (Fuller-Iglesias, Smith in Antonucci, 2009, 3). Člani socialnega konvoja človeku zagotavljajo potrebno podporo takrat, ko jo le-ta potrebuje (Antonucci in Akiyama, 1987, 523). Vendar socialni konvoj ni samo vir podpore človeku, ampak si človek podporo s člani socialnega konvoja tudi izmenjuje (Antonucci in drugi, 2011, 1089).

Antonucci, Birditt, Sherman in Trinh (2011, 1091) ter Lowenstein, Katz in Gur-Yaish (2007, 865) ugotavljajo, da če človek daje podporo drugim članom svojega socialnega konvoja, to pozitivno vpliva na njihovo zadovoljstvo.

Kakšno podporo si človek izmenjuje s člani socialnega konvoja, je odvisno od raznolikosti njegovega socialnega konvoja in lastnosti njenih članov. Antonucci, Birditt in Akiyama (2009, 248) ugotavljajo, da človek od članov svojega socialnega konvoja pričakuje podporno okolje za svoj razvoj. Če ima človek velik socialni konvoj, ima veliko članov, ki mu lahko nudijo podporo. Vendar velik socialni konvoj še ni zagotovilo, da bo človek podporo tudi dejansko prejel. Pri tem Burt (1992, 68) trdi, da je za človeka večja verjetnost, da bo dobil materialno podporo in čustveno oporo, če ima raznolik socialni konvoj, v katerem ima člane, s katerimi ima trdne in šibke vezi.

4.6.1 Podpora članov v socialnem konvoju starejšega človeka

Starejši ljudje v svojem poznem življenjskem obdobju zmanjšajo število stikov z drugimi ljudmi in se osredotočijo le na ljudi, ki so jim pomembni. V zvezi s tem Berke (1991, 5) meni, da se človekove potrebe po družbeni podpori zaradi različnih dogodkov s časom spreminjajo. Podpora je pomembna predvsem ob življenjskih prelomnicah, kot so poroka, odhod otrok od doma in upokojitev. Kot negativne prelomne dogodke v življenju starejši ljudje pogosto doživijo odhod otrok od doma, različne bolezni in upokojitev. Zato se v teh težkih trenutkih obrnejo za podporo na člane socialnega konvoja, s katerimi jih povezujejo trdne vezi (Birditt, Antonucci in Tighe, 2012, 728). Tudi Antonucci (1985, 94) ugotavlja, da starejši ljudje od članov svojega socialnega konvoja prejemajo različno družbeno podporo, s čimer nasprotuje stereotipu, da so starejši ljudje osamljeni in izključeni iz družbenega dogajanja.

Posamezen dogodek v življenju, kot je na primer upokojitev, je lahko, kot ugotavlja Van Tilburg (2003, 354-356), pomemben mejnik v življenju človeka. Statusne spremembe na enem področju namreč lahko povzročijo statusne spremembe tudi na drugih področjih. Ob upokojitvi človek izgubi nekatere člane socialnega konvoja, s čimer izgubi tudi del podpore. Ajrouch, Blandon in Antonucci (2005, 316) pa ugotavljajo, da starejšemu človeku tudi obstoječi člani njegovega socialnega konvoja ne zagotavljajo več toliko podpore kot v prejšnjem starostnem obdobju.

Človek lahko od članov socialnega konvoja dobi materialno ali nematerialno podporo. Kakšne vrste podpore si človek želi od članov socialnega konvoja, je odvisno od značilnosti človeka, kot so starost, spol, izobrazba, narodnost in socialno-ekonomski status (Antonucci in drugi, 2011, 1088) in od okoliščin, v katerih se človek znajde.

Starejši ljudje zaznavajo podporo članov socialnega konvoja drugače kot mlajši ljudje. Akiyama in Antonucci (1987, 746-748) ugotavljata, da mlajši ljudje dobijo več podpore od članov konvoja kot starejši ljudje. Razlog za to vidijo Ajrouch, Antonucci in Janevic (2003, 949) v tem, da imajo starejši ljudje običajno manjši konvoj in da jim podporo večinoma nudijo družinski člani, to je člani prvega kroga socialnega konvoja. Tudi Fung, Stoeber, Yeung in Lang (2008, 156) ugotavljajo, da starejši ljudje v zadnjem življenjskem obdobju drugače dojemajo družbene odnose. Od svojih članov socialnega konvoja ne pričakujejo, da se bodo od njih naučili nekaj novega, ampak jim je pomembnejša njihova čustvena opora. Glede pomena čustvene opore Lowenstein, Katz in Gur-Yaish (2007, 865) ugotavljajo, da je starejši človek zadovoljen, če lahko svojim družinskim članom pomaga pri odločitvah. Prav tako mu je pomembno zavedanje, da od drugih članov svojega socialnega konvoja prejme čustveno oporo, ko jo potrebuje.

Starejši človek prejema čustveno oporo predvsem od članov prvega kroga socialnega konvoja, zato mu je odnos s temi člani še toliko pomembnejši (Levenson, Carstensen in Gottman, 1993, 311-312). Starejši človek od članov drugega in tretjega kroga socialnega konvoja ne pričakuje tolikšne podpore kot od članov prvega kroga socialnega konvoja. Glede tega Frahm (2009, 8) ugotavlja, da je izmenjava podpore s člani, ki so v tretjem krogu socialnega konvoja, manj pogosta in se skozi čas spreminja.

Starejši ljudje prejmejo od članov socialnega konvoja več podpore, kot jo sami dajejo članom. Starejši ljudje več podpore pričakujejo od družinskih članov kot prijateljev (Shaw, Krause, Liang in Bennett, 2007, 95-98).

Starejši ljudje v socialnem konvoju pridobijo materialno podporo in čustveno oporo, z njegovo pomočjo pa izboljšajo socialno vključenost v družbo (Filipović, Kogovšek in Hlebec, 2005, 205). Coleman (1993, 909-911) ugotavlja, da so družbeni odnosi za starejše ljudi zelo pomembni, saj jim člani socialnega konvoja pomagajo pri vsakodnevnih opravilih in so bistvenega pomena za njihovo blaginjo. Tudi raziskava Carstensen (1995, 151) kaže, da dobri odnosi starejših ljudi s člani socialnega konvoja izboljšujejo blaginjo starejših ljudi. Ena od prednosti izmenjave podpore s člani socialnega konvoja je, kot ugotavljajo Phillips, Ajrouch in Hillcoat-Nalletamby (2010, 58-61), da člani socialnega konvoja s starejšimi

ljudmi delijo svoje izkušnje glede staranja in s tem vplivajo na vedenje starejših ljudi.

Starejši ljudje od članov svojega socialnega konvoja pričakujejo različne vrste čustvene opore. Raziskava Antonuccija in Akiyame (1987, 521-526) kaže, da starejši ljudje pričakujejo od članov svojega socialnega konvoja čustveno oporo, kot so zaupanje, zanesljivost in spoštovanje. Čustvena opora, ki jo starejši ljudje sprejemajo od članov prvega kroga socialnega konvoja, je v obliki zaupanja, pogovora, spoštovanja in pomoči ob bolezni. Člani drugega kroga socialnega konvoja nudijo starejšim ljudem spoštovanje in pomoč ob bolezni, člani tretjega kroga pa jim nudijo spoštovanje. Starejši ljudje od članov prvega kroga socialnega konvoja pričakujejo zaupanje, zvestobo, zavezo, strpnost, spoštovanje, pozornost, naklonjenost, zaupanje svojih težav in pomoč (Felmlee in Muraco, 2009, 328-330). Milardo, Helms in Marks (2005, 52) pa v svoji raziskavi poudarjajo, da tisti starejši ljudje, ki vlagajo v odnose s člani socialnega konvoja, prejemajo čustveno oporo, praktično pomoč, svetovanje, informacije in druge ugodnosti od članov socialnega konvoja. Zato je kot ugotavljajo Phillips, Ajrouch in Hillcoat-Nalletamby (2010, 58-61) pomembno, da starejši ljudje socialni konvoj aktivno upravljajo, saj s tem omogočajo njegovo delovanje.

Ženske zaznavajo socialno podporo od članov svojega socialnega konvoja drugače kot moški. Akiyama in Antonucci (1987, 746-748) trdita, da starejše ženske prejemajo od članov prvega kroga svojega socialnega konvoja več podpore kot starejši moški⁶⁸. Do podobnih ugotovitev prihajajo Antonucci, Lansford in Akiyama (2001, 68), ki ugotavljajo, da je za starejše ženske prijateljstvo pomembnejše kot za starejše moške. Starejše ženske članom prvega kroga svojega socialnega konvoja zaupajo, so bolj zadovoljne s svojim življenjem in manj depresivne. Drugače ugotavlja Berke (1991, 5) ki meni, da starejše ženske in starejši moški prejemajo iz socialnega konvoja večinoma podobne oblike podpore. Če že razlike obstajajo, so to večinoma razlike glede čustvene opore, ki jo prejemajo od članov svojega socialnega konvoja. Da obstajajo razlike prejetanja podpore glede na spol, ugotavljajo tudi Shaw, Krause, Liang in Bennett (2007, 95-98). Menijo namreč, da imajo starejši moški manj stikov z družino in s prijatelji kot starejše ženske. Res pa je, da so starejši moški bolj zadovoljni s podporo, ki so jo deležni od članov socialnega konvoja, kot starejše ženske. Starejši moški sprejemajo in dajejo manj podpore, kot jo sprejemajo in dajejo starejše ženske. Starejši moški so deležni manj čustvene opore in informacij od članov svojega socialnega konvoja kot starejše ženske.

Glede raznolikosti izmenjave podpore v socialnem konvoju Antonucci in drugi (2011, 1089) ugotavljajo, da si starejši ljudje izmenjujejo podporo predvsem znotraj družine⁶⁹. Antonucci, Ajrouch in Birditt (2006, 194-196) poleg tega ugotavljajo, da starejše ženske pripisujejo podpori od članov socialnega konvoja večji pomen kot moški. Starejše ženske zaznavajo tudi večjo potrebo po izboljšavi svojega socialnega konvoja kot moški.

⁶⁸ Akiyama in Antonucci (1987, 746-748) to pripisujeta dejstvu, da se socialni konvoj starejših žensk razlikuje od socialnega konvoja starejših moških. Starejše ženske imajo večje število članov socialnega konvoja kot starejši moški.

⁶⁹ Suitor in Pillemer (2006, 155-157) navajata, da starejše ženske materialno podporo in čustveno oporo raje prejmejo od svojih hčera kot od sinov.

Zaznavanje podpore članov socialnega konvoja se razlikuje tudi glede na izobrazbo. Glede tega Ross in Wu (1996, 104) ugotavljata, da je raznolikost članov socialnega konvoja večja pri bolj izobraženih starejših ljudeh, kar vpliva na to, da je izmenjava podpore drugačna kot pri manj izobraženih ljudeh. Po Marmotu in drugih (1998, 443) namreč nižje izobraženi starejši ljudje zaznavajo šibkejšo podporo članov družine in prijateljev, torej podporo ljudi, s katerimi so trdno povezani. Višje izobraženi starejši ljudje živijo bolje in sledijo navadam in vedenju, ki bolj ustrezajo družbenim normam.

Obstaja tudi razlika glede izmenjave podpore med starejšimi ljudmi in člani njihovega socialnega konvoja po narodnosti. V raziskavi Takahashi, Ohara, Antonucci in Akiyama (2002, 462) namreč ugotavljajo, da v Ameriki in Evropi dobijo mlajše generacije iz socialnega konvoja predvsem materialno podporo⁷⁰, v Aziji pa predvsem čustveno podporo. Človek ne glede na narodnost potrebuje člane socialnega konvoja, vendar so odnosi v socialnem konvoju različni. Ljudje na Japonskem imajo bolj zapletene čustvene odnose s člani socialnega konvoja kot Američani. Takahashi, Ohara, Antonucci in Akiyama (2002, 462) v svoji raziskavi ugotavljajo tudi, da ljudje v različnih kulturah različno zaznavajo odnose s člani socialnega konvoja⁷¹.

Tudi glede na raso obstaja razlika glede izmenjave podpore. Antonucci, Ajrouch in Birditt (2006, 194-196) namreč ugotavljajo, da imajo belci večji socialni konvoj kot črnci. Črnci imajo manj stikov z bližnjimi člani svojega socialnega konvoja in pogostejše stike z drugimi člani, kot so politične organizacije in cerkev.

Cohen in Wills (1985, 310) ugotavljata, da medčloveški odnosi človeku zagotavljajo določeno podporo in da se človek, ki ima družbeno podporo, uspešneje odziva na stresne dogodke. Človek lahko preko članov socialnega konvoja zmanjša stres, kar potrjujejo tudi Antonucci, Ajrouch in Janevic (2003, 949). Ugotavljajo, da človek lažje prenaša stresne okoliščine, če ima podporo socialnega konvoja. Birditt, Antonucci in Tighe (2012, 959) ugotavljajo, da ima človek, ki ima kakovostne odnose s člani svojega socialnega konvoja, tudi njihovo podporo v stresnih okoliščinah.

S pomočjo uporabe IT si starejši človek lahko zagotovi določeno podporo. Wiggins, Higgs, Hyde in Blane (2004, 693) poudarjajo, da lahko starejši ljudje s podporo iz svojega socialnega konvoja omilijo negativne vplive v tretjem življenjskem obdobju. Pri tem je pomembna ugotovitev iz raziskave Choia in DiNitta (2013, 97), da prejema starejši uporabnik IT več družbene podpore od članov svojega socialnega konvoja kot starejši ljudje, ki IT ne uporabljajo. Pri učenju in uporabi IT starejši človek pričakuje od članov svojega socialnega konvoja tudi pomoč, predvsem od svojih ožjih družinskih članov in prijateljev (Russell, Campbell in Huges, 2008, 81).

⁷⁰ Otroci od svojih staršev večinoma prejmejo finančno pomoč (Takahashi, Ohara, Antonucci in Akiyama, 2002, 462).

⁷¹ Četrtnina Američanov meni, da člani njihovega socialnega konvoja niso njihovi prijatelji, medtem ko le štiri odstotke Japoncev meni podobno. Američani drugače zaznavajo prijateljstvo kot Japonci, ki med prijatelje uvrščajo tudi manj tesne prijatelje (Takahashi, Ohara, Antonucci in Akiyama, 2002, 462).

Starejši človek s člani svojega socialnega konvoja izmenjuje različno materialno podporo in čustveno oporo. Za disertacijo je pomembna ugotovitev, da starejši človek, ki uporablja IT, prejme več podpore s strani članov svojega socialnega konvoja kot starejši človek, ki IT ne uporablja.

4.7 Trdne vezi s člani socialnega konvoja

4.7.1 Značilnosti trdnih vezi

Raziskave kažejo, da starejši ljudje s člani socialnega konvoja iz prvega kroga običajno krepijo trdne vezi. Trdne vezi s člani socialnega konvoja krepijo samozavest ter občutek stabilnosti in varnosti starejših ljudi. Za te vezi je značilno, da so dolgoročnega značaja in da temeljijo na medsebojnem zaupanju.

Takahashi, Ohara, Antonucci in Akiyama (2002, 454) trdne vezi s člani socialnega konvoja označijo kot odnose med človekom in pomembnimi drugimi ljudmi, torej med človekom in člani prvega kroga socialnega konvoja. Po Fingermanovi (2009, 73) so trdne vezi pomembne za preživetje človeka. V svoji raziskavi ugotavlja, da so trdne vezi v socialnem konvoju pomembne za kognitivni razvoj starejšega človeka. Starejši ljudje, ki s člani socialnega konvoja razvijajo trdne in šibke vezi, kakovostnejše razvijajo svoje kognitivne sposobnosti, so bolj zdravi, se bolje počutijo in so v družbi dejavnejši.

Fingermanova (2009, 73) tudi ugotavlja, da je za trdne vezi značilno, da so enotnejše kot šibke vezi. Člani v prvem krogu socialnega konvoja, ki tvorijo trdne vezi, se med seboj poznajo in so med seboj tesno povezani. Tudi Levitt (1991, 184-186) ugotavlja, da človek s člani prvega kroga socialnega konvoja pogosto komunicira, izmenjuje čustveno oporo in se zato osebno razvija. Do podobnih zaključkov prihajajo Filipović, Kogovšek in Hlebec (2005, 205-207), ki ugotavljajo, da so starejšim ljudem najpomembnejši vir družbene podpore njihovi družinski člani, s katerimi so močno povezani.

Weimann (1980, 12) trdi, da trdne vezi vplivajo na sprejemanje odločitev starejšega človeka. Po Krackhardu (1992, 232-235) so trdne vezi pomembne v negotovih okoliščinah in v času korenitejših sprememb. V takih okoliščinah se starejši človek pri sprejemanju pomembnih odločitev opre na tiste člane socialnega konvoja, s katerimi je trdno povezan in jim zaupa.

4.7.2 Spreminjanje trdnih vezi v socialnem konvoju

Ugotovitvam raziskav lahko pritrdimo o vlogi trdnih vezi pri ohranjanju socialne vključenosti starejšega človeka. Ohranjanje trdnih vezi predstavlja za starejšega človeka velik napor in zahteva nenehno vključenost članov v prvi krog socialnega konvoja. Trdne vezi so sicer dolgoročnega značaja, so pa tudi časovno spremenljive.

Prvi krog socialnega konvoja starejšega človeka se nenehno krči iz različnih razlogov, kot so smrt članov socialnega konvoja, zapuščanje socialnega konvoja, odsotnost socialne podpore in čustvene opore članov prvega kroga socialnega

konvoja zaradi različnih konfliktnih okoliščin, ki so posledica težav v odnosih starejšega človeka s člani prvega kroga socialnega konvoja. Carstensen (1995, 151) sicer trdi, da starejši ljudje ohranjajo predvsem trdne vezi s člani socialnega konvoja, pogosto pa opuščajo vezi s tistimi člani socialnega konvoja, s katerimi niso trdno povezani. V takem primeru pride do izraza potreba po dopolnjevanju prvega kroga socialnega konvoja in potreba po ustvarjanju novih trdnih vezi z ljudmi, ki niso člani prvega kroga socialnega konvoja in so s starejšim človekom šibko povezani. Pri tem je potrebno poudariti, da se trde vezi od šibkih vezi razlikujejo glede kakovosti čustvene opore, po stabilnosti, gostoti in statusni hierarhiji.

Meija in Hooker (2014, 376) ugotavljata, da človek s krepitvijo trdnejših družinskih vezi krepí tudi svoj socialni konvoj. Krackhard (1992, 232) poudarja, da trdne vezi temeljijo na zaupanju, ki je pri starejših ljudeh še kako pomembno. To pa ni značilno za odnose starejšega človeka s člani socialnega konvoja, s katerimi so šibko povezani.

Krackhard (1992, 232) ugotavlja, da si starejši ljudje s člani trdnih vezi izmenjujejo naklonjenost in z njimi preživijo veliko svojega časa. Starejši ljudje s pomočjo trdnih vezi s člani socialnega konvoja prejemajo socialno podporo in čustveno oporo, zato je ta odnos pozitiven. Vzajemna izmenjava socialne podpore in čustvene opore pozitivno vpliva na človekovo kakovost življenja in jo izboljšuje (Fingerman, 2009, 73).

4.7.3 Pomanjkljivosti trdnih vezi

Tudi Perkins, Ball, Kemp in Hollingsworth (2013, 495) ugotavljajo, da trdne vezi, ki jih starejši človek razvija s člani družine, vplivajo na kakovost življenja. Hkrati pa ugotavljajo, da so tisti ljudje, ki imajo več trdnih vezi s člani socialnega konvoja, manj zadovoljni s svojim življenjem. Po Fingermanovi, Hayu in Birdittu (2004, 792-801) so lahko človekovi odnosi s člani prvega kroga socialnega konvoja neustrezni. Tudi če človek od svojih družinskih članov in prijateljev dobi veliko materialne podpore in čustvene opore, ga ti odnosi lahko obremenjujejo. Akiyama, Antonucci, Takahashi in Langfahl (2003, 76-78) poudarjajo, da imajo trdne vezi z družinskimi člani že dolgo zgodovino in da so te vezi lahko zelo intenzivne. Zato človek do družinskih članov čuti močnejšo odgovornost, to pa je zanj obremenjujoče.

Človek ima lahko o določeni trdni vezi že vnaprej negativno predstavo ali pa si negativno predstavo ustvari zaradi negativne izkušnje v preteklosti. Človek ima pogosteje konflikte z družinskimi člani kot s prijatelji. Prijateljske vezi so manj obremenjujoče za človeka, saj te vezi lahko prekine.

Cornwell (2011, 782) namreč ugotavlja, da člani prvega kroga socialnega konvoja, ki ga s človekom povezuje trdna vez, uveljavljajo strožje norme in večji pritisk na človeka, da dosežejo skladno delovanje socialnega konvoja. Starejši ljudje so pogosto zelo odvisni od članov prvega kroga socialnega konvoja, kar jih lahko potisne v čustveno stisko, lahko postanejo ranljivi in izgubijo samozavest.

Starejši ljudje cenijo podporo, ki jo dobijo od članov prvega kroga svojega socialnega konvoja, vendar cenijo tudi svojo neodvisnost in samostojnost. Trdne

vezi s člani socialnega konvoja pogosto tudi omejujejo družbeno okolje starejšega človeka. Člani prvega kroga socialnega konvoja pogosto poskušajo omejevati avtonomijo starejšega človeka in mu predpisujejo pričakovane vzorce vedenja. To oži polje kognitivnega zaznavanja okolja pri starejšem človeku in zmanjšuje njegove socialne spretnosti za kakovostno interakcijo s člani drugega in tretjega kroga socialnega konvoja. Trdne vezi s člani prvega kroga socialnega konvoja so pogosto vzrok za nedejavno vedenje starejšega človeka. Zaradi svojega prevladujočega vpliva sprožajo občutke malodušja in zmanjšujejo motive starejšega človeka, da sprejema novosti v družbenem okolju, ki jih prinašajo člani socialnega konvoja, ki so s starejšim človekom samo šibko povezani.

Čeprav bi pričakovali, da se bo starejši človek skozi čas naučil obvladovati odnose in s tem zmanjšal negativne odnose do članov svojega socialnega konvoja, se ta pričakovanja pogosto ne uresničijo (Antonucci, Ajrouch in Birditt, 2014, 7).

4.7.4 Vpliv starostne strukture na kakovost trdnih vezi

Fingerman, Hay in Birditt (2004, 795) menijo, da se motivacija za spodbujanje trdnih vezi s člani konvoja skozi čas spreminja. Starejši ljudje običajno okrepijo svoje trdne vezi s člani socialnega konvoja. Tudi raziskava Akiyame, Antonuccija, Takahashija in Langfahla (2003, 76-78) kaže, da starejši ljudje drugače kot mlajši zaznavajo odnose s člani prvega kroga socialnega konvoja. Starejši ljudje dolgoročno še okrepijo trdne vezi s člani prvega kroga socialnega konvoja.

Tudi Birditt, Jackey in Antonucci (2009, 7-8) ugotavljajo, da se kakovost odnosov do članov prvega kroga socialnega konvoja z leti spreminja. Človek dobi od družinskih članov materialno podporo in čustveno oporo, od prijateljev pa prijateljstvo in čustveno oporo. Starejši ljudje zaznavajo manj konfliktov v odnosih do družinskih članov kot mlajši ljudje. Starejši ljudje ocenjujejo, da sčasoma odnos do prijateljev in otrok postane pozitivnejši, ker imajo več časa, da gradijo na prijateljskih odnosih. Pri odnosu do prijateljev starejši ljudje ne zaznavajo negativnosti, saj prijateljstvo temelji na prostovoljni bazi in ga lahko prekinejo. Za starejše ljudi je prijateljstvo zelo pomembno, saj jim pomeni pomemben vir podpore.

Fingerman in Hay (2002, 423) ugotavljata, da raziskave o trdnih vezeh v socialnem konvoju najpogosteje obravnavajo socialni konvoj mlajših ljudi in se pri tem usmerijo samo na določene vidike odnosa do drugih ljudi, kot so ljubezenski odnosi in odnosi med starši in otroki. Menimo, da bi bilo potrebno pri raziskavah o trdnih vezeh obravnavati tudi socialni konvoj starejših ljudi in se pri tem usmeriti tudi na druge vidike odnosa do drugih ljudi.

4.7.5 Vpliv spolne strukture na kakovost trdnih vezi

Na vzpostavljanje trdnih in šibkih vezi starejšega človeka s člani socialnega konvoja vpliva tudi spol. McPherson, Smith-Lovin in Brashears (2006, 369) ugotavljajo, da se starejše ženske bolj trudijo vzdrževati trdne vezi s člani svojega socialnega konvoja kot moški. Manj so dejavne pri vzpostavljanju šibkih vezi s člani socialnih konvojev drugih ljudi. Starejše ženske se bolj zanašajo na prijatelje iz socialnega konvoja, s katerimi jih povezuje trdna vez, ker imajo nižja pričakovanja o tem, kakšno podporo lahko pričakujejo (Sherman, de Vries in

Lansford, 2000). Felmler in Muraco (2009, 331) ugotavljata, da ima prijateljstvo za starejše ženske pomembno vlogo v vsakdanjem življenju, ker imajo večje težave ob upokojitvi, večje finančne težave in zaradi tega večje psihične težave kot starejši moški.

Starejši moški imajo manj stikov s člani prvega kroga svojega socialnega konvoja, se počutijo manj odgovorni za te povezave in z njimi niso obremenjeni (Antonucci, Akiyama in Lansford, 1998, 379). Starejšim moškim je pomembnejša čustvena opora, ki jo pridobijo od družinskih članov (Mann, 2007, 271). Pri trdnih vezeh je starejšim ženskam pomembnejša čustvena opora, starejšim moškim pa pogostost in dolžina stikov s prijatelji (Blieszner, 2000, 91).

Starejši moški imajo z ženskami bolj pristne odnose, vendar v kakovosti socialne interakcije do ljudi moškega ali ženskega spola ni razlik. Pomembna je le razlika glede podpore, ki jo dobijo poročeni in neporočeni starejši ljudje. Poročeni starejši ljudje dobijo več podpore od svojih otrok istega spola, medtem ko neporočeni starejši ljudje dobijo več podpore od oseb ženskega spola. V zvezi s tem Akiyama, Elliott in Antonucci (1996, 380-381) ugotavljajo, da neporočeni starejši ljudje potrebujejo več podpore kot poročeni starejši ljudje.

4.7.6 Komuniciranje s pomočjo IT preko trdnih vezi

V procesu ustvarjanja in ohranjanja trdnih vezi s člani socialnega konvoja ima IT pomembno vlogo. Choi in DiNitto (2013, 97) namreč ugotavljata, da starejši ljudje s pomočjo IT ohranjajo trdne, pa tudi šibke vezi s člani svojega socialnega konvoja, kar pozitivno vpliva na kakovost življenja starejših ljudi. Pri tem je še posebej pomembno komuniciranje prek elektronskih medijev.

Boase in Wellman (2006, 714-715) ugotavljata, da se starejši ljudje po elektronski pošti dopisujejo s člani socialnega konvoja, s katerimi so trdno in šibko povezani. Ugotovitve Ellisona, Steinfielda in Lampeta (2007, 1163) kažejo, da so spletna socialna omrežja dobra priložnost za krepitev trdnih vezi s člani socialnega konvoja. Tudi Valkenburg, Peter in Schouten (2006, 584) ugotavljajo, da pogostejša uporaba spletnega socialnega omrežja krepiti tako stike s prijatelji kot tudi samozavest starejših ljudi in njihovo zadovoljstvo z življenjem.

Pomembna je tudi ugotovitev, da starejši ljudje s pomočjo IT pogosteje komunicirajo s svojimi prijatelji in z družinskimi člani in tako utrjujejo trdne vezi z njimi. McMurtrey, Downey, James in Zeltmann (2011, 26) ugotavljajo tudi, da starejši ljudje pri uporabi IT pomembno vlogo pri ohranjanju stikov z družino in prijatelji. Iskanje informacij, zabava, branje novic in spletno bančništvo so zanje drugotnega pomena.

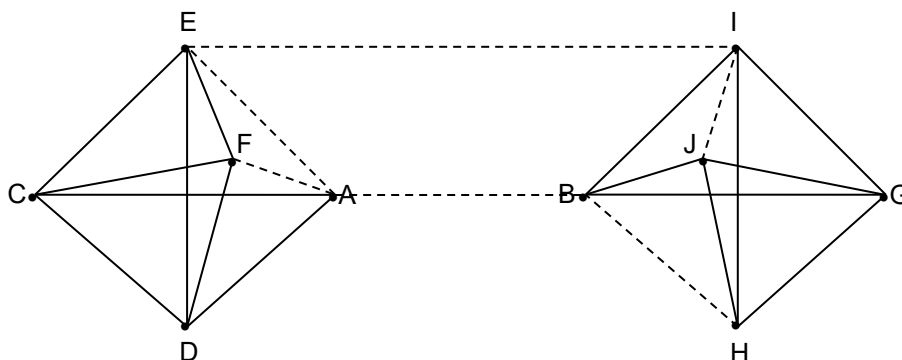
4.8 Šibke vezi s člani socialnega konvoja

V socialni konvoj človeka sodijo tudi naključni znanci in pomembni tujci. Človeka z njimi navadno povezuje šibka vez, kar te ljudi uvršča v tretji krog človekovega socialnega konvoja.

Granovetter (1973, 1373) ugotavlja, da so za vključevanje človeka v družbo poleg trdnih vezi človeka z drugimi člani socialnega konvoja pomembne tudi šibke vezi z njimi. Človek pogosto dobi uporabne informacije prav od naključnih znancev. Ti ga spodbudijo za učenje in uporabo IT.

Granovetter (1973, 1360-1362) meni, da človek pomembne tujce lahko spozna preko socialnega konvoja drugega človeka. Na Sliki 4 predstavljamo povezanost dveh socialnih konvojov in nastanek nove šibke vezi.

Slika 4: Šibke vezi v socialnem konvoju

Vir: Granovetter, 1973, 1365.

Oseba A in oseba B se med seboj poznata in imata vsaka svoj socialni konvoj. Pogosteje imata oseba A in oseba B stike med seboj, večja je verjetnost, da se pogosto srečata in spoznata tudi oseba E in oseba I. Če imata oseba E in oseba I podobna zanimanja in interese, obstaja verjetnost, da vzpostavita med seboj šibko vez. Granovetter (1973, 1362) ugotavlja, da so skupni znanci pomembni za spoznavanje novih ljudi, s katerimi človek vzpostavi šibke vezi, kasneje pa te vezi lahko postanejo tudi trdne vezi. Fingerman (2009, 72) trdi, da šibka vez napreduje v trdno vez takrat, ko se človek trudi za dober odnos in ko ima za to zadosti priložnosti.

Človek je s člani tretjega kroga socialnega konvoja povezan preko šibkih vezi (Blau in Fingerman, 2009, 6). Pri šibkih vezeh so odnosi med člani manj intenzivni, manj intimni in bolj kratkoročni kot pri trdnih vezeh. Vzdrževanje šibkih vezi je odvisno od človekove predstave o uporabnosti teh vezi (Flap, 1991, 6182-6183). Človek se v vseh svojih življenjskih obdobjih srečuje z ljudmi, s katerimi ima obrobne vezi^{72,73}. S temi ljudmi ima redke in manj intenzivne stike, lahko pa se z njimi srečuje tudi vsakodnevno. Nekatere obrobne vezi postanejo trdne, če ima človek sorodne lastnosti, kot jih imajo ti ljudje, in če le-ti vplivajo na človekovo dobro počutje in njegov osebni razvoj. Obrobne vezi se od trdnih vezi razlikujejo tudi glede na to, kako pomembni so ti odnosi za človeka in kako formalni so ti odnosi. Za obrobne vezi velja, da so navadno bolj formalne kot trdne vezi (Fingerman, 2004, 185).

⁷² Fingerman (2004, 183-185) v svojem delu namesto izraza šibke vezi uporabi izraz obrobne vezi.

⁷³ Človeka vežejo obrobne vezi z osebami, s katerimi se dnevno srečuje zaradi dela (sovozači, stranke), z izvajalci storitev, ki jih človek potrebuje (frizer, zdravnik), povezave njegovih močnih vezi (prijatelji prijateljev, otrokova učiteljica), s preteklimi znanci (nekdanji sosedi, sošolci), kolegi v prostem času (kolegi pri športu, znanci v spletnih klepetalnicah) ter člani cerkve in političnimi somišljeniki (Fingerman, 2009, 71).

Poleg obrobnih vezi Blau in Fingerman (2009, 6-9) v socialni konvoj vključujeta pomembne tujce, ki jih označujeta kot pomembnejše od članov, s katerimi ima človek obrobne vezi. Pomembne tujce uvrščata v tretji krog socialnega konvoja. Ti v moderni družbi tvorijo vedno večji delež socialnega konvoja človeka in pogosto zasenčijo povezave s člani konvoja, ki so s človekom močno povezani.

4.8.1 Pomen šibkih vezi

Šibke vezi so za človeka pomembne za njegov razvoj, uresničevanje ciljev, izmenjavo pomembnih informacij, podporo pri spremembi vedenja, spoznavanje novih ljudi in pri dopolnjevanju socialnega konvoja, kar ga povezuje z okoljem in vpliva na njegovo kvalitetno preživljanje časa. Naključni znanci in pomembni tujci so za človeka pomemben vir podpore, zato je pomembno, da človek odnose s temi ljudmi vzdržuje.

Fingerman (2009, 70) ugotavlja, da dandanes človek več svojega časa preživi s sodelavci in ne z družino, zato so obrobne vezi za človeka pomembne za njegovo kvalitetno preživljanje časa, za njegov razvoj in uspeh. Obrobne vezi človeku pomagajo dopolniti njegov socialni konvoj in mu predstavljajo vir različne podpore (Fingerman, 2004, 183-185). Naključni znanci in pomembni tujci pogosto nadomestijo funkcije družinskih članov, sorodnikov in prijateljev v socialnem konvoju človeka. Človeku nudijo pomoč pri vključevanju v družbo, ga informirajo, mu nudijo podporo v stiski, pomoč pri vsakdanjih opravilih, mu odpirajo nove možnosti in mu omogočajo občutek pomembnosti v družbi (Blau in Fingerman, 2009, 6-9). Šibke oziroma obrobne vezi so za človeka pomembne za vključevanje v družbo.

Skupni prijatelji dveh socialnih konvojev so ključni pri izmenjavi pomembnih informacij in igrajo pomembno vlogo pri socialni vključenosti človeka. Človek pogosto dobi uporabne informacije prav od naključnih znancev, kar ga povezuje z okoljem, zato je pomembno, da človek vzdržuje tudi šibke vezi (Granovetter, 1973, 1372-173). Tudi Fingerman (2009, 69) ugotavlja, da človek od ljudi, s katerimi ga vežejo obrobne vezi, pridobi pomembne informacije. Ti ljudje ga podpirajo pri spremembi vedenja in pomagajo pri uresničevanju ciljev.

Pomembno je, da človek obrobne vezi vzdržuje, saj so te vezi lahko vir za spoznavanje novih ljudi (Fingerman, 2004, 189-190). Človek, čigar člani socialnega konvoja se med seboj poznajo, ima večjo socialno podporo in čustveno oporo in več možnosti za sklepanje prijateljstev (Haines in Hurlbert, 1992, 256). Človek od ljudi, s katerimi ga povezujejo šibke vezi, prejme različne nasvete (Lin, Fu in Hsung, 2001, 67).

Cross, Parker, Prusak in Borgatti (2001, 105) razkrivajo, da je izmenjava podpore med šibkimi vezmi odvisna od tega, koliko ima človek informacij o osebi, s katero ga veže šibka vez, od pripravljenosti sodelovanja, osebnostnih lastnosti obeh oseb in od stopnje zaupanja med tema dvema osebama. Po Cornwellu (2011, 782-783) so starejši ljudje pod manjšim pritiskom tistih članov socialnega konvoja, s katerimi so šibko povezani.

4.8.2 Vpliv starostne strukture na kakovost šibkih vezi

Carstensen (1995, 151) ugotavlja, da so starejši ljudje manj osredotočeni na šibke vezi, kot je to značilno pri mlajših ljudeh. Starejši ljudje do članov, s katerimi ga vežejo šibke vezi, ne čutijo tolikšne odvisnosti in s temi vezmi niso tako obremenjeni kot s trdnimi vezmi (Cornwell, 2011, 782-783).

Cornwell (2011, 782-783) tudi ugotavlja, da starejši ljudje od šibkih vezi pridobijo podporo, ki jim je člani trdnih vezi niso hoteli ali niso znali ponuditi. Včasih starejši človek lažje deli svoje občutke s člani šibkih vezi, saj ga ti bolje razumejo, ker so sami doživeli podobno izkušnjo. Člani trdnih vezi starejšim ljudem v takšnih primerih ne morejo pomagati pri čustvenih težavah (Fingerman, 2009, 80).

Pomembna je tudi ugotovitev, da starejši ljudje več pozornosti namenjajo trdnim kot šibkim vezem. Shaw, Kraus, Liang in Bennett (2007, 97-98) namreč ugotavljajo, da se starejši ljudje zaradi poslabšanja zdravstvenega stanja in drugih omejitev, s katerimi se srečujejo, bolj osredotočajo na trdne vezi, kar povzroči izgubo šibkih vezi. Trdijo, da je izguba šibkih vezi v starosti značilnejša za moške.

4.8.3 Komuniciranje s pomočjo IT preko šibkih vezi

Adams in Stevenson (2004, 378) ugotavljata, da je k pomenu pomembnih tujcev pomembno prispevala tudi tehnologija. Napredna IT omogoča, da se ljudje povežejo tudi, če so geografsko oddaljeni ali če se slabo poznajo. Tudi Boase in Wellman (2006, 709) ugotavljata, da človek veliko komunikacij tako s člani družine kot z naključnimi znanci in s pomembnimi tujci opravi s pomočjo IT oziroma v virtualnem svetu.

Fingerman (2004, 202-203) v svoji raziskavi odkriva, da so starejši ljudje motivirani za komuniciranje s pomočjo IT, saj tako lahko srečajo prijatelje iz otroštva in mladosti, s katerimi lahko skupaj obujajo spomine. Boase in Wellman (2006, 719-720) trdita, da lahko starejši človek s komuniciranjem s pomočjo IT gradi predvsem šibke povezave z drugimi ljudmi. Fingerman (2009, 71) izpostavlja kot pomanjkljivost komuniciranja s pomočjo IT, da je le-to bolj neosebno od neposredne socialne interakcije med ljudmi.

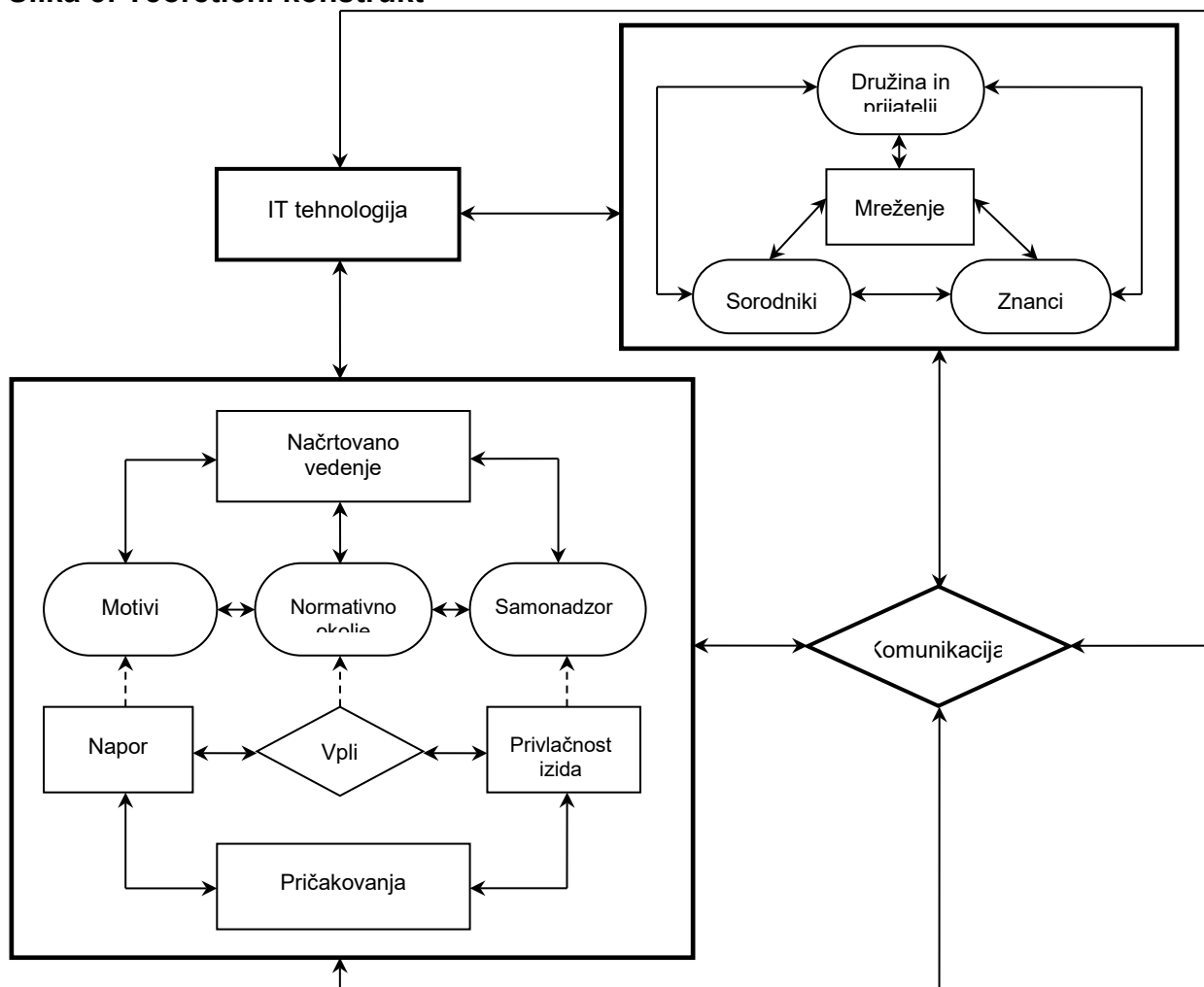
Starejši človek preko spletnih socialnih omrežij krepi šibke povezave s člani teh omrežij (Donath in Boyd, 2004, 80-81). Pomembna je tudi ugotovitev iz raziskave Haythornthwaiteja (2005, 125), da spletna socialna omrežja spodbujajo nastanek šibkih vezi v socialnem konvoju starejšega človeka.

Starejši človek je z naključnimi znanci in pomembnimi tujci povezan preko šibkih vezi. Pri tem je pomembno to, da lahko starejši človek s pomočjo spletnih socialnih omrežij ustvarja in krepi šibke vezi. Te vezi so za starejšega človeka pomembne, saj od naključnih znancev in pomembnih tujcev pogosto dobi pomembne informacije, socialno podporo in čustveno oporo, kar mu omogoča povezanost z okoljem in vključenost v družbo. Pomembno je tudi to, da če se starejši človek trudi za dober odnos s člani šibkih vezi in izkoristi priložnost za krepitev teh vezi, lahko te vezi napredujejo v trdne.

5 TEORETIČNI KONSTRUKT

Teoretični konstrukt, ki ga predstavljamo na Sliki 5, izhaja iz treh teoretičnih konceptov, ki obravnavajo motivacijske dejavnike starejših ljudi, da se naučijo uporabe IT in jo uporabljajo kot komunikacijsko orodje v interakciji z drugimi ljudmi.

Slika 5: Teoretični konstrukt

Vir: Lasten.

IT spreminja komunikacijske vzorce v moderni družbi, za katero je značilno, da se nenehno in hitro spreminja. Odnosi med ljudmi postajajo vedno bolj površni in kratkotrajni. Tveganje za socialno izključenost, predvsem starejših ljudi, se nenehno povečuje. V teoretičnem konstrukt izhajamo iz podmene, da je IT orodje, ki v moderni družbi omogoča nov način komuniciranja, s katerim lahko starejši ljudje ohranjajo svojo socialno vključenost, tako da s pomočjo IT dopolnjujejo in širijo svoj socialni konvoj. Aktiven in dinamičen socialni konvoj jim je izhodišče za samostojno, neodvisno in aktivno sodelovanje v družbenih aktivnostih. Poleg tega aktiven socialni konvoj starejših ljudi zmanjšuje tveganje za socialno izključenost in za razvoj stanja osamljenosti.

Osrednji problem, ki izhaja iz potrebe po uporabi IT za aktivno komuniciranje starejšega človeka z drugimi pomembnimi ljudmi, smo razvili iz Teorije pričakovanj (Vroom, 1964). Teorija pojasnjuje, kaj starejšega človeka motivira, da se vključi v

učenje in uporabo IT za komuniciranje z drugimi ljudmi. Aktivno učenje in uporaba IT temeljita na zaznavi napora, ki je potreben za učenje in uporabo IT, na zaznavi vpliva, ki ga ima starejši človek v procesu učenja in uporabe IT in na privlačnosti nagrade, ki sledi uspešni uporabi IT. To so dejavniki, ki krepijo pozitivna pričakovanja starejšega človeka in ki soustvarjajo njegovo namero za učenje in uporabo IT. Pozitivna pričakovanja so izhodišče za načrtovanje vedenja, katerega izida sta namera za učenje in uporabo IT, in za dopolnjevanje in razvoj socialnega konvoja starejšega človeka.

V skladu s Teorijo načrtovanega vedenja (Ajzen, 1991) predpostavljamo, da se starejši ljudje odločijo za komuniciranje z drugimi ljudmi s pomočjo IT, če so za tako vedenje ustrezno motivirani. Motivacija starejšega človeka izhaja iz zaznave napora, ki ga mora vložiti v učenje in uporabo IT, in hkrati iz njegove lastne presoje glede pozitivnih ali negativnih posledic, ki jih ta napor prinaša.

Drugi pomemben dejavnik izhaja iz človekove zaznave lastnega vpliva na pričakovani izid. Zaznava vpliva je večplastna. Nanjo med drugim vpliva tudi normativno okolje, v katerem starejši človek ustvarja svoj motivacijski potencial. Ajzen (1991) namreč ugotavlja, da zaznavo o tem, koliko lahko človek vpliva na proces učenja in uporabe IT, starejši človek povezuje s podporo družbenega okolja. Podporo družbenega okolja ustvarjajo norme in pravila delovanja tega okolja in drugi pomembni ljudje, ki krepijo ali slabijo človekovo zaznavo lastnega vpliva. Poleg tega soustvarjajo zaznavo vpliva na učenje in uporabo IT tudi drugi, za človeka pomembni ljudje s svojimi pričakovanji.

Tretji dejavnik je splet zaznave starejšega človeka o tem, koliko nadzira lastno delovanje v procesu učenja in uporabe IT in splet dejavnikov, ki jih ustvarja družbeno okolje. Mednje sodi tudi privlačnost nagrade za doseženi cilj, ki se izraža kot človekovo zadovoljstvo z uporabo IT pri komuniciranju z drugimi pomembnimi ljudmi in kot socialna podpora in čustvena opora, ki ju nudi aktiven socialni konvoj starejšega človeka. Pričakovana nagrada za učenje IT krepí prepričanje starejšega človeka, da ima nadzor nad svojim vedenjem, kar mu omogoča, da se vede v skladu z načrtovanim ciljem in cilj tudi doseže.

Ti dejavniki se med seboj prepletajo in tvorijo motivacijsko, normativno in nadzorno okolje, v katerem starejši človek oblikuje namero za učenje in uporabo IT. Po Ajznu (1991, 181) vedenjska namera predstavlja željo starejšega človeka, da udejanji določeno vedenje in predvsem predstavo o tem, kakšen napor mora človek vložiti, da to vedenje dejansko udejanji.

Tekom življenjskega toka prihaja do sprememb človekovega socialnega konvoja. Ljudje, ki so del socialnega konvoja in so v določenem trenutku bolj oziroma manj pomembni v tem socialnem konvoju, konvoj zapustijo ali izpadejo. Po Teoriji socialnega konvoja (Plath, 1980; Kahn in Antonucci, 1980, 269; Meyerhoff, 2012, 3) tvorijo socialni konvoj starejšega človeka odnosi z drugimi ljudmi, ki so v določenem časovnem obdobju in v določenih okoliščinah zanj osrednjega pomena. V poznem življenjskem obdobju se socialni konvoj starejšega človeka običajno skrči in pojavi se tveganje za socialno izključenost in osamljenost. Ohranjanje in obnavljanje socialnega konvoja je odvisno od fizične mobilnosti starejšega človeka, od njegovega fizičnega in finančnega stanja. Odvisno je tudi

od tega, koliko individualnega socialnega kapitala⁷⁴ je ta človek pridobil v svojih preteklih odnosih z drugimi ljudmi. Predpostavljamo, da je IT za starejše ljudi privlačen cilj, saj premošča fizično in časovno razdaljo pri ohranjanju in dopolnjevanju njihove socialne mreže ali socialnega konvoja, kot ga imenuje Plath (1980).

6 RAZISKOVALNI DEL

6.1 Namen in cilji raziskovanja

Z raziskavo želimo ugotoviti, kateri faktorji vplivajo na namero starejših ljudi, da se odločijo za komuniciranje z IT, in kako le-tega uporabijo v procesu dopolnjevanja svojega socialnega konvoja.

Zastavili smo si dva glavna cilja raziskovanja:

- s pomočjo kvantitativnih metod raziskati razmerje med pripravljenostjo za učenje in uporabo IT, subjektivnimi normami, zaznavo samonadzora za učenje in uporabo IT in namero starejših ljudi za učenje in uporabo IT,
- s pomočjo statistične analize ugotoviti vpliv napovedovalcev namere za učenje in uporabo IT na dopolnjevanje socialnega konvoja starejših ljudi.

Specifični cilji raziskovanja so:

- ugotoviti pripravljenost starejših ljudi, da izrazijo namero za učenje in uporabo IT ter s tem krepijo svojo sposobnost komuniciranja z drugimi ljudmi,
- ugotoviti vpliv subjektivnih norm na namero starejših ljudi, da se vključijo v učenje in uporabo IT,
- ugotoviti, kako starejši ljudje zaznavajo svoje sposobnosti za učenje in uporabo IT in kako to vpliva na njihovo namero in odločitev, da se vključijo v učenje in uporabo IT,
- ugotoviti, kako namera starejših ljudi za učenje in uporabo IT vpliva na njihovo komuniciranje z okoljem in na dopolnjevanje njihovega socialnega konvoja.

6.2 Raziskovalna vprašanja in hipoteze

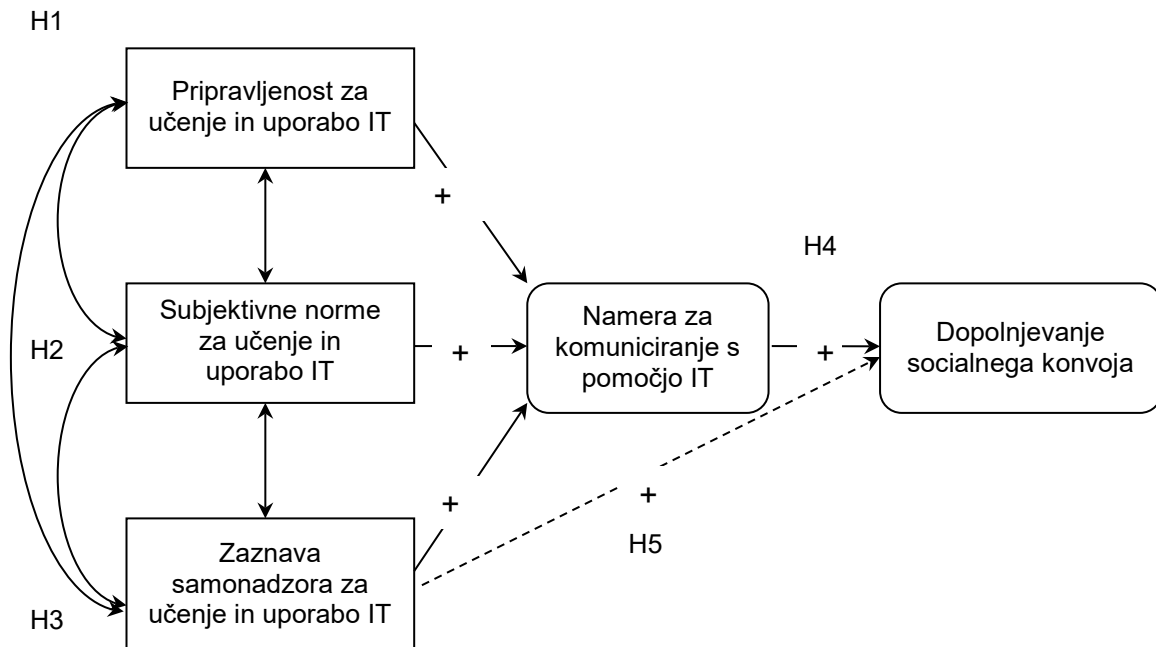
V skladu s problemom želimo odgovoriti na naslednja raziskovalna vprašanja:

- *Ali so starejši ljudje pripravljeni uporabljati nov način komuniciranja s pomočjo IT?*
- *Kako pri starejših ljudeh zaznava samonadzora vpliva na uporabo novega načina komuniciranja s pomočjo IT?*
- *Kako starejši ljudje z uporabo IT izboljšujejo kakovost komuniciranja z okoljem?*

⁷⁴ Socialni kapital se nanaša na obliko družbenega življenja človeka, kot so omrežja, norme in zaupanje, ki vplivajo na učinkovitost človeka in družbe (Putnam, 1995, 664).

- *Kako namera komuniciranja s pomočjo IT vpliva na oblikovanje načrta starejše osebe in na aktivnosti pri dopolnjevanju njenega socialnega konvoja?*

Slika 6: Empirični model

Vir: Lasten.

V zvezi s teoretičnim konstruktom smo postavili naslednje hipoteze:

H1: Pripravljenost starejše osebe za učenje in uporabo IT krepi njeno namero, da se vključi v učenje in uporabo IT in dopolnjuje svoj socialni konvoj.

Ugotavljali bomo pozitiven oziroma negativen odnos do učenja IT. Odnos starejšega človeka do učenja IT vpliva na njegovo namero in odločitev za učenje IT. Predpostavljamo, da motiv za učenje IT krepi komunikacijske možnosti starejšega človeka in vpliva na izdelavo njegovega načrta za dopolnjevanje socialnega konvoja. Predpostavljamo tudi, da odsotnost motiva za učenje IT zmanjšuje komunikacijske možnosti starejšega človeka in zato negativno vpliva na izdelavo načrta za dopolnjevanje socialnega konvoja. Hipotezo bomo preverjali z neodvisnimi spremenljivkami, ki opredeljujejo odnos starejšega človeka do učenja in uporabe IT.

H2: Normativna prepričanja starejše osebe, ki se izražajo kot učinek pritiska skupinskih norm na potrebo po učenju in uporabi IT, da se odloči za učenje in uporabo IT, krepijo njeno namero za učenje in uporabo IT.

Če pomembni drugi, člani socialnega konvoja starejšega človeka, in drugi, ki imajo pri starejšemu človeku poseben ugled, pritiskajo na starejšega človeka, da se vključi v učenje in uporabo IT, to spodbuja človekovo namero, da se vključi v učenje in uporabo IT in krepi željo po nenehnem dopolnjevanju socialnega konvoja. Hipotezo bomo preverjali z neodvisnimi spremenljivkami, ki opredeljujejo subjektivne norme.

H3: Če starejša oseba zaznava dovolj visoko stopnjo samonadzora nad učenjem in uporabo IT, je prepričana, da lahko premosti vse ovire v okviru razpoložljivih sredstev, kar krepi njeno namero za učenje in uporabo IT in za udejanjanje vedenja, ki bo omogočilo dopolnjevanje njenega socialnega konvoja.

Ta hipoteza predpostavlja, da je za učenje in uporabo IT pomembno, kako starejši človek zaznava samonadzor nad učenjem in uporabo IT. Če se starejši človek čuti sposobnega naučiti uporabe IT za komuniciranje z drugimi ljudmi, bo zagotovil pogoje za kakovostno komuniciranje z drugimi ljudmi, to pa mu bo omogočilo dopolnjevanje njegovega socialnega konvoja. Hipotezo bomo preverjali z neodvisnimi spremenljivkami, ki opredeljujejo, kako samozavestni so starejši ljudje pri učenju in uporabi IT.

H4: Če starejši ljudje dovolj močno zaznavajo jasno izraženo namero za komuniciranje s pomočjo IT, obstaja velika verjetnost, da bodo udejanjili vedenje in komunicirali s pomočjo IT, kar jim bo omogočilo dopolnjevanje socialnega konvoja.

Hipoteza izhaja iz predpostavke, da bo starejši človek, ki ima jasno izraženo namero za komuniciranje s pomočjo IT, IT tudi dejansko uporabila za komuniciranje z okoljem in tako dopolnila svoj socialni konvoj. Hipotezo bomo preverjali z neodvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT«.

H5: Zaznava starejše osebe, da ima nadzor nad komuniciranjem s pomočjo uporabe IT in da verjame, da ima na razpolago dovolj sredstev in priložnosti za komuniciranje pri dopolnjevanju lastnega socialnega konvoja, spodbuja njeno vedenje, ki omogoča dopolnjevanje socialnega konvoja.

Ta hipoteza predpostavlja, da je za dopolnjevanje socialnega konvoja starejšega človeka pomembna stopnja zaznave starejšega človeka, da ima samonadzor nad komuniciranjem s pomočjo IT, ki mu omogoča dopolnjevanje njegovega socialnega konvoja. Večji kot je samonadzor starejšega človeka nad učenjem in uporabo IT, večja je verjetnost, da bo človek komuniciral s pomočjo IT in s tem dopolnjeval svoj socialni konvoj. Hipotezo bomo preverjali z neodvisno spremenljivko »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT«.

6.3 Raziskovalna metodologija

6.3.1 Metode in tehnike zbiranja podatkov

Vpliv uporabe IT na dopolnjevanje socialnega konvoja starejših ljudi smo raziskali s kvantitativno metodologijo. Z anketnim vprašalnikom smo v obdobju med 4. septembrom in 26. decembrom 2014 zbrali empirične podatke in uporabili metode opisne in inferenčne statistike.

Zbrane empirične podatke iz raziskave smo pregledali in izločili tiste, ki ne ustrezajo nadaljnji analizi. Podatke smo vnesli v statistični program SPSS ver. 21

in jih razvrstili tako, da smo jih lahko uporabili pri opisni in inferenčni analizi. Podatke smo analizirali s pomočjo programov SPSS in Statistica.

Pregledali smo lastnosti posameznih spremenljivk in ugotavljali normalnost porazdelitve le-teh. Pri posameznih spremenljivkah smo izračunali frekvence, aritmetične sredine in standardne odklone. Podatke smo predstavili v obliki tabel in grafov.

Za združevanje spremenljivk in za ustvarjanje novih, latentnih faktorjev smo uporabili faktorsko analizo – metodo glavnih komponent (PCA). Faktorska analiza je orodje za analizo strukturne povezanosti med velikim številom spremenljivk (Hair Black, Babin in Anderson, 2010). Glavni namen uporabe faktorske analize je pretvoriti večje število spremenljivk v manjše število latentnih faktorjev.

Smiselnost uporabe faktorske analize smo preverili s korelacijsko analizo, KMO preizkusom (Kaiser, 1960) in Bartlettovim testom sferičnosti (Bartlett, 1937). Zanesljivost latentnih faktorjev bomo preizkusili s Cronbach alfa preizkusom (Cronbach, 1951).

Z regresijskim modelom smo pojasnili vpliv neodvisnih spremenljivk Pripravljenost za učenje uporabe IT, Subjektivne norme za učenje in uporabo IT, Samonadzor za učenje in uporabo IT in Spol na odvisni spremenljivki Namera starejših ljudi za učenje in uporabo IT in Dopolnjevanje socialnega konvoja.

6.3.2 Opis instrumenta

Empirično raziskavo smo izpeljali s pomočjo kvantitativnih metod raziskovanja. Na osnovi teoretičnega konstrukta smo oblikovali lasten merski instrument v obliki anketnega vprašalnika, ki ga predstavljamo v Prilogi A. Izpolnjevanje anketnega vprašalnika je bilo anonimno.

Vprašanja v anketnem vprašalniku smo združili v sedem sklopov. V prvem sklopu so vprašanja o demografskih podatkih anketirancev: spol, starost, izobrazba, družinski status, mesto bivanja, zdravstveno stanje in dohodek. Drugi sklop anketnega vprašanja obsega trditve o pripravljenosti za učenje in uporabo IT⁷⁵ za komuniciranje z okoljem. Tretji sklop obsega trditve o subjektivnih normah za učenje in uporabo IT za komuniciranje z okoljem. Četrti sklop obsega trditve o zaznavi samonadzora za učenje in uporabo IT za komuniciranje z okoljem. V petem sklopu so trditve o nameri za učenje in uporabo IT, v šestem sklopu pa trditve o kakovosti komuniciranja s pomočjo IT. Sedmi sklop obsega trditve o dopolnjevanju socialnega konvoja.

V anketnem vprašalniku smo uporabili naslednje merske lestvice:

- lestvico intervalnega tipa z vrednostmi od 1 do 5, kjer 1 pomeni ne-naklonjenost stališču in 5 pomeni visoko naklonjenost stališču,
- kategorično (nominalno) lestvico,
- ordinarno (razvrstilno) lestvico.

⁷⁵ Raziskovalec mora v anketnem vprašalniku pri ugotavljanju pripravljenosti človeka za določeno vedenje ugotoviti človekova prepričanja, občutke in naklonjenost do tega vedenja.

Pred izvedbo raziskave smo izvedli pilotno študijo, s katero smo preverili zanesljivost vprašalnika. Vprašalnik smo testirali na tridesetih osebah. S pilotno študijo smo ugotovili, kako zanesljive in veljavne so trditve v merskem instrumentu. Odziv nekaterih anketirancev pilotne raziskave je bil, da je anketni vprašalnik preobsežen. Obsega anketnega vprašalnika kljub odzivu anketirancev nismo skrčili, saj smo želeli pridobiti širok vpogled anketirancev na vseh sedem sklopov. Upoštevali smo predlog anketiranke, ki je za sklop o dopolnjevanju socialnega konvoja predlagala možnost izbire več odgovorov in smo v skladu s tem dopolnili anketni vprašalnik.

6.3.3 Vzorec

V procesu vzorčenja smo uporabili neverjetnostno vzorčenje, kjer smo vzorec izbrali glede na dostopnost in značilnost populacije (Ambrož in Colarič-Jakše, 2015, 120). Po podatkih Statističnega urada RS (2015) je leta 2014 imelo dostop do interneta 76,8 % gospodinjstev. Računalnik in internet je v letu 2014 uporabljalo 30,4 % oseb (475.949 oseb), starejših od 55 let.

V raziskavo smo vključili tiste starejše ljudi, ki imajo izkušnje z uporabo računalnika in interneta vsaj šest mesecev, ki so obiskovali tečaj računalništva in so starejši od 55 let. Starostno mejo 55 let smo določili glede na dejstvo, da se pri tej starosti ljudje pričnejo upokojevati, kar povzroči zmanjšanje števila članov v njihovem socialnem konvoju.

Anketne vprašalnike smo poslali štiriinštiridesetim univerzam za tretje življenjsko obdobje, enainštiridesetim izvajalcem programa Računalniška pismenost za odrasle in štirinajstim domovom za starejše, v katerih se izvajajo računalniški tečaji. Tako smo v vzorec pridobili anketirance iz vse Slovenije. S kvotnim vzorčenjem smo tako ustvarili uravnoteženo strukturo po spolu in urbanem oziroma ruralnem okolju. Zaradi varstva osebnih podatkov nam omenjene institucije niso posredovale domačih naslovov starejših ljudi. Starejšim ljudem so posredovali povezavo na spletno anketo oziroma so jim razdelili anketni vprašalnik v fizični obliki. Izpolnjene anketne vprašalnike v fizični obliki so nam institucije posredovale po pošti.

Tabela 2: Struktura vzorca

	Razdeljeni anketni vprašalniki	Izpolnjeni anketni vprašalniki	V celoti izpolnjeni anketni vprašalniki	Ustrezno izpolnjeni anketni vprašalniki
Število	795	551	367	359
%	100,0	69,3	46,2	45,2

Vir: Lastna raziskava.

V Tabeli 2 predstavljamo strukturo vzorca. Anketo smo razdelili med 795 anketirancev. Anketo je izpolnilo 551 anketirancev (69,3 %), od tega jih je 367 (46,2 %) anketo izpolnilo v celoti. Anketirance smo pred izpolnjevanjem seznanili s pogoji za varovanje osebnih podatkov, da je anketni vprašalnik anonimen in da je sodelovanje pri izpolnjevanju vprašalnika prostovoljno. Izpolnjene vprašalnike smo

pregledali in zaradi pomanjkljivih podatkov izločili osem vprašalnikov. V raziskavo smo tako vključili 359 ustrezno izpolnjenih anketnih vprašalnikov ali 45,2 %.

Tabela 3: Spol anketirancev

Spol	Frekvenca	Relativna frekvenca v %	Kumulativna frekvenc v %
Moški	97	27,0	27,0
Ženski	262	73,0	100,0
Skupaj	359	100,00	

Vir: Lastna raziskava.

Iz Tabele 3 je razvidno, da je v vzorcu 359 starejših ljudi, ki so odgovorili na anketni vprašalnik, ki uporabljajo računalnik vsaj šest mesecev, so obiskovali računalniški tečaj in so stari nad 55 let, 97 moških (27,0 %) in 262 žensk (73,0 %).

Tabela 4: Starost anketirancev

Aritmetična sredina	Mediana	Modus	Standardni odklon	Minimum	Maksimum
65,21	64	60	5,87	55	83

Vir: Lastna raziskava.

V Tabeli 4 predstavljamo starostno strukturo anketirancev. Povprečna starost anketirancev je 65,21 let. Razpršenost vzorca kaže standardni odklon 5,87 let, kar pomeni, da je 68,3 % anketirancev starih med 59,3 in 71,1 let. Polovica anketirancev je starejših, polovica pa mlajših od 64 let. Največ anketirancev je starih 60 let. Najmlajši anketiranec je star 55, najstarejši pa 83 let.

Tabela 5: Družinski status anketirancev

Družinski status	Frekvenca	Relativna frekvenca v %
Poročen/a	223	62,1
Vdovec/vdova	61	17,0
Samski/a	51	14,2
Zunajzakonska skupnost	24	6,7
Skupaj	359	100,0

Vir: Lastna raziskava.

V Tabeli 5 predstavljamo strukturo anketirancev glede na družinski status. V vzorcu prevladujejo poročeni anketiranci (62,1 %), 17,0 % je vdov ali vdovcev, 14,2 % je samskih in 6,7 % anketirancev živi v zunajzakonski skupnosti. V vzorcu prevladujejo poročeni anketiranci.

Tabela 6: Sobivanje anketirancev v gospodinjstvu

V gospodinjstvu živim	Frekvenca	Relativna frekvenca v %
Sam/a	96	26,7
S partnerjem	161	44,8
S partnerjem in z otroki	63	17,5
Z otroki	24	6,7
Z vnuki	2	0,6
Z drugimi sorodniki	6	1,7
S tujimi ljudmi	7	2,0
Skupaj	359	100,0

Vir: Lastna raziskava.

V Tabeli 6 predstavljamo strukturo anketirancev glede na to, s kom živijo v gospodinjstvu. Največ anketirancev (44,8 %) živi skupaj s partnerjem, 26,7 % anketirancev živi samih, 17,5 % skupaj s partnerjem in z otroki, 6,7 % z otroki, 2,0 % s tujimi ljudmi, 1,7 % z drugimi sorodniki in 0,6 % z vnuki. V vzorcu prevladujejo anketiranci, ki živijo s partnerjem.

Tabela 7: Število otrok anketirancev

Število otrok	Frekvenca	Relativna frekvenca v %
0	112	31,2
1	66	18,4
2	150	41,8
3	23	6,4
4	6	1,7
5	2	0,5
Skupaj	359	100,0

Vir: Lastna raziskava.

V Tabeli 7 predstavljamo strukturo anketirancev glede na število njihovih otrok. Največ anketirancev ima dva otroke (41,8 %), 31,2 % anketirancev je brez otrok, 18,4 % anketirancev ima enega otroka, 6,4 % tri otroke, 1,7 % štiri otroke in 0,5 % anketirancev ima pet otrok. V vzorcu prevladujejo anketiranci, ki imajo dva otroke.

Tabela 8: Izobrazba anketirancev

Izobrazba	Frekvenca	Relativna frekvenca v %
Osnovna šola	17	4,7
Poklicna šola	24	6,7
Srednja šola	104	29,0
Višja šola	101	28,1
Visoka šola	21	5,9
Fakulteta	78	21,7
Magisterij	10	2,8
Doktorat	4	1,1
Skupaj	359	100,0

Vir: Lastna raziskava.

V Tabeli 8 predstavljamo izobrazbeno strukturo anketirancev. Največ anketirancev (29,0 %) ima zaključeno srednjo šolo, 28,1 % višjo šolo, 21,7 % fakulteto, 6,7 % poklicno šolo, 5,9 % visoko šolo, 4,7 % osnovno šolo, 2,8 % anketirancev je končalo magisterij in 1,1 % doktorat. V vzorcu prevladujejo anketiranci s srednješolsko in višješolsko izobrazbo.

Tabela 9: Mesto bivanja anketirancev

Mesto bivanja	Frekvenca	Relativna frekvenca v %
Večje mesto	128	35,7
Predmestje	47	13,1
Majhno mesto ali kraj	88	24,5
Vas	96	26,7
Skupaj	359	100,0

Vir: Lastna raziskava.

V Tabeli 9 predstavljamo strukturo anketirancev glede na mesto bivanja. Največ anketirancev (35,7 %) živi v večjih mestih. 26,7 % anketirancev je iz vasi, 24,5 % iz majhnega mesta ali kraja in 13,1 % iz predmestja. Iz podatkov je razvidno, da je vzorec anketirancev glede na mesto bivanja uravnotežen, saj 48,8 % anketirancev živi v večjem mestu ali predmestju, 51,2 % pa v majhnem mestu, kraju ali vasi.

Tabela 10: Zdravstveno stanje anketirancev

Zdravstveno stanje	Frekvenca	Relativna frekvenca v %
Odlično	22	6,1
Zelo dobro	137	38,2
Srednje dobro	192	53,5
Slabo	8	2,2
Zelo slabo	0	0,0
Skupaj	359	100,0

Vir: Lastna raziskava.

V Tabeli 10 predstavljamo strukturo anketirancev glede na njihovo zdravstveno stanje. Več kot polovica anketirancev (53,5 %) svoje zdravstveno stanje ocenjuje kot srednje dobro. 38,2 % anketirancev svoje zdravstveno stanje ocenjuje kot zelo dobro, 6,1 % kot odlično in 2,2 % kot slabo. Nihče od anketirancev svojega zdravstvenega stanja ne ocenjuje kot zelo slabo. V vzorcu prevladujejo anketiranci s srednje dobrim zdravstvenim stanjem.

Tabela 11: Višina dohodka anketirancev

Dohodek	Frekvenca	Relativna frekvenca v %	Kumulativna frekvenc v %
Do 400 €	8	2,2	2,2
401 do 600 €	61	17,0	19,2
601 do 800 €	97	27,0	46,2
801 do 1000 €	90	25,1	71,3
Nad 1000 €	103	28,7	100,0
Skupaj	359	100,0	

Vir: Lastna raziskava.

V Tabeli 11 predstavljamo strukturo anketirancev glede na dohodek. Podatki kažejo, da ima največ anketirancev (28,7 %) mesečni dohodek nad 1000 evrov. 27,0 % anketirancev mesečno prejme med 601 in 800 evrov, 25,1 % anketirancev med 801 in 1000 evrov in 17,0 % anketirancev med 401 in 600 evrov. Le 2,2 % anketirancev ima mesečni dohodek, nižji od 400 evrov. Iz podatkov ugotovljamo, da ima večina anketirancev (80,8 %) mesečni dohodek višji od 601 evrov, več kot polovica (53,8 %) pa več kot 801 evrov.

Tabela 12: Mesto, kjer so se anketiranci udeležili tečaja računalništva

Mesto udeležbe tečaja računalništva	Frekvenca	Relativna frekvenca v %
Simbioza ⁷⁶	25	7,0
Računalniška pismenost za odrasle v okviru operacije Dvig ravni pismenosti ⁷⁷	35	9,7
Računalniški tečaj v okviru univerze za tretje življenjsko obdobje	146	40,7
Računalniški tečaj v domu za starejše občane	17	4,7
Drugo	136	37,9
Skupaj	359	100,0

Vir: Lastna raziskava.

V Tabeli 12 predstavljamo strukturo anketirancev glede na mesto, kjer so se udeležili tečaja računalništva. Največ anketirancev (40,7 %) se je tečaja računalništva udeležilo v okviru univerze za tretje življenjsko obdobje. 37,9 % anketirancev se je tečaja računalništva udeležilo drugje, in sicer najpogosteje v službi. 9,7 % anketirancev je tečaj računalništva obiskovalo na delavnici Računalniška pismenost za odrasle v okviru operacije Dvig ravni pismenosti. 7,0 % anketirancev se je tečaja računalništva udeležilo v okviru Simbioze, 4,7 % anketirancev pa računalniških tečajev, izvedenih v domovih za starejše občane.

⁷⁶ Simbioza je projekt, katerega cilj je dvig ravni računalniške pismenosti in zanimanje za učenje e-veščin med starejšimi (Simbioza, 2016).

⁷⁷ Cilj programa Računalniška pismenost za odrasle v okviru operacije Dvig ravni pismenosti je popularizacija in spodbujanje splošne računalniške pismenosti med odraslimi (Andragoški center Republike Slovenije, 2011, 6).

Tabela 13: Status aktivnosti anketirancev

Status aktivnosti	Frekvenca	Relativna frekvenca v %
Zaposlen/a	11	3,1
Brezposeln/a	3	0,8
Upokojen/a	345	96,1
Skupaj	359	100,0

Vir: Lastna raziskava.

V Tabeli 13 predstavljamo strukturo statusa aktivnosti anketirancev. Iz podatkov je razvidno, da je večina anketiranih (96,1 %) upokojenih, 3,1 % anketirancev je zaposlenih in 0,8 % je brezposelnih.

7 REZULTATI RAZISKAVE

7.1 Rezultati opisne statistike

V nadaljevanju predstavljamo opisno statistiko spremenljivk, ki pojasnjujejo pripravljenost za učenje in uporabo IT, subjektivne norme za učenje in uporabo IT, zaznavo samonadzora nad učenjem in uporabo IT, namero za učenje in uporabo IT ter dopolnjevanje socialnega konvoja starejših ljudi s pomočjo komuniciranja z uporabo IT.

V raziskovanje smo vključili 46 spremenljivk in iz njih s faktorsko analizo oblikovali pet novih spremenljivk oziroma faktorjev. Z njimi smo proučevali vpliv na dve odvisni spremenljivki: Namero starejših ljudi za komuniciranje s pomočjo IT in Dopolnjevanje socialnega konvoja starejših ljudi.

Pri posameznih neodvisnih spremenljivkah smo iz podatkov izračunali aritmetično sredino (AS), mediano (ME), standardni odklon (S), najmanjšo in največjo vrednost.

V Tabeli 14 predstavljamo opisno statistiko za 16 spremenljivk za faktor »Pripravljenost za učenje in uporabo IT«.

Tabela 14: Opisna statistika spremenljivk za faktor »Pripravljenost za učenje in uporabo IT«

Oznaka sprem.	Spremenljivka	AS	ME	S	Najmanjša vrednost	Največja vrednost
ZS9	Nimam težav z vzpostavljanjem stikov z ljudmi po internetu.	3,74	4	1,40	1	5
ZS10	Sem sproščen/a, če moram po internetu z drugimi ljudmi pisati o sebi in o svojih občutkih.	3,16	3	1,47	1	5
ZS11	Prijetno mi je, če se po internetu povežem z ljudmi, ki so moji sovrstniki.	3,57	4	1,40	1	5
ZS12	Po internetu hitro sklepam prijateljstva z ljudmi mojih let oz. moje generacije.	2,65	3	1,47	1	5

ZS13	Nimam težav pri vključevanju v socialna omrežja na internetu (Facebook, Twitter, Skype).	2,53	2	1,51	1	5
ZS14	Rad srečujem ljudi na internetnih socialnih omrežjih.	2,28	2	1,35	1	5
ZS15	Sem sproščen/a, če na internetnem omrežju srečam znanca/znanko.	2,97	3	1,52	1	5
ZS16	Prijetno mi je, če se po internetu družim z ljudmi.	2,96	3	1,47	1	5
ZS18	Na internetu nimam težav pri komunikaciji z drugimi ljudmi.	3,46	4	1,41	1	5
ZS19	Na internetu nimam težav pri izražanju svojih mnenj v kočljivih situacijah.	3,03	3	1,45	1	5
ZS20	Nimam težav pri izražanju nasprotnega mnenja, ko komuniciram z drugimi ljudmi po internetu.	3,22	3	1,42	1	5
ZS21	Nimam težav, če moram po internetu komunicirati s privlačno osebo nasprotnega spola.	3,17	3	1,43	1	5
ZS22	Ne skrbi me, kaj bom komuniciral/a po internetu v prisotnosti večjega števila ljudi.	2,88	3	1,44	1	5
ZS23	Po internetu se lahko sproščeno družim z ljudmi, ki jih ne poznam.	2,53	3	1,44	1	5
ZS24	Ne bojim se, da bom po internetu izrazil/a kaj takega, kar lahko povzroči zadrego.	2,94	3	1,49	1	5
ZS25	Če se vključim v socialno omrežje na internetu, me ne skrbi, da me ne bodo opazili.	2,70	3	1,47	1	5

Legenda: AS – aritmetična sredina, ME – mediana, S – standardni odklon; N=359.

Vir: Lastna raziskava.

Večina anketirancev nimajo težav z vzpostavljanjem stikov z ljudmi po internetu (aritmetična sredina = 3,74) in jim je prijetno, če se po internetu povežejo s sovrstniki (aritmetična sredina = 3,57), kar kaže na to, da z uporabo interneta postanejo enakovredni člani družbe in bolj povezani z drugimi ljudmi. Internet je uporaben in učinkovit medij za komuniciranje, saj anketiranci na internetu nimajo težav pri komuniciranju z drugimi ljudmi (aritmetična sredina = 3,46), pri izražanju nasprotnega mnenja (aritmetična sredina = 3,22) ali s komuniciranjem z osebo nasprotnega spola (aritmetična sredina = 3,17). Anketiranci zaznavajo komuniciranje preko interneta bolj intimno in so lahko bolj odkriti kot pri osebni komunikaciji. Če morajo na internetu pisati o sebi in o svojih občutkih, so sproščeni (aritmetična sredina = 3,16) in tudi nimajo težav pri izražanju svojega mnenja v kočljivih situacijah (aritmetična sredina = 3,03). Nekoliko manj se počutijo sproščene, če na internetu naletijo na znanca (aritmetična sredina = 2,97), bolj neprijetno jim je, če se po internetu družijo z drugimi ljudmi (aritmetična sredina = 2,96). Nekoliko se bojijo, da bi na internetu izrazili kaj takega, kar bi jih spravilo v zadrego (aritmetična sredina = 2,94). Anketirance nekoliko skrbi, o čem bodo komunicirali po internetu v prisotnosti večjega števila ljudi (aritmetična sredina = 2,88) ali da jih na internetnem socialnem omrežju drugi ne bi opazili

(aritmetična sredina = 2,70). Anketiranci imajo nekaj težav pri hitrem sklepanju prijateljstev s svojo generacijo na internetu (aritmetična sredina = 2,65) in pri vključevanju v spletna socialna omrežja (aritmetična sredina = 2,53). Najmanj anketirancev meni, da na internetu radi srečujejo ljudi (aritmetična sredina = 2,28).

V Tabeli 15 predstavljamo opisno statistiko za 13 spremenljivk za faktor »Subjektivne norme za učenje in uporabo IT«.

Tabela 15: Opisna statistika spremenljivk za faktor »Subjektivne norme za učenje in uporabo IT«

Oznaka sprem.	Spremenljivka	AS	ME	S	Najmanjša vrednost	Največja vrednost
SN1	Večina ljudi, ki so mi pomembni, so mnenja, da se moram učiti uporabe računalnika in interneta.	3,45	4	1,45	1	5
SN2	Večina ljudi, ki so mi pomembni, pričakujejo, da se naučim uporabljati računalnik in internet.	3,45	4	1,46	1	5
SN3	Večina ljudi, ki so mi pomembni, meni, da moram vztrajati pri učenju uporabe računalnika in interneta.	3,43	4	1,47	1	5
SN4	Ožji družinski člani pritiskajo name, da se naučim uporabljati računalnik in internet.	2,51	2	1,52	1	5
SN5	Večina ljudi, ki jih zelo cenim, me spodbuja pri učenju in uporabi računalnika in interneta.	3,11	3	1,50	1	5
SN6	Za učenje uporabe interneta me spodbujajo ožji družinski člani.	3,04	3	1,56	1	5
SN7	Za učenje uporabe interneta me spodbujajo ožji prijatelji.	2,74	3	1,44	1	5
SN8	Za učenje uporabe interneta me spodbujajo znanci.	2,42	2	1,43	1	5
SN9	Za učenje uporabe interneta me spodbuja institucija, ki izvaja učenje uporabe interneta.	2,65	3	1,54	1	5
SN10	Pomembno je, da ljudje, ki so mi pomembni, zaupajo v mojo pripravljenost in sposobnost, da se naučim uporabe računalnika in interneta.	3,38	4	1,44	1	5
SN12	Od ožjih prijateljev pričakujem, da mi bodo pomagali pri uporabi računalnika in interneta.	2,97	3	1,50	1	5
SN13	Od znancev pričakujem, da mi bodo pomagali pri uporabi računalnika in interneta.	2,48	2	1,40	1	5
SN14	Pri učenju uporabe računalnika in interneta se čim bolj prilagajam pričakovanjem ljudi, ki jih cenim.	2,78	3	1,43	1	5

Legenda: AS – aritmetična sredina, ME – mediana, S – standardni odklon; N=359.

Vir: Lastna raziskava.

Starejši ljudje morajo imeti za učenje in uporabo interneta ustrezno podporo v družbenem okolju. Anketiranci se strinjajo, da večina ljudi, ki so jim pomembni, meni, da se morajo anketiranci učiti uporabe računalnika in interneta ter od njih

pričakujejo, da so bodo tega tudi naučili (aritmetična sredina = 3,45). Pomembni drugi ljudje tudi menijo, da morajo anketiranci vztrajati pri učenju uporabe računalnika in interneta (aritmetična sredina = 3,43). Anketirancem je pomembno, da pomembni drugi ljudje zaupajo v njihovo pripravljenost in sposobnost, da se naučijo uporabljati računalnik in internet. Za učenje in uporabo interneta je anketirancem pomembna podpora družine in prijateljev, saj anketirance za učenje uporabe računalnika in interneta spodbujajo ožji družinski člani (aritmetična sredina = 3,04). Anketiranci manj spodbude prejemajo od prijateljev (aritmetična sredina = 2,74) in institucij, ki izvajajo učenje uporabe računalnika in interneta (aritmetična sredina = 2,65), najmanj pa od znancev (aritmetična sredina = 2,42). Anketiranci od ožjih prijateljev pričakujejo pomoč pri uporabi računalnika in interneta (aritmetična sredina = 2,97), nekoliko manj pa od znancev (aritmetična sredina = 2,48). Anketiranci se glede učenja uporabe interneta manj prilagajajo pričakovanjem ljudi, ki jih cenijo (aritmetična sredina = 2,78). Pritiska, naj se naučijo uporabljati računalnik in internet, s strani ožjih družinskih članov anketiranci ne čutijo (aritmetična sredina = 2,51).

V Tabeli 16 predstavljamo opisno statistiko za šest spremenljivk za faktor »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT«.

Tabela 16: Opisna statistika spremenljivk za faktor »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT«

Oznaka sprem.	Spremenljivka	AS	ME	S	Najmanjša vrednost	Največja vrednost
P13	Z uporabo računalnika in interneta sem bolj neodvisen/a.	4,25	5	1,05	1	5
P14	Uporaba računalnika in interneta krepi mojo povezanost z ožjo družino.	3,33	4	1,55	1	5
P15	Uporaba interneta krepi mojo povezanost s prijatelji.	3,91	4	1,24	1	5
P16	Z uporabo računalnika in interneta sem manj osamljen/a.	3,22	3	1,53	1	5
P17	Čutim, da bom z uporabo interneta del skupine, v kateri so moji prijatelji.	3,25	3	1,45	1	5
P23	Z redno uporabo interneta sem bolj vključen/a v družbo.	3,37	4	1,38	1	5

Legenda: AS – aritmetična sredina, ME – mediana, S – standardni odklon; N=359.

Vir: Lastna raziskava.

Za učenje in uporabo IT je pomembno človekovo zaznavanje nadzora nad situacijo, kar pomeni, da lahko človek nadzoruje svoje učenje in uporabo IT. Anketiranci v uporabi interneta vidijo razlog za svojo neodvisnost (aritmetična sredina = 4,25). Internet je anketirancem pomemben za krepitev povezanosti s prijatelji (aritmetična sredina = 3,91). Nadalje anketiranci menijo, da redna uporaba računalnika in interneta vpliva na njihovo vključenost v družbo (aritmetična sredina = 3,37) in krepi njihovo povezanost z ožjo družino (aritmetična sredina = 3,33). Anketiranci zaznavajo, da bodo z uporabo računalnika in interneta del skupine, v kateri so njihovi prijatelji (aritmetična sredina = 3,25), in da bodo zaradi uporabe IT manj osamljeni (aritmetična sredina = 3,22).

V Tabeli 17 predstavljamo opisno statistiko za šest spremenljivk za faktor »Namera za učenje in uporabo IT«.

Tabela 17: Opisna statistika spremenljivk za faktor »Namera za učenje in uporabo IT«

Oznaka sprem.	Spremenljivka	AS	ME	S	Najmanjša vrednost	Največja vrednost
P30	Z uporabo računalnika in interneta nenehno spoznavam ljudi in se učim novih stvari.	4,25	5	0,95	1	5
ZS1	Lahko se naučim uporabe računalnika in interneta, če to želim.	4,61	5	0,68	1	5
ZS2	Želim se naučiti uporabljati računalnik in internet.	4,51	5	0,93	1	5
ZS3	Sposoben/a sem se naučiti uporabe računalnika in interneta.	4,61	5	0,73	1	5
ZS4	Z veseljem sem pričakoval/a, da se bom lahko učil/a uporabljati računalnik in internet.	4,43	5	0,97	1	5
ZS7	Učenje uporabe računalnika in interneta mi zelo koristi.	4,52	5	0,83	1	5

Legenda: AS – aritmetična sredina, ME – mediana, S – standardni odklon; N=359.

Vir: Lastna raziskava.

Za učenje in uporabo IT je pomembno zaznavanje nadzora nad situacijo, kar pomeni, da je človekova pripravljenost za učenje in uporabo IT pozitivna, da je vpliv drugih ljudi pozitiven in da človek zaznava samonadzor nad učenjem in uporabo IT. Anketiranci menijo, da je za učenje in uporabo računalnika in interneta pomembno zaupanje v svoje sposobnosti. Nadalje menijo, da se čutijo sposobne naučiti uporabe IT in da se uporabe IT, lahko naučijo, če si tega želijo (aritmetični sredini = 4,61). Anketirancem je pomembno spoznanje o uporabnosti računalnika in interneta, saj menijo, da jim učenje uporabe računalnika in interneta zelo koristi (aritmetična sredina = 4,62). Želijo se naučiti uporabljati računalnik in internet (aritmetična sredina = 4,51) in so učenje uporabe računalnika in interneta tudi z veseljem pričakovali (aritmetična sredina = 4,43). Anketiranci z uporabo računalnika in interneta nenehno spoznavajo ljudi in se učijo novih stvari (aritmetična sredina = 4,25), kar ima pozitiven vpliv na razvoj njihove socialne mreže oziroma socialnega konvoja in na uresničevanje njihovih ciljev.

V Tabeli 18 predstavljamo opisno statistiko za pet spremenljivk za faktor »Odsotnost socialnega konvoja«.

Tabela 18: Opisna statistika spremenljivk za faktor »Odsotnost socialnega konvoja«

Oznaka sprem.	Spremenljivka	AS	ME	S	Najmanjša vrednost	Največja vrednost
P18	Čutim, da nisem v pristnem stiku z nikomer.	2,07	2	1,27	1	5
P19	Čutim, da me nihče zares ne pozna.	1,89	1	1,20	1	5
P20	Čutim, da me nihče zares ne razume.	1,81	1	1,16	1	5
P21	Čutim, da so ljudje zraven mene, niso pa z menoj.	2,16	2	1,33	1	5
P22	Nimam ljudi, s katerimi se lahko resnično pogovorim.	1,69	1	1,14	1	5

Legenda: AS – aritmetična sredina, ME – mediana, S – standardni odklon; N=359.

Vir: Lastna raziskava.

Uporaba interneta krepi socialne stike, spodbuja komuniciranje in prispeva k višji kakovosti življenja starejših ljudi. Anketiranci nimajo občutka, da nimajo ljudi, s katerimi se lahko resnično pogovorijo (aritmetična sredina = 1,69), da jih nihče zares ne razume (aritmetična sredina = 1,81) in nihče zares ne pozna (aritmetična sredina = 1,89). Prav tako anketiranci nimajo občutka, da niso v pristnem stiku z nikomer (aritmetična sredina = 2,07) in ne čutijo, da so ljudje zraven njih, niso pa z njimi (aritmetična sredina = 2,16). Socialna izolacija in osamljenost sta težavi starejših ljudi, ki ju z uporabo interneta lažje obvladujejo.

7.2 Faktorska analiza empiričnega modela

V teoretičnem konstruktumu smo identificirali pet dimenzij učenja in uporabe IT pri starejših ljudeh: pripravljenost za učenje in uporabo IT, pritisk subjektivnih norm na učenje in uporabo IT, zaznava samonadzora nad učenjem in uporabo IT, namera za učenje in uporabo IT ter dopolnjevanje socialnega konvoja.

Faktorska analiza je primerno orodje za preizkušanje teoretičnega konstrukta in jo uporabljamo za opis medsebojnih odvisnosti velikega števila spremenljivk. Smiselna je takrat, ko imamo v raziskavi veliko število spremenljivk, ki jih zaradi lažje razlage želimo združiti v manjše število spremenljivk (Ambrož in Colarič-Jakše, 2015, 205).

S faktorsko analizo poskušamo spremenljivke predstaviti kot linearno kombinacijo manjšega števila slučajnih spremenljivk, ki jih imenujemo faktorji (Jesenko in Jesenko, 2007, 53). Faktorji združujejo spremenljivke, ki so med seboj visoko povezane (Hair, Black, Babin in Anderson, 2010, 93). Bistvo faktorske analize – metode glavnih komponent je zmanjšanje števila spremenljivk s pomočjo izločanja, kjer namesto velikega števila spremenljivk ustvarimo manjše število novih spremenljivk, ki jih imenujemo latentni faktorji spremenljivk. Faktorska analiza izloči sicer manj natančno definirane latentne faktorje ali nove spremenljivke, ki pa imajo jasnejšo strukturo in dajejo jasnejšo podobo povezav med spremenljivkami, ki tvorijo latentni faktor (Bajt in Štiblar, 2002, 146-147).

Cilj faktorске analize je torej ugotoviti povezanost med večjim številom med seboj povezanih spremenljivk (Hair, Black, Babin in Anderson, 2010, 93) in poenostaviti povezave med spremenljivkami z razkritjem skupnih faktorjev (Fulgosi, 1988). Pri tem je pomembno, da imajo spremenljivke v modelu neko skupno osnovo, da jih med seboj lahko povežemo teoretično in praktično ter da model numerično preizkusimo (Ambrož in Colarič-Jakše, 2015, 205).

Teoretični konstrukt naše raziskave smo preverili s faktorško analizo – metodo glavnih komponent. Z raziskovalno faktorško analizo ugotavljamo, katere spremenljivke se med seboj povezujejo v skupni faktor in v kakšnem razmerju so med seboj. S tem nakazujemo razsežnost namere za komuniciranje s pomočjo IT in dopolnjevanje socialnega konvoja starejših ljudi.

Za uspešno izpeljavo faktorске analize moramo upoštevati določene predpostavke. Hair, Black, Babin in Anderson (2010, 102) navajajo, da naj bo velikost vzorca raziskave 100 in več. Tabachnick in Fidell (2001, 71) priporočata vzorec vsaj 300 enot in normalno porazdelitev podatkov. Ambrož in Colarič-Jakše (2015, 207-208) dodajata, da je v analizo potrebno vključiti spremenljivke, ki so del teoretičnega konstrukta. Rezultati so lahko uspešni, če uporabimo dovolj velik vzorec. Pomembno je tudi, da spremenljivke združimo v skupine spremenljivk, ki so med seboj močno povezane, niso pa povezane z drugimi skupinami spremenljivk.

V faktorško analizo smo vključili 46 spremenljivk, ki so del teoretičnega konstrukta dopolnjevanja socialnega konvoja starejših ljudi s komuniciranjem s pomočjo IT. Spremenljivke, ki smo jih vključili v analizo, smo merili na intervalni lestvici. Grafično preverjanje⁷⁸ spremenljivk je pokazalo, da je večina spremenljivk približno normalno porazdeljena. Krivulje so normalno porazdeljene, pri določenih spremenljivkah pa je zaznati asimetrijo v levo ali desno. Pri tem velja izpostaviti, da je število enot v vzorcu sorazmerno veliko, saj smo v vzorec raziskave zajeli 359 starejših ljudi.

Pogoj povezanost spremenljivk smo preverili s korelacijsko matriko (Priloga C), ki kaže na ustreznost vključenih spremenljivk. Ambrož in Colarič-Jakše (2015, 209) navajata, da korelacijska matrika med spremenljivkami, ki jih nameravamo vključiti v faktorško analizo, pokaže, katere spremenljivke je smiselno vključiti. Če neka spremenljivka ni povezana z vsaj eno spremenljivko v matriki, ne bo pomembno prispevala k rezultatom analize. Spremenljivke, ki so v šibki korelaciji z drugimi spremenljivkami, je potrebno iz analize izločiti.

Faktorška utež pove, kako velik je vpliv faktorja na posamezno spremenljivko. Služi nam za razlago faktorjev. Večja kot je faktorška utež pri nekem faktorju, bolj je ta faktor povezan s pripadajočo spremenljivko (Jesenko in Jesenko, 2007, 55). Priporočena minimalna vrednost faktorске uteži je +/- 0,30 (Hair, Black, Babin in Anderson, 2010, 102). S faktorško analizo želimo doseči enostavno sestavo, kjer bi se vsaka spremenljivka močno vezala samo na en faktor. To pomeni, da ima vsaka spremenljivka veliko faktorško utež le pri enem faktorju, pri ostalih pa so vrednosti uteži majhne (Jesenko in Jesenko, 2007, 92). Field (2009, 648) navaja,

⁷⁸ Z grafičnim preverjanjem spremenljivk ugotavljamo njihovo normalnost porazdelitve, ki je pogoj za izvedbo faktorске analize (Tabachnick in Fidell, 2001, 71).

da je pri analizi lahko problem, če med dvema spremenljivkama obstaja previsoka povezanost, saj ne moremo določiti njenega posameznega prispevka k oblikovanju skupnega faktorja. Kritična meja previsoke povezanosti med dvema spremenljivkama je korelacijski koeficient v vrednosti nad 0,8.

Iz korelacijske matrike v Prilogi C je razvidno, da so nekatere spremenljivke med seboj močno povezane. Spremenljivka »Čutim, da me nihče zares ne pozna« je močno povezana s spremenljivko »Čutim, da me nihče zares ne razume«, kjer je korelacijski koeficient 0,822. Močna povezanost med tema dvema spremenljivkama je razumljiva, saj sta vsebinsko zelo podobni. Naslednji spremenljivki, kjer je prekoračena kritična meja previsoke povezanosti 0,8, sta »Večina ljudi, ki so mi pomembni, so mnenja, da se moram učiti uporabe računalnika in interneta« in »Večina ljudi, ki so mi pomembni, meni, da moram vztrajati pri učenju in uporabi računalnika in interneta«. Korelacijski koeficient je 0,852. Korelacijski koeficient je previsok tudi pri spremenljivkah »Večina ljudi, ki so mi pomembni pričakujejo, da se naučim uporabljati računalnik in internet« in »Večina ljudi, ki so mi pomembni, meni, da moram vztrajati pri učenju in uporabi računalnika in interneta«. Korelacijski koeficient je 0,859. Tudi korelacijski koeficient med spremenljivkama »Na internetu nimam težav pri izražanju svojih mnenj v kočljivih situacijah« in »Nimam težav pri izražanju nasprotnega mnenja, ko komuniciram v kočljivih situacijah«, je previsok (0,846). Spremenljivki merita podobni, a kljub vsemu različni situaciji. Kljub močnim medsebojnim povezanostim spremenljivk smo jih v analizi obdržali, saj spremenljivke merijo različne pojave.

V faktorski model je smiselno vključiti tiste spremenljivke, ki imajo visoko komunaliteto. Komunaliteta pove, kolikšen delež variance spremenljivke je pojasnjen s skupnimi faktorji. Priporočljivo je, da faktorji pojasnijo vsaj 50 odstotkov variabilnosti posamezne spremenljivke (Larose, 2006, 16). V Tabeli 19 predstavljamo tiste spremenljivke, ki smo jih vključili v analizo.

Tabela 19: Komunalitete spremenljivk, vključene v analizo

Spremen.	Komunalit.	Spremen.	Komunalit.	Spremen.	Komunalit.
P13	0,388	SN5	0,730	ZS10	0,495
P14	0,466	SN6	0,572	ZS11	0,527
P15	0,546	SN7	0,699	ZS12	0,559
P16	0,633	SN8	0,585	ZS13	0,452
P17	0,608	SN9	0,353	ZS14	0,554
P18	0,623	SN10	0,629	ZS15	0,538
P19	0,808	SN12	0,464	ZS16	0,600
P20	0,777	SN13	0,488	ZS18	0,688
P21	0,591	SN14	0,536	ZS19	0,679
P22	0,427	ZS1	0,543	ZS20	0,698

P23	0,504	ZS2	0,530	ZS21	0,697
P30	0,486	ZS3	0,669	ZS22	0,709
SN1	0,688	ZS4	0,529	ZS23	0,604
SN2	0,668	ZS7	0,521	ZS24	0,542
SN3	0,716	ZS9	0,401	ZS25	0,463
SN4	0,538				

Vir: Lastna raziskava.

Smiselnost uporabe faktorске analize smo preverili s pomočjo Bartlettovega testa sferičnosti in Kaiser-Mayer-Olkinovega testa (KMO). Hair, Black, Babin in Anderson (2010, 103) navajajo, da z Bartlettovim testom sferičnosti preverjamo ustreznost korelacij med spremenljivkami, ki morajo biti statistično značilne ($p < 0,05$). Ambrož in Colarič-Jakše (2015, 209-211) dodajata, da Bartlettov test sferičnosti določa, ali je korelacijska matrika v faktorški analizi identična matrika. Pri tem se postavi ničelna hipoteza, ki pravi, da vsi korelacijski koeficienti niso enaki 0.

KMO je indeks, katerega vrednost je med 0 in 1, in kaže razmerje med obstoječimi korelacijskimi koeficienti in parcialnimi koeficienti. KMO lahko izračunamo za vsako spremenljivko posebej ali za vse spremenljivke skupaj. Vrednost KMO 0 pomeni, da je razmerje vsote najmanjših kvadratov parcialnih koeficientov v primerjavi z vsoto kvadratov korelacijskih koeficientov veliko. Bolj kot se vrednost KMO bliža 1, manjša je ta razlika. Priporoča se vrednost KMO, ki je večja od 0,5. Če je vrednost KMO med 0,5 in 0,7, to kaže na povprečen rezultat. Vrednost KMO med 0,7 in 0,8 kaže na dober rezultat, vrednost KMO med 0,8 in 0,9 je odličen rezultat in vrednost KMO nad 0,9 kaže na več kot odličen rezultat (Field, 2009, 647). Če je vrednost KMO nižji od 0,5, nadaljevanje faktorске analize ni smiselno (Hutcheson in Sofroniou, 1999, 224; Hair, Black, Babin in Anderson, 2010, 104).

Tabela 20: KMO in Bartlettov test sferičnosti

Kaiser-Meyer-Olkin meritev ustreznosti vzorčenja		0,910
Bartlettov test sferičnosti	Hi-kvadrat	11170,270
	razlika	1035
	značilnost	0,000

Vir: Lastna raziskava.

Rezultati Bartlettovega testa sferičnosti (Tabela 20) kažejo, da ničelno hipotezo, da vsi korelacijski koeficienti niso enaki 0, lahko zavrnamo na ravni $P < 0,000$ in s Hi-kvadratom 11170,27. Bartlettov test sferičnosti je statistično značilen, spremenljivke so med seboj dovolj značilno povezane, zato je faktorška analiza smiselna.

Smiselnost faktorjske analize smo potrdili tudi s KMO preizkusom, saj je v našem primeru vrednost KMO 0,910, kar kaže, da je faktorjska analiza smiselna.

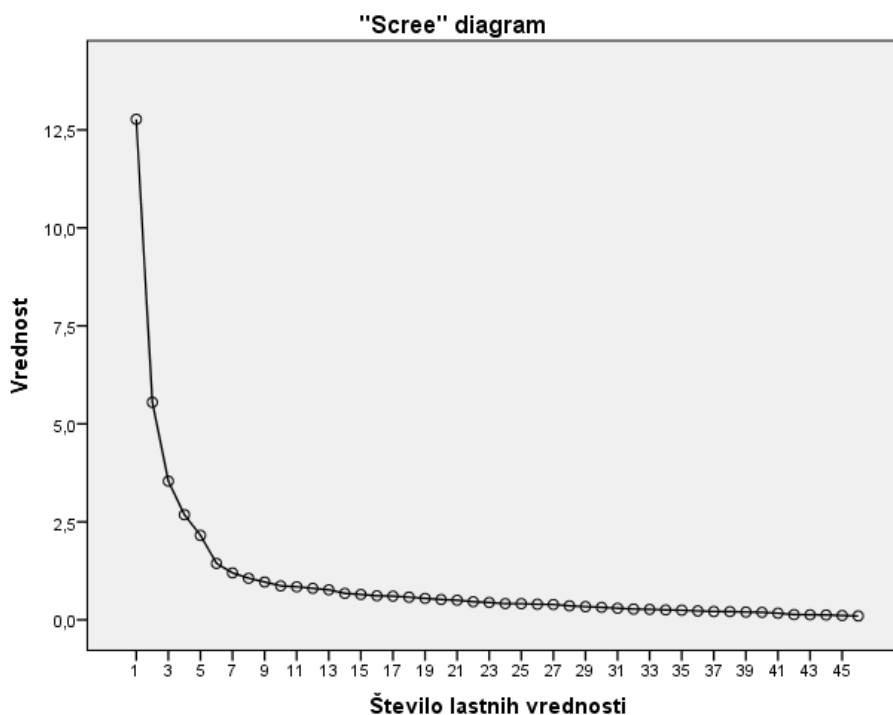
Izvedli smo tudi KMO preizkus za vsako spremenljivko posebej, to je z anti-image korelacijsko matriko (Priloga B). Pri vseh spremenljivkah so bile vrednosti nad 0,730, kar je nad priporočeno mejno vrednostjo, in znaša 0,5.

S pomočjo faktorjske analize - metode glavnih komponent smo v naši raziskavi izločili faktorje, ki pojasnijo največ variabilnosti (Ambrož in Colarič-Jakše, 2015, 211). Za določitev najpomembnejših faktorjev smo uporabili Kaiserjev kriterij, po katerem zadržimo tiste faktorje, ki imajo lastne vrednosti večje od 1 in tolikšno število faktorjev, da pojasnijo 60 ali več odstotkov skupne variance (Field, 2009, 660; Hair, Black, Babin in Anderson, 2010, 110).

V zvezi s številom faktorjev smo preverili »scree« diagram, ki na točki preloma prikazuje mejo za vključitev faktorjev v model (Ambrož in Colarič-Jakše, 2015, 212). »Scree« diagram smo uporabili za subjektivno presojo o ustreznosti števila faktorjev (Thompson, 2004, 106), vendar nam »scree« diagram ni bil edino merilo pri izbiri števila faktorjev (Field, 2009, 640). »Scree« diagram predstavlja krivuljo lastnih vrednosti faktorjev (Costello in Osborne, 2005, 3). Število faktorjev smo izbrali tako, da smo določili število faktorjev na osnovi prelomne točke na grafu.

Prelomna je tista točka, kjer graf preide iz strmega v položnejše padanje (Jesenko in Jesenko, 2007, 84). Na Sliki 7 predstavljamo odločitev o številu faktorjev s pomočjo »scree« diagrama. Iz »scree« diagrama je razvidno, da se graf prelomi pri številu pet.

Slika 7: »Scree« diagram

Vir: Lastna raziskava.

V Tabeli 21 predstavljamo nerotirano faktorsko matriko z vrednostmi korelacij med faktorji in spremenljivkami. Nasičenja, večja od 0,4, smo izpisali poudarjeno.

Tabela 21: Nerotirana faktorska matrika

Faktor Spremenljivka	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	Faktor 5
ZS9	0,503	-0,356	-0,105	0,090	0,002
ZS10	0,601	-0,366	-0,009	-0,004	-0,056
ZS11	0,629	-0,351	0,027	-0,039	0,081
ZS12	0,637	-0,314	0,121	-0,151	0,122
ZS13	0,536	-0,298	0,195	0,029	0,181
ZS14	0,601	-0,305	0,245	-0,066	0,182
ZS15	0,608	-0,381	0,138	-0,044	0,056
ZS16	0,676	-0,303	0,136	-0,004	0,190
ZS18	0,686	-0,435	0,002	-0,055	-0,160
ZS19	0,672	-0,436	0,080	-0,107	-0,144
ZS20	0,660	-0,454	0,079	-0,090	-0,214
ZS21	0,642	-0,436	0,118	-0,062	-0,279
ZS22	0,674	-0,449	0,048	-0,108	-0,195
ZS23	0,653	-0,351	0,195	-0,048	-0,115
ZS24	0,582	-0,371	0,156	0,006	-0,203
ZS25	0,544	-0,339	0,172	-0,005	-0,149
SN1	0,604	0,535	-0,120	-0,143	-0,039
SN2	0,540	0,573	-0,105	-0,160	-0,108
SN3	0,582	0,577	-0,130	-0,151	-0,075
SN4	0,491	0,493	0,048	-0,243	-0,035
SN5	0,598	0,596	-0,050	-0,106	-0,063
SN6	0,508	0,546	-0,058	-0,116	-0,052
SN7	0,614	0,531	-0,003	-0,187	-0,051
SN8	0,578	0,451	0,099	-0,172	-0,135
SN9	0,464	0,342	0,022	-0,004	-0,149
SN10	0,570	0,530	-0,040	-0,045	-0,138

SN12	0,588	0,290	0,088	-0,124	-0,079
SN13	0,607	0,241	0,150	-0,121	-0,157
SN14	0,613	0,327	0,173	-0,117	-0,069
P13	0,348	-0,011	-0,277	0,257	0,348
P14	0,458	0,041	-0,244	0,116	0,441
P15	0,506	0,019	-0,263	0,128	0,476
P16	0,523	0,153	0,054	0,078	0,588
P17	0,614	0,033	-0,112	-0,036	0,475
P23	0,580	0,078	-0,096	0,076	0,400
P18	0,018	0,183	0,686	0,341	-0,047
P19	-0,038	0,224	0,762	0,418	-0,005
P20	-0,007	0,262	0,746	0,388	0,024
P21	0,053	0,230	0,662	0,266	0,167
P22	-0,001	0,171	0,593	0,184	0,116
P30	0,451	-0,048	-0,294	0,398	0,078
ZS1	0,251	-0,033	-0,362	0,533	-0,237
ZS2	0,403	0,188	-0,266	0,473	-0,255
ZS3	0,343	0,065	-0,323	0,604	-0,329
ZS4	0,343	0,084	-0,231	0,584	-0,238
ZS7	0,400	0,056	-0,242	0,559	0,085

Vir: Lastna raziskava.

Nerotirana factorska matrika prikazuje naključno povezavo med faktorji in spremenljivkami in jo je težko razložiti (Ambrož in Colarič-Jakše, 2015, 214). Zato je za interpretacijo faktorjev zelo pomembna njihova rotacija, ki daje jasnejše podatke za interpretacijo. Izbiramo lahko med pravokotno ali poševno rotacijo. Raziskovalci se pogosteje odločajo za pravokotno rotacijo (Costello in Osburne, 2005, 3). Tudi v naši raziskavi smo izbrali pravokotno rotacijo faktorjev, ker smo z njo prišli do najboljše rešitve oziroma najboljše ustreznosti factorske matrike (Pett, Lackey in Sullivan, 2003, 164).

Z rotiranjem matrike so se spremenljivke geometrično bolje razporedile v en kvadrant, pri čemer pa se faktorji niso spremenili. Tako smo dobili rešitev, ki jo je mogoče jasno razložiti (Ambrož in Colarič-Jakše, 2015, 214-215). S postopkom rotacije smo zagotovili, da je posamezna spremenljivka povezana le z enim faktorjem (Field, 2009, 644).

S pravokotno rotacijo faktorke matrike smo dobili nove vrednosti faktorjskih uteži, ki so ohranile vse bistvene lastnosti nerotirane faktorke matrike, so pa podatki postali primernejši za interpretacijo (Manly, 2005, 94). S pravokotno rotacijo faktorke matrike se je sistem togo zavrtel, tako da so se koti in razdalje ohranili, komunalitete so ostale nespremenjene, prav tako razporeditev točk, spremenile so se le koordinatne osi. S pravokotno rotacijo smo dosegli, da so faktorke uteži čim manjše oziroma čim večje, kar poenostavlja razlago faktorjev. Spremenil se je delež skupne variance, ki jo pojasnjuje posamezni faktor (Jesenko in Jesenko, 2007, 87-90). Po rotaciji smo preverili vrednost komunalitet posameznih spremenljivk znotraj posameznega faktorja. Komunaliteta do vrednosti +/-0,3 oziroma +/-0,4 je minimalna vrednost, ki še zagotavlja ustrezno povezanost. Komunaliteta, višja od +/-0,5, kaže na pomembno povezanost spremenljivke in faktorja v faktorjski matriki. Za boljše interpretacijo faktorjev smo upoštevali spremenljivke, pri katerih so komunalitete višje od +/-0,5 (Hair, Black, Babin in Anderson, 2010, 116-118).

V Tabeli 22 predstavljamo faktorjsko matriko z vrednostmi korelacij med faktorji in spremenljivkami, večjimi od 0,5, rotirano s pravokotno rotacijo (Varimax Normalized), s katero smo dosegli boljše interpretativnost faktorjev.

Tabela 22: Rotirana faktorjska matrika

Spremenljivka	Faktor				
	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	Faktor 5
ZS9 Nimam težav z vzpostavljanjem stikov z ljudmi po internetu.	0,545	0,004	0,205	-0,121	0,212
ZS10 Sem sproščen/a, če moram po internetu z drugimi ljudmi pisati o sebi in o svojih občutkih.	0,664	0,092	0,150	-0,087	0,139
ZS11 Prijetno mi je, če se po internetu povežem z ljudmi, ki so moji sovrstniki.	0,662	0,103	0,269	-0,054	0,057
ZS12 Po internetu hitro sklepam prijateljstva z ljudmi mojih let oz. moje generacije.	0,672	0,159	0,270	-0,010	-0,082
ZS13 Nimam težav pri vključevanju v socialna omrežja na internetu (Facebook, Twitter, Skype).	0,576	0,048	0,305	0,142	-0,008
ZS14 Rad srečujem ljudi na internetnih socialnih omrežjih.	0,649	0,107	0,301	0,143	-0,090
ZS15 Sem sproščen/a, če na internetnem omrežju srečam znanca/znanko.	0,697	0,074	0,214	0,032	0,011
ZS16 Prijetno mi je, če se po internetu družim z ljudmi.	0,666	0,133	0,368	0,078	0,018
ZS18 Na internetu nimam težav pri komunikaciji z drugimi ljudmi.	0,794	0,126	0,074	-0,125	0,146
ZS19 Na internetu nimam težav pri izražanju svojih mnenj v kočljivih situacijah.	0,806	0,129	0,057	-0,078	0,064
ZS20 Nimam težav pri izražanju nasprotnega mnenja, ko komuniciram z drugimi ljudmi po internetu.	0,819	0,117	-0,007	-0,083	0,099
ZS21 Nimam težav, če moram po internetu komunicirati s privlačno osebo nasprotnega spola.	0,812	0,124	-0,074	-0,039	0,126
ZS22 Ne skrbi me, kaj bom komuniciral/a po	0,818	0,131	0,018	-0,114	0,093

internetu v prisotnosti večjega števila ljudi.					
ZS23 Po internetu se lahko sproščeno družim z ljudmi, ki jih ne poznam.	0,753	0,157	0,066	0,067	0,057
ZS24 Ne bojim se, da bom po internetu izrazil/a kaj takega, kar lahko povzroči zadrego.	0,716	0,103	-0,021	0,045	0,130
ZS25 Če se vključim v socialno omrežje na internetu, me ne skrbi, da me ne bodo opazili.	0,664	0,097	0,010	0,065	0,089
SN1 Večina ljudi, ki so mi pomembni, so mnenja, da se moram učiti uporabe računalnika in interneta.	0,073	0,793	0,195	-0,058	0,110
SN2 Večina ljudi, ki so mi pomembni, pričakujejo, da se naučim uporabljati računalnik in internet.	0,022	0,802	0,105	-0,053	0,100
SN3 Večina ljudi, ki so mi pomembni, meni, da moram vztrajati pri učenju uporabe računalnika in interneta.	0,036	0,820	0,156	-0,066	0,116
SN4 Ožji družinski člani pritiskajo name, da se naučim uporabljati računalnik in internet.	0,071	0,725	0,104	0,033	-0,067
SN5 Večina ljudi, ki jih zelo cenim, me spodbuja pri učenju in uporabi računalnika in interneta.	0,046	0,828	0,165	0,028	0,122
SN6 Za učenje uporabe interneta me spodbujajo ožji družinski člani.	0,013	0,740	0,141	0,008	0,091
SN7 Za učenje uporabe interneta me spodbujajo ožji prijatelji.	0,117	0,811	0,155	0,022	0,034
SN8 Za učenje uporabe interneta me spodbujajo znanci.	0,179	0,743	0,045	0,091	0,024
SN9 Za učenje uporabe interneta me spodbuja institucija, ki izvaja učenje uporabe interneta.	0,135	0,550	0,036	0,074	0,164
SN10 Pomembno je, da ljudje, ki so mi pomembni, zaupajo v mojo pripravljenost in sposobnost, da se naučim uporabe računalnika in interneta.	0,076	0,760	0,094	0,043	0,185
SN12 Od ožjih prijateljev pričakujem, da mi bodo pomagali pri uporabi računalnika in interneta.	0,273	0,605	0,105	0,075	0,042
SN13 Od znancev pričakujem, da mi bodo pomagali pri uporabi računalnika in interneta.	0,345	0,595	0,028	0,113	,048
SN14 Pri učenju uporabe računalnika in interneta se čim bolj prilagajam pričakovanjem ljudi, ki jih cenim.	0,283	0,643	0,107	0,161	0,019
P13 Z uporabo računalnika in interneta sem bolj neodvisen/a.	0,095	0,051	0,537	-0,090	0,278
P14 Uporaba računalnika in interneta krepi mojo povezanost z ožjo družino.	0,147	0,175	0,628	-0,104	0,145
P15 Uporaba interneta krepi mojo povezanost s prijatelji.	0,183	0,177	0,682	-0,115	0,160
P16 Z uporabo računalnika in interneta sem manj osamljen/a.	0,168	0,277	0,717	0,176	-0,033
P17 Čutim, da bom z uporabo interneta del skupine, v kateri so moji prijatelji.	0,304	0,298	0,658	-0,054	-0,008
P23 Z redno uporabo interneta sem bolj vključen/a v družbo.	0,254	0,293	0,598	0,012	0,098
P18 Čutim, da nisem v pristnem stiku z nikomer.	0,020	0,052	-0,112	0,778	0,040
P19 Čutim, da me nihče zares ne pozna.	-0,045	0,018	-0,095	0,891	0,048
P20 Čutim, da me nihče zares ne razume.	-0,053	0,068	-0,058	0,875	0,028
P21 Čutim, da so ljudje zraven mene, niso pa z menoj.	-0,020	0,086	0,085	0,756	-0,076

P22 Nimam ljudi, s katerimi se lahko resnično pogovorim.	-0,017	0,047	0,018	0,642	-0,114
P30 Z uporabo računalnika in interneta nenehno spoznavam ljudi in se učim novih stvari.	0,217	0,095	0,359	-0,077	0,515
ZS1 Lahko se naučim uporabe računalnika in interneta, če to želim.	0,090	0,013	0,046	-0,106	0,717
ZS2 Želim se naučiti uporabljati računalnik in internet.	0,086	0,284	0,060	-0,006	0,682
ZS3 Sposoben/a sem se naučiti uporabe računalnika in interneta.	0,107	0,135	0,004	-0,030	0,817
ZS4 Z veseljem sem pričakoval/a, da se bom lahko učil/a uporabljati računalnik in internet.	0,103	0,136	0,063	0,054	0,734
ZS7 Učenje uporabe računalnika in interneta mi zelo koristi.	0,105	0,093	0,369	0,061	0,618

Vir: Lastna raziskava.

S pravokotno rotacijo (Varimax Normalized) so se spremenljivke v faktorjih porazdelile tako, da smo dobili jasnejšo strukturo faktorjev. S pravokotno rotacijo smo dosegli, da posamezni faktor pojasnjuje vsaj tri spremenljivke, kar še omogoča smiselno interpretacijo. Pojasnjevanje faktorjev je subjektivni, teoretični in induktivni proces, ki je odvisen od raziskovalca, zato smo izhajali iz predpostavke, da smo poiskali tiste faktorje, ki skupno pojasnijo največ raziskovalnih vprašanj (Henson in Roberts, 2006, 396). Prvi faktor pojasnjuje 16 spremenljivk, drugi faktor 13 spremenljivk, tretji faktor 6 spremenljivk, četrti faktor 5 spremenljivk in peti faktor 6 spremenljivk.

V Tabeli 23 predstavljamo lastne vrednosti, deleže skupne variance in kumulativne deleže skupne variance.

Tabela 23: Lastne vrednosti faktorjev rotirane matrike

Faktor	Lastna vrednost	Delež skupne variance v %	Kumulativni delež skupne variance v %
1	12,773	27,767	27,767
2	5,550	12,066	39,833
3	3,538	7,691	47,524
4	2,681	5,829	53,353
5	2,156	4,686	58,039
6	1,439	3,128	61,167
7	1,198	2,605	63,772
8	1,061	2,307	66,079

Vir: Lastna raziskava.

Glede na Kaiserjev kriterij smo v analizi obdržali tiste faktorje, pri katerih je lastna vrednost višja od 1. Ta pogoj je izpolnjen za osem faktorjev, ki pojasnjujejo skupaj 66,1 % skupne variance. Najpomembnejši je prvi faktor, ki pojasnjuje 27,767 % skupne variance. Drugi faktor pojasnjuje 12,066 % skupne variance, sledita mu

tretji faktor z 7,691 % in četrti faktor z 5,829 % skupne variance. Peti faktor pojasni 4,686 % skupne variance, šesti faktor 3,128 %, sedmi 2,605 % in osmi 2,307 % skupne variance. Ostali del variance ostaja nepojasnen.

Na podlagi »scree« diagrama, kjer je bil prelom pri številu pet, in lastnih vrednosti posameznih faktorjev, pri katerih smo upoštevali lastno vrednost višjo od dve, smo določili število faktorjev. Tako je izbrano število faktorjev pet. S petimi faktorji pojasnimo 58,039 % variance, kar je zadovoljivo.

Prvi faktor smo glede na vsebino spremenljivk in teoretični konstrukt poimenovali »Pripravljenost za učenje in uporabo IT«. Faktor pojasnjuje 27,8 % skupne variance in se izrazito povezuje s spremenljivkami »Nimam težav pri izražanju nasprotnega mnenja, ko komuniciram z drugimi ljudmi po internetu« (0,819), »Ne skrbi me, kaj bom komuniciral/a po internetu v prisotnosti večjega števila ljudi« (0,818), »Nimam težav, če moram po internetu komunicirati s privlačno osebo nasprotnega spola« (0,812), »Na internetu nimam težav pri izražanju svojih mnenj v kočljivih situacijah« (0,806), »Na internetu nimam težav pri komunikaciji z drugimi ljudmi« (0,794), »Po internetu se lahko sproščeno družim z ljudmi, ki jih ne poznam« (0,753) in »Ne bojim se, da bom po internetu izrazil/a kaj takega, kar lahko povzroči zadrego« (0,716). Nekoliko manj variance pojasnjujejo spremenljivke »Sem sproščen/a, če na internetnem omrežju srečam znanca/znanko« (0,697), »Po internetu hitro sklepam prijateljstva z ljudmi mojih let oziroma moje generacije« (0,672), »Prijetno mi je, če se po internetu družim z ljudmi« (0,666), »Sem sproščen/a, če moram po internetu z drugimi ljudmi pisati o sebi in o svojih občutkih« (0,664), »Če se vključim v socialno omrežje na internetu, me ne skrbi, da me ne bodo opazili« (0,664), »Prijetno mi je, če se po internetu povežem z ljudmi, ki so moji sovrstniki« (0,662), »Rad srečujem ljudi na internetnih socialnih omrežjih« (0,649). Še nekoliko slabše faktor »Pripravljenosti za učenje in uporabo IT« pojasnjujeta spremenljivki »Nimam težav pri vključevanju v socialna omrežja na internetu« (0,576) in »Nimam težav z vzpostavljanjem stikov z ljudmi po internetu« (0,545).

Drugi faktor smo poimenovali »Subjektivne norme za učenje in uporabo IT« in pojasnjuje 12,1 % skupne variance. S tem faktorjem so močnejše povezane spremenljivke »Večina ljudi, ki jih zelo cenim, me spodbuja pri učenju in uporabi računalnika in interneta« (0,828), »Večina ljudi, ki so mi pomembni, meni, da moram vztrajati pri učenju uporabe računalnika in interneta« (0,820), »Za učenje uporabe interneta me spodbujajo ožji prijatelji« (0,811), »Večina ljudi, ki so mi pomembni, pričakujejo, da se naučim uporabljati računalnik in internet« (0,802), »Večina ljudi, ki so mi pomembni, so mnenja, da se moram učiti uporabe računalnika in interneta« (0,793), »Pomembno je, da ljudje, ki so mi pomembni, zaupajo v mojo pripravljenost in sposobnost, da se naučim uporabe računalnika in interneta« (0,760), »Za učenje uporabe interneta me spodbujajo znanca« (0,743), »Za učenje uporabe interneta me spodbujajo ožji družinski člani« (0,740) in »Ožji družinski člani pritiskajo name, da se naučim uporabljati računalnik in internet« (0,725). Nekoliko manj variance pojasnjujeta spremenljivki »Pri učenju uporabe računalnika in interneta se čim bolj prilagajam pričakovanjem ljudi, ki jih cenim« (0,643) in »Od ožjih prijateljev pričakujem, da mi bodo pomagali pri uporabi računalnika in interneta« (0,605). Najmanj variance pa pojasnita spremenljivki »Od znancev pričakujem, da mi bodo pomagali pri uporabi računalnika in interneta«

(0,595) in »Za učenje uporabe interneta me spodbuja institucija, ki izvaja učenje uporabe interneta« (0,550). Anketirance pri učenju in uporabi računalnika in interneta spodbujajo pomembni drugi ljudje, predvsem prijatelji, ožji družinski člani, pa tudi institucije, ki izvajajo tečaje uporabe računalnika in interneta in od anketirancev tudi pričakujejo, da se le-tega naučijo. Anketirancem je pomembno, da pomembni drugi ljudje zaupajo v njihove sposobnosti in pripravljenost, da se naučijo uporabe računalnika in interneta. Največ pomoči pri uporabi računalnika in interneta pričakujejo anketiranci od prijateljev, nekoliko manj pa od znancev.

Tretji faktor smo poimenovali »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT«, ki pojasni 7,7 % skupne variance in se izrazito povezuje s spremenljivko »Z uporabo računalnika in interneta bom manj osamljen/a« (0,717). Nekoliko manj variance pojasnijo spremenljivke »Uporaba interneta krepi mojo povezanost s prijatelji« (0,682), »Čutim, da bom z uporabo interneta del skupine, v kateri so moji prijatelji« (0,658) in »Uporaba računalnika in interneta krepi mojo povezanost z ožjo družino« (0,628). Najmanj variance pojasnita spremenljivki »Z redno uporabo interneta bom bolj vključen/a v družbo« (0,598) in »Z uporabo računalnika in interneta bom bolj neodvisen/a« (0,537). Anketiranci izražajo namero, da se učijo uporabe računalnika in interneta, ker so z njegovo uporabo manj osamljeni in bolj povezani s prijatelji in se čutijo kot del skupine, kjer so tudi njihovi prijatelji. Z uporabo računalnika in interneta so bolj povezani z ožjo družino, bolj vključeni v družbeno dogajanje in se počutijo bolj neodvisne od drugih.

Četrti faktor smo poimenovali »Odsotnost socialnega konvoja« in pojasnjuje 5,8 % skupne variance. S faktorjem sta močnejše povezani spremenljivki »Čutim, da me nihče zares ne pozna« (0,891) in »Čutim, da me nihče zares ne razume« (0,875). Nekoliko manj variance pojasnita spremenljivki »Čutim, da nisem v pristem stiku z nikomer« (0,778) in »Čutim, da so ljudje zraven mene, niso pa z menoj« (0,756). Najmanj variance pojasni spremenljivka »Nimam ljudi, s katerimi se lahko resnično pogovorim« (0,642). Anketiranci nimajo občutka, da jih nihče zares ne pozna in ne razume, niti ne, da niso v pristem stiku z nikomer. Prav tako anketiranci nimajo občutka, da ljudje niso z njimi in da so brez ljudi, s katerimi se lahko resnično pogovorijo. Anketiranci ne čutijo osamljenosti. Imajo svoj krog ljudi, ki jih razumejo, se z njimi pogovorijo in jim nudijo določeno podporo.

Peti faktor smo glede na teoretični konstrukt poimenovali »Namera za učenje in uporabo IT« in pojasnjuje 4,7 % skupne variance. S faktorjem je najmočnejše povezana spremenljivka »Sposoben/a sem se naučiti uporabe računalnika in interneta« (0,817). Nekoliko manj variance pojasnita spremenljivki »Z veseljem sem pričakoval/a, da se bom lahko učil/a uporabljati računalnik in internet« (0,734) in »Lahko se naučim uporabe računalnika in interneta, če to želim« (0,717). Še nekoliko manj variance pojasnita spremenljivki »Želim se naučiti uporabljati računalnik in internet« (0,682) in »Učenje uporabe računalnika in interneta mi zelo koristi« (0,618), najmanj variance pa pojasni spremenljivka »Z uporabo računalnika in interneta nenehno spoznavam ljudi in se učim novih stvari« (0,515). Anketiranci se čutijo zadosti sposobne za učenje in uporabo računalnika in interneta in si takšnega znanja tudi želijo. Učenje in uporaba računalnika in interneta se jim zdi koristno, saj na ta način spoznavajo nove ljudi in se učijo novih stvari.

7.3 Preizkus notranje skladnosti faktorjev

V družboslovju se za ocenjevanje zanesljivosti merjenja uporablja Cronbach's alfa preizkus, ki označuje povezovanje med spremenljivkami (Raykov in ShROUT, 2002, 196) in kaže na ustreznost koncepta ali konstrukta (Tavakol in Dennick, 2011, 53). Hair, Black, Babin in Anderson (2010, 124) trdijo, da je notranja povezanost faktorjev ustrezna, če je vrednost Cronbach's alfa preizkusa 0,70 ali več. Tavakol in Dennick (2011, 53) določata, da so sprejemljive vrednosti alfa med 0,70 in 0,95. Ferligoj, Leskovšek in Kogovšek (1995, 157) predlagajo mersko lestvico, pri kateri alfa, večji od 0,8, kaže na zgledno povezanost, alfa med 0,7 in 0,8 na zelo dobro povezanost, alfa med 0,6 in 0,7 na zmerno povezanost in alfa, manjši od 0,6, na komaj sprejemljivo povezanost faktorjev. Notranja povezanost faktorjev je nujen, vendar ne edini pogoj za ocenjevanje zanesljivosti merjenja (Cortina, 1993, 98). Notranjo povezanost faktorjev smo v naši raziskavi preverili s Cronbach's alfa preizkusom (Tabela 24). Vrednosti alfa so med 0,763 in 0,943 in kar kaže na ustrezno zanesljivost merjenja.

Tabela 24: Cronbach's alfa preizkus notranje povezanosti

Faktor	Število spremenljivk	Cronbach's alfa	% pojasnjene variance
Pripravljenost za učenje in uporabo IT	16	0,943	27,767
Subjektivne norme za učenje in uporabo IT	13	0,935	12,066
Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT	6	0,827	7,691
Odsotnost socialnega konvoja	5	0,763	5,829
Namera za učenje in uporabo IT	6	0,817	4,686

Vir: Lastna raziskava.

Notranje najbolj povezani so faktorji »Pripravljenost za učenje in uporabo IT«, »Subjektivne norme za učenje in uporabo IT«, »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT« in »Namera za učenje in uporabo IT«, pri katerih je Cronbach's alfa večji od 0,8. Nekoliko slabšo povezanost na podlagi Cronbach's alfa preizkusa kaže le faktor »Odsotnost socialnega konvoja«, kjer je vrednost alfa 0,763. Vendar glede na mersko lestvico tudi ta faktor kaže zelo dobro notranjo povezanost.

Latentni faktorji, ki smo jih izločili s faktorsko analizo – metodo glavnih komponent, potrjujejo teoretični konstrukt. Ta predpostavlja, da na namero za učenje in uporabo IT vplivajo faktorji »Pripravljenost za učenje in uporabo IT«, »Subjektivne norme za učenje in uporabo IT« in »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT«.

V faktorskem modelu je najpomembnejši prvi faktor »Pripravljenost starejših ljudi za učenje in uporabo IT«. Ko starejši ljudje zaznavajo koristi v učenju in uporabi IT, izražajo pozitivno pripravljenost za učenje in uporabo IT, kar vodi k večji verjetnosti, da se za učenje in uporabo IT tudi odločijo. Ko starejši ljudje zaznavajo

učenje in uporabo IT kot zapleten proces in vidijo preveč ovir, izražajo negativno pripravljenost za učenje in uporabo IT. V tem primeru v procesu učenja in uporabe IT zaznavajo premalo koristi in preveč ovir, zato ne izrazijo namere za učenje in uporabo IT. Pomemben vpliv na pripravljenost za učenje in uporabo IT imata samozavest starejših ljudi in njihove predhodne izkušnje s tehnologijo.

Iz vsebine prvega faktorja ugotovljamo, da starejši ljudje vidijo v komuniciranju z IT oziroma internetu ustrezno obliko komuniciranja z drugimi ljudmi, pri kateri lahko svobodno in sproščeno izražajo svoje mnenje, svoje občutke in sklepajo prijateljstva z ljudmi svoje generacije. Starejši ljudje se ne bojijo, da jih drugi ljudje na internetu ne bi opazili in nimajo težav z vzpostavljanjem stikov z drugimi ljudmi tako na internetu kot na spletnih socialnih omrežjih.

Drugi faktor »Subjektivne norme za učenje in uporabo IT« kaže, da je starejšim ljudem v procesu učenja in uporabe IT pomembno mnenje in spodbuda pomembnih drugih ljudi. Subjektivne norme so pomemben napovednik za namero učenja in uporabe IT. Ko starejši ljudje zaznavajo močno spodbudo pomembnih drugih ljudi, govorimo o pozitivni subjektivni normi. V tem primeru starejši ljudje izražajo močnejšo namero za učenje in uporabo IT.

Drugi faktor temelji na ugotovitvi, da starejši ljudje velik pomen pripisujejo podpori in spodbudi pomembnih drugih ljudi. Faktor poudarja pomen prepričanj pomembnih drugih ljudi, ki menijo, da morajo starejši ljudje vztrajati pri učenju in uporabi IT. Družinski člani in prijatelji starejših ljudi menijo, da se le-ti morajo učiti in uporabljati IT. Starejše ljudi njihovi družinski člani in znanci spodbujajo, da se odločijo za učenje in uporabo IT. Starejši ljudje to spodbudo pomembnih drugih ljudi pričakujejo, pričakujejo pa tudi njihovo podporo pri uporabi IT v prihodnosti.

Četudi so se starejši ljudje pripravljani učiti in uporabljati IT ker jih pomembni drugi ljudje pri tem spodbujajo, vedenjske namere ne bodo razvili, če ne zaznavajo nadzora nad učenjem in uporabo IT, zato je v faktorskem modelu pomemben tretji faktor »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT«. Faktor poudarja pomen nadzora starejših ljudi nad učenjem in uporabo IT ter pomen prizadevanj in vztrajnosti starejših ljudi za učenje in uporabo IT. Starejše ljudi zanima predvsem proces učenja in način uporabe IT, saj v tem procesu krepijo svoj občutek, da so nekaj dosegli in zato postanejo samozavestnejši in celoviteje zaznavajo okolje.

Tretji faktor izhaja iz podmene, da so starejši ljudje zaradi procesa učenja in uporabe IT manj osamljeni. S komuniciranjem s pomočjo IT krepijo svojo povezanost s prijatelji in z ožjo družino in pripadnost skupini, v kateri so tudi njihovi prijatelji. Z učenjem in uporabo IT se aktivno vključujejo v družbo, krepijo svojo neodvisnost in samozavest.

Četrty faktor »Odsotnost socialnega konvoja« poudarja pomen socialnega konvoja za starejše ljudi predvsem kot vira socialne podpore in tudi kot vira čustvene opore. Starejšim ljudem se krči socialni konvoj iz različnih razlogov. Uporaba IT jim zato predstavlja učinkovito komunikacijsko sredstvo, s katerim ohranjajo povezanost z drugimi člani socialnega konvoja ali pa širijo socialno mrežo, ki ga dopolnjuje.

Starejšim ljudem komuniciranje s pomočjo IT omogoča ustvarjanje novih stikov in pogostejše komuniciranje z drugimi ljudmi, kar krepi njihovo vključenost v družbo in zmanjšuje njihovo osamljenost.

Četrty faktor poudarja pomen komuniciranja z IT za vključenost starejših ljudi v družbo. Starejši ljudje, ki uporabljajo internet, nimajo občutka osamljenosti in čutijo pripadnost ljudem, ki jih poznajo, jih razumejo in jim nudijo socialno podporo in čustveno oporo, ko jo potrebujejo.

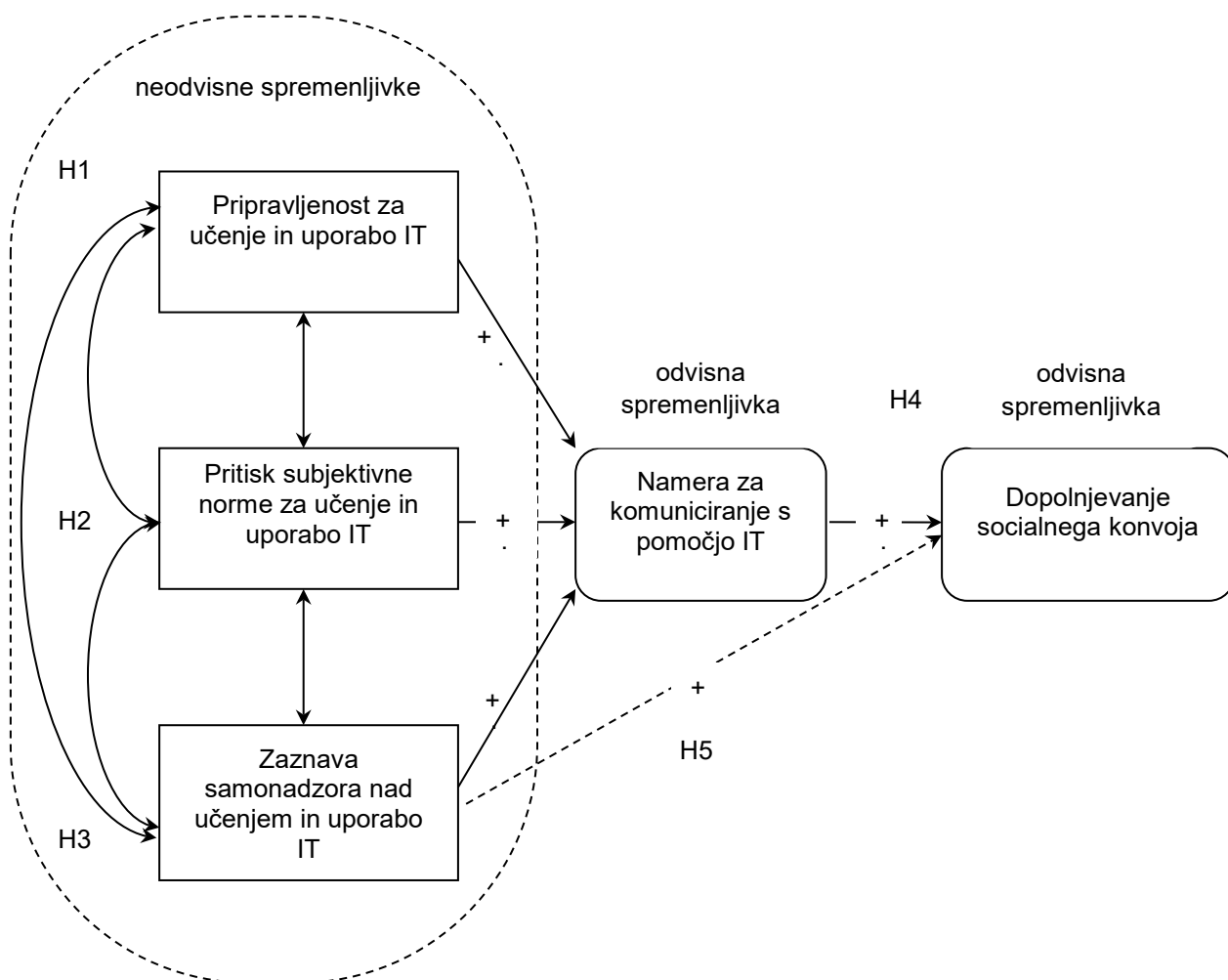
Pety faktor »Namera za učenje in uporabo IT« strukturira in napoveduje namero za vedenje starejših ljudi, da se vključijo v učenje in uporabo IT. Bolj kot se krepi namera za učenje in uporabo IT, večja je verjetnost, da se bodo starejši ljudje odločili za učenje in uporabo IT. Pety faktor poudarja dejavnike, ki vplivajo na krepitev namere starejših ljudi, da se učijo in uporabljajo IT. Posebej je pri krepitvi njihove namere za učenje in uporabo IT pomembno prepričanje starejših ljudi, da jim komuniciranje s pomočjo IT omogoča socialno vključenost.

Pety faktor poudarja pomen prepričanja starejših ljudi o njihovi potencialni sposobnosti za učenje in uporabo IT. Namero za učenje in uporabo IT starejši ljudje gradijo na svojih pozitivnih pričakovanjih. Če menijo, da se njihova pričakovanja lahko uresničijo, krepijo svojo namero za vključitev v učenje in uporabo IT pri dopolnjevanju socialnega konvoja.

7.4 Regresijska analiza hipotez teoretičnega konstrukta

Za analizo hipotez teoretičnega konstrukta smo uporabili regresijsko analizo. Z uporabo Splošnega regresijskega modela smo preizkusili hipoteze, ki smo jih razvili iz teoretičnega konstrukta (Slika 8).

Slika 8: Empirični model raziskovanja

Vir: Lasten.

Regresijska analiza je matematična metoda, s pomočjo katere merimo vpliv ene ali več neodvisnih spremenljivk na eno ali več odvisnih spremenljivk. Regresijski model meri količino variance, ki jo pojasni neodvisna spremenljivka ali več neodvisnih spremenljivk v odvisni spremenljivki. V enačbi regresijskega modela je Y odvisna, X pa neodvisna spremenljivka (Hill in Lewicki, 2006, 198).

Enačba regresijskega modela:

$$Y = \beta_0 + \beta_1 \times X_1 + \beta_2 \times X_2 + \dots + \beta_k \times X_k$$

V statistični analizi smo uporabili Splošni linearni model (ang. General Linear Model, v nadaljevanju GLM), ki ga uporabimo takrat, kadar predpostavljamo, da spremenljivke v modelu ne sledijo normalni porazdelitvi in takrat, kadar v modelu uporabimo več odvisnih spremenljivk.

GLM model, s katerim se lahko odpravijo omejitve multiplega regresijskega modela, je razširitev linearne multiple regresije. Omejitvi multiplega regresijskega modela sta uporaba več odvisnih spremenljivk in nenormalna porazdelitev spremenljivk v modelu (Hill in Lewicki, 2006, 250; Dobson, 2002, 56). Prednost

GLM modela je v njegovi fleksibilnosti in enostavnosti (Hair, Black, Babin in Anderson, 2010, 365).

GLM je korak naprej od multiplega regresijskega modela in se od njega razlikuje po tem, da kot neodvisno spremenljivko v model lahko vključimo kategorično spremenljivko, ki smo jo merili na nominalni lestvici, in po tem, da v model lahko vključimo več odvisnih spremenljivk. GLM omogoča linearno kombinacijo več odvisnih spremenljivk in zagotavlja rešitev enačb tudi v primerih, ko so neodvisne spremenljivke nelinearne in ko inverzna matrika ne obstaja. GLM lahko uporabimo za analizo kateregakoli ANOVA ali MANOVA modela s kategoričnimi spremenljivkami, ki jih v modelu uporabimo kot odvisne spremenljivke (Hill in Lewicki, 2006, 250).

GLM za kategorično spremenljivko uporablja kodiranje, ki je zamejeno z vrednostjo sigme. V primeru kategorične spremenljivke prva skupina zavzema vrednost 1, druga skupina pa vrednost -1. Če je regresijski koeficient za spremenljivko pozitiven, ima prva skupina višjo napovedno vrednost za odvisno spremenljivko. Če je regresijski koeficient negativen, ima skupina, kodirana z -1, višjo napovedno vrednost za odvisno spremenljivko. Kodiranje, zamejeno z vrednostjo sigma, omogoča jasno razlago razlik med skupinama, kjer regresijski koeficienti odražajo spremembo odvisne spremenljivke pri spremembi vsake neodvisne spremenljivke (Hill in Lewicki, 2006, 250-253). Model s sigma omejenimi parametri smo uporabili, ker smo v regresijski model kot moderacijsko spremenljivko vključili spol, ki je kategorična spremenljivka.

7.4.1 Regresijski model za preizkus hipotez H1, H2 in H3

Z uporabo GLM modela smo preizkusili hipoteze H1, H2 in H3, ki smo jih razvili iz teoretičnega konstrukta. Pri ustvarjanju teoretičnega konstrukta smo izhajali iz Ajznove Teorije načrtovanega vedenja (1991), ki izhaja iz podmene, da na ustvarjanje namere za učenje in uporabo IT vplivajo trije faktorji: »Pripravljenost za učenje in uporabo IT«, »Subjektivne norme za učenje in uporabo IT« in »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT«.

Z GLM modelom smo preizkusili naslednje tri hipoteze:

- H1: Pripravljenost starejše osebe za učenje in uporabo IT krepi njeno namero, da se vključi v učenje in uporabo IT in dopolnjuje svoj socialni konvoj.
- H2: Normativna prepričanja starejše osebe, ki se izražajo kot učinek pritiska skupinskih norm na potrebo po učenju in uporabi IT, da se odloči za učenje in uporabo IT, krepijo njeno namero za učenje in uporabo IT.
- H3: Če starejša oseba zaznava dovolj visoko stopnjo samonadzora nad učenjem in uporabo IT, je prepričana, da lahko premosti vse ovire v okviru razpoložljivih sredstev, kar krepi njeno namero za učenje in uporabo IT in udejanjanje vedenja, ki bo omogočilo dopolnjevanje njenega socialnega konvoja.

Tabela 25: Empirični model za odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT«

Empirični model	Neodvisne spremenljivke	Odvisna spremenljivka
	Pripravljenost za učenje in uporabo IT	Namera za učenje in uporabo IT
	Subjektivne norme za učenje in uporabo IT	
	Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT	
	Spol	

Vir: Lastna raziskava.

V Tabeli 25 predstavljamo empirični model, s katerim smo merili vpliv neodvisnih spremenljivk »Pripravljenost za učenje in uporabo IT«, »Subjektivne norme za učenje in uporabo IT«, »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT« in »Spol« na odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT«.

Empirični model smo preizkusili z enačbo:

$$\text{Namera za učenje in uporabo IT} = \beta_0 + \beta_1 \times \text{Pripravljenost za učenje in uporabo IT} + \beta_2 \times \text{Subjektivne norme za učenje in uporabo IT} + \beta_3 \times \text{Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT} + \beta_4 \times \text{Spol}$$

Z ničelno hipotezo H_0 smo predpostavili, da so vsi regresijski koeficienti enaki nič (H_0 : vsi regresijski koeficienti $\beta_i = 0$), kar pomeni, da nobena od neodvisnih spremenljivk nima vpliva na odvisno spremenljivko (Balestra, 1992, 21). V našem modelu to pomeni, da neodvisne spremenljivke »Pripravljenost za učenje in uporabo IT«, »Subjektivne norme za učenje in uporabo IT« in »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT« nimajo statistično značilnega vpliva na odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT«. S H_1 trditvijo pa predpostavljamo, da obstaja vsaj ena neodvisna spremenljivka, pri kateri je regresijski koeficient različen od 0 (H_1 : vsaj en $\beta_i \neq 0$), kar pomeni, da ima vsaj ena od neodvisnih spremenljivk statistično značilen vpliv na odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT«.

S t-testom smo preizkusili še vsak regresijski koeficient posebej. S H_0 postavimo trditev, da je regresijski koeficient enak nič (H_0 : $\beta_i = 0$), z alternativno hipotezo H_1 pa predpostavljamo, da je regresijski koeficient različen od nič (H_1 : $\beta_i \neq 0$). Hipotezo H_0 lahko zavrnilo, če je t-test statistično značilen oziroma če je verjetnost za napako dovolj majhna. Hipotezo H_0 testiramo pri stopnji tveganja $\alpha = 0,05$ (Balestra, 1992, 22-24).

Tabela 26: Opisna statistika za odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT«

Namera	Faktor	N	AS	S	SE	-95,00 % interval zaupanja	+95,0 % interval zaupanja
Skupaj		359	4,078552	0,784602	0,041410	3,997115	4,159988
Spol	Ž	263	4,150570	0,777836	0,047963	4,056128	4,245013
Spol	M	96	3,881250	0,773007	0,078895	3,724624	4,037876

Legenda: N – vzorec, AS – aritmetična sredina, S – standardni odklon, SE – standardna napaka, Ž – ženski, M – moški.

Vir: Lastna raziskava.

V Tabeli 26 predstavljamo opisno statistiko za odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT« glede na moderacijsko spremenljivko »Spol«. Nekoliko večji prispevek v odvisni spremenljivki »Namera za učenje in uporabo IT« pojasni ženski spol (aritmetična sredina = 4,152, standardni odklon = 0,778).

Empirični model smo analizirali tako, da smo s korelacijskim koeficientom R merili moč povezave med neodvisnimi spremenljivkami »Pripravljenost za učenje in uporabo IT«, »Subjektivne norme za učenje in uporabo IT«, »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT«, »Spol« in odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT«. Za merjenje smo uporabili korelacijski koeficient R, ki lahko zavzame vrednost med 0 in 1 (Cohen, Cohen, West in Aiken, 2003, 69-70). Pri socioloških raziskavah kaže vrednost korelacijskega koeficienta R med 0,1 in 0,23 na šibko povezanost med spremenljivkama. Vrednost korelacijskega koeficienta R med 0,24 in 0,36 kaže na zmerno povezanost in vrednost koeficienta višja od 0,37 kaže na močno povezanost med spremenljivkama (Cohen, 1988, 77-81).

Z determinacijskim koeficientom R^2 smo merili, kako dobro se podatki prilegajo statističnemu modelu (Hill in Lewicki, 2006, 19). Determinacijski koeficient R^2 ima lahko vrednost med 0 in 1. Višja vrednost determinacijskega koeficienta R^2 kaže na tesnejše prileganje podatkov linearni funkciji v statističnem modelu. Če se podatki popolnoma prilegajo linearni funkciji, je vrednost determinacijskega koeficienta $R^2 = 1$ (Jesenko in Jesenko, 2007, 211). Freund, Wilson in Sa (2006, 103) predlagajo, da naj bo vrednost determinacijskega koeficienta $R^2 = 0,3$ in več, kar označuje močno povezanost med spremenljivkami. Frost (2013) trdi, da na podlagi determinacijskega koeficienta R^2 ni mogoče zanesljivo oceniti modela.

Z determinacijskim koeficientom R^2 smo poleg tega ugotavljali, kolikšni delež variance v odvisni spremenljivki pojasnijo vse neodvisne spremenljivke, ki smo jih vključili v model.

Ker smo v regresijski model vključili več neodvisnih spremenljivk, smo povezanost merili s pomočjo prilagojenega determinacijskega koeficienta R^2 (Menard, 2002, 104). Prilagojeni determinacijski koeficient R^2 primerja pojasnjevalno moč posameznih regresijskih modelov, ki vsebujejo različno število spremenljivk. Vrednost prilagojenega determinacijskega koeficienta R^2 se poveča, če nova primerjava izboljša moč modela (Frost, 2013).

Zanimala nas je tudi povprečna vrednost odvisne spremenljivke Y, ko je vrednost neodvisne spremenljivke X enaka 0. Povprečna vrednost označuje točko, kjer regresijska premica seka os Y, če je vrednost neodvisne spremenljivke enaka 0. Pogosto se ta koeficient ne upošteva, saj v praksi vrednost 0 neodvisne spremenljivke X nima pomena (Cohen, Cohen, West in Aiken, 2003, 44).

Tabela 27: Napovedna moč regresijskega modela za odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT«

Odvisna spremenljivka	Multipli – R	Multipli – R^2	Prilagojen R^2	F	P
Namera za učenje in uporabo IT	0,497	0,247	0,239	29,056	0,000

Legenda: R – korelacijski koeficient, R^2 – determinacijski koeficient, F – F-test, P – stopnja tveganja α .

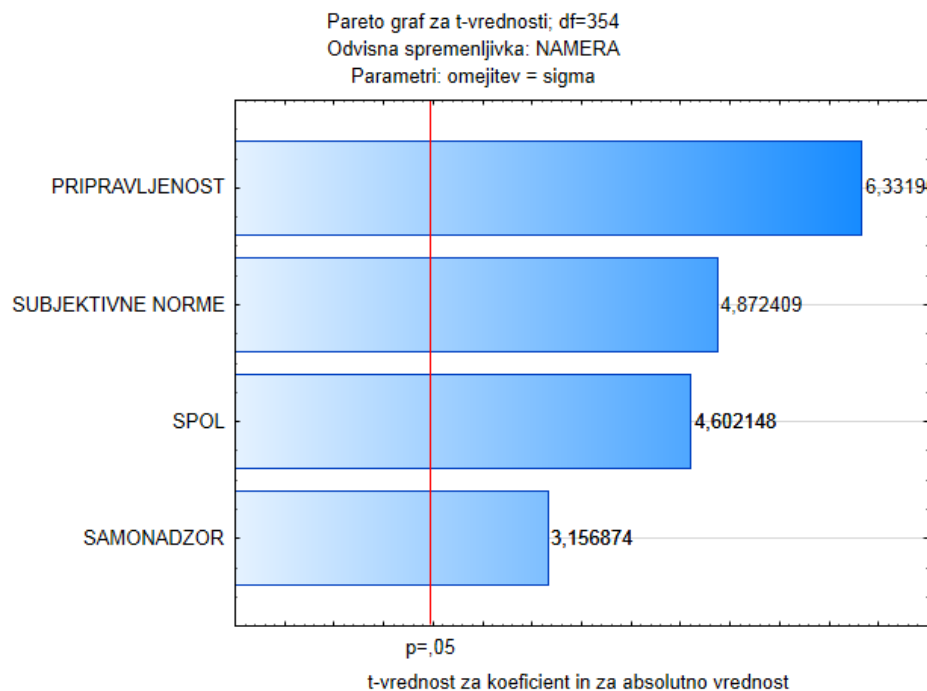
Vir: Lastna raziskava.

V Tabeli 27 prikazujemo napovedno moč regresijskega modela, ki je za naš primer šibka, a statistično značilna. Pomeni, da ima vsaj ena neodvisna spremenljivka statistično značilen vpliv na odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT«.

Rezultat regresijske analize ($R^2 = 23,9$, $F = 29,056$, $P = 0,000$), kaže da neodvisne spremenljivke v regresijskem modelu značilno pojasnijo 23,9 % variabilnosti v odvisni spremenljivki »Namera za učenje in uporabo IT«.

Napovedno moč posamezne neodvisne spremenljivke v regresijskem modelu prikazujemo na Pareto diagramu za t-vrednosti koeficientov pri posameznih neodvisnih spremenljivkah (Slika 9).

Slika 9: Pareto diagram za t-vrednosti koeficientov, df=354

Vir: Lastna raziskava.

Iz Pareto diagrama na Sliki 9 lahko razberemo, da v naši raziskavi vse štiri neodvisne spremenljivke statistično značilno pojasnjujejo odvisno spremenljivko. Največ variance v odvisni spremenljivki »Namera za učenje in uporabo IT« pojasni neodvisna spremenljivka »Pripravljenost za učenje in uporabo IT« ($t = 6,3319$, $P = 0,05$). Nekoliko manj variance pojasni spremenljivki »Subjektivne norme za učenje in uporabo IT« ($t = 4,8724$, $P = 0,05$) in »Spol« ($t = 4,6021$, $P = 0,05$). Najmanj variance pa pojasni neodvisna spremenljivka »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT« ($t = 3,1568$, $P = 0,05$). Spremenljivke »Pripravljenost za učenje in uporabo IT«, »Subjektivne norme za učenje in uporabo IT« in »Spol« so v pozitivni zvezi z odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT«, spremenljivka »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT« pa je v negativni zvezi z odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT«. Ugotovljamo, da starejši ljudje, ki izražajo močno pripravljenost za učenje in uporabo IT in imajo pri tem močno spodbudo pomembnih drugih ljudi, krepijo svojo namero za učenje in uporabo IT. Starejši moški močneje izražajo namero za učenje in uporabo IT. Negativna zveza med »Zaznavo samonadzora za učenje in uporabo IT« in »Namera za učenje in uporabo IT« pa kaže, da šibka zaznava nadzora starejših ljudi nad učenjem in uporabo IT krepi potrebo po učenju in uporabi IT.

Linearno odvisnost med spremenljivkami smo merili s pomočjo regresijskega koeficienta, ki kaže naklon regresijske premice in ga merimo na intervalu od 0 do 1. Vrednost regresijskega koeficienta 1 pomeni, da med spremenljivkama ali spremenljivkami obstaja popolna linearna odvisnost (Cohen, Cohen, West in Aiken, 2003, 66).

Presojanje pomembnosti posamezne neodvisne spremenljivke na odvisno spremenljivko smo merili s standardiziranim regresijskim koeficientom ali z β koeficientom. β koeficient nam pove, za koliko standardnih odklonov se v

povprečju spremeni odvisna spremenljivka, če se neodvisna spremenljivka poveča za en standardni odklon. Vrednost β koeficienta merimo na intervalu od -1 do 1. Vrednost 1 β koeficienta pomeni, da neodvisna spremenljivka v celoti pojasni varianco v odvisni spremenljivki (Menard, 2010, 84). Višji kot je β koeficient, pomembnejši je vpliv neodvisne spremenljivke na odvisno spremenljivko. Če je vrednost β koeficienta enaka 0, pomeni, da med neodvisno spremenljivko in odvisno spremenljivko ni vpliva. Pozitiven β koeficient pomeni, da je med neodvisno in odvisno spremenljivko pozitiven vpliv, kar pomeni, da povečanje neodvisne spremenljivke povzroči povečanje odvisne spremenljivke (Nardi, 2006, 95-96).

Tabela 28: Ocena parametrov regresijskega modela

Neodvisne spremenljivke	Parameter	S	t	P	β koeficient	Standardna napaka β
Prelom	2,999	0,149	20,116	0,000		
Pripravljenost za učenje in uporabo IT	0,231	0,036	6,332	0,000	0,315	0,050
Subjektivne norme za učenje in uporabo IT	0,171	0,035	4,872	0,000	0,241	0,049
Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT	-0,118	0,037	-3,157	0,002	-0,147	0,047
Spol	0,190	0,041	4,602	0,000	0,215	0,047

Legenda: S – standardni odklon, t – t-vrednost, P – stopnja tveganja α .

Vir: Lastna raziskava.

Največ variance odvisne spremenljivke »Namera za učenje in uporabo IT« pojasni neodvisna spremenljivka »Pripravljenost za učenje in uporabo IT« ($\beta = 0,315$, $P = 0,050$), kar pomeni, da je le-ta najpomembnejša neodvisna spremenljivka v naši raziskavi.

Nekoliko manj variance v regresijskem modelu pojasnita neodvisni spremenljivki »Subjektivne norme za učenje in uporabo IT« ($\beta = 0,241$, $P = 0,000$) in »Spol« ($\beta = 0,215$, $P = 0,000$). Najmanjši del variance v regresijskem modelu pojasni neodvisna spremenljivka »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT« ($\beta = -0,147$, $P = 0,002$).

Enačba splošnega linearnega modela (ang. GLM) za odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT« je:

$$\text{Namera za učenje in uporabo IT} = 2,999 + 0,315 \times \text{Pripravljenost za učenje in uporabo IT} + 0,241 \times \text{Subjektivne norme} - 0,147 \times \text{Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT} + 0,215 \times \text{Spol}$$

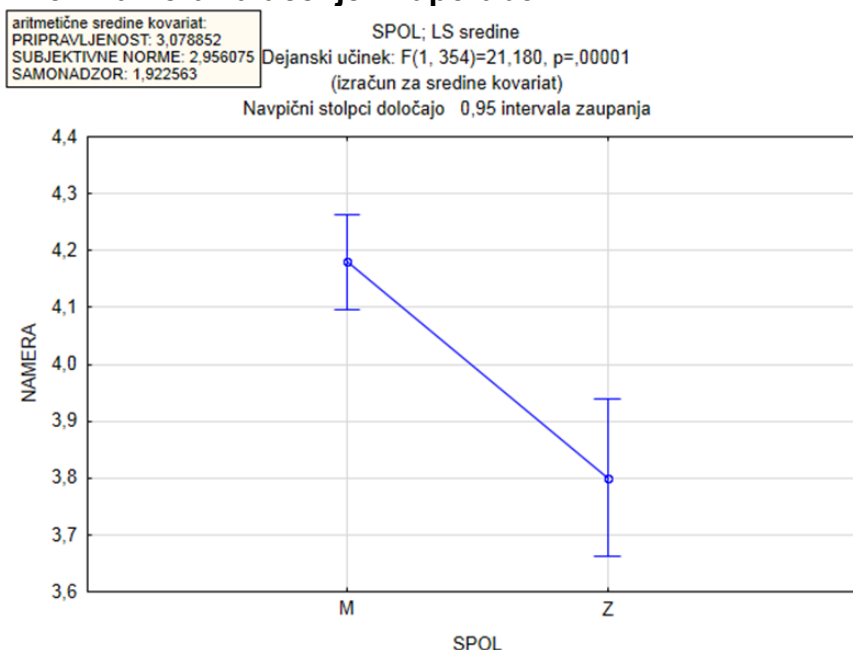
Iz enačbe splošnega linearnega modela ugotavljamo, da je v naši raziskavi najpomembnejša neodvisna spremenljivka »Pripravljenost za učenje in uporabo IT«. β koeficient ($\beta = 0,315$) pomeni, da ko se pripravljenost starejšega človeka poveča za en standardni odklon, se namera za učenje in uporabo IT poveča za 0,315 standardnega odklona. S pozitivno pripravljenostjo starejših ljudi za učenje in uporabo IT se krepi človekova namera za učenje in uporabo IT.

β koeficient pri neodvisni spremenljivki »Subjektivne norme za učenje in uporabo IT« ($\beta = 0,241$) pomeni, da ko se vpliv pomembnih drugih na starejšega človeka okrepi za en standardni odklon, se namera za učenje in uporabo IT poveča za 0,241 standardnega odklona. To pomeni, da se s pozitivnim vplivom pomembnih drugih ljudi na krepitev zaznave njihove namere za učenje in uporabo IT, dejansko krepi tudi človekova namera za učenje in uporabo IT.

β koeficient pri neodvisni spremenljivki »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT« ($\beta = -0,147$) pomeni, da ko se zaznava samonadzora pri odločanju starejšega človeka za učenje in uporabo IT poveča za en standardni odklon, se namera za učenje in uporabo IT zmanjša za 0,147 standardnega odklona. Slabše kot starejši ljudje zaznavajo samonadzor za učenje in uporabo IT, močnejša je njihova potreba po učenju in uporabi IT.

β koeficient pri neodvisni spremenljivki »Spol« je pozitiven, kar pomeni, da starejši moški izražajo močnejšo namero za učenje in uporabo IT kot ženske.

Slika 10: Kovarianca aritmetičnih sredin med »Spol« in odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT«

Vir: Lastna raziskava.

Slika 10 kaže, da je kovarianca med spoloma in odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT« višja pri moškem spolu, kar pomeni, da starejši moški izražajo močnejšo namero za učenje in uporabo IT kot starejše ženske.

Za ugotavljanje razlike vpliva spola na odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT« smo uporabili tudi Scheffejev preizkus. Maxwell in Delaney (2004, 217) navajata, da je Scheffejev preizkus metoda, s katero ugotavljamo, ali se aritmetične sredine skupin v analizi med seboj statistično razlikujejo. Preizkus uporabljamo predvsem pri multipli regresiji.

Tabela 29: Scheffejev preizkus za aritmetične sredine

Namera za učenje in uporabo IT			
Spol		{1} = 4,1506	{2} = 3,8813
1	Ž		0,001
2	M	0,001	

Legenda: Ž – ženski, M – moški.

Vir: Lastna raziskava.

Rezultati Scheffejevega preizkusa v Tabeli 29 kažejo, da je razlika aritmetičnih sredin pri spolu in odvisni spremenljivki »Namera za učenje in uporabo IT« statistično značilna (Napaka: med MSe = 0,46868, df = 354,00), zato lahko sklepamo, da starejši moški izražajo močnejšo namero za učenje in uporabo IT kot starejše ženske.

Osrednji problem v regresijski analizi predstavlja multikolinearnost med neodvisnimi spremenljivkami, ki lahko poveča varianco med spremenljivkami v modelu in vpliva na napovedno moč regresijskega modela. Multikolinearnost smo preverili z vrednostjo inflacijskega oziroma VIF faktorja (ang. Variance Inflation Factor), ki nam pove, ali je spremenljivka v močni zvezi z drugo spremenljivko. Če vrednost VIF faktorja presega vrednost 10, to kaže na problem multikolinearnosti (Field, 2009, 224). Iz VIF faktorja smo izračunali njegovo recipročno vrednost (1/VIF). Vrednost recipročne vrednosti, nižje od 0,2, kažejo na problem multikolinearnosti (Field, 2009, 795; Menard, 2002, 242).

Tabela 30: Preizkus ko-linearosti neodvisnih spremenljivk v modelu

Neodvisne spremenljivke	Tol	VIF	R ²	β koeficient	Parcialni koeficient	Semi- parcialni koeficient	t	P
Pripravljenost za učenje in uporabo IT	0,862	1,160	0,138	0,315	0,317	0,290	6,286	0,000
Subjektivne norme	0,871	1,148	0,129	0,241	0,251	0,226	4,883	0,000
Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT	0,980	1,020	0,020	-0,147	-0,166	-0,147	-3,172	0,002

Spol	0,977	1,023	0,023	0,215	0,230	0,205	4,441	0,000
------	--------------	--------------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

Legenda: Tol – faktor tolerance, VIF – inflacijski faktor, R²– determinacijski koeficient,

t – t-vrednost, P – stopnja tveganja α .

Vir: Lastna raziskava.

V Tabeli 30 predstavljamo rezultate ko-linearnosti neodvisnih spremenljivk v modelu. VIF^{Pripravljenost za učenje in uporabo IT} = 1,160, VIF^{Subjektivne norme} = 1,148, VIF^{Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT} = 1,020, VIF^{Spol} = 1,023. Vrednosti VIF faktorjev so manjše od 2, zato ugotavljamo, da v naši raziskavi multikolinearnosti med neodvisnimi spremenljivkami ni. Tudi vrednosti faktorjev tolerance so pri vseh neodvisnih spremenljivkah višje od 0,2, kar kaže na multikolinearnost med spremenljivkami, ki jo lahko zanemarimo (Tol^{Pripravljenost za učenje in uporabo IT} = 0,862, Tol^{Subjektivne norme} = 0,871, Tol^{Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT} = 0,980, Tol^{Spol} = 0,977).

V Tabeli 31 predstavljamo univariatni preizkus statistične značilnosti, ki pokaže, da so vse neodvisne spremenljivke v splošnem linearnem modelu (ang. GLM) v statistično značilnem odnosu z odvisno spremenljivko.

Tabela 31: Univariatni test korelacij med neodvisnimi in odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT«

Namera za učenje in uporabo IT	Stopnja svobode	SS	MS	F	P
Prelom	1,000	189,654	189,654	404,653	0,000
Pripravljenost za učenje in uporabo IT	1,000	18,791	18,791	40,093	0,000
Subjektivne norme za učenje in uporabo IT	1,000	11,127	11,127	23,740	0,000
Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT	1,000	4,671	4,671	9,966	0,002
Spol	1,000	9,927	9,927	21,180	0,000
Napaka	354,000	165,914	0,469		
Skupaj	358,000	220,385			

Legenda: SS – kvadrati odklonov, MS – ocena variance, F – F-test, P – stopnja tveganja α .

Vir: Lastna raziskava.

Korelacije med neodvisnimi spremenljivkami »Pripravljenost za učenje in uporabo IT«, »Subjektivne norme za učenje in uporabo IT«, »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT«, »Spol« in odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT« smo preizkusili z univariatnim testom. Najmočnejša in statistično značilna je korelacija med neodvisno spremenljivko »Pripravljenost za učenje in uporabo IT« in odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT«

($F = 40,093$, $P = 0,000$). V modelu je na drugem mestu korelacija med neodvisno spremenljivko »Subjektivne norme za učenje in uporabo IT« in odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT« ($F = 23,740$, $P = 0,000$). Na tretjem mestu je korelacija med kategorično spremenljivko »Spol« in odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT« ($F = 21,180$, $P = 0,000$). Najšibkejša je korelacija med neodvisno spremenljivko »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT« in odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT« ($F = 9,966$, $P = 0,002$).

Razmerje med neodvisno spremenljivko »Pripravljenost za učenje in uporabo IT« in odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT« je zmerno in statistično značilno ($\beta = 0,315$, $P = 0,000$). Zato hipotezo H1, »Pripravljenost starejše osebe za učenje in uporabo IT krepi njeno namero, da se vključi v učenje in uporabo IT in dopolnjuje svoj socialni konvoj«, lahko potrdimo.

Naša hipoteza H1 potrjuje, da faktor »Pripravljenost za učenje in uporabo IT«, ki kaže na pozitiven ali negativen odziv starejšega človeka na učenje in uporabo IT, temelji na informacijah, ki jih starejši ljudje pridobijo glede učenja in uporabe IT in na preteklih izkušnjah, ki jih imajo z IT. Pripravljenost starejših ljudi za učenje in uporabo IT je odvisna od njihove presoje, ali bosta učenje in uporaba IT zanje imela pozitivne ali negativne posledice. Starejši človek daje prednost tistemu vedenju, ki mu prinaša neko korist. Obstaja večja verjetnost, da bodo starejši ljudje, ki imajo pozitivna pričakovanja glede učenja in uporabe IT, zaznali korist, ki jim jo ponujata učenje in uporaba IT. Njihova motivacija ali pripravljenost za učenje in uporabo IT najpomembneje napoveduje njihovo namero, da bodo to dejansko tudi storili.

Tudi razmerje med neodvisno spremenljivko »Subjektivne norme za učenje in uporabo IT« in odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT« je zmerno in statistično značilno ($\beta = 0,242$, $P = 0,000$). Hipotezo H2, »Normativna prepričanja starejše osebe, ki se izražajo kot učinek pritiska skupinskih norm na potrebo po učenju in uporabi IT, da se odloči za učenje in uporabo IT, krepijo njeno namero za učenje in uporabo IT«, lahko potrdimo.

Ko pomembni drugi ljudje, ki so člani socialnega konvoja starejšega človeka, in drugi ljudje, ki imajo pri starejšem človeku poseben ugled, pritiskajo nanj, da se odloči za učenje in uporabo IT, ga to motivira in spodbudi njegovo namero za učenje in uporabo IT. Hipoteza H2 torej potrjuje pomen pozitivnega vpliva pomembnih drugih ljudi na namero starejših ljudi, da se začnejo učiti in uporabljati IT.

Razmerje med neodvisno spremenljivko »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT« in odvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT« je šibko in statistično značilno ($\beta = -0,148$, $P = 0,000$). Hipotezo H3, »Če starejša oseba zaznava dovolj visoko stopnjo samonadzora nad učenjem in uporabo IT, je prepričana, da lahko premosti vse ovire v okviru razpoložljivih sredstev, kar krepi njeno namero za učenje in uporabo IT in udejanjanje vedenja, ki bo omogočilo dopolnjevanje njenega socialnega konvoja«, lahko potrdimo.

Čeprav neodvisna spremenljivka »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT« pojasni najmanj variance v odvisni spremenljivki »Namera za učenje in uporabo IT«, je pomemben napovedovalec »Namere za učenje in uporabo IT«. Empirični rezultati potrjujejo hipotezo H3, da zaznava samonadzora starejših ljudi za učenje in uporabo IT pomembno vpliva na njihovo namero za učenje in uporabo IT.

Hipoteza H3 potrjuje, da slabše kot starejši ljudje zaznavajo njihov samonadzor za učenje in uporabo IT, večja je njihova želja in s tem namera za učenje in uporabo IT. Starejše ljudi učenje in uporaba IT zanimata, ker s tem povečajo samozavest in lahko hitreje in učinkoviteje uresničijo svoje zastavljene cilje.

Rezultati empiričnega raziskave so skladni z našim teoretičnim konceptom. Starejši ljudje izrazijo močno namero za učenje in uporabo IT, če zaznavajo pozitivno pripravljenost za učenje in uporabo IT, pozitivne norme za učenje in uporabo IT in močan samonadzor nad učenjem in uporabo IT.

Ugotavljamo, da starejši moški izražajo močnejšo namero za učenje in uporabo IT kot starejše ženske.

7.4.2 Probit regresijski model za preizkus hipoteze H4

Hipotezo H4, »Če starejši ljudje dovolj močno zaznavajo jasno izraženo namero za komuniciranje s pomočjo IT, obstaja velika verjetnost, da bodo udeležili vedenje in komunicirali s pomočjo IT, kar jim bo omogočilo dopolnjevanje socialnega konvoja«, smo preizkusili s posplošenim linearnim Probit regresijskim modelom (ang. Generalized linear/nonlinear model). Probit regresijski model uporabimo takrat, kadar odvisna spremenljivka zavzame le dve vrednosti, navadno 0 in 1 (Verbeek, 2008, 202-203). V našem primeru je to spremenljivka »V času, ko komuniciram po internetu, sem na internetu našel/našla prijatelja, s katerim lahko delim svoje misli in občutke«, kjer so anketiranci odgovarjali z »Da« ali »Ne«. Besedilo spremenljivke »V času, ko komuniciram po internetu, sem na internetu našel/našla prijatelja, s katerim lahko delim svoje misli in občutke« smo skrajšali v »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«.

Tabela 32: Probit regresijski model za odvisno spremenljivko »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«

Probit regresijski model	Neodvisni spremenljivki	Odvisna spremenljivka
	Namera za učenje in uporabo IT	Izmenjava misli in občutkov s prijatelji
	Spol	

Vir: Lastna raziskava.

S Probit regresijskim modelom smo ugotavljali razmerje med neodvisnima spremenljivkama »Namera za učenje in uporabo IT« in »Spol« in odvisno spremenljivko »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«.

Tabela 33: Opisna statistika za odvisno spremenljivko »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«

	Faktor	N	Odgovor Da	Odgovor Ne
Skupaj		359	97	262
Skupaj %		100,0	27,0	73,0
Spol	Ž	263	48	215
Spol	M	96	49	47

Legenda: N – vzorec, Ž – ženski, M – moški.

Vir: Lastna raziskava.

V Tabeli 33 prikazujemo opisno statistiko za odvisno spremenljivko »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«. Od vseh 359 anketirancev (N = 359) je 97 anketirancev (27 %) mnenja, da so v času, odkar komunicirajo po internetu, našli prijatelja, s katerim lahko delijo svoje misli in občutke. Takega mnenja je 49,5 % žensk in 50,5 % moških. 73 % anketirancev pa v času, odkar komunicirajo po internetu, ni našlo prijatelja, s katerim bi lahko delili svoje misli in občutke. Takega mnenja je 82,1 % žensk in 17,9 % moških anketirancev.

Tabela 34: Opisna statistika za neodvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT« in odvisno spremenljivko »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«

	N	AS	S	Min	Max
Namera za učenje in uporabo IT	359	4,079	0,785	1,4	5

Legenda: N – vzorec, AS – aritmetična sredina, S – standardni odklon, Min – minimum, Max – maksimum.

Vir: Lastna raziskava.

V Tabeli 34 predstavljamo opisno statistiko za neodvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT« in odvisno »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«. Anketiranci so izrazili namero za učenje in uporabo IT, da bi lahko dopolnili svoj socialni konvoj (aritmetična sredina = 4,079, standardni odklon = 0,785).

Inferenčno statistiko logističnega modela smo preverili s pomočjo Wald statistike (Tabela 35) in z Likelihood ratio preizkusom (Tabela 36 in Tabela 37).

Statistično pomembnost modela smo merili z Wald statistiko. Wald statistika se asimptotično porazdeljuje kot hi-kvadrat porazdelitev in se lahko uporablja za testiranje več spremenljivk istočasno (Peng in So, 2002, 42). Vrednost Wald statistike smo primerjali s hi-kvadrat distribucijo pri eni stopnji prostosti (Bewick,

Cheek in Ball, 2005, 114). Če je vrednost stopnje tveganja α (P) nižja od 0,05, lahko zavrnilo ničelno hipotezo, da so koeficienti enaki 0. S tem potrdimo ustreznost modela, saj vsaj ena neodvisna spremenljivka statistično značilno pojasnjuje odvisno spremenljivko (Greene, 2012, 155).

Z Likelihood ratio preizkusom smo ocenili ustreznost Probit regresijskega modela. Visoka vrednost Likelihood ratio indeksa pomeni, da podatki slabo opisujejo model (Dobson, 2002, 81-82). Pri Likelihood ratio preizkusu smo glede na vrednost P ugotovili, ali vsaj ena od neodvisnih spremenljivk prispeva k napovedi odvisne spremenljivke (Bewick, Cheek in Ball, 2005, 112), kar kaže, da je regresijski model ustrezen.

Tabela 35: Preizkus empiričnega modela z Wald statistiko za odvisno spremenljivko »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«

	Stopnja prostosti	Wald statistika	P
Prelom	1	18,681	0,000
Namera za učenje in uporabo IT	1	12,099	0,001
Spol	1	40,764	0,000

Legenda: P – stopnja tveganja α .

Vir: Lastna raziskava.

V Tabeli 35 predstavljamo rezultate Wald statistike za regresijski model, ki kažejo, da neodvisni spremenljivki »Namera za učenje in uporabo IT« ($P = 0,001$) in »Spol« ($P = 0,000$) statistično značilno pojasnjujeta odvisno spremenljivko »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«, kar pomeni, da je Probit regresijski model ustrezen.

Tabela 36: Preizkus verjetnosti z Likelihood ratio preizkus Tip 1 za odvisno spremenljivko »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«

	Stopnja prostosti	Likelihood ratio	Hi-kvadrat	P
Prelom	1	-209,460		
Namera za učenje in uporabo IT	1	-206,564	5,791	0,016
Spol	1	-184,805	43,518	0,000

Legenda: P – stopnja tveganja α .

Vir: Lastna raziskava.

V Tabeli 36 predstavljamo preizkus verjetnosti z Likelihood ratio preizkusom Tip 1, ki kaže, da neodvisni spremenljivki »Namera za učenje in uporabo IT« in »Spol« pomembno prispevata k napovedovanju odvisne spremenljivke »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«.

Tabela 37: Preizkus verjetnosti z Likelihood ratio preizkus Tip 3 za odvisno spremenljivko »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«

	Stopnja prostosti	Likelihood ratio	Hi-kvadrat	P
Namera za učenje in uporabo IT	1	-191,493	13,376	0,000
Spol	1	-206,564	43,518	0,000

Legenda: P – stopnja tveganja α .

Vir: Lastna raziskava.

V Tabeli 37 predstavljamo preizkus verjetnosti z Likelihood ratio preizkus Tip 3, ki tudi kaže, da neodvisni spremenljivki »Namera za učenje in uporabo IT« in »Spol« pomembno prispevata k napovedovanju odvisne spremenljivke »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«. Oba preizkusa z Likelihood ratio preizkusom kažeta, da je Probit regresijski model ustrezen, saj obe neodvisni spremenljivki prispevata k napovedi odvisne spremenljivke.

Presojanje pomembnosti obeh neodvisnih spremenljivk za odvisno spremenljivko smo merili z β koeficientom (Menard, 2010, 84). Višji kot je β koeficient, pomembnejši je vpliv neodvisne spremenljivke na odvisno spremenljivko. Pozitivna vrednost β koeficienta pomeni, da povečanje neodvisne spremenljivke povzroči povečanje odvisne spremenljivke (Nardi, 2006, 95-96).

Tabela 38: Ocena parametrov regresijskega modela za odvisno spremenljivko »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«

	β koeficient	SE	Wald statistika	-95,00 % interval zaupanja	+95,0 % interval zaupanja	P
Prelom	-3,339	0,772	18,681	-4,853	-1,825	0,000
Namera za učenje in uporabo IT	0,640	0,184	12,099	0,280	1,001	0,001
Spol	-0,893	0,140	40,764	-1,168	-0,619	0,000

Legenda: SE – standardna napaka, P – stopnja tveganja α .

Vir: Lastna raziskava.

V Tabeli 38 predstavljamo oceno parametrov regresijskega modela, kjer smo na podlagi β koeficienta ugotovili prispevek vsake neodvisne spremenljivke na odvisno spremenljivko. Neodvisni spremenljivki »Namera za učenje in uporabo IT« ($P = 0,001$) in »Spol« ($P = 0,000$) sta statistično značilni za odvisno spremenljivko »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«. Ugotavljamo, da starejši ljudje, ki izrazijo namero za učenje in uporabo IT in to vedenje tudi udeležijo, dopolnjujejo svoj socialni konvoj z novimi člani, saj s komuniciranjem po internetu spoznajo prijatelje, s katerimi lahko delijo svoje misli in občutke. Svoj socialni konvoj s pomočjo IT bolj izrazito dopolnjujejo starejše ženske.

Negativen predznak β koeficienta pri neodvisni spremenljivki »Spol« ($\beta = -0,893$) pomeni, da je starejšim ženskam izmenjava misli in občutkov s prijatelji po internetu pomembnejša kot starejšim moškim.

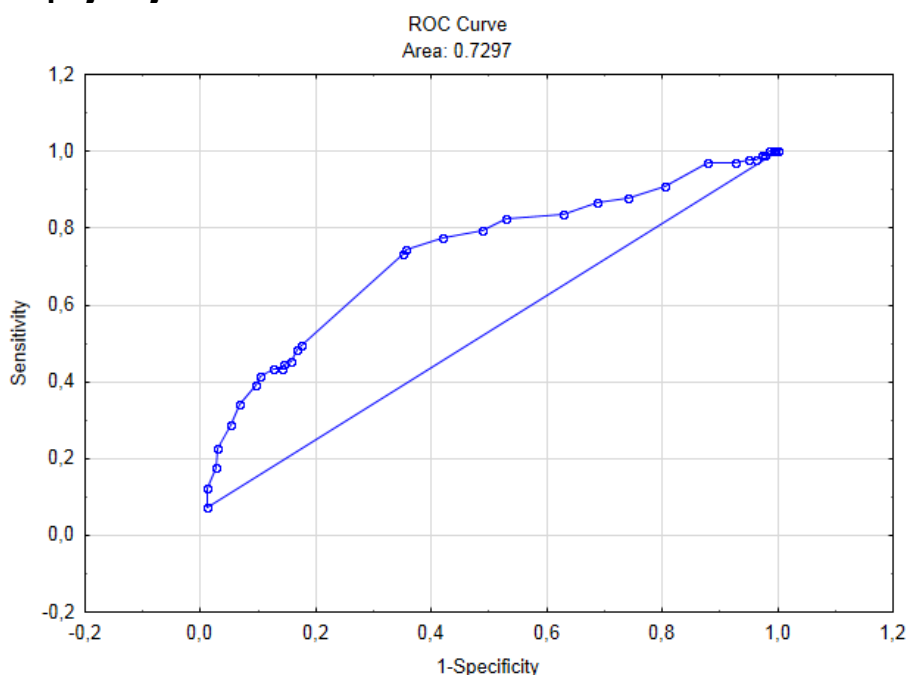
β koeficient za neodvisno spremenljivko »Namera za učenje in uporabo IT« znaša 0,640. Ko se »Namera za učenje in uporabo IT« poveča za en standardni odklon, se »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji« poveča za 0,640 standardnega odklona. Neodvisna spremenljivka »Namera za učenje in uporabo IT« torej pojasni 64 % variance odvisne spremenljivke »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«.

β koeficient za neodvisno spremenljivko »Spol« znaša -0,893. Ko se »Spol« poveča za en standardni odklon, se »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji« zmanjša za 0,893 standardnega odklona. Neodvisna spremenljivka »Spol« torej pojasni 89,3 % variance odvisne spremenljivke »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«.

Ugotavljamo, da ima neodvisna spremenljivka »Spol« bolj vpliva oziroma pojasni večji del variance odvisne spremenljivke »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«, kot neodvisna spremenljivka »Namera za učenje in uporabo IT«. Starejše ženske, ki močnejše izražajo namero za učenje in uporabo IT, komuniciranje po internetu izkoristijo za spoznavanje novih prijateljev, s katerimi izmenjavajo misli in občutke. Tako starejše ženske izraziteje kot starejši moški dopolnjujejo svoj socialni konvoj, saj starejše ženske na internetu najdejo prijatelje, od katerih prejmejo pomembno podporo.

Natančnost vpliva neodvisnih spremenljivk na odvisno spremenljivko smo preverili z ROC krivuljo (ang. Receiver Operating Characteristic), ki je grafični prikaz primerjave med napačnimi negativnimi in napačnimi pozitivnimi stopnjami. Natančnost testa označuje površina pod ROC krivuljo (ang. Area under the Curve, v nadaljevanju AUC), na podlagi katere ocenimo natančnost vpliva. Če je vrednost AUC 1,0, govorimo o stodontni natančnosti, če je 0,5, pa o 50 odstotni natančnosti (Craig in Beech, 2010, 283-284). V splošnem velja, da se AUC med 0,9 in 1,0 šteje za odlično, med 0,8 in 0,9 dobro, med 0,7 in 0,8 srednje dobro, med 0,6 in 0,7 pa za šibko natančnost vpliva neodvisnih spremenljivk na odvisno spremenljivko. Vrednost AUC pod 0,6 kaže, da neodvisne spremenljivke nimajo vpliva na odvisno spremenljivko (Haase, Bellomo, Devarajam, Schlattmann in Haase-Fielitz, 2009, 116).

Slika 11: ROC krivulja za odvisno spremenljivko »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«

Vir: Lastna raziskava.

Iz Slike 11 sklepamo, da ROC krivulja in vrednost AUC (AUC = 0,7297) srednje dobro napovedujeta vpliv neodvisnih spremenljivk »Namere za učenje in uporabo IT« in »Spol« na odvisno spremenljivko »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«.

Zato lahko hipotezo H4, »Če starejši ljudje dovolj močno zaznavajo jasno izraženo namero za komuniciranje s pomočjo IT, obstaja velika verjetnost, da bodo udeleženi vedenje in komunicirali s pomočjo IT, kar jim bo omogočilo dopolnjevanje socialnega konvoja«, potrdimo.

Rezultati Wald statistike (Tabela 35) kažejo, da neodvisni spremenljivki »Namera za učenje in uporabo IT« ($P = 0,001$) in »Spol« ($P = 0,000$) statistično značilno pojasnjujeta odvisno spremenljivko »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji«, kar potrjuje hipotezo H4.

Tudi preizkus verjetnosti z Likelihood ratio preizkusom (Tabela 36 in Tabela 37) pokaže, da ti neodvisni spremenljivki statistično značilno napovedujeta odvisno spremenljivko, kar potrjuje hipotezo H4.

Hipotezo H4 potrjujejo tudi β koeficienti, ki merijo pomembnost posamezne neodvisne spremenljivke za odvisno spremenljivko. Na podlagi β koeficienta ugotavljamo, da neodvisna spremenljivka »Namera za učenje in uporabo IT« pomembno prispeva k odvisni spremenljivki »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji« ($\beta = 0,640$, $P = 0,001$). Tudi neodvisna spremenljivka »Spol« statistično značilno napoveduje odvisno spremenljivko »Izmenjava misli in občutkov s prijatelji« ($\beta = -0,893$, $P = 0,000$).

Hipoteza H4 potrjuje, da starejši ljudje, ki močno izražajo namero za učenje in uporabo IT, tudi dejansko komunicirajo z okoljem s pomočjo IT in tako dopolnjujejo

svoj socialni konvoj. Starejši ljudje svojo namero izražajo z željo po komuniciranju z drugimi ljudmi s pomočjo IT. Komuniciranje s pomočjo IT jim omogoča stik z okoljem in z drugimi ljudmi, s čimer starejši ljudje ostajajo družbeno aktivni. Starejši ljudje od drugih ljudi prejemajo pomembno podporo v obliki pogostih stikov, pomoči, pogovora o zaupnih stvareh in nasvetov. Z empirično raziskavo ugotavljamo, da so starejši ljudje na internetu našli prijatelja, s katerim lahko delijo svoje misli in občutke. S prijatelji na internetu si izmenjujejo zaupanje, nasvete in potrebno pomoč. Tako se počutijo manj osamljene in bolj povezane s prijatelji. Starejše ženske s pomočjo IT intenzivneje dopolnjujejo svoj socialni konvoj z novimi člani. Starejši človek prijatelje uvršča v prvi krog svojega socialnega konvoja. Vezi z novimi prijatelji starejši ljudje vrednotijo kot trdne, saj so le-ti zanje pomembni za njihovo podporo in izmenjavo informacij. Vezi starejših ljudi s prijatelji na internetu temeljijo na zaupanju, ki je pri starejših ljudeh še kako pomembno. Starejši ljudje v prijateljih na internetu vidijo osebe, ki jim toliko zaupajo, da z njimi delijo svoje misli in občutke.

Rezultati empirične raziskave so skladni z našim teoretičnim konceptom, da starejši ljudje izražajo močno namero za učenje in uporabo IT in tudi dejansko komunicirajo s pomočjo IT spoznavajo nove prijatelje in z njimi delijo svoje misli in občutke. Ti novi prijatelji postanejo novi člani njihovega socialnega konvoja in tako dopolnijo socialni konvoj starejšega človeka.

7.4.3 Probit regresijski model za preizkus hipoteze H5

Hipotezo H5, »Zaznava starejše osebe, da ima nadzor nad komuniciranjem s pomočjo uporabe IT in da verjame, da ima na razpolago dovolj sredstev in priložnosti za komuniciranje pri dopolnjevanju lastnega socialnega konvoja, spodbuja njeno vedenje, ki omogoča dopolnjevanje socialnega konvoja.«, smo preizkusili s Probit regresijskim modelom. Probit regresijski model smo uporabili, ker odvisna spremenljivka zavzema dve vrednosti (Verbeek, 2008, 202-203). V naši raziskavi je to spremenljivka »V času, ko komuniciram po internetu, lahko komuniciram s svojimi prijatelji, ko jih potrebujem«. Anketiranci so lahko izbirali med odgovoroma »Da« ali »Ne«. Besedilo spremenljivke »V času, ko komuniciram po internetu, lahko komuniciram s svojimi prijatelji, ko jih potrebujem« smo skrajšali v »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«.

Tabela 39: Probit regresijski model za odvisno spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«

Model	Neodvisne spremenljivke	Odvisna spremenljivka
GLZ	Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT	Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem
	Spol	

Vir: Lastna raziskava.

S Probit regresijskim modelom (Tabela 39) smo analizirali razmerje med neodvisnima spremenljivkama »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT« in »Spol« in odvisno spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«.

Tabela 40: Opisna statistika za odvisno spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«

	Faktor	N	Skupaj	Odgovor Da	Odgovor Ne
Skupaj		359	359	237	122
Skupaj %		100,0	100,0	66,0	34,0
Spol	Ž	263	263	164	99
Spol	M	96	96	73	23

Legenda: N – vzorec, Ž – ženski, M – moški.

Vir: Lastna raziskava.

V Tabeli 40 predstavljamo opisno statistiko za odvisno spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«. Od vseh 359 anketiranih je 237 anketirancev (66 %) mnenja, da kadar komunicirajo po internetu, lahko komunicirajo s svojimi prijatelji, ko jih potrebujejo. Tega mnenja je 69,2 % žensk in 30,8 % moških. 34 % anketirancev se ne strinja, da bi odkar komunicirajo po internetu, lahko komunicirali s svojimi prijatelji, ko jih potrebujejo. Tega mnenja je 81,1 % žensk in 18,9 % moških.

Inferenčno statistiko Probit regresijskega modela smo preverili s pomočjo Wald statistike (Tabela 41) in z Likelihood ratio preizkusom (Tabela 42 in Tabela 43).

Z Wald statistiko smo merili statistično pomembnost Probit regresijskega modela (Peng in So, 2002, 42). Če je vrednost stopnje tveganja α (P) nižja od 0,05, pomeni, da so koeficienti različni od 0, s čimer potrdimo ustreznost modela (Greene, 2012, 155).

Z Likelihood ratio preizkusom smo ocenili ustreznost probit regresijskega modela, kjer visoka vrednost Likelihood ratio indeksa pomeni, da podatki slabo opisujejo model (Dobson, 2002, 81-82). Glede na vrednost stopnje tveganja α (P) pa smo ugotovili, ali vsaj ena od neodvisnih spremenljivk pomembno prispeva k napovedi odvisne spremenljivke (Bewick, Cheek in Ball, 2005, 112).

Tabela 41: Preizkus empiričnega modela z Wald statistiko za odvisno spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«

	Stopnja prostosti	Wald statistika	P
Prelom	1	26,978	0,000
Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT	1	5,940	0,015
Spol	1	5,330	0,021

Legenda: P – stopnja tveganja α .

Vir: Lastna raziskava.

V Tabeli 41 predstavljamo rezultate Wald statistike, ki kažejo, da sta neodvisni spremenljivki »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT« ($P = 0,015$) in »Spol« ($P = 0,021$) statistično značilni za odvisno spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«. Ugotavljamo, da je Probit regresijski model ustrezen.

Tabela 42: Preizkus verjetnosti z Likelihood ratio testom Tip 1 za odvisno spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«

	Stopnja prostosti	Likelihood ratio	Hi-kvadrat	P
Prelom	1	-230,092		
Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT	1	-226,873	6,437	0,011
Spol	1	-224,060	5,627	0,018

Legenda: P – stopnja tveganja α .

Vir: Lastna raziskava.

V Tabeli 42 predstavljamo preizkus verjetnosti z Likelihood ratio testom Tip 1, ki kaže, da neodvisni spremenljivki »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT« in »Spol« pomembno prispevata k napovedovanju odvisne spremenljivke »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«.

Tudi preizkus verjetnosti z Likelihood ratio testom Tip 3, ki je predstavljen v Tabeli 43, potrjuje statistično značilen prispevek obeh neodvisnih spremenljivk na odvisno spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«, kar kaže na ustreznost uporabljenega regresijskega modela.

Tabela 43: Preizkus verjetnosti z Likelihood ratio testom Tip 3 za odvisno spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«

	Stopnje prostosti	Likelihood ratio	Hi-kvadrat	P
Prelom	1			
Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT	1	-227,039	5,958	0,015
Spol	1	-226,873	5,627	0,018

Legenda: P – stopnja tveganja α .

Vir: Lastna raziskava.

Hosmer-Lemeshow preizkus smo uporabili za oceno ustreznosti regresijskega modela, ker imamo v modelu spremenljivko, ki je kategorična. Prednost Hosmer – Lemeshow preizkusa v primerjavi s hi-kvadrat preizkusom je v tem, da se stališča delijo v približno enako velike skupine in je zato manj verjetno, da bodo ugotovljene vrednosti nizke (Bewick, Cheek in Ball, 2005, 112). Podatke smo razdelili v približno enake skupine, ki smo jih nato primerjali med seboj na podlagi hi-kvadrat testa ustreznosti. Med rezultati smo prikazali pričakovane in opazovane vrednosti. Glede na stopnjo tveganja α (P) smo sklepali, ali neodvisni spremenljivki bistveno spremenita model. Če je vrednost stopnje tveganja α (P) večja od 0,05, pomeni, da neodvisni spremenljivki ne spremenita modela toliko, da bi se pomembno razlikoval od splošnega modela (Spitznagel, 2008, 195).

Tabela 44: Hosmer-Lemeshow preizkus za spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«

Hosmer-Lemeshow = 2.9728, P vrednost = 0.7041								
	Skupina 1	Skupina 2	Skupina 3	Skupina 4	Skupina 5	Skupina 6	Skupina 7	Skupaj vrstic
0: Opazovano	20,0	17,0	15,0	15,0	36,0	9,0	10,0	122
Pričakovano	18,0	16,8	17,9	17,6	31,3	10,1	10,3	
1: Opazovano	16,0	22,0	31,0	35,0	63,0	29,0	41,0	237
Pričakovano	18,0	22,2	28,1	32,4	67,7	27,9	40,7	
Skupine skupaj	36,0	39,0	46,0	50,0	99,0	38,0	51,0	359

Vir: Lastna raziskava.

Hosmer-Lemeshow preizkus (Tabela 44) kaže, da se pozitivni odgovori za spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem« ne razlikujejo bistveno od splošnega modela, kar kaže na dobro ustreznost regresijskega modela.

Pomembnost neodvisnih spremenljivk za odvisno spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem« smo merili z β koeficientom, ki pove, koliko variance odvisne spremenljivke pojasni posamezna neodvisna spremenljivka (Menard, 2010, 84). Višja je vrednost β koeficienta, pomembnejši je vpliv neodvisne spremenljivke na odvisno spremenljivko (Nardi, 2006, 95).

Tabela 45: Ocena parametrov regresijskega modela za odvisno spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«

	β koeficient	SE	Wald statistika	-95,00 % interval zaupanja	+95,0 % interval zaupanja	P
Prelom	1,368	0,263	26,978	0,852	1,884	0,000
Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT	-0,277	0,114	5,940	-0,500	-0,054	0,015
Spol	-0,315	0,136	5,330	-0,582	-0,048	0,021

Legenda: SE – standardna napaka, P – stopnja tveganja α .

Vir: Lastna raziskava.

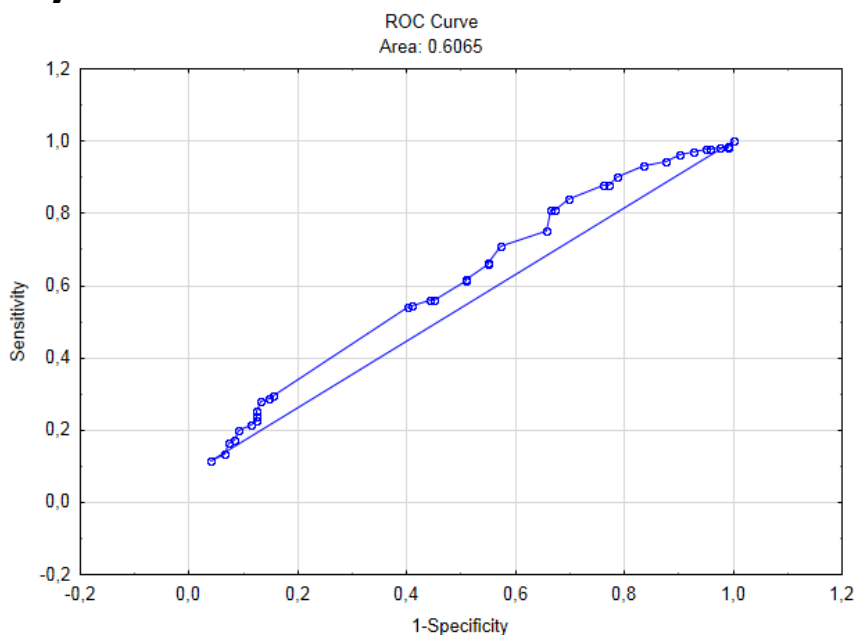
V Tabeli 45 predstavljamo oceno parametrov regresijskega modela, kjer smo na podlagi β koeficienta ugotovili prispevek vsake neodvisne spremenljivke na odvisno spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«. Neodvisni spremenljivki »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT« ($P = 0,015$) in »Spol« ($P = 0,021$) sta statistično značilni za odvisno spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«. Ugotavljamo, da starejši ljudje, ki izrazijo zaznavo samonadzora za učenje in uporabo IT in to vedenje tudi udejanjijo, dopolnjujejo svoj socialni konvoj s komuniciranjem preko interneta oziroma IT.

β koeficient za neodvisno spremenljivko »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT« znaša -0,277, kar pomeni, da ko se »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT« zmanjša za en standardni odklon, se »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«, poveča za 0,277 standardnega odklona. Neodvisna spremenljivka »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT« pojasni 27,7 % variance v odvisni spremenljivki »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«. Ugotavljamo, da kadar anketiranci slabše zaznavajo samonadzor za učenje in uporabo IT, izraziteje dopolnjujejo svoj socialni konvoj s komuniciranjem preko interneta.

β koeficient za neodvisno spremenljivko »Spol« je -0,315, kar pomeni, da ko se »Spol« poveča za en standardni odklon, se »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«, poveča za 0,315 standardnega odklona. Neodvisna spremenljivka »Spol« pojasni 31,5 % variance v odvisni spremenljivki »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«. Ugotavljamo, da starejše ženske izraziteje dopolnjujejo svoj socialni konvoj v času, ko komunicirajo po internetu s svojimi prijatelji, ko jih potrebujejo.

Natančnost vpliva neodvisnih spremenljivk, »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT« in »Spol«, na odvisno spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem« smo preverili z ROC krivuljo in površino AUC.

Slika 12: ROC krivulja za odvisno spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«

Vir: Lastna raziskava.

Z ROC krivuljo in vrednost AUC (AUC = 0,7297) na Sliki 11 na strani 109 in na Sliki 12, predstavljamo vpliv neodvisnih spremenljivk »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT« in »Spol« na odvisno spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«. Vpliv je zaznan, vendar je šibek.

Rezultati regresijske analize kažejo, da hipotezo H5, »Zaznava starejše osebe, da ima nadzor nad komuniciranjem s pomočjo uporabe IT in da verjame, da ima na razpolago dovolj sredstev in priložnosti za komuniciranje pri dopolnjevanju lastnega socialnega konvoja, spodbuja njeno vedenje, ki omogoča dopolnjevanje socialnega konvoja.«, lahko potrdimo.

Preizkus Wald statistike v regresijskem modelu kaže, da neodvisni spremenljivki »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT« ($P = 0,015$) in »Spol« ($P = 0,021$) statistično značilno pojasnujeta odvisno spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«. Tudi preizkus verjetnosti z Likelihood ratio testom (Tabela 42 in Tabela 43) kaže, da neodvisni spremenljivki »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT« in »Spol« statistično značilno napovedujeta odvisno spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«. Ugotavljamo, da starejši ljudje, ki zaznavajo samonadzor za učenje in uporabo IT, komunicirajo po internetu s prijatelji, ko jih potrebujejo.

Na podlagi ocene parametrov regresijskega modela ugotavljamo, da imata tako neodvisna spremenljivka »Zaznava samonadzora za učenje in uporabo IT« kot neodvisna spremenljivka »Spol« statistično pomemben vpliv na odvisno spremenljivko »Komuniciranje s prijatelji, ko jih potrebujem«. Starejši ljudje se bodo odločili za učenje in uporabo IT, če bodo ugotovili, da imajo potencialno sposobnost za učenje in uporabo IT. Proces učenja in uporabe IT starejši ljudje zaznavajo kot aktivnost, ki jo lahko izvajajo v starosti in ki jim prinaša določene

koristi. Z učenjem in uporabo IT starejši ljudje ostajajo vključeni v družbo, učenje in uporaba IT pa vpliva tudi na njihovo zadovoljstvo z življenjem.

Pri primerjavi dopolnjevanja socialnega konvoja med spoloma ugotavljamo, da starejše ženske več komunicirajo s prijatelji, predvsem takrat, ko jih potrebujejo in tako gradijo svojo socialno oporo.

Rezultati empirične raziskave so skladni z našim teoretičnim konceptom. Ugotavljamo namreč, da je za sam proces učenja in uporabe IT pri starejših ljudeh pomembna njihova zaznava samonadzora nad učenjem in uporabo IT.

8 RAZPRAVA

V doktorski disertaciji predpostavljamo, da se starejši ljudje učijo uporabe IT in IT tudi uporabljajo, ko za tako vedenje izrazijo motiv oziroma pozitivno pripravljenost, ko imajo podporo drugih, njim pomembnih ljudi, in ko zaznavajo dovolj samonadzora za udejanjanje tega vedenja.

8.1 Motivacija za učenje IT

Iz rezultatov raziskave v skladu s tezo naloge ugotavljamo, da osnova za oblikovanje vedenjske namere za učenje in uporabo IT izhaja iz motivacijskega potenciala starejšega človeka. Na namero, da se starejši ljudje odločijo za učenje IT, najmočneje vplivajo motivi starejših ljudi oziroma njihova pozitivna pripravljenost za učenje in uporabo IT. Dokazali smo namreč hipotezo H1, s katero trdimo, da pripravljenost starejše osebe za učenje in uporabo IT krepi njeno namero, da se vključi v učenje in uporabo IT. Starejši človek ima na razpolago večji nabor vedenj. Kljub temu lahko v določenem trenutku udejanji samo vedenja, ki so mu na razpolago, da doseže pričakovani cilj. Kombinacija subjektivnih vrednotenj in pričakovane nagrade določa stališča starejšega človeka o določenem vedenju.

Motivacijski potencial anketirank in anketirancev v raziskavi izhaja iz prepričanja, da bodo z usmerjenim vedenjem dosegli pričakovani cilj in da bodo za ta cilj nagajeni z zadovoljstvom oziroma z znanjem, ki jim bo omogočilo komuniciranje s pomočjo IT. V raziskavi anketiranke in anketiranci razkrivajo nabor vedenj, ki so starejšim ljudem na razpolago v procesu motivacije za oblikovanje namere za učenje in uporabo IT. Starejšega človeka motivira možnost, da bo lahko po internetu argumentirano komuniciral z drugimi ljudmi, ne glede na vsebino in ne glede na to, da bodo v argumentaciji prisotni zelo različni ljudje v različnih internetnih družbenih okoliščinah. Starejšega človeka močno privlači priložnost, ki mu jo ponuja IT, in sicer da lahko na socialnih omrežjih pove svoje mnenje, da ga argumentira in da lahko izrazi nesoglasje z mnenji drugih. Starejše ljudi, ki so sodelovali v raziskavi, posebej privlači možnost, da sodelujejo v vzajemnem komuniciranju z drugimi ljudmi, da se učijo novih stvari, da lahko oblikujejo svoje avtonomno stališče in izrazijo svoj pogled na vsebino komuniciranja. Starejši ljudje pozitivno pričakujejo, da jim bo vzajemno komuniciranje z ljudmi na internetu omogočilo dostop do novih znanj in informacij in krepilo njihov vrednotno pogojen kritični pogled na svet.

Poleg tega starejše ljudi motivira priložnost, da v interakciji z ljudmi po internetu razvijejo svoje socialne spretnosti in krepijo svoj socialni kapital. Prepričani so, da lahko razvijejo svoje socialne spretnosti in da je internet objektivno okolje, v katerem se ne pojavljajo težave, kot jih imajo starejši ljudje v neposredni fizični interakciji z drugimi. Internet tako v tem smislu predstavlja učinkovito učno orodje za učenje socialnih spretnosti. Starejši ljudje menijo, da jim bo sproščeno komuniciranje po internetu pomagalo tudi pri vzpostavljanju učinkovite interakcije z znanjci oziroma znanci. Po njihovem mnenju to še posebej velja za znance, ki pripadajo generaciji starejših ljudi.

Starejši ljudje, ki so sodelovali v raziskavi, ugotavljajo, da jim ljudje, ko postanejo del internetne socialne mreže starejših ljudi, lahko nudijo socialno podporo in čustveno oporo na podoben način, kot jo nudi njihova fizična socialna mreža. Pričakujejo tudi, da bodo lahko brez večjih težav spoznali nove ljudi in z njimi vzpostavili odnose, ki bodo temeljili na medsebojnem zaupanju.

8.2 Subjektivne norme

Iz rezultatov raziskave ugotavljamo, da na namero starejših ljudi za učenje in uporabo IT pomembno vpliva tudi družbeno okolje oziroma podpora pomembnih drugih ljudi, ki so člani njihovega socialnega konvoja ali pa jim le-ti veliko pomenijo. Dokazali smo hipotezo H2, s katero trdimo, da normativna prepričanja starejšega človeka, ki se izražajo kot učinek pritiska skupinskih norm na potrebo po učenju in uporabi IT, krepijo njegovo namero za učenje in uporabo IT. Družbeno okolje oblikuje pravila o tem, katera vedenja so pozitivna, pa tudi načela o tem, kakšno naj bo vedenje človeka v družbeni skupini. V negotovih okoliščinah družbeno okolje močnejše vpliva na vedenje starejših ljudi. Vpliv družbenega okolja na namero starejših ljudi za učenje in uporabo IT narašča s starostjo.

Starejši ljudje so motivirani za določeno vedenje, če pomembni drugi ljudje vplivajo nanje tako, da se vedejo v skladu s pričakovanim vedenjem. Pomembni drugi ljudje s svojimi pričakovanji vplivajo na motive starejših ljudi, da izrazijo namero za določeno vedenje. Starejše ljudi pri odločitvi za določeno vedenje motivira, če za to zaznavajo ustrezno podporo iz družbenega okolja. Starejši ljudje potrebujejo močnejšo družbeno podporo predvsem pri pridobivanju novih znanj o novi tehnologiji, saj težje presegajo tehnološke ovire in omejitve.

Anketiranke in anketiranci v raziskavi so prepričani, da podpora družbenega okolja ustvarjajo norme in pravila delovanja tega okolja, pa tudi drugi pomembni ljudje, ki krepijo oziroma slabijo namero starejših ljudi za učenje in uporabo IT. V raziskavi so starejši ljudje izpostavili različno podporo družbenega okolja. Starejše ljudi motivira mnenje družinskih članov in prijateljev. Ti vplivajo na starejše ljudi s svojim mnenjem, da je v vsakdanjem življenju učenje IT in znanje uporabe IT nujno in pomembno. Glede na to, da starejši ljudje upoštevajo mnenje pomembnih drugih ljudi, je anketirancem pomembno, da pomembni drugi ljudje zaupajo v njihovo pripravljenost in sposobnost za učenje in uporabo IT.

V procesu učenja in uporabe IT starejši ljudje pričakujejo socialno podporo tudi od ožjih družinskih članov, prijateljev, znancev, ki tvorijo njihov socialni konvoj. To pričakujejo tudi od izobraževalnih institucij, ki izvajajo IT izobraževanja. Starejši

ljudje od pomembnih drugih ljudi in institucij pričakujejo, da jim bodo dali določene informacije, ki jih za učenje potrebujejo, in da jim bodo pomagali preseči ovire, s katerimi bi se lahko srečali pri učenju in uporabi IT.

Raziskava je pokazala, da podpora pomembnih drugih ljudi v procesu učenja in uporabe IT, pozitivno vpliva na zaznavo sposobnosti starejših ljudi, ki krepi njihovo namero, da se naučijo uporabe IT. Socialna podpora pomembnih drugih ljudi namreč krepi pozitivna pričakovanja starejših ljudi glede učenja uporabe IT in njihovo prepričanje v svoje sposobnosti. Oviro pri učenju in uporabi IT starejšim ljudem predstavlja dejstvo, da si učenja IT le želijo, kar ni dovolj za udeležanje vedenja. Vedenjsko namero za učenje IT namreč krepi tudi prepričanje pomembnih drugih ljudi, da je računalnik zelo uporabno orodje in da je komuniciranje s pomočjo IT splošno uporabno. Podpora pomembnih drugih ljudi pri učenju IT je za starejše ljudi priložnost, da se s pomočjo IT povežejo z drugimi ljudmi in da navežejo tudi nove fizične stike. Spoznavanje drugih ljudi in interakcija z njimi v procesu učenja in uporabe IT jim dajeta možnosti, da spoznajo novo tehnologijo in jo pričneje uporabljati.

8.3 Samonadzor

Rezultati raziskave potrjujejo, da na namero starejših ljudi, da se odločijo za učenje in uporabo IT, pomembno vpliva privlačnost cilja oziroma to, da zaznavajo samonadzor nad vedenjem, ki sproži željo po določenem vedenju. Rezultati raziskave namreč kažejo, da na namero starejših ljudi za učenje in uporabo IT pomembno vpliva zaznava samonadzora nad učenjem in uporabo IT. Starejši človek, ki zaznava visoko stopnjo nadzora nad procesom učenja, bo oblikoval trdno namero za učenje in uporabo IT. Poleg tega bo pozitivno vrednotil možnosti za uporabo IT v procesu komuniciranja pri dopolnjevanju socialnega konvoja.

Dokazali smo hipotezo H3, s katero trdimo, da je starejša oseba prepričana da lahko premosti vse ovire v procesu učenja in uporabe IT, če zaznava dovolj visoko stopnjo samonadzora nad učenjem in uporabo IT, to je pri oblikovanju namere za učenje in uporabo IT v procesu komuniciranja pri dopolnjevanju socialnega konvoja. Ena od ovir je osamljenost, za katero so starejši ljudje prepričani, da jo lahko odstranijo. Osamljenost je povezana s socialno izključenostjo in s krčenjem socialnega konvoja. Starejši ljudje so prepričani tudi, da bo komuniciranje s pomočjo IT zmanjšalo njihovo socialno izključenost, da jih bo povezalo s prijatelji in okrepilo njihov občutek, da so del družbene skupnosti. Komuniciranje z IT bo po njihovem prepričanju okrepilo vezi z ožjo družino, saj fizična oddaljenost ni več ovira in ni vzrok za socialno izključenost iz družine. Starejši ljudje, ki so sodelovali v raziskavi, izražajo tudi prepričanje, da bo komuniciranje s pomočjo IT ohranjalo njihovo vključenost v širše družbeno okolje in okrepilo njihovo neodvisno delovanje.

Zaznava starejših ljudi, da lahko nadzirajo svoje vedenje, pomembno vpliva na njihovo prepričanje o tem, ali bodo pri tem vedenju uspešni. Zaznava samonadzora torej temelji na pričakovanjih starejših ljudi o njihovi sposobnosti, da se lahko naučijo uporabljati IT in s pomočjo IT uspešno komunicirati.

Starejši ljudje, ki so sodelovali v raziskavi, pozitivno zaznavajo svojo sposobnost, da se naučijo uporabe računalnika in komuniciranja s pomočjo IT. Njihova zaznava lastne sposobnosti je dobro izhodišče za to, da zaznavajo tudi svoj vpliv na učenje in na uporabo računalnika in IT. Ugotovitve iz raziskave potrjujejo vlogo pričakovanj pri krepitvi zaznave samonadzora pri starejših ljudeh. Starejši ljudje imajo namreč pozitivna pričakovanja do učenja in uporabe IT. Menijo celo, da se lahko naučijo uporabe računalnika, če to želijo, kar kaže na visoko zaznavo njihovega vpliva v procesu učenja. Zaključimo lahko, da so pozitivna pričakovanja pomemben faktor ustvarjanja pozitivne podobe o sebi, ki gradi prepričanje starejših ljudi o samonadzoru v procesu učenja in uporabe IT. Pozitivna pričakovanja poleg tega gradijo vedenjsko namero in povečujejo željo po učenju IT. Samonadzor v procesu učenja IT krepi tudi uporabnost znanj o računalniku in o uporabi interneta. K pozitivni zaznavi samonadzora pri starejših ljudeh v procesu učenja uporabe IT prispeva tudi spoznanje, da z uporabo računalnika lahko nenehno spoznavajo ljudi in se učijo novosti. Uporabnost znanja o računalniku in internetu, možnosti za spoznavanje novosti in za spoznavanje ljudi s pomočjo komuniciranja z IT so po njihovem mnenju dovolj privlačne nagrade za doseganje cilja, ki se izraža kot vedenjska namera za učenje in uporabo IT.

Iz rezultatov raziskave ugotavljamo, da starejši ljudje pričakujejo, da bodo z učenjem IT in s kasnejšo uporabo IT manj osamljeni, kar njihovo namero za to vedenje povečuje. Starejši ljudje pozitivno pričakujejo, da bodo s komuniciranjem s pomočjo IT bolj povezani s prijatelji in z ožjimi družinskimi člani. Motivira jih tudi možnost, da jim komuniciranje s pomočjo IT omogoča socialno vključenost in neodvisnost. Ta pričakovanja starejših ljudi povečujejo njihovo zaznavo vpliva lastnega delovanja v procesu učenja in uporabe IT, pa tudi njihovo namero za to vedenje.

Rezultati raziskave kažejo, da v primerjavi z ženskami, starejši moški izražajo močnejšo namero za učenje in uporabo IT. V življenju se pogosteje srečujejo s tehnologijo, zato učenje in uporabo IT zaznavajo kot enostavno, so bolj prepričani v svojo sposobnost obvladovanja tehničnih spretnosti in so drznejši pri komuniciranju s pomočjo IT.

8.4 Vedenjska namera in dopolnjevanje socialnega konvoja

Socialni konvoj predstavlja starejšim ljudem pomemben vir socialne podpore in čustvene opore. Socialni konvoj starejših ljudi se običajno krči, kar ustvarja pogoje za socialno izključenost in za pojav osamljenosti.

Starejši ljudje ohranjajo svojo socialno vključenost in zmanjšujejo osamljenost tako, da s komuniciranjem s pomočjo IT spoznavajo nove ljudi in tako pridobijo priložnost za dopolnjevanje svojega socialnega konvoja. Dokazali smo hipotezo H4, da če starejši ljudje dovolj močno zaznavajo jasno izraženo namero za komuniciranje s pomočjo IT, obstaja velika verjetnost, da bodo komunicirali s pomočjo IT, to pa jim bo omogočilo dopolnjevanje socialnega konvoja. Starejši ljudje, ki izražajo močno namero za komuniciranje z drugimi ljudmi s pomočjo IT, tudi dejansko komunicirajo s pomočjo IT in tako spoznavajo nove prijatelje, s katerimi izmenjujejo socialno podporo in čustveno oporo. Starejši ljudje se s

pomočjo IT lahko povežejo z ljudmi, ki so geografsko oddaljeni in z ljudmi, ki jih v realnem življenju še nikoli niso srečali.

V raziskavi smo ugotovili, da starejši ljudje, ki komunicirajo s pomočjo IT, ne zaznavajo osamljenosti, saj imajo občutek, da jih drugi ljudje poznajo in razumejo in jim s tem nudijo potrebno čustveno oporo. Ko komunicirajo z drugimi ljudmi, imajo starejši ljudje občutek, da pripadajo določeni skupini in da se s člani te skupine lahko resnično pogovorijo. Komuniciranje s pomočjo IT prispeva k ohranjanju in razvoju socialnega okolja oziroma socialnega konvoja, ki starejšim ljudem nudi socialno oporo, s tem pa tudi zmanjšuje njihovo osamljenost.

Iz rezultatov raziskave ugotavljamo, da starejše ženske v primerjavi z moškimi, s komuniciranjem s pomočjo IT spoznajo več novih prijateljev in intenzivneje dopolnjujejo svoj socialni konvoj z novimi člani, kar povečuje njihovo socialno vključenost in zmanjšuje tveganje za pojav osamljenosti.

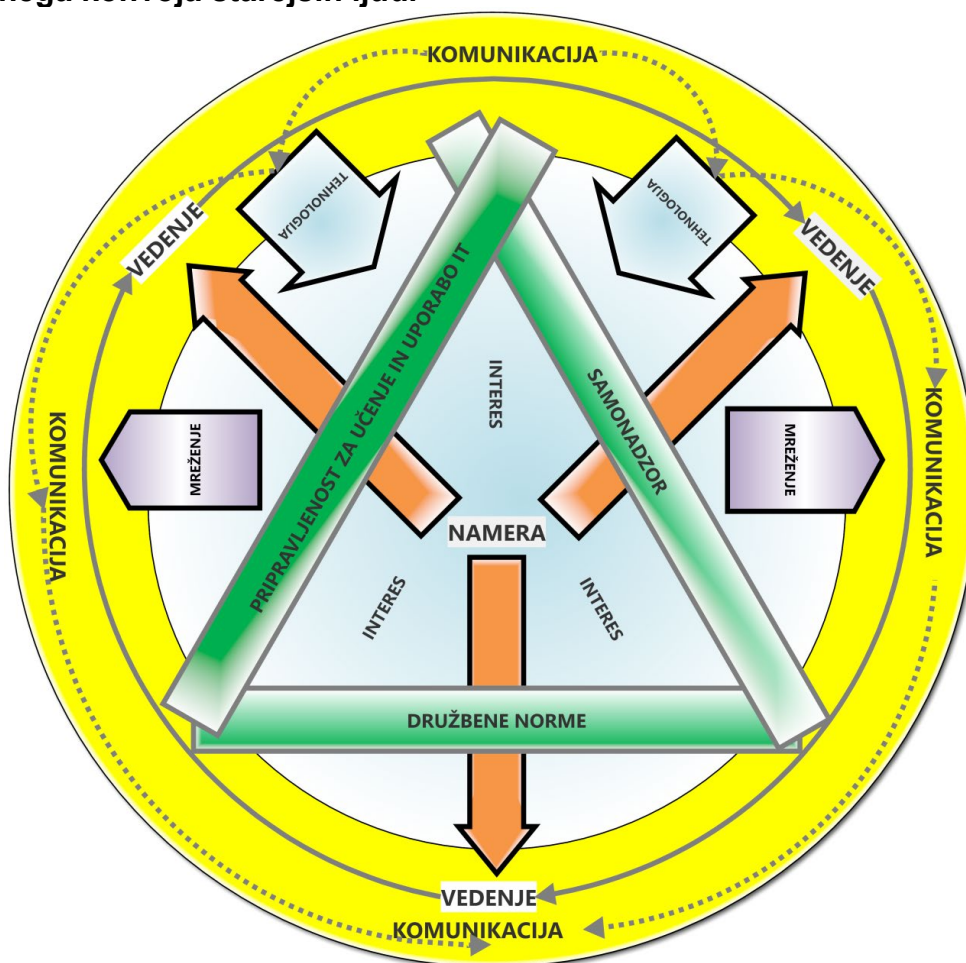
Zaznava starejših ljudi, da imajo nadzor nad komuniciranjem s pomočjo IT, in prepričanje, da imajo na razpolago dovolj sredstev in priložnosti za le-to, spodbuja vedenje, ki omogoča dopolnjevanje njihovega socialnega konvoja. Če starejši človek v učenju in pri uporabi IT zaznava priložnost za komuniciranje z njim pomembnimi ljudmi ter za izmenjavo socialne podpore in čustvene opore, se lažje odloči za komuniciranje s pomočjo IT. S potrditvijo hipoteze H5 smo dokazali, da slabše kot starejši ljudje zaznavajo svoj nadzor nad učenjem in uporabo IT, bolj so motivirani za učenje in uporabo IT. Pričakujejo namreč, da bodo s tem okrepili zaupanje v svoje sposobnosti in postali samozavestnejši. Raziskava kaže tudi, da starejši ljudje s pomočjo IT lahko komunicirajo s prijatelji, ko potrebujejo njihovo podporo.

Iz rezultatov raziskave ugotavljamo, da starejše ženske s pomočjo IT več komunicirajo s svojimi prijatelji in tako intenzivneje kot moški dopolnjujejo svoj socialni konvoj. Od članov svojega socialnega konvoja pričakujejo podporo, kot so pomoč, zaupanje in nasveti pri pomembnih odločitvah. Vse to jim omogoča povečevanje njihove socialne vključenosti in zmanjševanje tveganja za pojav osamljenosti.

8.5 Konceptualni model učenja in uporabe IT za dopolnjevanje socialnega konvoja starejših ljudi

Na osnovi empiričnih rezultatov smo oblikovali konceptualni model učenja in uporabe IT, ki ga prikazujemo na Sliki 13.

Slika 13: Konceptualni model učenja in uporabe IT za dopolnjevanje socialnega konvoja starejših ljudi

Vir: Lastna raziskava.

Model izhaja iz predpostavke, da pozitivna pripravljenost starejših ljudi za učenje in uporabo IT, vpliv pomembnih drugih ljudi iz družbenega okolja in zaznava samonadzora nad učenjem in komuniciranjem s pomočjo IT krepijo vedenjsko namero starejših ljudi za učenje in komuniciranje s pomočjo IT.

Na prvi ravni model predpostavlja, da starejši ljudje izrazijo vedenjsko namero in se odločijo za učenje in komuniciranje s pomočjo IT, če imajo glede učenja in komuniciranja s pomočjo IT pozitivna pričakovanja. Pričakovanja starejših ljudi izhajajo iz podmene, da bodo s takim vedenjem pridobili znanje za komuniciranje s pomočjo IT, ki jim bo omogočilo dopolnjevanje njihovega socialnega konvoja z novimi člani.

Model vključuje tudi vlogo podpornega okolja za oblikovanje vedenjske namere. Starejši ljudje izrazijo vedenjsko namero in se odločijo za učenje in komuniciranje s pomočjo IT, če zaznavajo podporo družbenega okolja. Podpora predstavlja starejšim ljudem pomemben motiv za učenje IT. Osrednjega pomena pri tem je podpora pomembnih drugih ljudi, še posebej, če le-ti izražajo svoja prepričanja, da sta učenje in komuniciranje s pomočjo IT v vsakdanjem življenju nujna in pomembna. Starejše ljudi motivira tudi to, da drugi ljudje zaupajo v njihovo pripravljenost in sposobnost za učenje in komuniciranje s pomočjo IT.

Zaznava samonadzora je v modelu učenja in uporabe IT pomemben faktor oblikovanje namere starejšega človeka za učenje in uporabo IT in pomemben faktor dejanskega vedenja, to je komuniciranja s pomočjo IT v procesu dopolnjevanja socialnega konvoja. V modelu predpostavljamo, da je namera za učenje in komuniciranje s pomočjo IT povezana s potencialno zaznavo sposobnosti za učenje in uporabo IT in z izidom pozitivnih pričakovanj in pričakovane nagrade, ki se izraža kot uspešno komuniciranje v socialni mreži na internetu pri dopolnjevanju socialnega konvoja. Če starejši ljudje zaznavajo uporabnost IT za komuniciranje v socialni mreži, ki jim omogoča dostop do potencialnih članov njihovega socialnega konvoja, obstaja velika verjetnost, da se bodo tega komuniciranja z IT tudi naučili.

Dopolnjevanje socialnega konvoja je pomemben interaktivni proces, v katerem starejši ljudje utrjujejo svojo socialno podporo in iščejo čustveno oporo pri pomembnih drugih ljudeh. Komuniciranje s pomočjo IT jim omogoča utrjevanje trdnih in vzpostavljanje šibkih vezi z drugimi ljudmi, ki jih lahko na konkretni ravni odnosov razvijejo v novo, dopolnjeno socialno mrežo in tako zadovoljijo svoje potrebe po socialni interakciji z drugimi ljudmi.

Starejšim ljudem se socialni konvoj običajno krči, kar zmanjšuje vir njihove socialne podpore in čustvene opore, zato jim je potrebno predstaviti uporabnost IT za dopolnjevanje socialnega konvoja in jih motivirati za trajno uporabo IT. To nalogo lahko izvedejo ponudniki internetnih storitev in izobraževalne institucije, ki naj prek različnih marketinških aktivnosti, spodbudijo uporabo IT med starejšimi ljudmi. Starejšim ljudem je potrebno predstaviti, da lahko s komuniciranjem s pomočjo IT spoznajo nove ljudi, ki postanejo člani njihovega socialnega konvoja in vir socialne podpore in čustvene opore.

Ker se starejši ljudje soočajo z zadrego, ali vstopiti v proces učenja IT, morajo izobraževalne institucije, ki starejše ljudi učijo uporabljati IT, pripraviti takšne programe usposabljanja, ki bodo upoštevali fizične in kognitivne omejitve starejših ljudi, pa tudi njihove socialno-čustvene potrebe. Za starejše ljudi je pomembno, da učenje IT poteka v sproščenem okolju in v vzdušju, kjer se napake ne kaznujejo. V takšnem spodbudnem okolju se starejši ljudje sprostijo, zmanjšajo nelagodje do učenja IT in bolj zaupajo v svoje sposobnosti za učenje IT.

Socialna politika bi morala starejšim ljudem pomagati pri premagovanju ovir, ki jih zaznavajo v procesu učenja IT in komuniciranja s pomočjo IT. Potrebno bi bilo izvajati aktivno politiko ozaveščanja starejših ljudi o uporabnosti IT znanj. S tem bi dosegli višjo računalniško pismenost tudi med starejšimi ljudmi. Starejši ljudje potrebujejo podporo tudi pri kasnejšem komuniciranju s pomočjo IT, saj se IT nenehno spreminja in dopolnjuje.

8.6 Prispevek znanosti

V doktorski disertaciji smo ustvarili nov konceptualni model, katerega izhodišče smo poiskali v Teoriji načrtovanega vedenja (Ajzen, 1991), Teoriji pričakovanj (Vroom, 1964) in Teoriji socialnega konvoja (Kahn in Antonucci, 1980).

Doktorska disertacija je prva raziskava v slovenskem in mednarodnem prostoru, katere rezultat je model učenja in uporabe IT za dopolnjevanje socialnega konvoja starejših ljudi. Pri pregledu strokovne in znanstvene literature o dosedanjih raziskavah nismo zasledili nobene raziskave, ki bi proučevala vpliv komuniciranja s pomočjo IT na dopolnjevanje socialnega konvoja.

Model učenja in uporabe IT odpira nova spoznanja glede uporabnosti komuniciranja starejših ljudi s pomočjo IT. Uporaba IT v procesu dopolnjevanja socialnega konvoja starejših ljudi odpira nove možnosti za komuniciranje, katerega cilj je ohranjanje stikov z družbenim okoljem. Sodobni način življenja in razvoj IT predstavljata izziv za starejšo populacijo, ki te tehnologije ne uporablja aktivno v procesu komuniciranja z drugimi ljudmi pri ohranjanju in dopolnjevanju socialnega konvoja.

Nova spoznanja iz doktorske disertacije kažejo, da je Teorija načrtovanega vedenja (Ajzen, 1991) ustrezen teoretični konstrukt in tudi empirični model, ki spodbuja motivacijske potenciale starejših ljudi in njihovo namero za učenje uporabe IT.

V disertaciji Teorijo načrtovanega vedenja (Ajzen, 1991) dopolnjujemo z novim motivacijskim dejavnikom, to je z zaznavo navora, ki ga je potrebno vložiti v doseganje cilja. Pozitivna zaznava starejšega človeka, da bo vloženi napor prispeval k uspehu pri doseganju cilja, krepi njegovo namero za učenje in uporabo IT (Vroom, 1964, 17). Rezultati raziskave kažejo, da zaznava starejšega človeka, da je sposoben vložiti določen napor v učenje in uporabo IT, prispeva h krepitvi človekove namere, da se vključi v proces učenja IT. Če starejši človek nima pozitivnih pričakovanj, povezanih s ciljem, ki ga želi doseči, potrebe po vplivu na doseganje cilja ne bo jasno izrazil in v doseganje cilja tudi ne bo želel vložiti velikega navora. V procesu motivacije za učenje IT so zelo pomembna pričakovanja starejšega človeka.

Rezultati raziskave kažejo, da so spremembe socialnega konvoja v poznem življenjskem obdobju dovolj močan motiv za uporabo novega načina komuniciranja s pomočjo IT, ki ohranja socialno vključenost in zmanjšuje tveganje za pojav osamljenosti. Želja po socialni vključenosti, ki se kaže v težnji po ohranjanju ali dopolnjevanju socialnega konvoja, spodbuja iskanje novih načinov komuniciranja, ki bi v sodobni družbi lahko zaustavili krčenje socialnega konvoja in omogočili starejšemu človeku, da načrtuje in dejansko tudi dopolnjuje svoj socialni konvoj. Inovativno delovanje starejšega človeka izhaja iz potrebe po prilagajanju novim načinom komuniciranja v sodobni družbi, ki lahko spodbudijo nov način interakcije v njegovem socialnem konvoju.

Samonadzor nad sposobnostjo za učenje in uporabo IT je v konceptualnem modelu najšibkejša spremenljivka. Tudi rezultati drugih raziskav Teorije načrtovanega vedenja (Ajzen, 1991) kažejo, da je vzpostavljanje nadzora starejših ljudi nad svojim vedenjem v procesu krepitve vedenjske namere za določeno vedenje zapleten in nejasen proces. Prispevek naše disertacije k pojasnjevanju vloge samonadzora v procesu učenja in uporabe IT je v vrednotenju pomena privlačnosti nagrade pri doseganju cilja. Privlačnost nagrade starejši ljudje zaznavajo kot možnost, da so socialno vključeni in da imajo v socialnem konvoju

ljudi, ki jim nudijo socialno podporo in čustveno oporo v negotovih situacijah. Socialna vključenost, ki je privlačna nagrada za vloženi napor pri učenju IT in ki si jo lahko zagotovijo s komuniciranjem s pomočjo IT, predstavlja pomemben motivacijski dejavnik, ki krepi občutek starejših ljudi, da imajo nadzor nad namero za učenje in uporabo IT.

Če starejši človek visoko vrednoti nagrado za doseženi cilj, ga to motivira, da se za določeno vedenje odloči. Privlačnost nagrade je v možnosti in priložnosti za aktivno vključevanje starejšega človeka v družbeno okolje. Glede na to, da v raziskavi visoka in pozitivna pričakovanja krepijo zaznavo samonadzora pri starejših ljudeh, lahko sklepamo, da je njihov socialni konvoj potencial za socialno vključenost in možnost za socialno podporo in čustveno oporo, ki jo nudi socialni konvoj. Poleg tega lahko sklepamo, da aktiven in kakovosten socialni konvoj krepi zaznavo samonadzora starejšega človeka in s tem tudi njegovo spoznanje o potrebi po aktivnem sodelovanju v komuniciranju s pomočjo IT. Uporaba IT je torej nova dimenzija v komuniciranju v procesu ustvarjanja socialnega konvoja in nova dimenzija Teorije načrtovanega vedenja (Ajzen, 1991), ki krepi zaznavo samonadzora starejšega človeka. Starejši ljudje pripisujejo socialnim stikom z drugimi ljudmi velik pomen in samonadzor nad lastnim vedenjem jim utira pot do uresničitve teh stikov. Privlačnost možnosti, da bodo lahko ohranjali in vzpostavljali stike z drugimi ljudmi s pomočjo komuniciranja z IT, krepi tudi njihovo zaznavo možnosti, da lahko aktivno sodelujejo v družbenem okolju, kar krepi njihovo avtonomijo in občutek pripadnosti skupnosti. Visoka pričakovanja, kot del namere za učenje in uporabo IT, to namero utrjujejo in krepijo potrebo po dejanski uporabi IT pri ohranjanju in dopolnjevanju socialnega konvoja starejšega človeka. Če ima starejši človek visoka pričakovanja glede učenja in komuniciranja s pomočjo IT in če predpostavlja, da bo za nagrado lahko dopolnjeval svoj socialni konvoj, to krepi njegovo namero za učenje in komuniciranje s pomočjo IT.

9 ZAKLJUČEK

V informacijski dobi je IT temeljito spremenila način komuniciranja med ljudmi in postala pomemben dejavnik socialne vključenosti tudi za starejšo populacijo. Starejši ljudje, ki se lahko s komuniciranjem s pomočjo IT aktivno vključujejo v družbeno dogajanje, dopolnjujejo svoj socialni konvoj, živijo bolj samostojno življenje in so bolj neodvisni.

Starejši ljudje se pred odločitvijo za učenje IT soočajo z zadrego, ali vstopiti v proces pridobivanja novega znanja, ki od njih zahteva določen napor. Rezultati kvantitativne raziskave kažejo, da se starejši ljudje za učenje in komuniciranje s pomočjo IT odločijo, če v tem procesu zaznavajo priložnost za učenje novih znanj in spoznavanje novih ljudi. S tem pridobijo nove člane svojega socialnega konvoja, ki so jim pomemben vir socialne podpore in čustvene opore.

Iz rezultatov raziskave ugotavljamo, da pripravljenost starejšega človeka za učenje in komuniciranje s pomočjo IT krepi njegovo namero, da se odloči za učenje in komuniciranje s pomočjo IT. Ugotavljamo tudi, da normativna prepričanja starejšega človeka, ki se izražajo kot učinek pritiska skupinskih norm na potrebo po učenju in komuniciranju s pomočjo IT, krepijo njegovo namero za učenje in

komuniciranje s pomočjo IT. Rezultati raziskave kažejo, da je starejši človek, ko zaznava dovolj visoko stopnjo samonadzora nad učenjem in komuniciranjem s pomočjo IT, prepričan, da lahko premosti vse ovire. To krepi njegovo namero za učenje in komuniciranje s pomočjo IT, kar bo omogočilo dopolnjevanje njegovega socialnega konvoja. Ugotavljamo tudi, da če starejši človek dovolj močno zaznava jasno izraženo namero za učenje in komuniciranje s pomočjo IT, obstaja velika verjetnost, da bo človek komuniciral s pomočjo IT, kar mu bo omogočilo dopolnjevanje njegovega socialnega konvoja. Prav tako rezultati raziskave kažejo, da če starejši človek zaznava, da ima nadzor nad komuniciranjem s pomočjo IT, in če verjame, da ima za to na razpolago dovolj sredstev in priložnosti, ga to motivira za komuniciranje s pomočjo IT, ki omogoča dopolnjevanje njegovega socialnega konvoja.

Starejši ljudje lahko s komuniciranjem s pomočjo IT ohranjajo stike z ljudmi iz različnih socialnih okolij, kar je pomembno za pridobivanje novih idej in informacij. Komuniciranje s pomočjo IT starejšim ljudem omogoča stike z okolico in je še posebno pomembno za navezovanje oziroma ohranjanje stikov z geografsko oddaljenimi ljudmi. Komuniciranje s pomočjo IT starejšim ljudem omogoča dostop do velikega števila ljudi, vzpostavijo lahko tudi komunikacijo z ljudmi, ki jih osebno ne poznajo. Tako si povečajo možnost za dopolnjevanje svojega socialnega konvoja z novimi člani.

Namera starejših ljudi za učenje in komuniciranje s pomočjo IT izhaja iz njihovega motivacijskega potenciala. Najmočnejši vpliv na namero imajo motivi starejših ljudi oziroma njihova pozitivna pripravljenost za učenje in komuniciranje s pomočjo IT. Če starejšim ljudem učenje in uporaba IT odpre priložnosti za nov način komuniciranja z drugimi ljudmi, je to zanje dovolj privlačna nagrada.

Starejše ljudi motivira priložnost, da lahko s pomočjo IT sproščeno komunicirajo z drugimi ljudmi, izrazijo svoje mnenje in ga argumentirajo, da izrazijo nesoglasje in se učijo novih stvari. Pričakujejo, da bodo s komuniciranjem s pomočjo IT odkrili nova spoznanja in pridobili nove informacije, s katerimi bodo oblikovali svoj pogled na svet. Starejši ljudje so prepričani, da jim učenje in komuniciranje s pomočjo IT omogočata razvoj njihovih socialnih spretnosti in krepitev njihovega socialnega kapitala, ki je potencial za socialno podporo in čustveno oporo v internetni socialni mreži.

Pomemben vpliv na namero starejših ljudi za učenje in komuniciranje s pomočjo IT ima tudi družbeno okolje oziroma podpora drugih ljudi, članov njihovega socialnega konvoja, ali ljudi, ki jim sicer veliko pomenijo. Če starejši ljudje ugotovijo, da pomembni drugi ljudje od njih pričakujejo, da se bodo učili IT in komunicirali s pomočjo IT in če od pomembnih drugih ljudi prejmejo ustrezno podporo, starejši ljudje okrepijo svojo namero za učenje in komuniciranje s pomočjo IT.

Starejši ljudje utrdijo namero za učenje in komuniciranje s pomočjo IT, če pomembni drugi ljudje od njih pričakujejo, da se pričnejo učiti in komunicirati s pomočjo IT, ker je to znanje v vsakdanjem življenju nujno in pomembno. Starejšim ljudem je pomembno tudi, da njim pomembni drugi ljudje zaupajo v njihovo pripravljenost in sposobnost, da se naučijo uporabljati IT. Od ožjih družinskih

članov, prijateljev, znancev in institucije, ki izvajajo IT izobraževanja, pričakujejo socialno podporo in čustveno oporo v času učenja in komuniciranja s pomočjo IT. Pri učenju in komuniciranju s pomočjo IT pričakujejo nove informacije in metode za preseganje ovir, s katerimi se pri tem srečujejo.

Na učenje IT pri starejših ljudeh vpliva tudi njihov spol, ki v učnem modelu močnejše vpliva na krepitev namere za učenje IT kot zaznava samonadzora nad učenjem. Starejši moški izražajo močnejšo namero za učenje in komuniciranje s pomočjo IT kot ženske. Moški učenje IT zaznavajo kot enostavno, ker se v življenju pogosteje srečujejo s tehnologijo in so zato ali bolj izkušeni ali bolj prepričani v svoje sposobnosti za obvladovanje tehničnih spretnosti. Nasprotno, starejše ženske kažejo močnejšo namero zgolj za komuniciranje s pomočjo IT, ker želijo spoznati več novih prijateljev in dopolnjevati svoj socialni konvoj. Želijo, da bi jim novi prijatelji in znanci nudili pomoč pri pomembnih odločitvah.

Na namero starejših ljudi, da se odločijo za učenje in komuniciranje s pomočjo IT, vpliva tudi moč njihovega prepričanja o tem, ali se lahko naučijo uporabe IT za komuniciranje z drugimi ljudmi. Ugotavljamo tudi, da je to prepričanje zaznava sposobnosti za učenje uporabe IT. Starejši ljudje v raziskavi zaznavajo, da so sposobni v učenje IT vložiti napor, kar jim bo omogočilo nov način komuniciranja z drugimi ljudmi. Poleg tega pričakujejo, da bo to znanje zanje uporabno. Prepričani so tudi, da bodo pri tem vedenju uspešni. Vsi ti dejavniki krepijo njihovo namero in željo po učenju IT. Sklepamo tudi, da starejši ljudje povezujejo svojo pozitivno zaznavo o samonadzoru nad učenjem IT in komuniciranjem z IT s privlačnostjo nagrade, to je s priložnostjo, da bodo s tem ohranili svojo socialno vključenost. Spoznanje o tem, da jim lahko samo aktiven in kakovosten socialni konvoj omogoča socialno vključenost, spodbuja njihovo potrebo in namero po učenju IT.

Starejši ljudje zaznavajo privlačnost nagrade v njihovi možnosti in priložnosti za aktivno vključenost v družbeno okolje. Poleg tega privlačnost nagrade krepil zaznavo samonadzora starejših ljudi za učenje in komuniciranje s pomočjo IT in njihovo spoznanje o potrebi po aktivnem komuniciranju s pomočjo IT.

Visoka pričakovanja starejših ljudi, ki jih imajo glede možnosti kakovostnega komuniciranja s pomočjo IT, se kažejo kot pripravljenost vložiti določen napor v učenje IT, kot zaznava vpliva oziroma samonadzora nad učenjem IT in kot vrednotenje pričakovane nagrade za doseženi cilj, ki se kaže kot socialna vključenost v družbeno okolje. Starejši ljudje zaznavajo privlačnost nagrade za učenje in komuniciranje s pomočjo IT v zmanjšanju njihove osamljenosti in socialne izključenosti. Starejši ljudje poleg tega pričakujejo, da bodo s komuniciranjem s pomočjo IT krepili vezi z ožjo družino, ohranili vključenost v širše družbeno okolje in okrepili svoje neodvisno delovanje. Iz empirične raziskave tudi ugotavljamo, da starejši ljudje presojujejo, da lahko s komuniciranjem s pomočjo IT ohranjajo svojo socialno vključenost in zmanjšujejo svojo osamljenost tako, da spoznavajo nove ljudi, s katerimi delijo socialno podporo in čustveno oporo.

Če povzamemo, ugotovitve iz raziskave kažejo, da so starejši ljudje motivirani za učenje novih informacijskih znanj, če so s temi znanji pozitivno povezana pričakovanja starejših ljudi glede njihove socialne vključenosti. Pri tem potrebujejo podporo družbene skupnosti in članov svojega socialnega konvoja. Imeti morajo

občutek, da so se sposobni naučiti uporabe IT in da imajo dovolj energije in moči, da zdržijo napor, ki ga učenje IT od njih zahteva. Z novimi informacijskimi znanji lahko starejši ljudje komunicirajo z drugimi ljudmi in spoznavajo nove ljudi, ki so pomemben vir njihove socialne vključenosti, socialne podpore in tudi čustvene opore, kar pozitivno vpliva na njihovo socialno vključenost in zmanjšuje tveganje za pojav osamljenosti.

LITERATURA

1. Aalbers, Teun, Baars, Maria A. E. in Olde Rikkert, Marcel G. M. 2011. Characteristics of effective Internet-mediated interventions to change lifestyle in people aged 50 and older: A systematic review. *Ageing Research Reviews* 10 (4): 487-497.
2. Adams, Nichola, Stubbs, David in Woods, Valerie. 2005. Psychological barriers to Internet usage among older adults in the UK. *Medical Informatics and Internet in Medicine* 30 (1): 3-17.
3. Adams, Rebeca G. in Stevenson, Michelle L. 2004. A Lifetime of Relationships Mediated by Technology. V *Growing Together: Personal Relationships Across the Lifespan*, ur. Karen L. Lang in Frieder R. Fingerman, 368-394. New York: Cambridge University Press.
4. Ajrouch, Kristine J., Blandon, Alysia Y. in Antonucci, Toni C. 2005. Social Networks Among Men and Women: The Effects of Age and Socioeconomic Status. *The Journals of Gerontology: Series B: Psychological Sciences & Social Sciences* 60 (6): 311-317.
5. Ajzen, Icek in Albarracin, Dolores. 2007. Predicting and Changing Behavior: A Reasoned Action Approach. V *Prediction And Change of Health Behavior: Applying the Reasoned Action Approach*, ur. Icek Ajzen, Dolores Albarracin in Robert Hornik, 3-22. New Jersey: Erlbaum Associates.
6. Ajzen, Icek in Driver, Beverly L. 1992. Application of the Theory of Planned Behavior to leisure Choice. *Journal of Leisure Research* 24 (3): 207-224.
7. Ajzen, Icek in Fishbein, Martin. 2005. The influence of attitudes on behavior. V *The handbook of attitudes*, ur. Dolores Albarracin, Blair T. Johnson in Mark P. Zanna, 173-221. New York: Psychology Press.
8. Ajzen, Icek in Madden, Thomas J. 1986. Prediction of goal-directed behavior: Attitudes, intentions, and perceived behavioral control. *Journal of Experimental Social Psychology* 22 (5): 453-474.
9. Ajzen, Icek. 1985. From Intentions to Actions: A Theory of Planned Behavior. V *Action-control: From Cognition to Behavior*, ur. Julius Kuhl in Jürgen Beckmann, 11-39. Heidelberg: Springer.
10. Ajzen, Icek. 1991. The Theory of Planned Behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 50 (2): 179-211.
11. Ajzen, Icek. 2002. Perceived Behavioral Control, Self-Efficacy, Locus of Control, and the Theory of Planned Behavior. *Journal of Applied Social Psychology* 32 (4): 665-683.
12. Ajzen, Icek. 2005. *Attitudes, Personality and Behavior*. 2nd ed. Berkshire: Open University Press.
13. Ajzen, Icek. 2006. *Constructing a Theory of Planned Behavior Questionnaire. Conceptual and Methodological Considerations*. Dostopno na: <http://www.unibielefeld.de/ikg/zick/ajzen%20construction%20a%20tpb%20questionnaire.pdf> (20. oktober 2013).
14. Ajzen, Icek. 2012. The theory of planned behavior. V *Handbook of theories of social psychology*, ur. Paul A. M. Van Lange, Arie W. Kruglanski in E. Tory Higgins, 438-459. London: SAGE Publications.
15. Ajzen, Icek. 2014. *The theory of planned behaviour is alive and well, and not ready to retire: a commentary on Sniehotta, Pesseau, and Araújo-Soares*. Health Psychology Review. Dostopno na <http://www.researchgate.net/publication/263228691> The theory of planned behavior is alive and well

and not ready to retire A commentary on Sniehotta Presseau and Ar ajo-Soares (20. december 2014).

16. Akiyama, Hiroko in Antonucci, Toni C. 1987. An examination of sex differences in social support among older men and women. *Sex Roles* 17 (11-12): 737-749.
17. Akiyama, Hiroko, Antonucci, Toni C., Takahashi, Keiko in Langfahl, Elizabeth S. 2003. Negative interactions in close relationships across the life span. *Journals of Gerontology: Series B: Psychological Sciences and Social Sciences* 58 (2): 70-79.
18. Akiyama, Hiroko, Elliott, Kathryn in Antonucci, Toni C. 1996. Same-Sex and Cross-Sex Relationships. Same gender and cross gender close relationships. *Journal of Gerontology: Series B: Psychological Sciences and Social Sciences* 51 (6): 374-382.
19. Ala-Mutka, Kirsti, Malanowski, Norbert, Punie, Yves, in Cabrera, Marcelino. 2008. *Active Ageing and the Potential of ICT for Learning*. European Commission Joint Research Centre, Institute for Prospective Technological Studies Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
20. Allport, Gordon W. 1935. Attitudes. V *Handbook of social psychology*, ur. Carl Murchison, 798-844. Worcester, Mass: Clark University Press.
21. Ambrož, Milan in Colarič-Jakše, Lea-Marija. 2015. *Pogled raziskovalca: načela, metode in prakse*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti.
22. Anderson, Jennifer, Cornacchione, Jennifer in Maloney, Erin K. 2014. Normative Beliefs and Social Support in Weight Loss Communication. *The International Journal of Communication and Health* 1: 31-37.
23. Andragoški center Republike Slovenije. 2011. Program Računalniška pismenost za odrasle (RPO). Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije.
24. Ang, Magdalene C. H., Ramayah, Thurasamy in Vun, Teong Khan. 2013. Hiring disabled people in Malaysia: An application of the Theory of Planned Behavior. *The Journal of International Social Research* 6 (27): 50-64.
25. Antonucci, Toni C. 1985. Personal characteristics, social support, and social behavior. V *Handbook of Aging and the Social Sciences, second edition*, ur. Robert H. Binstock in Ethel Shanas, 94-128. New York: Van Nostrand Reinhold.
26. Antonucci, Toni C. in Akiyama, Hiroko. 1987. Social networks in adult life and a preliminary examination of the Convoy model. *Journals of Gerontology* 42 (5): 519-527.
27. Antonucci, Toni C. in Akiyama, Hiroko. 2002. Aging and Close Relationships over the Life Course. *International Society for the Study of Behavioural Development* 41 (1): 2-5.
28. Antonucci, Toni C. in Jackson, James S. 1987. Social support, interpersonal efficacy, and health: A life course perspective. V *Handbook of clinical gerontology*, ur. Laura L. Carstensen in Barry A. Edelstein, 291-311. New York: Pergamon Press.
29. Antonucci, Toni C., Ajrouch, Krisitne J. in Birditt, Kira S. 2014. The Convoy Model: Explaining Social Relations From a Multidisciplinary Perspective. *The Gerontologist* 54 (1): 82-92.

30. Antonucci, Toni C., Ajrouch, Kristine J. in Birditt, Kira S. 2006. Social relations in the third age: Assessing strengths and challenges using the Convoy Model. *In Annual review of gerontology and geriatrics: The Crown of Life Dynamics of the Early Postretirement Period*, ur. Jacquelyn Boone James, Paul Wink K. in Warner Schaie, 193-209. New York: Springer Publishing Company.
31. Antonucci, Toni C., Ajrouch, Kristine J. in Janevic, Mary R. 2003. The effect of social relations with children on the education-health link in men and women aged 40 and over. *Social Science and Medicine* 56 (5): 949-960.
32. Antonucci, Toni C., Akiyama, Hiroko in Lansford, Jennifer E. 1998. The negative effects of close social relations among older adults. *Family Relations* 47 (4): 379-384.
33. Antonucci, Toni C., Birditt, Kira S. in Ajrouch, Kristine. 2011. Convoys of Social Relations: Past, Present, and Future. V *Handbook of Life-Span Development*, ur. Karen L. Fingerman, Cynthia A. Berg, Jacqui Smith in Toni C. Antonucci, 161-182. New York: Springer Publishing Company.
34. Antonucci, Toni C., Lansford, Jennifer E. in Akiyama, Hiroko. 2001. The impact of positive and negative aspects of marital relationships and friendships on well-being of older adults. *Applied Developmental Science* 5 (2): 68-75.
35. Antonucci, Toni C., Lansford, Jennifer E., Akiyama, Hiroko, Smith, Jacqui, Baltes, Margret M., Takahashi, Keiko, Fuhrer, Rebeca in Dartigues, Jean-Francois. 2002. Differences between men and women in social relations, resource deficits, and depressive symptomatology during later life in four nations. *Journal of Social Issues* 58 (4): 767-783.
36. Antonucci, Tony C., Ajrouch, Kristine J. in Birditt, Kira S. 2006. Social Relations in the Third Age: Assessing Strengths and Challenges Using the Convoy Model. *Annual Review of Gerontology & Geriatrics* 26 (1): 193-209.
37. Antonucci, Tony C., Ajrouch, Kristine J. in Birditt, Kira S. 2014. The Convoy Model: Explaining Social Relations From a Multidisciplinary Perspective. *The Gerontologist* 54 (1): 82-92.
38. Antonucci, Tony C., Birditt, Kira S. in Akiyama, Hiroko. 2009. Convoys of social relations: an interdisciplinary approach. V *Handbook of Theories of Aging*, ur. Vern L. Bengtson, Daphna Gans, Norella Putney in Merrill Silverstein, 247-260. New York: Springer.
39. Antonucci, Tony C., Birditt, Kira S., Sherman, Carey W. in Trinh, Sarah. 2011. Stability and change in the intergenerational family: a convoy approach. *Ageing & Society* 31 (7): 1084-1106.
40. Armitage, Christopher J. in Conner, Mark. 2001. Efficacy of the Theory of Planned Behaviour: A meta-analytic review. *British Journal of Social Psychology* 40 (4): 471-499.
41. Armstrong Mair, Christine. 2007. *Convoys of Social Support across the Life Course and the Impact on Subjective Well-Being of Older Adults*. Dostopno na: http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/1/8/4/1/7/pages184176/p184176-1.php (20. januar 2015).
42. Armstrong, Michael. 2003. *A Handbook of Human Resource Management*. 9th ed. London: Kogan Page.
43. Arnold, John, Loan-Clarke, John, Coombs, Crispin, Wilkinson, Adrian, Park, Jennifer in Preston, Diane. 2006. How well can the theory of planned

- behavior account for occupational intentions? *Journal of Vocational Behavior* 69 (3): 374-390.
44. Askew, Kevin, Buckner, John E., Taing, Meng U., Ilie, Alex, Bauer, Jeremy A. in Coovert, Michael. 2014. Cyberloafing and Social Norms: The Role of Subjective Perspective and Descriptive Norms. *Computers in Human Behavior* 36: 510-519.
 45. Aula, Anne. 2005. User study on older adults' use of the web and search engines. *Universal Access in the Information Society* 4 (1): 67-81.
 46. Azar, Beth. 2002. Helping older adults get on the technology bandwagon. *Monitor on Psychology* 33 (3): 28-29.
 47. Bagozzi, Richard. 1992. The self-regulation of attitudes, intentions and behavior. *Social Psychological Quarterly* 55 (2): 178-204.
 48. Bajt, Aleksander in Štiblar, Franjo. 2002. *Statistika za družboaslovce*. Ljubljana: GV založba.
 49. Baker, Lindsey A., Cahalin, Lawrence P., Gerst, Kerstin in Burr, Jeffrey A. Productive Activities And Subjective Well-Being Among Older Adults: The Influence Of Number Of Activities And Time Commitment. *Social Indicators Research* 73 (3): 431-458.
 50. Baker, Rosland K. in White, Katherine M. 2010. Predicting adolescents' use of social networking sites from an extended theory of planned behaviour perspective. *Computers in Human Behavior* 26 (6): 1591-1597.
 51. Balestra, Pietro. 1992. Introduction to Linear Model and Panel Data. V *The Econometrics of Panel Data*, ur. Laszlo Matyas in Patrick Sevestre, 21-29. Dordrecht: Kluwer Academic.
 52. Bamberg, Sebastian, Ajzen, Icek in Schmidt, Peter. 2003. Choice of travel mode in the theory of planned behavior: the roles of past behavior, habit, and reasoned action. *Basic and Applied Social Psychology* 25 (3): 175-187.
 53. Bandura, Albert. 1977. Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review* 84 (2): 191-215.
 54. Bandura, Albert. 1986. *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs, New York: Prentice Hall.
 55. Bandura, Albert. 1991. Social cognitive theory of self-regulation. *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 50 (2): 248-287.
 56. Bandura, Albert. 1994. Self-efficacy. V *Encyclopedia of human behavior*, ur. Vilayanur Subramanian Ramachaudran, 71-81. New York: Academic Press.
 57. Bandura, Albert. 1997. *Self-efficacy: The Exercise of Control*. New York: W. H. Freeman.
 58. Bansal, Harvir S. in Taylor, Shirley F. 2002. Investigating Interactive Effects in the Theory of Planned Behavior in a Service-Provider Switching Context. *Psychology and Marketing* 19 (5): 407-425.
 59. Bartlett, Maurice Stevenson. 1937. Properties of sufficiency and statistical tests. *Proceedings of the Royal Statistical Society, Series A* 160 (901): 268-282.
 60. Beck, Lisa in Ajzen, Icek. 1991. Predicting dishonest actions using the theory of planned behavior. *Journal of Research in Personality* 25 (3): 285-301.
 61. Berke, Debra L. 1991. *Network structure, support functions, and satisfaction with social support: An analysis of the convoy model for individuals and families*. Dissertation. University of Delaware.
 62. Berkowitz, Alan D. 2005. An overview of the social norms approach. V *Changing the culture of college drinking: A socially situated health*

- communication campaign*, ur. Linda C. Lederman in Lea P. Stewart, 193-214. Creskill, New Jersey: Hampton Press.
63. Bessièrè, Katherine, Kiesler, Sara, Kraut, Robert in Boneva, Bonka S. 2008. Effects of Internet Use and Social Resources on Changes in Depression. *Information, Communication & Society* 11 (1): 47-70.
 64. Bewick, Viv, Cheek, Liz in Ball, Jonathan. 2005. Statistics review 14: Logistic regression. *Critical Care* 9 (1):112-118.
 65. Bhattacharjee, Anol in Premkumar, G. 2004. Understanding Changes in Belief and Attitude Teoward Information Technology Usage: A Theoretical Model and Longitudinal Test. *MIS Quarterly* 28 (2): 229-254.
 66. Bhattacharjee, Anol. 2000. Acceptance of E-Commerce Services: The Case of Electronic Brokerages. *IEEE Transactions on systems, Man, and Cybernetics - Part A: Systems and Humans* 30 (4): 411-420.
 67. Bilic, Bojan. 2005. The Theory of planned behaviour and health behaviours: critical analysis of metodological and theoretical issues. *Hellenic Journal of Psychology* 2: 243-259.
 68. Birditt, Kira S., Antonucci, Toni C. in Tighe, L. 2012. Enacted support during stressful life events in middle and older adulthood: An examination of the interpersonal context. *Psychology and Aging* 27 (3): 728-741.
 69. Birditt, Kira S., Jackey, Lisa M. H. in Antonucci, Toni C. 2009. Longitudinal Patterns of Negative Relationship Quality Across Adulthood. *The Journals of Gerontology: Series B: Psychological Sciences & Social Sciences* 64 (1): 1-10.
 70. Birditt, Kira S., Jackey, Lisa M. H. in Antonucci, Toni. C. 2009. Longitudinal Patterns of negative relationship quality across adulthood. *The Journals of Gerontology: Series B : Psychological Sciences & Social Sciences* 64 (1): 55-64.
 71. Bizer, George Y., Larsen, Jeff T. in Petty, Richard E. 2011. Exploring the Valence-Framing Effect: Negative Framing Enhances Attitude Strength. *Political Psychology* 32 (1): 59-80.
 72. Blanchard, Chris M., Kupperman, Janet, Sparling, Phillip, Nehl, Eric, Rhodes, Ryan E., Courneya, Kerry S., Baker, Frank in Rupp, Jeffrey C. 2008. Ethnicity and the theory of planned behavior in an exercise context: A mediation and moderation perspective. *Psychology of Sport and Exercise* 9 (4): 527-545.
 73. Blaschke, Christina M., Freddolino, Paul P. in Mullen, Erin E. 2009. Ageing and Technology: A Review of the Research Literature. *British Journal of Social Work* 39 (4): 641-656.
 74. Blau, Melinda in Fingerman, Karen L. 2009. *Consequential Strangers. The Power of People Who Don't Seem to Matter...But Really Do*. New York: W. W. Norton & Company.
 75. Blažun, Helena. 2013. *Elderly People's Quality of Life with Informational and Comunication Technology (ICT): Toward a Model of Adaptation to ICT in Old Age*. Dissertations in Social Sciences and Business Studies. University of Eastern Finland.
 76. Bledsoe, Linda K. 2006. Smoking cessation: An application of theory of planned behavior to understanding progress through stages of change. *Addictive Behaviors* 31: 1271-1276.

77. Blieszner, Rosemary. 2000. Close Relationships in Old Age. V *Close Relationships: A Sourcebook*, Sage, ur. Hendrick Clyde A. in Susan S. Hendrick, 85-95. Thousand Oaks: SAGE Publications.
78. Blumberg, Melvin in Pringle, Charles D. 1982. The Missing Opportunity in Organizational Research: Some Implications for Theory of Work Performance. *Academy of Management Review* 7 (4): 560-569.
79. Bo, Xie. 2003. Older adults, computers, and the Internet: Future directions. *Computers and the Internet* 3 (2): 289-305.
80. Boase, Jeffrey in Wellman, Barry. 2006. Personal Relationships: On and Off the Internet. V *The Cambridge Handbook of Personal Relationships*, ur. Anita L. Vangelisti in Daniel Perlman, 709-723. Cambridge: Cambridge University Press.
81. Boot, Walter R., Charness, Neil, Czaja, Sara J., Sharit, Joseph, Rogers, Wendy A., Fisk, Arthur D., Mitzner, Tracy, Lee, Chin Chin in Nair, Sankaran. 2013. Computer Proficiency Questionnaire: Assessing Low and High Computer Proficient Seniors. *The Gerontologist* 9: 1-8. Dostopno na: <http://gerontologist.oxfordjournals.org/content/early/2013/10/05/geront.gnt117.abstract> (20. junij 2014).
82. Boulton-Lewis, Gillian M., Buys, Laurie, Lovie-Kitchin, Jan, Barnett, Karen in David, Nikki L. 2007. Ageing, learning and computer technology in Australia. *Educational Gerontology* 33 (3): 253-270.
83. Braun, Michael T. 2013. Obstacles to social networking website use among older adults. *Computers in Human Behavior* 29 (3): 673-680.
84. Brown, Susan A. in Venkatesh, Viswanath. 2005. Model of adoption of technology in households: a baseline model test and wxtension incorporating household life circle. *MIS Quarterly* 29 (3): 399-426.
85. Burke, Moira, Kraut, Robert in Marlow, Cameron. 2011. *Social capital on facebook: differentiating uses and users*. Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems, 571-580. Dostopno na: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.227.6644&rep=rep1&type=pdf> (26. januar 2015).
86. Burt, Ronald S. 1992. The Social Structure of Competition. V *Networks and Organizations: Structure, form, and action*, Nitin Nohria in Robert G. Eccles, ur., 57-91. Boston: Harvard Business School Press.
87. Campbell, Robert in Wabby, James. 2002. The Elderly and the Internet: A Case Study. *The Internet Journal of Health* 3 (1). Dostopno na: <https://ispub.com/IJH/3/1/10874> (9. januar 2015).
88. Carr, Jon C. in Sequeira, Jennifer M. 2007. Prior family business exposure as intergenerational influence and entrepreneurial intent: A Theory of Planned Behavior approach. *Journal of Business Research* 60 (10): 1090-1098.
89. Carstensen, Laura L. 1995. Evidence for a Life-Span Theory of Socioemotional Selectivity. *Current Directions in Psychological Science* 4 (5): 151-155.
90. Cha, Eun Seok, Doswell, Willa M., Kim, Kevin H., Charron-Prochownik, Denise in Patrick, Thelma E. 2007. Evaluating the Theory of Planned Behavior to explain intention to engage in premarital sex amongst Korean college students: A questionnaire survey. *International Journal of Nursing Studies* 44 (7): 1147-1157.

91. Chaffin, Amy J. in Harlow, Steven D. 2005. Cognitive learning applied to older adult learners and technology. *Educational Gerontology* 31 (4): 301-329.
92. Chan, Lucy in Bishop, Brian. 2013. A moral basis for recycling: Extending the theory of planned behaviour. *Journal of Environmental Psychology* 36: 96-102.
93. Chen, Mei-Fang in Tung, Pei-Ju. 2014. Developing an extended Theory of Planned Behavior model to predict consumers' intention to visit green hotels. *International Journal of Hospitality Management* 36: 221-230.
94. Chen, Yiwei, Lee, Bob D. in Kirk, Robert M. 2012. Internet Use among Older Adults: Constraints and Opportunities. V *Engaging Older Adults with Modern Technology: Internet Use and Information Access Needs*, ur. Robert Z. Zheng, Robert D. Hill in Michael K. Gardner, 124-141. Hershey: IGI Global.
95. Cheng, Hsiu-Hua in Huang, Shih-Wei. 2013. Exploring antecedents and consequence of online group-buying intention: An extended perspective on theory of planned behavior. *International Journal of Information Management* 33 (1): 185-198.
96. Cheng, Simone, Lam, Terry in Hsu, Cathy H. C. 2006. Negative Word-of-mouth Communication Intention: An Application of the Theory of Planned Behavior. *Journal of Hospitality & Tourism Research* 30 (1): 95-116.
97. Cheung, Christy M. K., Chan, Gloria W. W. in Limayem, Moez. 2005. A Critical Review of Online Consumer Behavior: Empirical Research. *Journal of Electronic Commerce in Organizations* 3 (4): 1-19.
98. Chien, Sung-Pei, Wu, Hsin-Kai in Hsu, Ying-Shao. 2014. An investigation of teachers' beliefs and their use of technology-based assessments. *Computers in Human Behavior* 31: 198-210.
99. Choi, Namkee G. in DiNitto, Diana M. 2013. Internet Use Among Older Adults: Association With Health Needs, Psychological Capital, and Social Capital. *Journal of Medicine Internet Research* 15 (5): 97. Dostopno na: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3668603/> (20. junij 2014).
100. Choudrie, Jyoti in Vyas, Amit. 2014. Silver surfers adopting and using Facebook? A quantitative study of Hertfordshire, UK applied to organizational and social change. *Technological Forecasting and Social Change* 89: 293-305.
101. Cialdini, Robert B. 2003. Crafting Normative Messages to Protect the Environment. *Psychological Science* 12 (4): 105-109.
102. Cialdini, Robert B. 2007. Descriptive social norms as underappreciated sources of social control. *Psychometrika* 72 (2): 263-268.
103. Cialdini, Robert B. in Trost, Melanie R. 1998. Social influence: Social Norms, Conformity, and Compliance. V *The Handbook of Social Psychology, Forth Edition*, ur. Daniel T. Gilbert, Susan T. Fiske in Gardner Lindzey, 151-192. New York: Oxford Univeristy Press.
104. Cialdini, Robert B., Reno, Raymond R. in Kallgren, Carl A. 1990. A Focus Theory of Normative Conduct: Recycling the Concept of Norms to Reduce Littering in Public Places. *Journal of Personality and Social Psychology* 58 (6): 1015-1026.
105. Cohen, Jacob, Cohen, Patricia, West, Stephen in Aiken, Leona S. 2003. *Applied Multiple Regression/Correlation Analysis for the Behavioral Sciences*. 3rd ed. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

106. Cohen, Jacob. 1988. *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences. Second edition.* Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
107. Cohen, Sheldon in Wills, Thomas Ashby. 1985. Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin* 98 (2): 310-357.
108. Cohen, Sheldon. 2004. Social relationships and health. *American Psychologist* 59 (8): 676-684.
109. Coleman, James S. 1993. The Rational Reconstruction of Society. *American Sociological Review* 58 (6): 898-912.
110. Colémont, Ariane in Van den Broucke, Stephan. 2008. Measuring determinants of occupational health related behavior in Flemish farmers: An application of the Theory of Planned Behavior. *Journal of Safety Research* 39 (1): 55-64.
111. Conner, Mark, Godin, Gaston, Sheeran, Paschal in Germain, Marc. 2013. Some feelings are more important: cognitive attitudes, affective attitudes, anticipated affect, and blood donation. *Health Psychology* 32 (3): 264-272.
112. Contarello, Alberta in Sarrica, Mauro. 2007. ICTs, social thinking and subjective well-being. The Internet and its representations in everyday life. *Computers in Human Behaviour* 23 (2): 1016-1032.
113. Cornwell, Benjamin. 2011. Independence Through Social Networks: Bridging Potential Among Older Women and Men. *The Journals of Gerontology, Series B: Psychological Sciences and Social Sciences* 66 (6): 782-794.
114. Cortina, Jose M. 1993. What is coefficient alpha: an examination of theory and applications. *Journal of applied psychology* 78 (1): 98-104.
115. Costello, Anna B. in Osborne, Jason W. 2005. Best Practices in Exploratory Factor Analysis: Four Recommendations for Getting the Most From Your Analysis. *Practical Assessment Research & Evaluation* 10 (7): 1-9.
116. Cotten, Sheila R., Anderson, William A. in McCullough, Brandi M. 2013. Impact of Internet Use on Loneliness and Contact with Others Among Older Adults: Cross-Sectional Analysis. *Journal of Medical Internet Research* 15 (2): 39-54.
117. Craig, Leam A. in Beech, Anthony R. 2010. Towards a guide to best practice in conducting actuarial risk assessments with sex offenders. *Aggression and Violent Behavior* 15 (4): 278-293.
118. Cronbach, Lee J. 1951. Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika* 16 (3): 297-334.
119. Cross, Rob, Parker, Andrew, Prusak, Larry in Borgatti, Steve. 2001. Knowing what we know: supporting knowledge creation and sharing in social networks. *Organizational Dynamics* 30 (2): 100-120.
120. Currie, Margaret, Philip, Lorna J. in Roberts, Anne. 2015. Attitudes towards the use and acceptance of eHealth technologies: a case study of older adults living with chronic pain and implications for rural healthcare. *Health Services Research* 15 (2015): 162-174.
121. Czaja, Sara J., Charness, Neil, Fisk, Arthur D., Hertzog, Christopher, Nair, Sankaran N., Rogers, Wendy A. in Shari, Joseph. 2006. Factors Predicting the Use of Technology: Findings From the Center for Research and Education on Aging and Technology Enhancement (CREATE). *Psychological Aging* 21 (2): 333-352.
122. Daft, Richard L. 2010. *New Era of Management.* Mason: South-Western, Cengage Learning.

123. Davis, Fred D. 1986. *A technology acceptance model for empirical testing new end-user information systems: theory and results*. Dissertation. Sloan School of Management, Massachusetts Institute of Technology.
124. Davis, Fred D. 1989. Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS Quarterly* 13 (3): 19-339.
125. de Bruijn, Gert-Jan. 2011. Exercise habit strength, planning and the theory of planned behaviour: An action control approach. *Psychology of Sport and Exercise* 12 (2): 106-114.
126. De Cannière, Marie Hélène, De Pelsmacker, Patrick in Geuens, Maggie. 2009. Relationship Quality and the Theory of Planned Behavior models of behavioral intentions and purchase behavior. *Journal of Business Research* 62 (1): 82-92.
127. Deters, Fenne grosse in Mehl, Matthias R. 2013. Does Posting Facebook Status Updates Increase or Decrease Loneliness? An Online Social Networking Experiment. *Social Psychological and Personality Science* 4 (5): 579-586.
128. Díaz, Emilio Moyano. 2002. Theory of planned behavior and pedestrians' intentions to violate traffic regulations. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour* 5 (3): 169-175.
129. Djoub, Zineb. 2013. ICT education and motivating elderly people. *Ariadna; Cultura, Education Y Tecnologia* 1 (1): 88-92.
130. Dobson, Annette J. 2002. *An Introduction to Generalized Linear Models, 2nd ed.* Boca Raton, London, New York: Chapman & Hall/CRC.
131. Doll, Jörg in Ajzen, Icek. 1992. Accessibility and stability of predictors in the theory of planned behavior. *Journal of Personality and Social Psychology* 63 (5): 754-765.
132. Donath, Judith S. in Boyd, Danah. 2004. Public displays of connection. *BT Technology Journal* 22 (4): 71-82.
133. Dong, John Qi in Zhang, Xiaoya. 2011. Gender differences in adoption of information systems: New findings from China. *Computers in Human Behavior* 27 (1): 384-390.
134. Dzewaltowski, David A., Noble, John M. in Shaw, Jeff M. 1990. Physical activity participation: social cognitive theory versus the theories of reasoned action and planned behavior. *Journal of Sport and Exercise Psychology* 12: 388-405.
135. Eagly, Alice H. in Chaiken, Shelly. 1995. Attitude strength, attitude structure and resistance to change. V *Attitude Strength*, ur. Richard E. Petty in Jon A. Kosnik, 413-432. Mahwah, New Jersey: Erlbaum.
136. Eagly, Alice H. in Chaiken, Shelly. 1998. Attitude, Structure and Function. V *Handbook of Social Psychology*, ur. Daniel T. Gilbert, Susan T. Fisk in Lindsey Gardner, 269-322. New York: McGowan-Hill.
137. East, Robert. 1993. Investment decisions and the theory of planned behaviour. *Journal of Economic Psychology* 14 (2): 337-375.
138. Eccles, Jacquelynne S. 2005. Subjective Task Value and the Eccles et al. Model of Achievement-Related Choices. V *Handbook of Competence and Motivation*, ur. Andrew J. Elliot in Carol S. Dweck, 105-121. New York: The Guilford Press.
139. Eckhardt, Andreas. 2009. The significant others of subjective norm - A scientometric study of subjective norm in IS top-journals over two decades. V *ECIS 2009*, ur. Susan Newell, Edgar A. Whitley, Nancy Pouloudi, Jonathan

- Wareham in Lars Mathiassen, 2971-2982. Dostopno na: <http://aisel.aisnet.org/ecis2009/417/> (5. januar 2015).
140. Elliott, Mark A. in Ainsworth, Kirsty. 2012. Predicting university undergraduates' binge-drinking behavior: A comparative test of the one- and two-component theories of planned behavior. *Addictive Behaviors* 37 (1): 92-101.
 141. Ellison, Nicole B., Steinfield, Charles in Lampe, Cliff. 2007. The benefits of Facebook "friends": Social capital and college students' use of online social network sites. *Journal of Computer-Mediated Technology* 12 (4): 1143-1168.
 142. Erez, Amir in Isen, Alice M. 2002. The Influence of Positive Affect on Components of Expectancy Motivation. *Journal of Applied Psychology* 87 (6): 1055-1067.
 143. Fekadu, Zalalem in Kraft, Pal. 2002. Expanding the Theory of Planned Behaviour: The Role of Social Norms and Group Identification. *Journal of Health Psychology* 7 (1): 33-43.
 144. Felmlee, Diane in Muraco, Anna. 2009. Gender and Friendship Norms Among Older Adults. *Research on Aging* 31 (3): 318-344.
 145. Ferligoj, Anuška, Leskovšek, Karmen in Kogovšek, Tina. 1995. *Zanesljivost in veljavnost merjenja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 146. Field, Andy. 2009. *Discovering Statistics using SPSS. 3rd ed.* London: SAGE Publications.
 147. Fielding, Kelly S., McDonald, Rachel in Louis, Winnifred R. 2008. Theory of planned behaviour, identity and intentions to engage in environmental activism. *Journal of Environmental Psychology* 28 (4): 318-326.
 148. Filipović, Maša, Kogovšek, Tina in Hlebec, Valentina. 2005. Starostniki in njihova vpetost v sosedstva omrežja. *Družboslovne razprave XXI* (49/50): 205-221.
 149. Fingerman, Karen L. 2004. Consequential Strangers: Peripheral Ties Across the Lifespan. V *Growing Together: Personal Relationships Across the Lifespan*, ur. Frieder R. Lang in Karen L. Fingerman, 183-209. New York: Cambridge University Press.
 150. Fingerman, Karen L. 2009. Consequential Strangers and Peripheral Partners: The Importance of Unimportant Relationships. *Journal of Family Theory and Review* 1 (2): 69-86.
 151. Fingerman, Karen L. in Hay, Elizabeth L. 2002. Searching under the Streetlight? Age Biases in the Personal and Family Relationships Literature. *Personal Relationships* 9 (4): 415-433.
 152. Fingerman, Karen L., Hay, Elizabeth L. in Birditt, Kira. S. 2004. The Best of Ties, the Worst of Ties: Close, Problematic, and Ambivalent Relationships Across the Lifespan. *Journal of Marriage and Family* 66 (3): 792-808.
 153. Fingerman, Karen L., Miller, Laura, Birditt, Kira in Zarit, Steven H. 2009. Giving to the good and the needy: parental support of grown children. *Journal of Marriage and Family* 71 (5): 1220-1233.
 154. Fiori, Katherine L., Antonucci, Toni C. in Cortina, Kai S. 2006. Social Network Typologies and Mental Health Among Older Adults. *The Journals of Gerontology: Series B: Psychological Sciences & Social Sciences* 61 (1): 25-32.
 155. Fishbein, Martin in Ajzen, Icek. 1975. *Belief, Attitude, Intention, and Behavior: An Introduction to Theory and Research*. Reading, Massachusetts: Addison-Wesley.

156. Fishbein, Martin. 1968. An Investigation of Relationships Between Beliefs about an Object and the Attitude Towards that Object. *Human Relationships* 16: 233-240.
157. Fishbein, Martin. 2007. A Reasoned Action Approach: Some Issues, Questions, and Clarifications. V *Prediction and Change of Health Behavior: Applying the Reasoned Action Approach*, ur. Icek Ajzen, Dolores in Robert Hornik, 281-298. New Jersey: Erlbaum Associates.
158. Flap, Hendrik D. 1991. Social capital in the production of inequality, a review. *Comparative Sociology of Family, Health and Education* 20: 6179-6202.
159. Fleming, Marc L., Barner, Jamie C., Brown, Carolyn M., Shepherd, Marvin D., Strassels, Scott in Novak, Suzanne. 2014. Using the theory of planned behavior to examine pharmacists' intention to utilize a prescription drug monitoring program database. *Research in Social and Administrative Pharmacy* 10 (2): 285-296.
160. Forward, Sonja E. 2009. The theory of planned behaviour: The role of descriptive norms and past behaviour in the prediction of drivers' intentions to violate. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour* 12 (3): 198-207.
161. Frahm, Kathryn. 2009. *Family Support and Mental Health Care Quality in Nursing Homes Serving Residents with a Mental Health History*. Dissertation. Orlando: University of Central Florida.
162. Freund, Rudolf J., Wilson, William J. in Sa, Ping. 2006. *Regression Analysis. Statistic Modeling og a Response Variable. 2nd ed.* Burlington: Elsevier.
163. Frost, Jim. 2013. *Regression Analysis: How Do I Interpret R-squared and Assess the Goodness-of-Fit?* Dostopno na <http://blog.minitab.com/blog/adventures-in-statistics/regression-analysis-how-do-i-interpret-r-squared-and-assess-the-goodness-of-fit> (18. avgust 2015).
164. Fulgosi, Ante. 1988. *Faktorska analiza*. Zagreb: Školska knjiga.
165. Fuller-Iglesias, Heather, Smith, Jacqui in Antonucci, Toni C. 2009. Theories of aging from a lifecourse and life-span perspective: an overview. *Annual Review of Gerontology and Geriatrics* 29 (1): 3-26.
166. Fung, Helene, H., Stoeber, Franziska S., Yeung, Dani Yuen-lan in Lang, Frieder R. 2008. Cultural Specificity of Socioemotional Selectivity: Age Differences in Social Network Composition Among Germans and Hong Kong Chinese. *The Journals of Gerontology: Series B: Psychological Sciences & Social Sciences* 63 (3): 156-164.
167. Gatto, Susan L. in Tak, Sunghee H. 2008. Computer, Internet, and E-mail Use Among Older Adults: Benefits and Barriers. *Educational Gerontology* 34 (9): 800-811.
168. Gatzke, Nicolas. 2007. *Lebenslanges Lernen in einer alternden Gesellschaft*. Berlin: FriedrichEbert-Stiftung.
169. Gefen, David in Straub, Detmar W. 1997. Gender Differences in the Perception and Use of E-mail: An Extension to the Technology Acceptance Model. *MIS quarterly* 21 (4): 389-400.
170. George, Joey F. 2004. The theory of planned behavior and Internet purchasing. *Internet research* 14 (3): 198-212.
171. Gilleard, Chris, Hyde, Martin in Higgs, Paul. 2007. Community and Communication in the Third Age: The Impact of Internet and Cell Phone Use on Attachment to Place in Later Life in England. *The Journals of Gerontology: Social Sciences* 62 (4): 276-283.

172. Godin, Gaston in Kok, Gerjo. 1996. The theory of planned behavior: A review of its applications to health-related behaviors. *American Journal of Health Promotion* 11 (2): 87-98.
173. Gollwitzer, Peter M. 1999. Implementation Intentions: Strong Effects of Simple Plans. *American Psychologist* 54 (7): 493-503.
174. Granovetter, Mark S. 1973. The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology* 78 (6): 1360-1380.
175. Granovetter, Mark. 1983. The Strength of Weak Ties: A Network Theory Revisited. *Sociological Theory* 1: 201-233.
176. Greene, William H. 2012. *Econometric Analysis*. 7th ed. Harlow: Pearson Education Limited.
177. Gulley, Tauna in Boggs, Dusta. 2014. Time Perspective and the Theory of Planned Behavior: Moderate Predictors of Physical Activity Among Central Appalachian Adolescents. *Journal of Pediatric Health Care* 28 (5): 41-47.
178. Guo, Qian, Johnson, Anderson C., Unger, Jennifer B., Lee, Liming, Xie, Bin, Chou, Chih-Ping, Palmer, Paula H., Sun, Ping, Gallaher, Peggy in Pentz, MaryAnn. 2007. Utility of the theory of reasoned action and theory of planned behavior for predicting Chinese adolescent smoking. *Addictive Behaviors* 32 (5): 1066-1081.
179. Gustafson, David H. Sr., McTavish, Fiona, Gustafson, David H. Jr, Mahoney, Jane E., Johnson, Roberta A., Lee, John D., Quanbeck, Andrew, Atwood, Amy K., Isham, Andrew, Veeramani, Raj, Clemson, Lindy in Shah, Dhavan. 2015. The effect of an information and communication technology (ICT) on older adults' quality of life: study protocol for a randomized control trial. *Trials* 16 (2015): 191-203.
180. Ha, Imsook, Yoon, Youngseog in Choi, Munkee. 2007. Determinants of adoption of mobile games under mobile broadband wireless access environment. *Information and Management* 44: 276-286.
181. Haase, Michael, Bellomo, Rinaldo, Devarajan, Prasad, Schlattmann, Peter in Haase-Fielitz, Anja. 2009. Accuracy of neutrophil gelatinase associated lipocalin (NGAL) in diagnosis and prognosis in acute kidney injury: a systematic review and meta analysis. *American Journal of Kidney Diseases* 54 (6): 1012-1024.
182. Hackbarth, Gary, Grover, Varun in Yi, Mun Y. 2003. Computer playfulness and anxiety: Positive and negative mediators of the system experience effect on perceived ease of use. *Information & Management* 40 (3): 221-232.
183. Haines, Valerie A. in Hurlbert, Jeanne S. 1992. Network range and health. *Journal of Health and Social Behavior* 33 (3): 254-266.
184. Hair, Joseph F. Jr., Black, William C., Babin, Barry J. in Anderson, Rolph E. 2010. *Multivariate data analysis*. Upper Saddle River: Prentice Hall.
185. Hampton, Keith in Wellman, Barry. 2003 Neighboring in Netville: How the Internet Supports Community and Social Capital in a Wired Suburb. *City & Community* 2 (4): 277-311.
186. Han, Heesup, Hsu, Li-Tzang Jane in Sheu, Chwen. 2010. Application of the Theory of Planned Behavior to Green Hotel Choice: Testing the Effect of Environmental Friendly Activities. *Tourism Management* 31 (3): 325-334.
187. Hansen, Torben, Jensen, Jan Møller in Solgaard, Hans Stubbe. 2004. Predicting online grocery buying intention: a comparison of the theory of reasoned action and the theory of planned behavior International. *Journal of Information Management* 24 (6): 539-550.

188. Haythornthwaite, Caroline. 2005. Social networks and Internet connectivity effects. *Information, Communication & Society* 8 (2): 125-147.
189. Henson Robin K. in Roberts J. Kyle. 2006. Use of Exploratory Factor Analysis in Published Research: Common Errors and Some Comment on Improved Practice. *Educational and Psychological Measurement* 66 (3): 393-416.
190. Herbert, Kathleen E., Urmie, Julie M., Newland, Brand A. in Farris, Karen B. 2006. Prediction of pharmacist intention to provide Medicare medication therapy management services using the theory of planned behavior. *Research in Social and Administrative Pharmacy* 2 (3): 299-314.
191. Herrero Crespo, Ángel in del Bosque, Ignacio Rodríguez. 2008. The effect of innovativeness on the adoption of B2C e-commerce: A model based on the Theory of Planned Behaviour. *Computers in Human Behavior* 24 (6): 2830-2847.
192. Hill, Rowena, Betts, Lucy R. in Gardner, Sarah E. 2015. Older adults' experiences and perceptions of digital technology: (Dis) empowerment, wellbeing, and inclusion. *Computers in Human Behavior* 48 (2015): 415-423.
193. Hill, Thomas, in Lewicki, Pawel. 2006. *Statistics: methods and applications. A comprehensive reference for science, industry, and data mining. 1st ed.* Tulsa: StatSoft.
194. Hodgetts, Richard M. 1991. *Organizational Behaviour: Theory and Practise.* New York: Macmillan Publishing.
195. Hodgetts, Richard M. in Hegar, Kathryn W. 2008. *Modern Human Relations at Work. 10th ed.* Mason: Thomson Higher Education.
196. Hollyforde, Sarah in Whiddett, Steve. 2002. *The Motivation Handbook.* London: Chartered Institute of Personnel and Development.
197. Holt-Lunstad, Julianne, Smith, Timothy B. in Layton, J. Bradley. 2010. Social relationships and mortality risk: A meta-analytic review. *PLoS Medicine* 7 (7).
Dostopno na <http://journals.plos.org/plosmedicine/article?id=10.1371/journal.pmed.1000316> (16. januar 2015).
198. Howard, Kenneth W. 1989. A Comprehensive Expectancy Motivation Model: Implications for Adult Education and Training. *Adult Education Quarterly* 39 (4): 199-210.
199. Hsieh, Po-An J. J., Rai, Arun in Keil, Mark. 2008. Understanding Digital Inequality: Comparing Continued Use Behavioral Models of the Socio-Economically Advantaged and Disadvantaged. *MIS Quarterly* 32 (1): 97-126.
200. Hu, Shu-Chen in Lanese, Richard R. 1998. The applicability of the theory of planned behavior to the intention to quit smoking across workplaces in southern taiwan. *Addictive Behaviors* 23 (2): 225-237.
201. Huang, Echo in Chuang, Meng Hao. 2007. Extending the theory of planned behaviour as a model to explain post-merger employee behaviour of IS use. *Computers in Human Behavior* 23 (1): 240-257.
202. Huchting, Karen, Lac, Andrew in LaBrie, Joseph W. 2008. An application of the Theory of Planned Behavior to sorority alcohol consumption. *Addictive Behaviors* 33 (4): 538-551.
203. Huda, Nurul, Rini, Nova, Mardoni, Yosi in Putra, Purnama. 2012. The Analysis of Attitudes, Subjective Norms, and Behavioral Control on Muzakki's Intention to Pay Zakah. *International Journal of Business and Social Science* 3 (22): 271-279.

204. Hutcheson, Graeme D in Sofroniou, Nick. 1999. *The Multivariate Social Scientist*. London: SAGE Publications.
205. Hwang, Kyusung in Lee, Euehun. 2013. The Role of Entertainment and External Values in Consumer's Intention to Use Social Network Mobile. *Korea Advanced Institute of Science and Technology* 63 (7): 33-37.
206. Ito, Mizuko, Horst, Heather, Bittanti, Matteo, Boyd, Danah, Herr-Stephenson, Becky, Lange, Patricija G., Pascoe, C. J., in Robinson, Laura. 2008. *Living and Learning with New Media: Summary of Findings from the Digital Youth Project*. The John D and Catherine T. MacArthur Foundation Reports on Digital Media and Learning. Dostopno na: <http://mitpress.mit.edu/books/living-and-learning-new-media> (21. marec 2014).
207. Jesenko, Jože in Jesenko, Manca. 2007. *Multivariatne statistične metode*. Kranj: Moderna organizacija.
208. Kahn, Robert L. in Antonucci, Toni C. 1980. Convoys over the life course. Attachment, roles, and social support. V *Life-span development and behavior*, ur. Paul B. Baltes in Orville G. Brim, 254-283. New York: Academic Press.
209. Kaiser, Henry F. 1960. The application of electronic computers to factors analysis. *Educational and Psychological Measurement* 20: 141-151.
210. Katz, James E. in Rice, Ronald E. 2002. Project Syntopia: Social Consequences Of Internet Use. *IT & Society* 1 (1): 166-179.
211. Kikwilu, Emil N., Frencken, Jo E., Mulder, Jan in Masalu, Joyce R. 2009. Dental Practitioners' Attitudes, Subjective Norms and Intentions to Practice Atraumatic Restorative Treatment (ART) in Tanzania. *Journal of Applied Oral Science* 17 (2): 97-102.
212. Kim, Yong Joong, Njite, David in Hancer, Murat. 2013. Anticipated emotion in consumers' intentions to select eco-friendly restaurants: Augmenting the theory of planned behavior. *International Journal of Hospitality Management* 34: 255-262.
213. Kolland, Franz in Ahmadi, Pegah. 2010. *Bildung und aktives Altern*. Bielefeld: W. Bertelsmann Verlag.
214. Koo, Dong-Mo. 2009. The moderating role of locus of control on the links between experiential motives and intention to play online games. *Computers in Human Behavior* 25 (2): 466-474.
215. Krackhard, David. 1992. The Strength of Strong Ties: The Importance of Philos in Organizations. V *Networks and Organizations: Structure, Form and Action*, ur. Nitin Nohria in Robert G. Eccles, 216-239. Boston: Harvard Business School Press.
216. Krosnick, Jon A. in Smith, Wendy R. 1994. Attitude strength. V *Encyclopedia of Human Behavior*, 279-289. San Diego: Academic Press.
217. Kubzansky, Laura Diane, Berkman, Lisa F. in Glass, Thomas A. 1998. Is educational attainment associated with shared determinants of health in the elderly? Findings from the MacArthur Studies of Successful Aging. *Psychosomatic Medicine* 60 (5): 578-585.
218. Kuther, Tara L. 2002. Rational decision perspectives on alcohol consumption by youth: Revising the theory of planned behavior. *Addictive Behaviors* 27 (1): 35-47.

219. Landy, Frank J. in Conte, Jeffrey M. 2010. *Work in the 21 Century: An Introduction to Industrial and Organizational Psychology*. 3rd ed. Danvers: John Wiley & Sons.
220. Larose, Daniel T. 2006. *Data Mining Methods and Models*. New Jersey: John Wiley & Sons.
221. Lautenschlager, Lauren in Smith, Chery. 2007. Understanding gardening and dietary habits among youth garden program participants using the Theory of Planned Behavior. *Appetite* 49 (1): 122-130.
222. Lee, Kuei-I. 2009. *Using the theory of planned behavior to assess participation in congregate meal programs*. Doctoral Dissertation. Manhattan, Kansas: Department of Hospitality Management and Dietetics College of Human Ecology.
223. Leen, Eline. 2013. *Motivation in ICT Learning in Older Adults: Dimensions of Learning Motivation, Influencing Factors and Implications for ICT Course Concepts*. Dissertation. Friedrich-Alexander-Universität.
224. Levenson, Robert W., Carstensen, Laura L. in Gottman, John. M. 1993. Long-Term Marriages: Age, Gender, and Satisfaction. *Psychology & Aging* 8 (2): 301-313.
225. Levitt, Mary J. 1991. Attachment and close relationships: A life-span perspective. V *Intersections with attachment*, ur. Jacob L. Gerwitz in William M. Kurtines, 183-205. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.
226. Levitt, Mary J. 2005. Social Relations in Childhood and Adolescence: The Convoy Model Perspective. *Human Development* 48 (1-2): 28-47.
227. Lian, Jiunn-Woei in Yen, David C. 2014. Online shopping drivers and barriers for older adults: Age and gender differences. *Computers in Human Behavior* 37: 133-143.
228. Liang, Jersey, Krause, Neal M. in Bennett, Joan M. 2001. Social exchange and well being: is giving better than receiving? *Psychology and Aging* 16 (3): 511-523.
229. Lin, Nan, Fu, Yang-chih in Hsung, Ray-May. 2001. The Position Generator: Measurement Techniques for Investigations of Social Capital. V *Social Capital: Theory and Research*, ur. Nan Lin, Karen Cook in Ronald S. Burt, 57-84. New York: Aldine de Gruyter.
230. Lobet-Maris, Claire in Galand, Jean-Marc. 2004. Seniors and ICT's: a Sense of Wisdom. *Communications & Strategies* 53 (1): 87-101.
231. Loecke, Edwin A, Frederick, Elizabeth, Lee, Cynthia, Bobko, Philip. 1984. Effect of self-efficacy, goals, and task strategies on task performance. *Journal of Applied Psychology* 69 (2): 241-251.
232. Loewenstein, George. F.,. Weber, Elke U. Hsee, Christopher K. in Welch, Ned. 2001. Risk as feelings. *Psych Bulletin* 127 (2): 267-286.
233. Loges, William E. in Jung, Joo-Young. 2001. Exploring the Digital Divide: Internet Connectedness and Age. *Communication Research* 28 (4): 536-562.
234. Lowenstein, Ariela, Katz, Ruth in Gur-Yaish, Nurit. 2007. Reciprocity in Parent-Child Exchange and Life Satisfaction among the Elderly: A Cross-National Perspective. *Journal of Social Issues* 63 (4): 865-883.
235. Lu, June, Liu, Chang, Yu, Chun-Sheng in Wang, Kanliang. 2008. Determinants of accepting wireless mobile data services in China. *Information & Management* 45 (1): 52-64.
236. Lu, June, Yu, Chun-Sheng in Liu, Chang. 2006. Gender and Age Differences in Individual Decisions about Wireless Mobile Data Services: A Report from

- China. *Sprouts: Working Papers on Information Systems* 6 (34): 1-19. Dostopno na: <http://sprouts.aisnet.org/6-34> (9. januar 2015).
237. Lu, Yaobin, Zhou, Tao in Wang, Bin 2009. Exploring Chinese users' acceptance of instant messaging using the Theory of Planned Behavior, the technology acceptance model, and the flow theory. *Computers in Human Behavior* 25 (1): 29-39.
238. Lunenburg, Fred C. 2012. Expectancy Theory of Motivation: Motivating by Altering Expectations. *International Journal of Management, Business, and Administration* 15 (1): 1-6.
239. Lynne, Gary D., Casey, Franklin C., Hodges, Alan in Rahmani, Mohammed. 1995. Conservation technology adoption decisions and the theory of planned behavior. *Journal of Economic Psychology* 16 (4): 581-598.
240. Lynott, Patricia P. in McCandless, N. Jane. 2000. The impact of age vs. life experiences on the gender role attitudes of women in different cohorts. *Journal of Women and Aging* 12 (2): 5-21.
241. MacFarlane, Kate in Woolfson, Lisa Marks. 2013. Teacher attitudes and behavior toward the inclusion of children with social, emotional and behavioral difficulties in mainstream schools: An application of the theory of planned behavior. *Teaching and Teacher Education* 29: 46-52.
242. Mahmud, Siti Nur Diyana in Osman, Kamisah. 2010. The determinants of recycling intention behavior among the Malaysian school students: an application of theory of planned behaviour. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 9: 119-124.
243. Manly, Bryan F. 2005. *Multivariate statistical methods: A Primer*. 3rd ed. Boca Raton: Chapman & Hall/CRC.
244. Mann, Robin. 2007. Out of the shadows?: Grandfatherhood, age and masculinities. *Journal of Aging Studies* 21 (4): 271-281.
245. Marmot, Michael, Fuhrer, Rebecca, Ettner, Susan L., Marks, Nadine F., Bumpass, Larry L. in Ryff, Carol D. 1998. Contribution of Psychosocial Factors to Socioeconomic Differences in Health. *The Milbank Quarterly* 76 (3): 403-445.
246. Mathieson, Kieran. 1991. Predicting User Intentions: Comparing the Technology Acceptance Model with the Theory of Planned Behavior. *Information Systems Research* 2 (3): 173-191.
247. Maturana, Humberto R. in Varela, Francisco J. 1987. *The Tree of Knowledge. The Biological Roots of Human Understanding*. Boston: Shambhala Publications.
248. Maturana, Humberto R. in Varela, Francisco J. 1998. *Drevo spoznanja*. Ljubljana: Studia humanitatis.
249. Maxwell, Scott E. in Delaney, Harold D. 2004. *Designing Experiments and Analyzing Data: A Model Comparison Perspective*. 2nd ed. New York: Psychology Press.
250. Mayer, Jeremy D. in Schmidt, Heather M. 2004. Gendered political socialization in four contexts: political interest and values among junior high school students in China, Japan, Mexico, and the United States. *The Social Science Journal* 41 (3): 393-407.
251. McEachan, Rosemarie Robin Charlotte, Conner, Mark, Taylor, Natalie in Lawton, Rebecca Jane. 2011. Prospective prediction of health-related behaviors with the theory of planned behavior: A meta-analysis. *Health Psychology Review* 5 (2): 97-144.

252. McKenna, Katelyn Y. A. in Bargh, John A. 2000. Plan 9 From Cyberspace: The Implications of the Internet for Personality and Social Psychology. *Personality and Social Psychology Review* 4 (1): 57-75.
253. McKenna, Katelyn Y. A., Green, Amie S. in Gleason, Marci E. J. 2002. Relationship formation on the internet: What's the big attraction? *Journal of Social Issues* 58 (1): 9-31.
254. McMurtrey, Mark E., Downey, James P., Zeltmann, Steven M. in McGaughey, Ronald E. 2011. Seniors and Technology: Results from a Field Study. *Journal of Computer Information Systems* 51 (4): 22-30.
255. McPherson, Miller, Smith-Lovin, Lynn in Brashears, Matthew E. 2006. Social isolation in America: Changes in core discussion networks over two decades. *American Sociological Review* 71 (3): 353-375.
256. Meija, Shannon T. 2014. *Social Regulatory Processes in Adulthood: Responding to Change and Variability in Proximal and Distal Social Forces*. Dissertation. Corvallis: Oregon State University.
257. Meija, Shannon T. in Hooker, Karen. 2014. Relationship processes within the social convoy: Structure, function, and social goals. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences* 69 (3): 376-386.
258. Menard, Scott W. 2002. *Applied logistic regression analysis. 2nd ed. Quantitative applications in the social sciences*. London: SAGE Publications.
259. Menard, Scott W. 2010. *Logistic regression: From introductory to advanced concepts and applications*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
260. Merkes, Monika. 2011. Older People and The Internet. *PC Update Online*. Dostopno na: <http://www.melbpc.org.au/pcupdate/2011/2011article5.htm> (6. september 2013).
261. Meyer, Beth, Rogers, Wendy A., Schneider-Hufschmidt, Mattias, Grace, Gregory, Spaulding-Johnson, Victoria A. in Mead, Sherry E. 1998. *Making Technology Accessible for Older Users*. CHI 98 Conference Summary on Human Factors in Computing Systems. Dostopno na: <http://old.sigchi.org/bulletin/1998.4/meyer.html> (6. september 2013).
262. Meyerhoff, Michael K. 2012. Social Convoy Theory. *Pediatrics for Parents* 28 (3/4): 8-9.
263. Milardo, Robert M., Helms, Heather M., Widmer, Eric D. in Marks, Stephen R. 2014. Social capitalization in personal relationships. V *Social Influences on Romantic Relationships: Beyond the Dyad: Advances in Personal Relationships*, ur. Christopher R. Agnew, 33-57. Cambridge University Press.
264. Millward, Peter. 2003. The »grey digital divide«: Perception, exclusion and barriers of access to the Internet for older people. *First Monday, Peer-Reviewed Journal on the Internet* 8 (7): 7.
265. Min-Ho, Ryu, Seongcheol, Kim in Euehun, Lee. 2009. Understanding the factors affecting online elderly user's participation in video UCC services. *Computers in Human Behavior* 25 (3): 619-632.
266. Montaña, Daniel E. in Kasprzyk, Danuta. 2008. Theory of Reasoned Action, Theory of Planned Behavior, and the Integrated Behavioral Model. V *Health behavior and health education: theory, research, and practice, 4th Edition*, ur. Karen Glanz, Barbara K. Rimer in Kasisomayajula Viswanath, 67-96. San Francisco: Jossey-Bass.

267. Morris, Anne, Goodman, Joy in Brading, Helena. 2007. Internet us and non-use: views of older users. *Universal Access in the Information Society* 6 (1): 43-57.
268. Morris, Michael G. in Venkatesh, Viswanath. 2000. Age differences in technology adoption decisions: Implications for a changing work force. *Personnel Psychology* 53 (2): 375-403.
269. Morris, Michael G., Venkatesh, Viswanath in Ackerman, Phillip. L. 2005. Gender and age differences in employee decisions about new technology: an extension to the theory of planned behavior. *IEEE Transactions on Engineering Management* 52 (1): 69-84.
270. Morrison, Janet in Barnett, Andrew. 2010. *Older people, technology and community: the potential of technology to help older people renew or develop social contacts and to actively engage in their communities*. Dostopno na: <http://www.independentage.org/media/9425/gulbenkiannnewreport.pdf> (4. april 2014).
271. Mullan, Barbara, Wong, Cara in Kothe, Emily. 2013. Predicting adolescent breakfast consumption in the UK and Australia using an extended theory of planned behaviour. *Appetite* 62 (1): 127-132.
272. Musek, Janek in Pečjak, Vid. 1995. *Psihologija*. Ljubljana: Educy Ljubljana.
273. Nardi, Peter M. 2006. *Interpreting Data: A Guide to Understanding Research*. Boston: Pearson Education/Allyn & Bacon.
274. Nascimento Ordonez, Tiago, Sanches Yassuda, Monica in Cachioni, Meire. 2011. Elderly online: Effects of a digital inclusion program in cognitive performance. *Archives of Gerontology and Geriatrics* 53 (2): 216-219.
275. Nettemeyer, Richard G., Burton, Scot in Johnston, Mark. 1991. A Comparison of Two Models for the Prediction of Volitional and Goal-Directed Behavior: A Confirmatory Analysis Approach. *Social Psychology Quarterly* 54 (6): 87-100.
276. Neves, Barbara Barbosa in Amaro, Fausto. 2012. Too old for technology? How the elderly of Lisbon use and perceive ICT'. *The Journal of Community Informatics* 8 (1). Dostopno na: <http://ci-journal.net/index.php/ciej/article/view/800/904> (17. junij 2014).
277. Neves, Barbara Barbosa, Amaro, Fausto in Fonseca, Jamie R. S. 2013. Coming of (Old) Age in the Digital Age: ICT Usage and Non-Usage Among Older Adults. *Sociological Research Online* 18 (2): 6.
278. Nezelek, John B., Richardson, Deborah S., Green, Laura R. in Schatten-Jones, Elizabeth C. 2002. Psychological well-being and day-to-day social interaction among older adults. *Personal Relationships* 9 (1): 57-71.
279. Ng, Chi-hung. 2008. Motivation among older adults in learning computer technologies: A grounded model. *Educational Gerontology* 34 (1): 1-14.
280. Nie, Norman H. in Hillygus, D. Sunshine. 2002. Where does internet time come from?: A reconnaissance. *IT & Society* 1 (1): 1-20.
281. Niehaves, Björn in Plattfaut, Ralf. 2010. What Is the Issue with Internet Acceptance among Elderly Citizens? Theory Development and Policy Recommendations for Inclusive E-Government. V *Electronic Government. 9th IFIP WG 8.5 International Conference, EGOV 2010, International Federation for Information Processing*, ur. Maria A. Wimmer, Jean-Loup Chappelet, Marjn Janssen in Hans J. Scholl, 275-288. Berlin: Springer.
282. Niehaves, Björn in Plattfaut, Ralf. 2013. Internet adoption by the elderly: employing IS technology acceptance theories for understanding the age-

- related digital divide. *European Journal of Information Systems*. Dostopno na: <http://www.palgrave-journals.com/ejis/journal/vaop/ncurrent/full/ejis201319a.html> (6. marec 2014).
283. Orbell, Sheina in Sheeran, Paschal. 2000. Motivational and volitional processes in action initiation: A field study of the role of implementation intentions. *Journal of Applied Social Psychology* 30 (4): 780-797.
 284. Pan, Shuya in Jordan-Marsh, Maryalice. 2010. Internet use intention and adopting among Chinese older adults: From the expanded technology acceptance model perspective. *Computers in Human Behavior* 26 (5): 1111-1119.
 285. Parijat, Pranav in Bagga, Shilpi. 2014. Victor Vroom's Expectancy Theory of Motivation – An Evaluation. *International Research Journal of Business and Management* 7 (9): 1-8.
 286. Park, Hee Sun in Smith, Sandi W. 2007. Discintiveness and influence of subjective norms, personal descriptive and injunctive norms, and societal descriptive and injunctive norms on behavioral intent: A case of two behaviors critical to organ donation. *Human Communication Research* 33 (2): 194-218.
 287. Park, Namkee in Yang, Aimei. 2012. Online environmental community members' intention to participate in environmental activities: An application of the Theory of Planned Behavior in the Chinese context. *Computers in Human Behavior* 28 (4): 1298-1306.
 288. Pavlou, Paul A. in Fygenson, Mendel. 2006. Understanding and Predicting Electronic Commerce Adoption: An Extension of the Theory of Planned Behavior. *MIS Quarterly* 30: 115-143.
 289. Pečjak, Vid. 2007. *Psihologija staranja*. Bled: Samozaložba.
 290. Peng, Chao-Ying Joanne in So, Tak-Shing Harry. 2002. Logistic Regression Analysis and Reporting: A Primer. *Understanding Statistics* 1 (1): 31-70.
 291. Perkins, Molly M., Ball, Mary M., Kemp, Candace L. in Hollingsworth, Carole. 2013. Social relations and resident health in assisted living: an application of the convoy model. *Gerontologist* 53 (3): 495-507.
 292. Pett, Marjorie A., Lackey, Nancy R. in Sullivan, John J. 2003. *Making Sense of Factor Analysis: The use of factor analysis for instrument development in health care research*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
 293. Phillips, Judith, Ajrouch, Kristine in Hillcoat-Nalletamby, Sarah. 2010. *Key Concepts in Social Gerontology*. London: SAGE Publications.
 294. Picazo-Vela, Sergio, Chou, Shih Yung, Melcher, Arlyn J. in Pearson, John M. 2010. Why provide an online review? An extended Theory of Planned Behavior and the role of Big-Five personality traits. *Computers in Human Behavior* 26 (4): 685-696.
 295. Pinder, Craig C. 1984. *Work Motivation: Theory, Issues, and Applications (Scott, Foresman series in organizational behavior & human resources)*. Glenview: Scott Foresman & Co.
 296. Plath, David. 1980. *Long Engagements*. Stanford: Stanford University Press.
 297. Plotnikoff, Ronald C., Lubans, David R., Trinh, Linda in Craig, Cora L. 2012. A 15-year longitudinal test of the theory of planned behaviour to predict physical activity in a randomized national sample of Canadian adults. *Psychology of Sport and Exercise* 13 (5): 521-527.

298. Počkar, Mirjam, Andolšek, Stanislav, Popit, Tanja in Barle Lakota, Andreja. 2011. *Uvod v sociologijo: učbenik za sociologijo v gimnazijskem izobraževanju*. Ljubljana: DZS.
299. Pomerantz, Eva M., Chaiken, Shelly in Tordesillas, Rosalind S. 1995. Attitude Strength and Resistance Processes. *Journal of Personality and Social Psychology* 69 (3): 408-419.
300. Putnam, Robert. 1995. Tuning In, Tuning Out: The Strange Disappearance of Social Capital in America. *Political Science and Politics* 28 (4): 664-683.
301. Quinn, Kelly Ann. 2012. *Visible Pathways: A Life Course Perspective on Technology Use and Relationship Reconnection*. Dissertation. Chicago, University of Illinois at Chicago.
302. Raykov, Tenko in Shrout, Patrick E. 2002. Reliability of Scales With General Structure: Point and Interval Estimation Using a Structural Equation Modeling Approach. *Structural Equation Modeling* 9 (2): 195-212.
303. Redmond, Brian Francis. 2012. *Spring 2012 expectancy theory*. Dostopno na: <https://wikispaces.psu.edu/display/PSYCH484/Spring+2012+expectancy+theory> (25. marec 2016).
304. Reisdorf, Bianca Christin, Axelsson, Ann-Sofie in Söderholm, Hanna Maurin. 2012. Living Offline. *A qualitative Study of Internet Non-Use in Great Britain and Sweden*. Predstavljeno na konferenci Internet Research IR 13.0: Technologies, 18. – 21. oktober 2012. Dostopno na: http://bada.hb.se/bitstream/2320/11472/1/Contribution285_new.pdf (17. februar 2014).
305. Rhodes, Ryan E., Courneya, Kerry S. in Jones, Lee W. 2004. Personality and social cognitive influences on exercise behavior: adding the activity trait to the theory of planned behavior. *Psychology of Sport and Exercise* 5 (3): 243-254.
306. Richardson, Margaret, Zorn, Theodore E. Jr. in Weaver, Kay C. 2002. *Seniors' Perspectives on the Barriers, Benefits and Negatives Consequences of Learning and Using Computers*. Working paper series. Dostopno na: http://ils.indiana.edu/faculty/hrosenba/www/1574/pdf/richardson_seniornet.pdf (18. februar 2014).
307. Robbins, Stephen P. 1996. *Organizational Behavior: Concepts, Controversies and Applications*. 7th ed. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
308. Rogers, Everett M. 2003. *Diffusion of Innovations*. 5th ed. New York: Free Press, Simon & Schuster.
309. Ross, Catherine E. in Wu, Chia-Ling. 1996. Education, age, and cumulative advantage in health. *Journal of Health and Social Behavior* 37 (1): 104-120.
310. Russell, Cherry, Campbell, Andrew in Hughes, Ian. 2008. Ageing, social capital and the Internet: findings from an exploratory study of Australian 'silver surfers'. *Australasian Journal on Ageing* 27 (2): 78-82.
311. Santos, Jennifer D. in Levitt, Mary J. 2007. Intergenerational Relations with In-Laws in the Context of the Social Convoy: Theoretical and Practical Implications. *Journal of Social Issues* 63 (4): 827-843.
312. Scattone Spira, Joan. 2002. Attitude Strength and Resistance to Persuasion. *Advances in Consumer Research* 29: 180-181.

313. Schifter, Deborah E. in Ajzen, Icek. 1985. Intention, perceived control, and weight loss: An application of the theory of planned behavior. *Journal of Personality and Social Psychology* 49 (3): 843-851.
314. Schlegel, Ronald P., D'Averna, Rosie J., Zanna, Mark P., DeCourville, Nancy H. in Manske, Stephen R. 1992. Problem drinking: A problem for the theory of reasoned action. *Journal of Applied Social Psychology* 22 (5): 358-385.
315. Seongsin, Lee. 2007. Vroom's expectancy theory and the public library customer motivational model. *Library Review* 56 (9): 788-796.
316. Shah, Dhavan V., Kwak, Nojin in Holbert, Lance R. 2001. "Connecting" and "disconnecting" With Civic Life: Patterns of Internet Use and the Production of Social Capital. *Political Communication* 18 (2): 141-162.
317. Shaw, Benjamin A., Krause, Neal, Liang, Jersey in Bennett, Joan. 2007. Tracking changes in social relations throughout late life. *The Journals of Gerontology: Series B: Psychological Sciences and Social Sciences* 62 (2): 90-99.
318. Sheeran, Pascal, Gollwitzer, Peter M. in Bargh, John A. 2013. Nonconscious Processes and Health. *Health Psychology* 32 (5): 460-473.
319. Sheeran, Paschal, Webb, Thomas L. in Gollwitzer, Peter M. 2005. The Interplay Between Goal Intentions and Implementation Intentions. *Personality and Social Psychology Bulletin* 31 (1): 87-98.
320. Sheeran, Paschal. 2002. Intention-behavior relations: A conceptual and empirical review. *European review of social psychology* 12 (1): 1-36.
321. Sheppard, Blair H., Hartwick, Jon in Warshaw, Paul R. 1988. The theory of reasoned action: A meta-analysis of past research with recommendations for modifications and future research. *Journal of Consumer Research* 15 (3): 325-343.
322. Sherman, Aurora M., de Vries, Brian in Lansford, Jennifer E. 2000. Friendship in childhood and adulthood: Lessons across the life span. *Aging and Human Development* 51 (1): 31-51.
323. Shklovski, Irina, Kiesler, Sara in Kraut, Robert E. 2006. The Internet and Social Interaction: A Meta-analysis and Critique of Studies, 1995-2003. V *Computers, phones, and the Internet: Domesticating Information Technology*, ur. Robert Kraut, M. Brynin in Sara Kiesler, 251-264. New York: Oxford: University Press.
324. Simbioza. (2016). Simbioza med generacijami. Dostopno na: <http://www.simbioza.eu/sl/2015/kurikulum> (5. april 2016).
325. Singh, Supriya. 2001. Gender and the Use of the Internet at Home. *New Media & Society* 3 (4): 395-416.
326. Slegers, Karin, van Boxtel, Martin P. J. in Jolles, Jelle. 2008. Effects of Computer Training and Internet Usage on Well-Being and Quality of Life of Older Adults: A Randomized Controlled Study. *Journal of Gerontology, Psychological Sciences* 63 (5): 176-184.
327. Smarkola, Claudia. 2008. Efficacy of a planned behavior model: Beliefs that contribute to computer usage intentions of student teachers and experienced teachers. *Computers in Human Behavior* 24 (3): 1196-1215.
328. Smith, Emily J., Marcum, Christopher S., Boessen, Adam, Almquist, Zack W., Hipp, Hohn R., Nagle, Nicholas N. in Butts, Carter T. 2015. The Relationship of Age to Personal Network Size, Relational Multiplexity, and Proximity to Alters in the Western United States. *Journal of Gerontology: Series B* 70 (1): 91-99.

329. Sniehotta, Falko F., Presseau, Justin in Araújo-Soares, Vera. 2014. Time to retire the theory of planned behaviour. *Health Psychology Review* 8 (1): 1-7.
330. Song, Zhaoli, Wanberg, Connie, Niu, Xiongying in Xie, Yizhong. 2006. Action–state orientation and the theory of planned behavior: A study of job search in China. *Journal of Vocational Behavior* 68 (3): 490-503.
331. Sparks, Paul, Shepherd, Richard, Wieringa, Nicole in Zimmermanns, Nicole. 1995. Perceived behavioural control, unrealistic optimism and dietary change: An exploratory study. *Appetite* 24 (3): 243-255.
332. Spitznagel, Edward L. Jr. 2008. Logistic Regression. V *Handbook of Statistics 27. Epidemiology and Medical Statistics*, ur. C. R. Rao, Philip J. Miller in D. C. Rao, 187-209. Amsterdam: Elsevier.
333. Statistični urad RS. 2015. *Informacijska družba*. Dostopno na: <http://www.stat.si/StatWeb/pregled-podrocja?id=8&headerbar=16> (28. maj 2015).
334. Steinfield, Charles, Ellison, Nicole B. in Lampe, Cliff. 2008. Social capital, self-esteem, and use of online social network sites: A longitudinal analysis. *Journal of Applied Developmental Psychology* 29 (6): 434-445.
335. Sugarman, Leonie. 2001. *Life-span Development: Frameworks, Accounts and Strategies, Second Edition*. East Sussex, New York: Psychology Press.
336. Sutor, Jill J. in Pillemer, Karl. 2006. Choosing daughters: exploring why mothers favor adult daughters over sons. *Sociological Perspectives* 49 (2): 139-161.
337. Sum, Shima, Mathews, Mark R., Pourghasem, Mohsen in Hughes, Ian. 2008. Internet Technology and Social Capital: How the Internet Affects Seniors' Social Capital and Wellbeing. *Journal of Computer-Mediated Communication* 14 (1): 202-220.
338. Swindell, Rick. 2000. Using the internet to build bridges to isolated older people. *Australasian Journal on Ageing* 19 (1): 38-40.
339. Šadl, Zdenka in Hlebec, Valentina. 2007. Emocionalna opora v omrežjih srednje in starejše generacije v časovni perspektivi. *Teorija in praksa* 44 (1-2): 226-253.
340. Tabachnick, Barbara G. in Fidell Linda S. 2001. *Using multivariate statistics. 4th ed.* Boston: Allyn & Bacon.
341. Takahashi, Keiko, Ohara, Naomi, Antonucci, Toni C. in Akiyama, Hiroko. 2002. Commonalities and differences in close relationships among the Americans and Japanese: A comparison by the individualism/collectivism concept. *International Journal of Behavioral Development* 26 (5): 453-465.
342. Taneja, Aakash, Vitrano, Jennifer in Gengo, Nicolas J. 2014. Rationality-based beliefs affecting individual's attitude and intention to use privacy controls on Facebook: An empirical investigation. *Computers in Human Behavior* 38: 159-173.
343. Tavakol, Mohsen in Dennick, Reg. 2011. Making sense of Cronbach's alpha. *International Journal of Medical Education* 2: 53-55.
344. Taylor, Shirley in Tood, Peter. 1995. Understanding Information Technology Usage: A Test of Competing Models. *Information System Research* 6 (2): 144-176.
345. Terry, Deborah J. in O'Leary, Joanne E. 1995. The theory of planned behaviour: The effects of perceived behavioural control and self-efficacy. *British Journal of Social Psychology* 34 (2): 199-220.

346. Terry, Deborah J., Hogg, Michael A. in White, Katherine M. 2000. Attitude behavior relations: Social identity and group membership. V *Attitudes, behavior and social context: The role of norms and group membership*, ur. Deborah J. Terry in Michael A. Hogg, 67-93. London: Erlbaum.
347. Thompson, Bruce. 2004. *Exploratory and confirmatory factor analysis: understanding concepts and applications*. Washington: American Psychological Association.
348. Tonglet, Michele, Phillips, Paul S. in Read, Adam D. 2004. Using the Theory of Planned Behaviour to investigate the determinants of recycling behaviour: a case study from Brixworth, UK. *Resources, Conservation and Recycling* 41 (3): 191-214.
349. Trafimow, David in Finlay, Krystina A. 1996. The Importance of Subjective Norms for a Minority of People: between Subjects and within-Subjects Analyses. *Personality and Social Psychology Bulletin* 22 (8): 820-828.
350. Trafimow, David. 2000. Attitudinal and Normative processes in Health Behaviour. V *Understanding and Changing Health Behaviour from Health Beliefs to Self-Regulation*, ur. Paul Norman, Charles Abraham in Mark Conner, 101-114. Southport: Taylor & Francis Ltd.
351. Triandis, Harry C. 1971. *Attitude and Attitude Change*. New York: John Wiley and Sons.
352. Turner, Phil, Turner, Susan in Van de Walle, Guy. 2007. How older people account for their experiences with interactive technology. *Behaviour & Information Technology* 26 (4): 287-296.
353. Ule, Mirjana. 2004. *Socialna psihologija*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
354. Valkenburg, Patti M., Peter, Jochen in Schouten, Alexander P. 2006. Friend networking sites and their relationship to adolescents' well being and social self-esteem. *CyberPsychology and Behavior* 9 (5): 584-590.
355. van Ryn, Michelle in Vinokur, Amiram D. 1992. How Did It Work? An Examination of the Mechanisms Through Which an Intervention for the Unemployed Promoted Job-Search Behavior. *American Journal of Community Psychology* 20 (5): 577-597.
356. Van Tilburg, Theo. 2003. Consequences of Men's Retirement for the Continuation of Work-Related Personal Relationships. *Ageing International* 28 (4): 345-358.
357. Venkatesh, Viswanath in Brown, Susan A. 2001. A Longitudinal Investigation of Personal Computers in Homes: Adoption Determinants and Emerging Challenges. *MIS Quarterly* 25 (1): 71-102.
358. Venkatesh, Viswanath in Morris, Michael G. 2000. Why Don't Men Ever Stop to Ask for Directions? Gender, Social Influence, and Their Role in Technology Acceptance and Usage Behavior. *MIS Quarterly* 24 (1): 115-139.
359. Venkatesh, Viswanath, Brown, Susan A., Maruping, Likoebe M. in Bala, Hillol. 2008. Predicting Different Conceptualizations of System Use: The Competing Roles of Behavioral Intention, Facilitating Conditions, and Behavioral Expectation. *MIS quarterly* 32 (3): 483-502.
360. Venkatesh, Viswanath, Morris, Michael G., Davis, Gordon B. in Davis, Fred D. 2003. User acceptance of information technology: toward a unified view. *MIS Quarterly* 27 (3): 425-478.
361. Verbeek, Marno. 2008. *A Guide to Modern Econometrics*. 3rd ed. Chichester: John Wiley & Sons.

362. Vissman, Aaron T., Hergenrather, Kenneth C., Rojas, Gabriela, Langdon, Sarah E., Wilkin, Aimee M. in Rhodes, Scott D. 2011. Applying the Theory of Planned Behavior to Explore HAART Adherence among HIV-positive Immigrant Latinos: Elicitation Interview Results. *Patient Education and Counseling* 85 (3): 454-460.
363. Vroom, Victor H. 1964. *Work and Motivation*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
364. Vroom, Victor H. 1995. *Work and Motivation*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
365. Vroom, Victor H. in Deci, Edward L. (1992). *Management and motivation. 2nd ed.* London: Penguin.
366. Vyas, Amit in Choudrie, Jyoti. 2013. Online Social Networking in Older Individuals: A Study of Hertfordshire. *ECIS 2013. Proceedings of the 21st European Conference on Information Systems*. Dostopno na: <http://aisel.aisnet.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1316&context=ecis2013> cr (17. junij 2014).
367. Wagner, Nicole, Hassanein, Khaled in Head, Milena. 2010. Computer use by Older Adults: A multi-disciplinary review. *Computers in Human Behavior* 26: 870-882.
368. Warshaw, Paul R. in Davis, Fred. D. 1985. Disentangling Behavioral Intention and Behavioral Expectation. *Journal of Experimental Social Psychology* 21 (3): 213-228.
369. Watters, Andrew. 1989. *Reasoned/intuitive action: An individual difference moderator of the attitude-behavior relationship in the 1988 U. S. presidential election*. Thesis. University of Massachusetts at Amherst.
370. Webb, Thomas L. in Sheeran, Paschal. 2006. Does Changing Behavioral Intentions Engender Behavior Change? A Meta-Analysis of the Experimental Evidence. *Psychological Bulletin* 132 (2): 249-268.
371. Weimann, Gabriel. 1980. *Conversation Networks as Communication Networks*. Dissertation. Israel: University of Haifa.
372. Weinert, Franz E. 2001. Concept of competence: A conceptual clarification. V *Defining and selecting key competencies*, ur. Laura Hersh Salganik, 45-65. Ashland: Hogrefe & Huber Publishers.
373. Wetta, Ruth, Jacobson, Lisette T. in Dong, Frank. 2013. Turning Research into Action: using Factor Analysis to Enhance program Evaluation. *Open Journal of Applied Sciences* 3 (4): 1-10.
374. White Baker, Elizabeth, Al-Gahtani, Said S. in Hubona, Geoffrey S. 2007. The effects of gender and age on new technology implementation in a developing country: Testing the theory of planned behavior (TPB). *Information Technology & People* 20 (4): 352-375.
375. Wiggins, Richard D., Higgs, Paul F. D., Hyde, Martin in Blane, David B. 2004. Quality of life in the third age: key predictors of the CASP-19 measure. *Ageing and Society* 24 (5): 693-708.
376. Wilkowska, Wiktoria in Ziefle, Martina. 2009. Which Factors Form Older Adults' Acceptasnce of Mobile Informations and Communication Technologies? *Lecture Notes in Computer Science* 5889: 81-101.
377. Williams, Chuck. 2009. *Principles of Management*. Mason: South-Westernen, Cengage Learning.
378. Wilson, Timothy D., Lindsey, Samuel in Schooler, Tonya Y. 2000. A Model Of Dual Attitudes. *Pshychological Rewiew* 107 (1): 101-126.

379. Wixom, Barbara H. in Todd, Peter A. 2005. A theoretical integration of user satisfaction and technology acceptance. *Information Systems Research* 18 (1): 85-102.
380. Yang, Chun Yan, Sato, Takeshi, Yamawaki, Niwako in Miyata, Masakazu. 2013. Prevalence and risk factors of problematic Internet use: a cross-national comparison of Japanese and Chinese university students. *Transcult Psychiatry* 50 (2): 263-279.
381. Young, Kimberley S. 1998. Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *CyberPsychology and Behavior* 1 (3): 237-244.
382. Zhang, Zuochen in Martinovic, Dragana. (2008). ICT in teacher education: Examining needs, expectations and attitudes. *Canadian Journal of Learning and Technology* 34 (2): 149-166.

PRILOGE

KAZALO PRILOG

Priloga A: Anketni vprašalnik

Priloga B: Anti-image korelacijska matrika

Priloga C: Korelacijska matrika

Priloga A: Anketni vprašalnik

Spoštovani!

Ime mi je Barbara Grintal in sem študentka 3. letnika doktorskega študija v programu Socialna Gerontologija, na Alma Mater Europaea, Evropski center Maribor. Za potrebe moje doktorske disertacije Vas prosim, da izpolnite anonimen vprašalnik. Vprašalnik vsebuje več področij in trditev z ocenjevalnimi lestvicami. Ocenite vse trditve. V vprašalniku ni pravih odgovorov in tudi ni nepravilnih odgovorov. Merimo samo naklonjenost do trditev v vprašalniku. Podatke bomo varovali v skladu z zakonom o varovanju osebnih podatkov in jih bomo uporabili samo v raziskovalne namene.

Hvala za sodelovanje!

Izobrazba	Poklic	Spol																									
<p>Označite z »x« v praznem polju:</p> <p>osnovna šola poklicna šola srednja šola višja šola visoka šola fakulteta magisterij doktorat</p>	<p>Vpišite poklic:</p> <div style="border: 1px solid black; width: 150px; height: 30px; margin: 5px 0;"></div>	<p>Označite z »x«:</p> <table border="1" style="width: 100%; text-align: center;"> <tr> <td>moški</td> <td>ženska</td> </tr> <tr> <td style="height: 20px;"></td> <td style="height: 20px;"></td> </tr> </table>	moški	ženska																							
	moški	ženska																									
Starost	Status aktivnosti																										
	<p>Vpišite vašo starost v letih:</p> <div style="border: 1px solid black; width: 60px; height: 30px; margin: 5px 0; text-align: center;"></div>	<p>Obkrožite vaš status:</p> <table border="1" style="width: 100%; text-align: center;"> <tr> <td>zaposlen/a</td> <td>a</td> </tr> <tr> <td>brezposeln/a</td> <td>b</td> </tr> <tr> <td>upokojen/a</td> <td>c</td> </tr> </table>	zaposlen/a	a	brezposeln/a	b	upokojen/a	c																			
zaposlen/a	a																										
brezposeln/a	b																										
upokojen/a	c																										
Družinski status		S kom živite v gospodinjstvu																									
<p>Obkrožite oz. dopolnite:</p> <table border="1" style="width: 100%; text-align: center;"> <tr> <td>poročen/a</td> <td>a</td> </tr> <tr> <td>vdovec/vdova</td> <td>b</td> </tr> <tr> <td>samski/a</td> <td>c</td> </tr> <tr> <td>izven zakonska skupnost</td> <td>č</td> </tr> <tr> <td>število otrok:</td> <td>d</td> <td style="width: 30px;"></td> </tr> </table>		poročen/a	a	vdovec/vdova	b	samski/a	c	izven zakonska skupnost	č	število otrok:	d		<p>Obkrožite:</p> <table border="1" style="width: 100%; text-align: center;"> <tr> <td>živim sam/a</td> <td>a</td> </tr> <tr> <td>živim s partnerjem</td> <td>b</td> </tr> <tr> <td>živim s partnerjem in otroki</td> <td>c</td> </tr> <tr> <td>živim z otroki</td> <td>č</td> </tr> <tr> <td>živim skupaj z vnuki</td> <td>d</td> </tr> <tr> <td>živim skupaj z drugimi sorodniki</td> <td>e</td> </tr> <tr> <td>živim skupaj s tujimi ljudmi</td> <td>f</td> </tr> </table>	živim sam/a	a	živim s partnerjem	b	živim s partnerjem in otroki	c	živim z otroki	č	živim skupaj z vnuki	d	živim skupaj z drugimi sorodniki	e	živim skupaj s tujimi ljudmi	f
poročen/a	a																										
vdovec/vdova	b																										
samski/a	c																										
izven zakonska skupnost	č																										
število otrok:	d																										
živim sam/a	a																										
živim s partnerjem	b																										
živim s partnerjem in otroki	c																										
živim z otroki	č																										
živim skupaj z vnuki	d																										
živim skupaj z drugimi sorodniki	e																										
živim skupaj s tujimi ljudmi	f																										

Mesto bivanja	Zdravstveno stanje	Dohodek	
<u>Označite kraj kjer živite z »X«:</u>	<u>Označite vaše zdravstveno stanje z »X«:</u>	<u>Označite z »X«:</u>	
večje mesto	odlično zelo dobro srednje dobro slabo zelo slabo	do 400 €	
predmestje		401 – 600 €	
majhno mesto ali kraj		601 – 800 €	
vas		801 – 1000 €	
		nad 1000 €	

**Tečaja računalništva sem se udeležil(a)
(obkrožite ali dopolnite):**

delavnica Simbioza	a
Računalniška pismenost za odrasle v okviru operacije Dvig ravni pismenosti	b
računalniški tečaj v okviru Univerze za tretje življenjsko obdobje	c
računalniški tečaj v okviru doma za starejše občane/doma upokoјencev	č
drugo: _____	d

**Uporabljam računalnik in imam dostop do interneta in ga uporabljam
(obkrožite):**

da	ne
----	----

Ocena na lestvici	Stopnja naklonjenosti stališču do trditve (lestvica pri trditvah v vprašalniku)
1	zelo ne naklonjen trditvi
2	ne naklonjen trditvi
3	niti naklonjen, niti ne naklonjen trditvi
4	naklonjen trditvi
5	zelo naklonjen trditvi

Obkrožite ustrezno številko.

1	Internet uporabljam za pošiljanje elektronskih sporočil.	NI TAKO	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO JE
2	Računalnik in internet uporabljam za pisanje besedila.	NI TAKO	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO JE
3	Internet uporabljam za iskanje informacij po internetu.	NI TAKO	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO JE
4	Internet uporabljam za komuniciranje z uporabniki socialnih omrežij (Facebook, Twitter, Skype).	NI TAKO	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO JE

5	Internet uporabljam za komuniciranje v forumih.	NI TAKO	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO JE
6	Računalnik in internet uporabljam za zabavo (igranje igrice).	NI TAKO	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO JE
7	Računalnik in internet uporabljam najmanj enkrat na dan.	NI TAKO	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO JE
8	Računalnik in internet uporabljam večkrat na teden.	NI TAKO	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO JE
9	Računalnik in internet uporabljam večkrat na mesec.	NI TAKO	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO JE
10	Uporaba računalnika in interneta je zame velik strošek.	NI TAKO	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO JE
11	Pri uporabi računalnika me motijo razne omejitve kot so: slab vid, dolgotrajno sedenje, uporaba tipkovnice.	NI TAKO	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO JE
12	Moje pretekle izkušnje z računalniki so bile za učenje in uporabo interneta zelo pomembne.	NI TAKO	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO JE
13	Z uporabo računalnika in interneta sem bolj neodvisen/a.	NI TAKO	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO JE
14	Uporaba računalnika in interneta krepi mojo povezanost z ožjo družino.	NI TAKO	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO JE
15	Uporaba interneta krepi mojo povezanost s prijatelji.	NI TAKO	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO JE
16	Z uporabo računalnika in interneta sem manj osamljen/a.	NI TAKO	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO JE
17	Čutim, da sem del skupine, v kateri so moji prijatelji.	NI TAKO	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO JE
18	Čutim, da nisem v pristnem stiku z nikomer.	NI TAKO	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO JE
19	Čutim, da me nihče zares ne pozna.	NI TAKO	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO JE
20	Čutim, da me nihče zares ne razume.	NI TAKO	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO JE
21	Čutim, da so ljudje zraven mene, niso pa z menoj.	NI TAKO	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO JE
22	Nimam ljudi, s katerimi se lahko resnično pogovorim.	NI TAKO	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO JE
23	Z redno uporabo interneta sem bolj vključen/a v družbo.	NI TAKO	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO JE
24	Z uporabo interneta so moje jezikovne in spominske sposobnosti boljše.	NI TAKO	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO JE
25	Uporaba interneta mi omogoča dostop do informacij, ki jih potrebujem.	NI TAKO	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO JE
26	Uporaba interneta mi omogoča biti na tekočem z novicami.	NI TAKO	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO JE
27	Uporaba računalnika in interneta mi omogoča plačilo računov.	NI TAKO	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO JE
28	Uporaba računalnika in interneta mi	NI	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	TAKO

	omogoča bolj učinkovito organizacijo mojega časa in učinkovito načrtovanje mojih aktivnosti.	TAKO		JE
29	Učenje uporabe računalnika in interneta se mi zdi enostavno.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
30	Z uporabo računalnika in interneta nenehno spoznavam in se učim novih stvari.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE

1	Večina ljudi, ki so mi pomembni, je mnenja, da se moram učiti uporabe računalnika in interneta.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
2	Večina ljudi, ki so mi pomembni, pričakuje, da se naučim uporabljati računalnik in internet.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
3	Večina ljudi, ki so mi pomembni, pričakuje, da moram vztrajati pri učenju uporabe računalnika in interneta.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
4	Ožji družinski člani pritiskajo name, da se naučim uporabljati računalnik in internet.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
5	Večina ljudi, ki jih zelo cenim, me spodbuja pri učenju in uporabi računalnika in interneta.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
6	Za učenje uporabe računalnika in interneta me spodbujajo ožji družinski člani.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
7	Za učenje uporabe računalnika in interneta me spodbujajo ožji prijatelji.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
8	Za učenje uporabe računalnika in interneta me spodbujajo znanci.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
9	Za učenje uporabe računalnika in interneta me spodbuja institucija, ki izvaja učenje uporabe računalnika in interneta.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
10	Pomembno je, da ljudje, ki so mi pomembni, zaupajo v mojo pripravljenost in sposobnost, da se naučim uporabe računalnika in interneta.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
11	Od ožje družine pričakujem, da mi bo pomagala pri uporabi računalnika in interneta.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
12	Od ožjih prijateljev pričakujem, da mi bodo pomagali pri uporabi računalnika in interneta.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
13	Od znancev pričakujem, da mi bodo pomagali pri uporabi računalnika in interneta.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
14	Pri učenju uporabe računalnika in interneta se čim bolj prilagajam pričakovanjem ljudi, ki jih cenim.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE

15	Moji prijatelji in znanci se učijo uporabe računalnika in interneta.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
16	Moji prijatelji in znanci so se naučili uporabe računalnika in interneta, ker so pri tem vztrajali.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE

1	Lahko se naučim uporabe računalnika in interneta, če to želim.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
2	Želim se naučiti uporabljati računalnik in internet.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
3	Sposoben/a sem se naučiti uporabe računalnika in interneta.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
4	Z veseljem sem pričakoval/a, da se bom lahko učil/a uporabljati računalnik in internet.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
4	Za uporabo računalnika in interneta nimam dovolj znanja.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
5	S strahom sem pričakoval/a učenje uporabe računalnika in interneta.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
6	Učenje uporabe računalnika in interneta mi je zelo koristilo.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
7	Nisem nervozen/a, če se moram na internetu povezati z nekom, ki predstavlja avtoriteto (policist, direktor...).	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
8	Nimam težav z vzpostavljanjem stikov z ljudmi po internetu.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
9	Sem sproščen/a, če moram po internetu z drugimi ljudmi pisati o sebi in o svojih občutkih.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
10	Prijetno mi je, če se po internetu povežem z ljudmi, ki so moji sovrstniki.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
11	Po internetu hitro sklepam prijateljstva z ljudmi mojih let oz. moje generacije.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
12	Nimam težav pri vključevanju v socialna omrežja na internetu (Facebook, Twitter, Skype).	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
13	Rad/a srečujem ljudi na internetnih socialnih omrežjih.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
14	Sem sproščen/a, če na internetnem omrežju srečam znanca/znanko.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
15	Prijetno mi je, če se po internetu družim z ljudmi.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
16	Sproščen/a sem v prisotnosti ene same osebe, s katero komuniciram po internetu.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
17	Na internetu nimam težav pri komunikaciji z drugimi ljudmi.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
18	Na internetu nimam težav pri izražanju svojih mnenj v kočljivih situacijah.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE

19	Nimam težav pri izražanju nasprotnega mnenja, ko komuniciram z drugimi ljudmi po internetu.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
20	Nimam težav, če moram po internetu komunicirati s privlačno osebo nasprotnega spola.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
21	Ne skrbi me, kaj bom komuniciral/a po internetu v prisotnosti večjega števila ljudi.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
22	Po internetu se lahko sproščeno družim z ljudmi, ki jih ne poznam.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
23	Ne bojim se, da bom po internetu izrazil/a kaj takega, kar lahko povzroči zadrego.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE
24	Če se vključim v socialno omrežje na internetu, me ne skrbi, da me ne bojo opazili.	NI TAKO	1 2 3 4 5	TAKO JE

1	Z uporabo interneta želim ohraniti stike z ljudmi.	da	ne
2	Z uporabo interneta želim spoznati nove ljudi.	da	ne
3	Z uporabo interneta želim več komunicirati z ljudmi.	da	ne
4	Z uporabo interneta sem sposoben/a ohraniti obstoječe stike z ljudmi.	da	ne
5	Z uporabo interneta sem sposoben/a vzpostaviti nove stike z ljudmi.	da	ne
6	Preko interneta pogosteje komuniciram z ljudmi.	da	ne
7	Z uporabo interneta je moje komuniciranje z drugimi boljše.	da	ne

1	V času, ko komuniciram po internetu, imam občutek, da pripadam skupini prijateljev.	da	ne
2	V času, ko komuniciram po internetu, imam občutek, da me prijatelji razumejo.	da	ne
3	V času, ko komuniciram po internetu, nisem srečal/a novega prijatelja.	da	ne
4	V času, ko komuniciram po internetu, se lahko zanesem na pomoč internetnih prijateljev.	da	ne
5	V času, ko komuniciram po internetu, čutim, da se odtujujem od svoje družine.	da	ne
6	V času, ko komuniciram po internetu, nisem našel/našla nikogar, ki bi mi nudil čustveno oporo.	da	ne
7	V času, ko komuniciram po internetu čutim, da mi je moja družina blizu.	da	ne
8	V času, ko komuniciram po internetu, imam občutek, da sem del nove internetne družine.	da	ne
9	V času, ko komuniciram po internetu, moja družina resnično skrbi zame.	da	ne

10	V času, ko komuniciram po internetu, sem na internetu našel/našla prijatelja, s katerim lahko delim svoje misli in občutke.	da	ne
11	V času, ko komuniciram po internetu, sem na internetu našel/našla prijatelja, ki me podpira in mi daje potrebno spodbudo.	da	ne
12	V času, ko komuniciram po internetu, si želim, da bi na internetnem socialnem omrežju lahko razvil/a bolj pristne odnose z drugimi ljudmi.	da	ne
13	V času, ko komuniciram po internetu, sem našel/našla partnerja, ki me osrečuje.	da	ne
14	V času, ko komuniciram po internetu, si želim najti osebo, s katero bi imel bolj pristne odnose.	da	ne
15	V času, ko komuniciram po internetu, je krog mojih prijateljev bolj omejen.	da	ne
16	V času, ko komuniciram po internetu, lahko komuniciram s svojimi prijatelji, ko jih potrebujem.	da	ne
17	V času, ko komuniciram po internetu, imam splošen občutek praznine.	da	ne
18	V času, ko komuniciram po internetu, pogrešam užitek, ki mi ga daje druženje z drugimi ljudmi.	da	ne
19	V času, ko komuniciram po internetu, me ne moti, da sem samo v svoji družbi – sam/a.	da	ne
20	V času, ko komuniciram po internetu, se lahko samostojno odločam o tem, kakšna bo mreža ljudi, s katerimi imam stike.	da	ne

Vpišite število oseb, ki so vaše generacije in ste jih spoznali preko interneta in imate z njimi stike: _____

Za vse osebe, navedene pri zgornjem vprašanju, opredelite vajin odnos: pogostost stikov, kako ste z osebo povezani ter kako ji zaupate. Z »x« označite v polju pri trditvi, ki velja za vajin odnos. Pri eni osebi lahko izberete več možnih odgovorov. Izpolnite za tolikšno število oseb (1, 2, 3,...), kot ste jih navedli pri zgornjem vprašanju. V kolikor ste preko interneta spoznali več kot 20 oseb in imate z njimi stike, te osebe dopišite pod seznam.

	Z osebo imava pogoste stike.	Z osebo si pomagava eden drugemu.	Osebi zaupam stvari, ki so zame pomembne.	Osebo vprašam za nasvet pri pomembnih odločitvah.	Oseba mi zagotovi pomoč, ko jo potrebujem.
Oseba 1: _____					
Oseba 2: _____					
Oseba 3: _____					
Oseba 4: _____					
Oseba 5: _____					
Oseba 6: _____					
Oseba 7: _____					
Oseba 8: _____					
Oseba 9: _____					
Oseba 10: _____					

Oseba 11: _____					
Oseba 12: _____					
Oseba 13: _____					
Oseba 14: _____					
Oseba 15: _____					
Oseba 16: _____					
Oseba 17: _____					
Oseba 18: _____					
Oseba 19: _____					
Oseba 20: _____					

Priloga B: Anti-image korelacijska matrika

	P13	P14	P15	P16	P17	P18	P19	P20	P21	P22	P23	P30	N1	N2	N3	N4	N5	N6	N7	N8	N9	N10	N12	N13	N14	S1	S2	S3	S4	S7	S9	S10	S11	S12	S13	S14	S15	S16	S18	S19	S20	S21	S22	S23	S24	S25
P13	.840*	-.025	-.195	-.137	.036	.104	-.041	.035	.014	-.022	-.059	-.178	-.101	.032	-.120	-.052	.001	.113	-.089	-.018	-.072	.051	.008	-.005	.039	-.045	-.143	.071	.103	-.199	-.117	.028	-.065	.146	.060	-.116	.036	.072	.091	-.077	.051	-.072	-.010	-.007	-.009	.027
P14	-.025	.882*	-.385	-.169	.016	.001	.035	.077	-.050	-.009	-.131	-.015	.083	-.009	-.044	.038	.074	-.147	.078	-.162	.009	-.028	.005	.020	-.012	.073	.019	-.083	.073	-.081	-.036	-.099	-.061	.139	-.106	.067	-.024	.037	-.007	.067	.055	-.051	-.015	.019	-.060	-.021
P15	-.195	-.385	.891*	-.079	-.246	.003	.052	-.119	.065	.076	.042	.017	-.053	.055	-.036	.006	.011	.027	-.070	.056	-.002	.051	-.116	.024	.029	-.126	.024	.023	-.041	.037	-.086	.016	.078	-.018	-.027	.072	-.003	.017	.160	-.005	#####	-.000	-.030	.042		
P16	-.137	-.169	-.079	.895*	-.376	-.041	-.006	-.038	-.120	-.009	-.204	.081	-.027	-.047	.055	-.070	-.074	-.006	-.019	.129	-.035	-.026	.044	-.030	.056	-.025	.037	.046	-.049	.010	-.020	.086	.016	-.095	.014	-.033	.079	-.097	.141	-.021	-.106	.102	.050	-.158	.063	-.066
P17	.036	.016	-.246	-.376	.918*	.035	.103	-.002	-.102	.061	-.077	-.091	.068	.015	-.099	-.007	-.116	.047	.085	-.035	.057	.036	-.099	-.048	-.064	.043	-.011	.067	.019	-.043	.079	-.108	-.103	.004	-.051	.072	-.087	-.100	-.034	.032	.071	-.031	-.042	.137	-.113	.057
P18	.104	.001	.003	-.041	.035	.801*	-.404	-.077	-.085	-.044	.056	-.124	-.161	.038	.122	-.049	.019	.011	-.036	.024	-.064	.045	.069	-.020	-.065	.041	-.016	.055	.002	-.075	-.070	.025	.001	-.029	.144	-.060	.011	.103	.034	-.073	.002	-.034	.071	-.051	-.009	-.094
P19	-.041	.035	.052	-.006	.103	-.404	.730*	-.604	-.206	.015	.013	.052	.088	-.024	-.048	.023	-.007	-.035	.026	-.036	-.042	-.003	-.033	.024	.050	-.040	.002	.015	.005	-.034	-.101	-.048	-.014	.054	.015	.087	-.118	-.152	.098	.020	-.013	.131	-.011	-.062	-.057	.021
P20	.035	.077	-.119	-.038	-.002	-.077	-.604	.758*	-.111	-.178	-.001	-.007	.036	-.044	.049	-.013	-.061	.015	.054	-.077	.088	.010	-.019	-.050	-.036	.061	.013	-.049	-.034	.003	.095	-.038	-.012	.086	-.109	-.074	.146	.027	-.057	.094	.060	-.196	.023	.040	.032	-.011
P21	.014	-.050	.065	-.120	-.102	-.085	-.206	-.111	.831*	-.255	.033	.045	-.005	.046	-.060	.158	.019	.017	-.096	.065	.013	-.047	.019	-.018	-.111	-.006	-.024	.012	.012	-.015	.057	.079	-.049	-.071	-.054	.046	.071	.034	-.063	-.035	-.042	-.027	.115	.045	.024	
P22	-.022	-.009	.076	-.009	.061	-.044	.015	-.178	-.255	.770*	-.105	.044	.041	-.023	-.047	-.093	.005	.023	.135	-.057	-.041	-.020	-.072	.073	.043	.025	.011	.006	.010	-.014	.171	.065	-.057	-.056	-.074	.086	-.045	-.060	-.091	-.051	.039	.096	.076	-.046	-.133	.053
P23	-.059	-.131	.042	-.204	-.077	.056	.013	-.001	.033	-.105	.936*	-.111	-.115	.031	.027	.011	.042	.032	-.127	.083	.034	-.069	.095	-.039	-.071	.026	-.043	.049	.007	-.166	-.016	.014	-.049	-.098	.149	-.156	.100	-.066	.040	-.041	.012	-.025	.021	-.025	.043	-.043
P30	-.178	-.015	.017	.081	-.091	-.124	.052	-.007	.045	.044	-.111	.911*	.142	-.060	-.127	-.020	.057	-.016	-.030	.016	-.038	-.061	-.064	.094	.128	-.121	.048	-.069	-.129	-.142	-.080	-.040	-.003	.027	-.072	.004	.066	-.124	-.043	.045	-.022	.056	-.002	-.077	.028	-.005
N1	-.101	.083	-.053	-.027	.068	-.161	.088	.036	-.005	.041	-.115	.142	.906*	-.499	-.357	.032	-.075	-.003	.003	-.047	.031	-.051	-.097	.074	-.025	-.049	-.059	.050	.042	-.048	-.032	-.041	.007	.045	-.151	.082	-.033	-.101	-.024	-.031	.075	.073	-.016	.064	-.064	-.029
N2	.032	-.009	.055	-.047	.015	.038	-.024	-.044	.046	-.023	.031	-.060	-.499	.908*	-.400	-.096	.074	.038	-.069	.025	-.011	-.065	.024	-.019	.010	.053	.005	.041	-.005	.044	-.024	.032	.026	-.022	.130	-.006	-.009	.019	-.073	.005	.007	.014	-.004	.093	-.059	-.063
N3	-.120	-.044	-.036	.055	-.099	.122	-.048	.049	-.060	-.047	.027	-.127	-.357	-.400	.915*	.016	-.159	-.118	-.015	.025	-.006	-.026	.096	-.138	.018	.009	.020	-.031	-.047	-.077	.061	-.021	.037	-.025	-.054	.061	.110	.086	-.017	-.030	-.087	-.007	-.124	.141	-.005	
N4	-.052	.038	.006	-.070	-.007	-.049	.023	-.013	.158	-.093	.011	-.020	.032	-.096	.016	.906*	-.196	-.401	.056	-.149	-.062	.030	.036	.076	-.201	.055	.020	.031	.041	.020	.142	.017	.038	.052	-.037	-.067	.042	-.013	.054	-.063	.013	-.029	-.112	-.010	-.026	.099
N5	.001	.074	.011	-.074	-.116	.019	-.007	-.061	.019	.005	.042	.057	-.075	.074	-.159	-.196	.943*	-.102	-.271	-.037	-.126	-.258	.040	.068	.009	.059	-.020	-.094	.005	-.023	-.006	-.134	-.016	.008	-.052	.086	.055	.002	-.067	.071	.011	.019	-.064	.012	.033	.053
N6	.113	-.147	.027	-.006	.047	.011	-.035	.015	.017	.023	.032	-.016	-.003	.038	-.118	-.401	-.102	.930*	-.127	-.018	-.004	-.068	.009	-.039	.019	-.021	-.089	.025	-.006	-.015	-.178	.045	-.012	-.013	-.067	.041	.050	-.088	.065	.050	-.008	-.032	.018	.056	.021	.010
N7	-.089	.078	-.070	-.019	.085	-.036	.026	.054	-.096	.135	-.127	-.030	.003	-.069	-.015	.056	-.271	-.127	.894*	-.531	.012	.007	-.280	.162	-.124	-.002	-.032	.009	-.068	.089	.057	.134	.043	-.116	.047	-.026	-.150	.025	.041	-.041	-.026	.057	.011	.083	-.017	-.040
N8	-.018	-.162	.056	.129	-.035	.024	-.036	-.077	.065	-.057	.083	.016	-.047	.025	-.025	-.149	-.037	-.018	-.531	.874*	-.058	-.044	.231	-.436	.075	-.052	-.034	.027	-.047	-.001	.044	.005	-.050	-.024	.023	-.112	.051	.086	-.045	-.085	-.049	.071	.019	-.013	.036	-.060
N9	-.072	.009	-.002	-.035	.057	-.064	-.042	.088	.013	-.041	.034	-.038	.031	-.011	.006	-.062	-.126	-.004	.012	-.058	.943*	-.104	-.092	-.057	-.086	.013	.030	.043	-.043	-.010	.034	.002	-.059	.012	-.062	.043	-.041	.099	-.137	.019	.013	-.024	.015	-.071	.173	-.087
N10	.051	-.028	.051	-.026	.036	.045	-.003	.010	-.047	-.020	-.069	-.061	-.051	-.065	-.026	.030	-.258	-.068	.007	-.044	-.104	.944*	-.229	.126	-.185	-.030	-.100	-.005	-.015	.042	-.032	.012	.030	.025	.075	.030	-.076	-.008	-.005	-.011	.081	-.130	.091	-.061	-.051	.091
N12	.008	.005	-.116	.044	-.099	.069	-.033	-.019	.019	-.072	.095	-.064	-.097	.024	.096	.036	.040	.009	-.280	.231	-.092	-.229	.891*	-.468	-.075	.007	-.031	.082	-.046	.071	.035	.008	-.079	.050	.040	-.037	.041	.016	.038	-.026	-.017	-.078	.029	-.069	.063	-.021
N13	-.005	.020	.024	-.030	-.048	-.020	.024	-.050	-.018	.073	-.039	.094	.074	-.019	-.138	.076	.068	-.039	.162	-.436	-.057	.126	-.468	.882*	-.183	.017	-.033	-.009	-.023	-.012	-.002	-.096	.103	-.044	.081	.015	-.021	-.001	-.098	.029	.052	-.030	.044	-.105	-.113	.040
N14	.039	-.012	.029	.056	-.064	-.065	.050	-.036	-.111	.043	-.071	.128	-.025	.010	.018	-.201	.009	.019	-.124	.075	-.086	-.185	-.075	-.183	.944*	.009	.075	-.053	-.035	-.029	-.043	-.017	-.016	-.002	.010	-.017	.050	-.137	.073	.106	-.153	.079	-.038	-.022	-.090	.025
S1	-.045	.073	-.126	-.025	.043	.041	-.040	.061	-.006	.025	.026	-.121	-.049	.053	.009	.055	.059	-.021	-.002	-.052	.013	-.030	.007	.017	.009	.831*	-.078	-.387	.025	-.093	.095	-.066	-.021	.016	-.070	.167	-.033	#####	.005	.054	-.001	.075	-.001	-.003	-.011	-.081
S2	-.143	.019	.024	.037	-.011	-.016	.002	.013	-.024	.011	-.043	.048	-.059	.005	.020	.020	-.020	-.089	.032	-.034	.030	-.100	.031	-.033	.075	.078	.909*	-.255	-.284	-.002	.045	-.048	-.028	.050	-.078	.014	.025	.031	-.042	.095	-.082	.047	-.041	-.049	.028	.037
S3	.071	-.083	.023	.046	.067	.055	.015	-.049	.012	.006	.049	-.069	.050	-.041	-.031	.031	-.094	.025	.009	.027	-.043	-.005	.082	-.009	-.053	-.387	-.255	.845*	-.297	-.101	-.127	.016	.036	.049	.040	-.103	.042	-.040	.011	-.014	.026	-.049	.024	-.032	.000	.030
S4	.103	.073	-.041	-.049	.019	.002	.005	-.034	.041	.010	.007	-.129	.042	-.005	.047	.041	.005	-.006	-.068	.047	-.043	-.015	-.046	-.023	-.035	.025	-.284	-.297	.857*	-.256	.106	-.038	.010	-.028	-.001	.021	-.011	-.010	.008	-.008	.029	.046	-.059	.094	-.131	-.003
S7	-.199	-.081	.037	.010	-.043	-.075	-.034	.003	.012	-.014	-.166	-.142	-.048	.044	-.077	.020	-.023	-.015	.089	-.001	-.010	.042	.071	-.012	-.029	-.093	-.002	-.																		

Priloga C: Korelacijska matrika

	P13	P14	P15	P16	P17	P18	P19	P20	P21	P22	P23	P30	N1	N2	N3	N4	N5	N6	N7	N8	N9	N10	N12	N13	N14	S1	S2	S3	S4	S7	S9	S10	S11	S12	S13	S14	S15	S16	S18	S19	S20	S21	S22	S23	S24	S25	
P13	1,00	,337	,420	,337	,286	-,082	-,088	-,090	-,051	-,081	,344	,356	,193	,121	,126	,108	,153	,087	,196	,149	,155	,125	,156	,118	,091	,211	,239	,159	,139	,368	,251	,171	,219	,095	,131	,168	,141	,174	,163	,207	,165	,146	,156	,152	,129	,127	
P14	,337	1,00	,586	,437	,437	-,095	-,123	-,097	-,012	-,067	,394	,278	,246	,206	,255	,185	,231	,285	,228	,244	,163	,224	,214	,224	,211	,151	,180	,182	,131	,293	,287	,266	,269	,184	,225	,184	,197	,256	,232	,205	,183	,178	,208	,191	,207	,178	
P15	,420	,586	1,00	,479	,568	-,110	-,126	-,071	-,038	-,108	,369	,308	,297	,219	,261	,170	,266	,219	,281	,205	,166	,220	,317	,249	,228	,219	,195	,170	,186	,284	,299	,273	,259	,246	,246	,205	,250	,362	,309	,273	,221	,162	,238	,215	,215	,159	
P16	,337	,437	,479	1,00	,627	-,078	,067	,100	,217	-,106	,543	,220	,348	,295	,322	,306	,363	,286	,323	,221	,207	,300	,292	,261	,331	,048	,135	,051	,126	,251	,168	,199	,282	,335	,274	,301	,215	,389	,153	,228	,203	,146	,221	,294	,192	,201	
P17	,286	,437	,568	,627	1,00	-,104	-,128	-,060	,068	-,031	,485	,299	,352	,298	,357	,276	,384	,267	,326	,262	,193	,311	,387	,354	,372	,085	,170	,083	,157	,256	,250	,369	,406	,394	,303	,322	,333	,462	,336	,318	,292	,272	,339	,286	,300	,215	
P18	-,082	-,095	-,110	,078	-,104	1,00	,716	,622	,482	,348	-,026	-,019	,033	,027	-,012	,061	,044	,042	,050	-,101	,094	,044	,045	,099	,135	-,085	-,016	-,040	,017	,061	,002	-,024	-,029	-,009	,034	-,018	-,015	-,075	-,007	-,015	,010	-,063	,062	,069	,089		
P19	-,088	-,123	-,126	,067	-,128	,716	1,00	,822	,584	,428	-,065	-,080	-,041	-,015	-,037	,026	,041	,037	,014	,085	,063	,043	,048	,084	,100	-,068	-,007	-,016	,023	,029	-,060	-,065	-,068	-,086	,021	,027	-,020	,015	-,141	-,108	-,102	-,058	-,119	,021	,012	,020	
P20	-,090	-,097	-,071	,100	-,060	,622	,822	1,00	,574	,472	-,036	-,078	-,011	,018	-,002	,078	,090	,061	,041	,127	,056	,074	,092	,132	,137	-,084	,009	,000	,041	,011	-,113	-,069	-,076	-,085	,065	,060	-,061	,014	-,119	-,113	-,107	-,016	-,113	,005	,009	,020	
P21	-,051	-,012	-,038	,217	,068	,482	,584	,574	1,00	,466	,052	-,093	,058	,053	,069	,021	,095	,052	,109	,099	,057	,112	,108	,112	,187	-,097	-,013	-,060	-,021	,018	-,065	-,063	-,047	,025	,113	,083	-,013	,030	-,082	,000	-,008	-,005	-,073	-,008	,013	,011	
P22	-,081	-,067	-,108	,106	-,031	,348	,428	,472	,466	1,00	,051	-,096	,015	,031	,025	,102	,040	,017	-,003	,066	,056	,061	,046	,037	,077	-,121	-,044	-,085	-,031	,000	-,195	-,114	-,038	,016	,103	,061	,024	,062	-,051	-,021	-,055	-,050	-,087	,045	,038	-,008	
P23	,344	,394	,369	,543	,485	-,026	-,065	-,036	,052	,051	1,00	,346	,396	,329	,357	,265	,332	,271	,366	,264	,198	,336	,273	,274	,353	,100	,216	,143	,188	,367	,249	,281	,368	,389	,240	,361	,265	,412	,267	,299	,265	,241	,283	,308	,230	,238	
P30	,356	,278	,308	,220	,299	-,019	-,080	-,078	-,093	-,096	,346	1,00	,209	,204	,245	,122	,200	,187	,189	,131	,199	,225	,175	,117	,113	,351	,304	,382	,369	,448	,307	,260	,276	,219	,234	,228	,232	,317	,299	,235	,230	,225	,250	,254	,176	,204	
N1	,193	,246	,297	,348	,352	,033	-,041	-,011	,058	,015	,396	,209	1,00	,873	,852	,507	,664	,552	,615	,515	,369	,608	,434	,403	,461	,121	,299	,185	,156	,255	,147	,171	,183	,205	,162	,163	,168	,238	,215	,213	,163	,162	,193	,173	,163	,196	
N2	,121	,206	,219	,295	,298	,027	-,015	,018	,053	,031	,329	,204	,873	1,00	,859	,514	,632	,538	,591	,500	,359	,595	,401	,398	,434	,084	,264	,184	,147	,205	,100	,120	,129	,150	,062	,099	,102	,165	,175	,164	,129	,143	,158	,130	,138	,164	
N3	,126	,255	,261	,322	,357	-,012	-,037	-,002	,069	,025	,357	,245	,852	1,00	,535	,693	,596	,610	,530	,386	,613	,416	,436	,452	,113	,286	,210	,157	,247	,101	,149	,163	,189	,113	,132	,107	,175	,169	,181	,150	,167	,184	,185	,115	,153		
N4	,108	,185	,170	,306	,276	,061	,026	,078	,021	,102	,265	,122	,507	,514	,535	1,00	,638	,673	,553	,541	,381	,488	,335	,340	,503	-,024	,179	,074	,081	,097	-,002	,102	,130	,178	,170	,199	,104	,210	,114	,169	,154	,142	,199	,190	,127	,090	
N5	,153	,231	,266	,363	,384	,044	,041	,090	,095	,040	,332	,200	,664	,632	,693	,638	1,00	,658	,714	,606	,489	,690	,458	,415	,524	,095	,327	,236	,215	,214	,116	,193	,194	,221	,152	,159	,128	,211	,182	,152	,144	,141	,179	,170	,110	,093	
N6	,087	,285	,219	,286	,267	,044	,037	,061	,052	,017	,271	,187	,552	,538	,596	,673	,658	1,00	,601	,539	,381	,552	,368	,365	,451	,082	,289	,186	,166	,178	,143	,108	,153	,178	,162	,143	,090	,195	,112	,162	,105	,109	,117	,123	,118	,076	,073
N7	,096	,228	,281	,323	,326	,050	,014	,041	,109	-,003	,366	,189	,615	,591	,610	,553	,714	,601	1,00	,772	,448	,599	,558	,501	,550	,074	,265	,151	,191	,159	,078	,133	,197	,278	,188	,268	,241	,244	,200	,222	,204	,145	,166	,193	,143	,178	
N8	,149	,244	,205	,221	,262	,101	,085	,127	,099	,066	,264	,131	,515	,500	,530	,541	,606	,539	,772	1,00	,434	,497	,452	,620	,479	,065	,248	,136	,137	,142	,088	,197	,204	,262	,201	,286	,219	,197	,244	,257	,234	,173	,170	,230	,182	,199	
N9	,155	,163	,166	,207	,193	,094	,063	,056	,057	,056	,198	,199	,369	,359	,386	,381	,489	,381	,448	,434	1,00	,468	,414	,388	,400	,110	,236	,201	,195	,181	,115	,140	,191	,170	,260	,175	,201	,170	,236	,138	,149	,172	,160	,232	,066	,172	
N10	,125	,224	,220	,300	,311	,044	,043	,074	,112	,061	,336	,225	,608	,595	,613	,488	,690	,552	,599	,497	,468	1,00	,546	,419	,551	,142	,347	,249	,237	,196	,129	,152	,175	,176	,089	,134	,165	,223	,195	,157	,144	,211	,158	,214	,158	,103	
N12	,156	,214	,317	,292	,387	,045	,048	,092	,108	,046	,273	,175	,434	,401	,416	,335	,458	,368	,558	,452	,414	,546	1,00	,666	,535	,072	,237	,108	,192	,100	,143	,245	,267	,255	,148	,237	,248	,295	,283	,272	,266	,301	,268	,334	,264	,222	
N13	,118	,224	,249	,261	,354	,099	,084	,132	,112	,037	,274	,117	,403	,398	,436	,340	,415	,365	,501	,620	,388	,419	,666	1,00	,545	,069	,237	,141	,183	,137	,187	,329	,253	,313	,156	,274	,259	,279	,346	,312	,304	,323	,302	,392	,351	,255	
N14	,091	,211	,228	,331	,372	,135	,100	,137	,187	,077	,353	,113	,461	,434	,452	,503	,524	,451	,550	,479	,400	,551	,535	,545	1,00	,046	,206	,157	,193	,158	,164	,258	,276	,314	,201	,287	,238	,348	,250	,259	,304	,270	,303	,325	,312	,216	
S1	,211	,151	,219	,048	,085	-,085	-,068	-,084	-,097	-,121	,100	,351	,121	,084	-,113	-,024	,095	,082	,074	,065	,110	,142	,072	,069	,046	1,00	,403	,579	,384	,364	,146	,150	,113	,031	,086	-,013	,105	,109	,165	,115	,138	,171	,152	,123	,147	,160	
S2	,239	,180	,195	,135	,170	-,016	-,007	-,009	-,013	-,044	,216	,304	,299	,264	,286	,179	,327	,289	,265	,248	,236	,347	,237	,237	,206	,403	1,00	,566	,549	,370	,151	,195	,159	,101	,145	,113	,122	,145	,192	,122	,163	,146	,177	,165	,154	,113	
S3	,159	,182	,170	,051	,083	-,040	-,016	,000	-,060	-,085	,143	,382	,185	,184	,210	,074	,236	,186	,151	,136	,201	,249	,108	,141	,157	,579	,566	1,00	,589	,438	,223	,185	,131	,071	,121	,097	,123	,157	,208	,126	,149	,185	,165	,152	,158	,127	
S4	,139	,131	,186	,126	,157	-,017	,023	,041	-,021	-,031	,188	,369	,156	,147	-,157	,081	,215	,166	,191	,137	,195	,237	,192	,183	,193	,384	,549	,589	1,00	,469	,112	,182	,135	,118	,119	,099	,135	,167	,172	,122	,142	,125	,167	,132	,206	,128	
S7	,368	,293	,284	,251	,256	,061	,029	,011	,018	,000	,367	,448	,255	,205	,247	,097	,214	,178	,159	,142	,181	,196	,100	,137	,158	,364	,370	,438	,469	1,00	,252	,177	,205	,150	,170	,128	,200	,212	,234	,210	,199	,147	,137	,139	,142	,131	
S9	,251	,267	,299	,168	,250	,002	-,060	-,113	-,065	-,195	,249	,307	,147	,100	,101	-,002	,116	,143	,078	,088	,115	,129	,143	,187	,164	,146	,151	,223	,112	,252	1,00	,543	,506	,429	,293	,296	,341	,344	,556	,455	,462	,463	,418	,334	,370	,280	
S10	,171	,																																													

ALMA MATER EUROPAEA

— Evropski center, Maribor —

IZJAVA O AVTORSTVU DOKTORSKE DISERTACIJE

Podpisana Barbara Grintal,

z vpisno številko 31133015

Sem avtor-ica doktorske disertacije z naslovom:

Vpliv komuniciranja z uporabo IT na socialni konvoj starejših ljudi

Izjavljam, da:

- je doktorska disertacija izključno rezultat mojega lastnega študijskega in raziskovalnega dela;
- so vsi povzetki mnenj drugih avtorjev, ki jih navajam v predloženem delu, ustrezno citirana v skladu z navodili Alma Mater;
- je seznam vseh citiranih avtorjev in virov naveden v poglavju literatura in viri, ki je sestavni del predloženega dela ter zapisan po navodilih Alma Mater:
- sem pridobil vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in je to tudi jasno označeno;
- se zavedam; da je plagiatorstvo - predstavljanje tujih del v obliki citata ali v obliki skoraj dobesednega parafraziranja oziroma v grafični obliki, s katerim so tuje misli oziroma ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (zakon o avtorskih pravicah, uradni list RS, št. 16/07-UPB3, 68/08, 85/10 skl. US:U-I-191/09-7, Up-916/09-16), prekršek se podleže tudi ukrepom disciplinske odgovornosti na Alma Mater;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Alma Mater;
- je elektronska različica identična s tiskano obliko doktorske disertacije ter soglašam z objavo dela v elektronskem arhivu Alma Mater;
- je doktorska disertacija lektorirana (tudi povzetek v tujem jeziku) in oblikovano v skladu s Pravilnikom o doktorski disertaciji ter Navodili za izdelavo in urejanje znanstvenih in strokovnih besedil na 3. bolonjski stopnji Alma Mater.

Kraj in datum: Domžale, 2. 12. 2015

Podpis avtorja:

Obrazec I-D1

ALMA MATER EUROPAEA

— Evropski center, Maribor —

POTRDILO O LEKTORIRANJU

Podpisana

Katarina Valič

po izobrazbi (strokovni oz. znanstveni naslov)

prof. slov. jezika, spec.

potrjujem, da sem lektorirala doktorsko disertacijo študenke

Barbare Grintal

z naslovom

Vpliv komuniciranja z uporabo IT na socialni konvoj starejših ljudi

Kraj: Ljubljana

Datum: 2. 12. 2015

Podpis: K. Valič

Obrazec I-D2

ALMA MATER EUROPAEA

— Evropski center, Maribor —

POROČILO O REZULTATIH PREVERJANJA PLAGIATORSTVA

Podpisana (odgovorna oseba iz referata)

sem z vsemi razpoložljivimi tehničnimi sredstvi pregledala vsebino doktorske disertacije za naslovom

.....

katerega avtor je študent

Pregledana doktorska disertacija je avtorsko delo imenovanega. Uporabljene vsebine iz drugih avtorskih del so citirane in označene v skladu z pravili Alma Mater ter Navodili za izdelavo in urejanje znanstvenih in strokovnih besedil na 3. bolonjski stopnji.

Datum in kraj:

Podpis:

Obrazec I-M3